МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»
ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У М. ПЛЗЕНЬ
(ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI)

ЗБІРНИК ТЕЗ
ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО: ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Переяслав-Хмельницький – 2019

УДК 81’25:316.77
М58

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол № 6 від 28 лютого 2019 року)

Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : тези II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2019 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2019. – 233 с. (Електронна книга).

***Редакційна колегія**: К.І. Мізін, д-р філол. наук, проф. (**гол. ред.**), Л.П. Летюча, канд. філол. наук, доц. (**заст. гол. ред.**), Н.В. Швець, канд. філол. наук (**відп. ред.**).*

До збірника увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» у м. Переяслав-Хмельницький 15 березня 2019 року. Тези конференції надруковані українською, російською, англійською, французькою мовами та розподілені у збірнику за секціями, що заявлені у програмі конференції.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects : the second International scientific and practical Internet conference proceedings (Pereiaslav-Khmelnytskyi, March 15, 2019) / Ed. by K.I. Mizin; SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University». – Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2019. – 233 p. (Digital book).

This volume includes proceedings of the second International scientific and practical Internet conference «Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects», which took place in Pereiaslav-Khmelnytskyi on the 15th of March 2019. The proceedings are published in Ukrainian, Russian, English and French, they are grouped according to the conference workshops.

This book is presented for scholars, lecturers, post-graduate students and Philology students.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 81’25:316.77
М58

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2019

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ №1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 8
Безвесільна Н. Parlons un peu de l'«Ecole de la ville de Kharkiv des romantiques» 8
Бойко С. Стратегії і тактики в інтернет-дискурсі 9
Грись Д. Лінгвокультурні особливості ввічливості в англомовному дискурсі .. 11
Грись М. Актуальні проблеми міжкультурної комунікації 13
Деменчук О. Семантична деривація лексики світлових коливань 14
Довгопола Л. Просторо-часова організація німецьких народних казок як відображення процесу концептуалізації дійсності 17
Дуброва С. Інтонаційні засоби вираження емоційності (на матеріалі роману Г. де Мопассана «Життя») 19
Дудка І. Фразеологічні одиниці німецької мови як відображення мовної картини світу 21
Ковтун Н. Міжкультурна комунікація у контексті нелінійності розвитку інформаційного суспільства 23
Летюча Л. Міжкультурна комунікація як чинник формування ергонімікону м. Переяслав-Хмельницький 26
Молодиченко В., *Молодиченко Н.* Реалізація завдань міжкультурної комунікації у полікультурному середовищі 28
Овсієнко Л. Мова «Vong» – молодіжний сленг в німецькомовному інтернет-дискурсі 31
Савчук В. Провідна стратегія орієнтаційних жанрів у публічних зверненнях президентів США 32
Савчук О. Conceptualization of love feelings in modern English romance novels ... 35
Слуцький Я. Основи підготовчого етапу міжкультурної взаємодії у процесі комунікативної адаптації іноземного студента 39
Фоміна Г. Проблема гендеру крізь призму української та німецької культури 41
СЕКЦІЯ №2. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ 43
Бондаренко Р. Особливості перекладу як різновиду міжмовної комунікації 43
Горай М. Переклад як спосіб розуміння культурної ідентичності в умовах міжкультурної комунікації 45
Єрмоленко С. Категорія лексичних слов'янізмів в аспекті перекладу: про один різновид мовного впливу на сприйняття дійсності 47
Мучка М. Переклад у міжкультурній комунікації 49
Новіцька А. Переклад як акт міжкультурної комунікації 52
Чумак Т. Перекладацька діялльність Станіслава Шевченка в українсько-польській міжкультурній комунікації 53
Шахова О. Translation as a form of intercultural communication 56
Швець О. Переклад як спосіб взаєморозуміння між представниками різних народів та культур 58

СЕКЦІЯ №3. ПРОБЛЕМИ РІЗНОЖАНРОВОЇ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА 60
Бикова О. Структурні та змістовні характеристики пісенних текстів «Бітлз» ... 60
Заболотна Т. Скорочення у англомовному медичному дискурсі 64
Загріва В. Особливості перекладу англомовних хрематонімів українською та російською мовами (на матеріалі серіалу «Once upon a Time» та «Game of Thrones») 66
Зосімова О., *Дудченко О.* Translation of american cartoon characters' names into ukrainian 69
Іваницька Н., *Іваницька Н.* Категорія дієслівної лабільності у контрастивному вимірі 71
Лисанець Ю. Challenges of doctor-patient communication in the literary and medical discourse of the U.S. prose 74
Мамедова А. Особенности перевода немецких пословиц и поговорок в современном украинском языке 76
Рейдало В. Реалії в перекладі: на прикладі британської преси 77
Тонконог Н. Особливості вживання мовних засобів у рекламних слоганах 80

СЕКЦІЯ №4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ 82
Бахмат Л., *Носач О.* Translating abbreviations: challenges and solutions 82
Вольський С. До проблеми взаємодії культури і перекладу 84
Головацька Ю. Overview of localization as an issue in modern translation studies 87
Дорофєєва М. Информационная энтропия в синергетике перевода 88
Кіпень О. Збереження семантичної еквівалентності при перекладі інтернаціоналізмів 91
Косович О. Difficultés de traduction des pseudo-équivalents en ukrainien et en français 94
Лой М. Комунікативні чинники впливу визначення перекладацької стратегії 96
Скляренко О. Concept «equivalence» in translation theory 97
Шемуда М. Системи машинного перекладу: переваги та недоліки 99
Яременко Н. Translating transportation terms from English into Ukrainian: problems and strategies 102

СЕКЦІЯ №5. ПИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО Й ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ 104
Береговенко Н. Особливості перекладу англійських дієслів на означення руху (на матеріалі романів Дж. Роулінг «Гаррі Поттер») 104
Борисова Н. Особливості українського перекладу оказіональних зоонімів та фітонімів в оповідях «Сказання з небезпечного королівства» Дж. Р. Р. Толкіна 107
Василенко І. Деякі зауваги щодо перекладу фахових текстів 110
Гутнікова А. Лексичні трансформації у статуті ООН 112
Кикоть В. Інтонаційна образність та переклад 114

Козубенко Л. Художня своєрідність перекладу П. Грабовським кантати Р. Бернса «Веселі жебраки» 118
Леміш Н. Відтворення лексико-граматичних особливостей англомовних технічних паспортів на присадки до нафтопродуктів в перекладах українською мовою 121
Литвин І. Метафори в оригіналі та перекладі роману Ю. Винничука «Танго смерті» 123
Никончук М. Відтворення метафор та метонімій у перекладацькій практиці .. 126
Опанасенко Ю. Труднощі перекладу детективної прози А. Конан Дойла 127
Панасовська А. Відтворення лінгвостилістичних особливостей жанру психологічний трилер при перекладі (на матеріалі роману Поли Гукінз «Глибоко під водою») 130
Сердюк Н. Особливості перекладу іронії художніх текстів українською мовою (на прикладі оригіналу та перекладів оповідання Е.А. По «The Cask of Amontillado»)..... 133
Твердохліб А. Поняття «стратегії» у перекладознавстві..... 135
Tellinger D. Translation of Literary and Sacral/Religious Works..... 137
Трускавецький С. Особливості перекладу художнього твору 141
Уманець А. Stylistic devices correlating with pun 143
Фальковська А. Особливості використання граматичних трансформацій при перекладі (на прикладі роману Дж. Селінджера «The Catcher in the Rye») 144
Христич Н. Особливості англо–українського науково-технічного перекладу у сфері нафтовидобування..... 147
Хрін І. До питання художнього і галузевого перекладу 149
Цепенюк Т. Стратегії перекладу архаїзмів..... 151
Циганкова А. Специфіка перекладу фразеологізмів (на матеріалі роману Дж. Стейнбека «The Winter of Our Discontent») 153
Швець Н. Лінгвокогнітивний вимір перекладу метафор (на матеріалі роману L. M. Montgomery «Anne of Green Gables») 155

СЕКЦІЯ №6. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ 158
Веклич О. Діалектна лексика Грації Деледди як проблема для перекладача 158
Жданюк І. Лінгвокультурні особливості як проблема перекладу..... 160
Кінаш Л. Lingo-cultural problems of translation of phraseological units 162
Колесник О. Лінгвосеміотика «гендерної міфології»..... 164
Кононенко І. Засоби перекладу англомовних фразеологічних одиниць з компонентом «time» українською мовою 166
Костик Є. Труднощі відтворення українських власних назв латиницею..... 168
Марченко Н. Граматичні перетворення у процесі перекладу етнографічних реалій 171
Нечипоренко В. Ethnocultural factors affecting intercultural communication effectiveness 174

Семашко Т. Фразеологічна семантика: відтворення лінгвокультурного та етноунікального 177
Семенюк А. Lingual and cultural peculiarities of English phraseological units translation 179
Сєкіна Н. Лінгвокультурологічний аспект фразеологізмів у китайській мові 181
Соляник М. Специфика и уникальность национально-культурных кодов английского языка 184
Філімончук Т. Явище реалій в контексті перекладознавства 186

СЕКЦІЯ №7. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ 188
Бойко Ю. Вербалізатори концепту «FEAR» та способи його перекладу на українську мову 188
Василенко Г. Лінгвокультурний концепт як проблема поетичного перекладу 191
Мізін К. Спільні й відмінні смисли німецького концепту *SCHADENFREUDE* та українського *ЗЛОВТІХА*: перекладацький аналіз 193
Мудраченко А. Відтворення концепту DEATH у перекладі (на прикладі роману Б. Стокера «Dracula») 194
Павлюк О. Фразеологічне представлення концептів RIRE та СМІХ у французькій та українській мовних картинах світу (перекладознавчий аспект) 196
Петров О. Лінгвокультурний концепт як базова категорія зіставно-лінгвокультурологічного аналізу 199
Пригодій О. Типологія концепту як невід'ємна складова аналізу його лінгвоконітивного та лінгвокультурологічного вимірів 201
Ракітіна М. Експліцитні засоби вербалізації концепту «ЛЮБОВ» у піснях «Гофин» на прикладі морфеми ىٰ 204

СЕКЦІЯ №8. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І ПЕРЕКЛАДУ 207
Бедько І. Міжкультурна комунікація у навчанні іноземних студентів української мови 207
Карабан В. Прагматико-узусна компетенція перекладача 210
Коростенски Й. Сопоставительные аспекты лексики и графики иностранных языков (чешский и русский) 212
Куца О., Караневич М. Improving critical thinking as one of the basic translation skills 214
Лагдан С. Переклад у структурі дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» 216
Лила М. Мовний стереотип в дидактичному дискурсі 218
Матійчук К., Костинюк Я. Використання аудіо-візуальної техніки у навчанні іноземної мови для міжкультурного спілкування 220
Науменко Н. «Пригоди слів у світі технологій»: принципи викладання англомовної базової лексики студентам технічного ЗВО 222

Танана С. Особливості підготовки майбутніх перекладачів в умовах сучасної університетської освіти 224
Танана С., *Жупина Ю.* Проблема професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів в умовах ЗВО 227
Швець Т. Сучасні підходи до формування професійної компетенції перекладачів у сфері перекладу художніх текстів 230

Надія Безвесільна
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

PARLONS UN PEU DE L' «ECOLE DE LA VILLE DE KHARKIV DES ROMANTIQUES»

Au début du dix-neuvième siècle la ville de Kharkiv devient le premier centre littéraire en Ukraine. Cela se passe à cause de l'inauguration de l'université dans la ville en 1805, où commence une nouvelle époque à l'histoire de l'Ukraine de l'Est.

A ce temps-là l'Ukraine désespère de toutes ses anciennes franchises et se transforme à la province ordinaire de la Russie. Mais même à cette époque-là il y a des gens qui tiennent à travailler dans les branches d'études et à la littérature pour avoir la possibilité de ne pas permettre aux fonctionnaires de l'empire d'exterminer définitivement la culture ukrainienne. Justement aux années 30 du dix-neuvième siècle, peu à peu un groupe d'étudiants se forme autour d' I. Sreznevskyi, professeur-slaviste et littérateur-romantique, qui travaille à l'université de Kharkiv à ce temps-là. Ces hommes se passionnent pour la recherche des exemples de la création populaire ukrainienne et ils se réunissent pour travailler pour ce haut but.

Ce groupe reçoit le nom de l'«Ecole de la ville de Kharkiv des romantiques». Il compend généralement les personnes, qui sont reliées avec l'université, et devient l'événement le plus remarquable dans la vie sociale de cette époque-là en Ukraine [1].

M. Kostomarov est le membre du groupe le plus actif. C'est un célèbre historien ukrainien, ethnographe, prosateur, poète-romantique, penseur, homme public. Il est aussi promu de l'université de Kharkiv.

L. Borovikovskiy, l'un des premiiers diplomés de l'université, poète, folcloriste, traducteur, consent naturellement de travailler dans le groupe susmentionné avec les partisans des mêmes idées.

Outre I. Sreznevskyi, M. Kostomarov, L. Borovykovskyi, ce sont O. Chpigotskyi, A. Metlynskyi, Ya. Shchogoliv et d'autres, qui sont dévenus les membres de ce groupe. A ce temps-là la période du classicisme a été déjà terminée et la direction principale de la littérature russe et européenne devient romantisme. Voilà pourquoi la plupart des écrivains russes et ukrainiens éprouvent le penchant pour le groupe l'«Ecole de la ville de Kharkiv des romantiques». Ils s'intéressent beaucoup à l'histoire de l'Ukraine, à ses traditions nationales, au folklore.

L'oeuvre, qui joue le rôle le plus important dans le sort littéraire de L. Borovikovskiy c'est la ballade «Marusia», le refrain libre de «Svetlana» de V. Joukovskiy, mais qui a la couleur nationale. D'après la revue «Vestnik d'Europe» elle est devenue rivale ukrainienne. Grâce à cette ballade L. Borovikovskiy fait une tentative très réussie de mettre en vigueur les exemples de la poésie romantique du monde à la jeune littérature ukrainienne.

La traduction ukrainienne de la poésie européenne du dix-neuvième siècle commence par l'adresse de L. Borovykovskyi, Ye. Grebinka, O. Chpigotskyi et

d'autres romanistes à la poésie d'A. Pouchkin et d'A. Mitskevitch. C'est dommage, mais seulement deux oeuvres de A. Pouchkine sont conservés jusqu'à nos jours. Ce sont les traductions de L. Borovykovskiy des vers «Deux corbeaux» («Le corbeau vole vers le corbeau») et «La soirée d'hiver». Puis il y a la traduction des «Sonnets de Crimée» et de la poésie «Farsis» d'A. Mitstkevitch [3].

L'importance de ces traductions est bien énorme. On ne peut même penser que ces traductions peuvent être nommées «provinciales», où bien «burlesque», comme dès le début ces traductions sont mûres, elles ont une manière de traiter juste des idées du texte original [2].

En faisant l'analyse des travaux littéraires et de publiciste du cercle des romantiques de Kharkiv il faut noter que parmi les plus jeunes hommes de lettres de cette époque-là L. Borovykovskyi était la personne la plus considérable, la plus douée de talent. La critique attachait une grande importence à son oeuvre, à la beauté du verbe et à la vigueur son style. Le jeune poète L. Borovikovskiy appréciait beaucoup la traduction et le refrain des oeuvres de la littérature mondiale [3].

L. Borovykovskyi a fait des efforts par son oeuvre pour introduire à la littérature ukrainienne les exemples de la poésie romantique mondiale. D'abord il éprouvait de la sympathie envers la nouvelle école littéraire, se passionnait pour les chansons populaires et puis il a passé à la pratique littéraire, a donné les premiers models de la poésie romantique ukrainienne [2].

LITTERATURE

1. ЄФРЕМОВ, О. (1995): *Історія українського письменства*. Київ: Femina.

2. ШАРПАТИЙ, В.Г. (2003): Боровиковський Левко Іванович: Енциклопедія історії України. Київ: В-во «Наукова думка» <http://www.history.org.ua/>. [online]. [cit. 23. 2. 2019].

3. Левко Боровиковський. Ukrland. Персональний сайт учителя. <https://ukrland.in.ua>. [online]. [cit. 23. 2. 2019].

Сергій Бойко
(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ В ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Інтернет-простір як специфічне середовище спілкування все частіше привертає увагу дослідників. Необхідність дослідження Інтернет-дискурсу обумовлена зростанням соціокультурної ролі Інтернет-спілкування, а саме спілкування в соціальних мережах та на форумах [1]. Актуальним аспектом вивчення Інтернет-дискурсу є опис стратегій і тактик в Інтернет-комунікації

Дискурсивну стратегію ми розуміємо як комунікативний намір мовця і одночасно мовну об'єктивацію цього наміру у дискурсі, що надає йому інтерактивного статусу через осмислення вербалізованого наміру усіма суб'єктами спілкування

Інтернет-дискурс ми визначаємо як частину віртуального дискурсу, що характеризується такими самими особливостями, проте є обмеженою Інтернет-мережею [4]. Це мисленнєво-комунікативний феномен, єдність процесу і результату мовленнєвої діяльності користувачів Інтернет-платформ.

Вивчення особливостей комунікативної взаємодії учасників в межах Інтернет-дискурсу вимагає уточнення та поглиблення змісту багатьох лінгвістичних категорій і явищ,зумовлених їх когнітивною природою, як стратегії і тактики, насамперед конфронтаційної спрямованості, яка є характерною рисою і одним з головних структуруючих факторів сучасної комунікації.

Так як дискурс це також середовище завдання образи, то саме завдання образи ми розуміємо як стратегічну дію, один із способів завдання емоційного болю, необхідно підкреслити, що семантика поняття «образа» завжди має аксіологічну складову у вигляді емоційно-оцінного компоненту [2, с. 183].

Завдання образи здійснюється у прямий спосіб (експліцитно), коли соціальна група, до якої належить адресат; його цінності; особисті якості; компетентність; гідність або його поведінка називаються мовцем, або,частіше, в непрямий спосіб (імпліцитно), коли вони не називаються прямо, а лише імплікуються мовцем.

У німецькомовному діалогічному Інтернет-дискурсі стратегія завдання образи реалізується через низку тактик, кожній з яких притаманний свій спектр вербальних (лексичних, граматичних, пунктуаційних) та графічних засобів [4, с. 86].

На основі проведеного аналізу Інтернет-комунікації можемо виділити наступні тактики, які реалізуються в її контексті:

1) тактика дискримінації, суть якої полягає в негативній оцінці соціальної приналежності адресата. В основі цієї тактики лежить опозиція «МИ-група» : «ВОНИ-група», причому адресат сприймається як носій певної соціальної категорії;

2) тактика спаплюження, яка зводиться до негативної оцінки цінностей, моралі, віросповідання, філософії, світогляду, смаків, інтересів адресата. Ця тактика пов’язана із ціннісною картиною світу адресата;

3) тактика ураження, яка міститься в негативній оцінці зовнішності, ментальних здібностей, особистих якостей тощо, тобто різних аспектів структури особистості;

4) тактика дискредитації, що полягає в негативній оцінці компетентності, вмінь, навичок, результатів праці;

5) тактика приниження, яка передбачає негативну оцінку категорій, пов’язаних з самооцінкою, зокрема честю та гідністю суб’єкта, якого ображають;

6) тактика глузування, суть якої полягає в негативній оцінці адресата у вигляді глузування.

Ізольоване використання вищезазначених тактик не є поширеним в німецькомовному діалогічному Інтернет-дискурсі. Переважна більшість

образливих комунікативних внесків представлена комбінаціями тактик, тобто «тактичним аранжуванням» в реалізації стратегії завдання образи [3, с. 344].

Отже, використання комунікантом тієї чи іншої тактики безпосередньо впливає на вибір його співбесідником власної тактики, яку він реалізує у відповідь (якщо він підтримує конфлікт). Найчастіше присутнє дзеркальне повторення комунікантом тих варіантів тактики, які використав перед цим суперник («як ти, так і я» або «ти так, а я ще дужче»).

ЛІТЕРАТУРА

1. МАТВЄЄВА, С.В. (2006): *Сайт як жанр Інтернет-комунікації (на матеріалі персональних сайтів учених)*. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеню канд. філол. наук: спец. 10.02.15 – «Загальне мовознавство».

2. СЕМЕНЮК, І.С. (2008): Базові поняття комунікативної лінгвістики (лінгвокогнітивний аспект). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, № 42. с. 181–184.

3. ФРОЛОВА, І.Є. (2009): *Стратегія конфронтації в англомовному дискурсі.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.

4. ХОРОШИЛОВА, В.М. (2014): *Стратегія завдання образи у німецькомовному діалогічному Інтернет-дискурсі*. <http://foreign-languages.karazin.ua/resources/8a33bc93addb571d1a0ac6d4d4339236.pdf>. [online]. [cit. 25. 2. 2019].

Діана Грись
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

Актуальність теми дослідження полягає у важливості міжкультурної комунікації, для успішного, безконфліктного і доброзичливого процесу якої, є необхідним елемент ввічливості. Саме ввічливість відображає ставлення учасників дискурсу один до одного, встановлює, підтримує або припиняє комунікативний процес.

Предмет дослідження – ввічливість як комунікативна лінгвокультурна категорія в англомовному дискурсі.

Ми пропонуємо розглянути категорію ввічливості саме в дискурсі, а не в тексті чи в комунікації, тому що дискурс є набагато ширшим поняттям. Термін «дискурс» трактують «як текст, який розглядається у контексті подій; як цілеспрямований соціальний акт, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості». Дискурс – це мовлення «занурене в життя», результат і чинник комунікації, переплетення мовних взаємодій агентів комунікації, живе середовище спілкування [3, с.136].

Ввічливість можна характеризувати як повагу до людей, дотримання правил етикету, вихованості та моральних принципів; як один з основних

компонентів спілкування. Т.В. Ларіна дає таке визначення цього поняття: «Ввічливість – це національно-специфічна комунікативна одиниця, вмістом якої є стратегічна система комунікативної поведінки, направлена на успішне спілкування і дотримання суспільно-прийнятих норм комунікації» [2, с.23].

За метою вживання елементу ввічливості можна виділити два його типи: позитивну ввічливість *(Positive Politeness*) і негативну ввічливість *(Negative Politeness).*

Позитивна ввічливість спрямована на зближення *(approach-based),* встановлення контакту; на вияв солідарності, взаєморозуміння, на задоволення потреби бути почутим, зрозумілим.

Саме в англійській мові частіше інших вживаються слова подяки та ввічливості, повсюди ми чуємо *Thank you* і *Sorry*. Проте до позитивних стратегій ввічливості варто ще віднести засоби вітання *(Hello!, Good morning!, How are you?),* прощання *(Bye-bye, Take care, It was nice seeing you!),* запрошення *(Would you like to come over?, Come again soon!),* вдячності *(Thank you, It's so nice of you!),* вибачення *(Sorry, Excuse me, I do apologize for…),* компліменту *(You are so kind, You did an excellent job) та* звертання *(Dear Sir/Madam, Mr/Mrs).*

Негативна ввічливість базується на збереженні дистанції *(avoidance-based),* демонстрації співбесіднику своєї автономії, встановленні бар'єру з метою досягнення поваги. Вчені П. Браун і С. Левінсон називають цей тип ввічливості основою шанобливого спілкування [4, с.28].

До стратегій негативної ввічливості відносять засоби прохання *(Can you help me, please, Will you stop talking, please?),* запрошення *(Why don't you join us?, What about going out tonight?),* директиви *(Could I see your passport?, I want you to listen me again!)*.

Неввічливим в англійській мові вважають зауваження, несхвалення, засудження, осуд, докір *(Please, you're disturbing me!, Can you keep quiet?, Your hair is in bad condition!).* Щоб передати несхвалення, в англійській мові використовують засоби пом'якшення або зниження категоричності (*I may be wrong, but …, I'm afraid, if you don't mind my saying so…*). Останнім часом, лінгвісти сперечаються щодо вживання ввічливого *«Bless you!» (Будь здоровий!),* адже більшість з них вважають неввічливим звертати увагу на чхання [1, с.20].

Отже, ввічливість є одним з основних елементів дискурсу, системою комунікативних стратегій, орієнтованих на успішне спілкування. Будучи універсальною категорією, ввічливість присутня у всіх культурах, проте можна помітити, що в кожній культурі вона проявляється по-різному. Як було проаналізовано, в англійській культурі ввічливість проявляється в позитивному ставленні до співбесідника чи адресата та вияві уваги до нього.

ЛІТЕРАТУРА

1. МАНЮТІНА, О.І. (2008): *Лексико-семантичні та функціональні особливості евфемізмів у сучасній англійській мові.* Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича.

2. ЛАРІНА, Т.В. (2003): *Категорія ввічливості в англійській та російській комунікативних культурах*. М.: Академія.

3. *Лінгвістичний енциклопедичний словник* (1990). гол. ред. В.Н. Ярцева. М.: Радянська енциклопедія.

4. BROWN, R./LEVINSON, S. (1978): *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.

Мар'яна Грись
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У зв'язку з інтеграцією та встановленням зв'язків з різними народами світу, у лінгвістиці набуває актуальності дослідження різних питань та складових міжкультурної комунікації.

У 21-му столітті стає все більш важливим розуміти людей з різних культур. Торгівля перейшла державні кордони, імміграція зростає, і ми повинні знаходити спільну мову з людьми, які є різними. Вони можуть розмовляти різними мовами, мати різні звички, сповідувати різні релігії і мати різноманітні думки. Ми можемо зустрічатися з цими людьми щодня, і якщо ми хочемо налагодити порозуміння, ми повинні знати, як ефективно розрізняти міжкультурні комунікативні відмінності.

Міжкультурне спілкування – це зв'язок та комунікація між різними культурами, що передбачає прямий контакт між людьми та їхніми спільнотами, а також непрямі форми спілкування (включаючи мову, діалог, письмо, електронне спілкування) [3].

Говорячи про міжкультурну комунікацію у професійному діалозі та його проблеми, ми можемо собі уявити різні форми взаємодії. Але будь-яка взаємодія пов'язана з різними проблемами і питаннями [1].

Для деяких професій питання соціокультурної компетенції і грамотності особливо важливе. Наприклад, це важливо для менеджерів, світових лідерів країн, політиків і дипломатів, туристичних агентів, для яких знання культурних реалій тієї чи іншої країни особливо актуальне для прийняття чіткого курсу дій у розвитку сучасних міжкультурних комунікаційних механізмів [2]. Але, тим не менш, важливо крім ясності і міжкультурного балансу зберегти і простір для творчості та винахідливості. На перше місце можна поставити такі проблеми як:

Проблема міграції. Тут ми бачимо глобалізацію в міграції, тому що головна роль в збільшенні різноманітності культур належить саме їй. Як відомо, 232 млн. людей є мігрантами на світовій арені в кінці 2013 року, це число дорівнює 3,2 відсотка від суми світового населення, і їх число стрімко зростає. Кордон між культурами і націями стає більш розширеним, і в наш час, ми не можемо сказати точно про свій наступний крок. Ще важче стає контролювати широкий вплив культур або їх поширення у світовій спільноті.

Проблеми міжкультурного менеджменту. У зв'язку з цим ми можемо говорити про цінності і стратегії в управлінні, де важливий кожен аспект, хоча їх різноманітність зростає. Що нам потрібно прямо зараз: скорочення і контроль або широке розповсюдження, баланс або певний тренд? Всі ці питання важливі і спрямовані на вирішення цієї проблеми, пов'язаної з правильною організацією міжкультурного менеджменту.

Проблема нерозуміння. Міжкультурні особливості національностей створюють більше простору для професійного, духовного взаємозв'язку та обміну, але інтерпретація багатьох культурних аспектів залежить від ясності і незалежності. Незважаючи на різні міжкультурні подібності, неправильне застосування та заміни основних понять призводить до частих дрібних конфліктів між різними культурними групами: етнічними, віковими, релігійними, субкультурними, консервативними інноваційними групами [4].

Масштаби та інтенсивність міжкультурних контактів породжують необхідність постійного їх осмислення, інтерпретації і порівняння елементів своєї і чужої культури.

Отже, для вирішення важливих проблем міжкультурної комунікації, перш за все, ми повинні знати особливості людської культури та як вона змінюється під впливом глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГУТАРЕВА, Н.Ю. (2013): Міжкультурна комунікація та способи її розвитку. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції *«Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їх вплив на розвиток мови і літератури».* Україна. Львів. с. 49–51.

2. ГУТАРЕВА, Н.Ю. (2015): Обучение английскому языку в социокультурной реальности. *Современные исследования социальных проблем*. Красноярск: Научно-инновационный центр, № 1(21), с. 215–218.

3. ГУТАРЕВА, Н.Ю. (2015): *English language training in the social and cultural reality*. *«Современные исследования социальных проблем»*. Красноярск: НИЦ.

4. ЦИРЛИНА, Л. *Глобализация и лингвистика: вавилонское столпотворение или «язык-киллер»?* <http://www.prof.msu.ru/publ/book6 /c62_04.htm>. [online]. [cit. 20. 04. 15]

Олег Деменчук
(Рівненський державний гуманітарний університет)

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ ЛЕКСИКИ СВІТЛОВИХ КОЛИВАНЬ

Тематичний клас лексики світлових коливань (емітивів) виокремлюється на основі спільних семантичних та пов'язаних із ними синтаксичних властивостей: а) двомісної репрезентативності перцептивної ситуації через відношення: *бачу, що Р* – відношення між людиною і зовнішньою ситуацією Р, з якою пов'язані її перцептивні стратегії; б) реалізації першим і другим

актантами семантичних ролей Експерієнцер (Спостерігач) та Стимул. Лексика світлових коливань описує стан справ зовнішньої перспективи суб'єкта спостереження (Спостерігача). Займаючи синтаксичну позицію «за кадром», суб'єкт спостереження «вивільняє місце» для іншого учасника – перцептивного об'єкта (Стимулу), пор.: *Вдалині блискали вогники*; в) неканонічного актантного кодування предикатів, пор.: *Мені мерехтить в очах*.

Емітиви описують ситуацію наочного руху, реалізовану в режимі «переривчастої» перцепції (ситуація періодичної зміни стану перцептивного об'єкта в часі та просторі). Ключовими конституентами концепту описаної ситуації є: 1) часовий складник (сприйняття у певному часовому діапазоні), пор.: укр. *мигтіти* «з'являтися на короткий час і зникати з поля зору»; пол. *migotać* «być widocznym raz po raz przez krótką chwilę»; англ. *twinkle* «to move flutteringly and quickly, as flashes of light»; фр. *scintiller* «briller avec des variations rapides de couleur et d'éclat»; 2) ситуативний складник (сприйняття в аспекті наявної перешкоди), пор.: укр. *Світло мерехтить за сніговим серпанком*; пол. *Są przebłyski słońca spoza chmur*; англ. *The sun is shining out from behind the clouds*; нім. *Hinter einem Gitter von Reben glimmert der See*; фр. *Le soleil tomba derrière ce rideau; un rayon glissant à travers le dôme d'une futaie, scintillait comme une escarboucle* – між спостерігачем та об'єктом емісії знаходиться інший перцептивний об'єкт; 3) дейктичний (позиційний) складник (положення спостерігача стосовно до перцептивного об'єкта), пор.: укр. *За дверима теплушки швидко мигтіли телеграфні стовпи, а далі розкинулись мальовничі подільські простори* – спостерігач рухається відносно перцептивного об'єкта; англ. *The open space twinkles* (said of a space filled with moving objects)*, is alive with heads* – перцептивні об'єкти рухаються відносно спостерігача.

Аналіз семантичної деривації лексики світлових коливань передбачає два етапи: конструювання моделі прототипної ситуації емітивів через набір спільних семантичних компонентів [див. 2, с. 117] та моделювання на основі цієї ситуації стратегій семантичної деривації названого класу лексики в обраних мовах, адже модель прототипної ситуації «не лише постачає семантичний матеріал для похідних значень, а й забезпечує їх зв'язок і, тим самим, єдність багатозначного слова» [1, с. 40].

Семантика лексики світлових коливань моделює прототипну ситуацію («емітивний рух») через набір таких спільних компонентів:

а) Суб'єкт, спостерігаючи за Об'єктом, кваліфікує його за характерною перцептивною властивістю – світловим коливанням, пор.: укр. *Зірки мерехтять* = 'світять тремтливо, нерівно'; пол. *Gwiazdy migocą*; англ. *The stars twinkle*; нім. *Die Sterne blinken*; фр. *Les étoiles scintillent*. При цьому Об'єкт може бути: 1) джерелом світлової емісії, пор.: укр. *Вогонь свічки мерехтів*; пол. *Migocą płomienie świec*; англ. *A candle flame twinkled*; 2) інструментом світлової емісії, пор.: укр. *Свічка мерехтіла*; пол. *Świece migocą*; англ. *The candles twinkle*; нім. *Die Kerze schimmert*; 3) ситуативним об'єктом світлової емісії, пор.: укр. *Свічники мерехтіли при світлі гнота*; пол. *Świecznik migotał ciepłym światłem*; англ. *The green blade that twinkles in the sun*; нім. *Das Blech schien in der Sonne*; фр. *La verrerie flamboyait à l'orée du bois*;

б) властивість Об'єкта осмислюється як зміна світлового потоку в інтервалі короткотривалого проміжку часу (експериментальні дослідження особливостей сприйняття змінного світлового потоку показали, що вибір дієслова на позначення ситуації світлових коливань зумовлений чинником частоти появи світлового імпульсу. Зокрема, було встановлено, що російське дієслово *мигать* позначає часовий інтервал, при якому світловий імпульс з'являється і зникає три рази в секунду (світло було відсутнім не менше 0,25 сек.), а дієслово *мерцать* – при шести імпульсах в секунду [3, с. 99];

в) змінна характеристика світлового потоку може бути осмислена як ознака ціннісного сприйняття, зумовленого чинником інтерпретації (оцінки) перцептивної якості світлової емісії, пор.: укр. *Вогні тьмяно блимали*; пол. *Gwiazdy migotały blado*; англ. *The stars shine dimly*; нім. *Am hellsten schien die Venus*; фр. *Les étoiles australes se mettaient à briller d'éclats très surprenants*.

Парадигма регулярної багатозначності дієслівних емітивів представлена тематичними класами: (а) дієслів емісії (випромінювання світла), пор.: укр. *світло мерехтить*, *блискавка мигає*, пол. *migotało światełko*, *błyskawica mignęła*; англ. *stars glitter*, *flame twinkles*; нім. *ein Licht blinkt*; фр. *les grandes nébuleuses étincelaient, le ciel scintille*; (б) перцептивних дієслів (вияв предметного об'єкта в полі зору), пор.: укр. *пташки мерехтять перед очима*, *дерева мелькають за вікном*, *мигтіли телеграфні стовпи*, пол. *drzewa migały za oknami*, *jaszczurki przemykały wśród kamieni*, англ. *feet twinkled past*; нім. *Neben den Wolkenkratzern schien die Kathedrale geradezu winzig*; фр. *Des colibris étincellent sur le jasmin des Florides*; (в) поведінкових дієслів, пор.: укр. *блискати оком на когось*; пол. *Oczy komuś błyszczą gniewem*; англ. *flash a glance at smb.*; нім. *Seine Augen begannen böse zu funkeln*; фр. *Ses yeux luisaient de colère*; (г) ментальних дієслів, пор.: укр. *мигтіли картинки у голові*, *думки блимали*, пол. *coś komuś błysnęło, mignęło w myśli*; англ. *flash across one's mind*; нім. *eine Idee, eine Erinnerung blitzte in ihm auf*; фр. *luire dans la mémoire*; (ґ) семіотичних дієслів, пор.: укр. *мигати бортовими вогнями*, *світлофор блимає*; пол. *migać kierunkowskazem*, *latarnia morska miga, błysnąć latarką*; англ. *twinkle challenge-words*; нім. *SOS blinken*; фр. *Le phare étincelait*.

Семантична деривація лексики світлових коливань виявляє ознаки похідності ситуативного типу, що передбачає розширення концепту ситуації в аспекті змін характеристик учасників ситуації. Динаміка розвитку семантичної парадигми названого класу лексики засвідчує регулярний характер таких змін, виявляючи розширення концепту ситуації «світлові коливання» до меж ситуацій як внутрішніх (реалізованих в ієрархії внутрішніх систем людини), так і зовнішніх (реалізованих в ієрархії ціннісних пріоритетів людини) стратегій.

ЛІТЕРАТУРА

1. КУСТОВА, Г.И. (2004): *Типы производных значений и механизмы языкового расширения*. Москва: Языки славянской культуры.

2. РОЗИНА, Р.И. (2005): *Семантическое развитие слова в русском литературном языке и современном сленге: глагол*. Москва: Азбуковник.

3. СЕЛИВЕРСТОВА, О.Н. (2004): *Труды по семантике*. Москва: Языки славянских культур.

Людмила Довгопола
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ПРОСТОРО-ЧАСОВА ОРГАНІЗАЦІЯ НІМЕЦЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ПРОЦЕСУ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ДІЙСНОСТІ

З давніх-давен людина осмислює себе, сприймає й опосередковує об'єктивну реальність у її взаємозв'язку з категоріями часу та простору. Час поряд із простором є однією з основних форм існування світу людини, яка визначає усі етапи буття, послідовну зміну життєвих циклів природи та людини. У часовому відношенні людина визначає себе в минулому, теперішньому та майбутньому у тому просторі, де вона перебувала, перебуває чи перебуватиме у майбутньому.

Встановлено, що будь-який фольклорний та літературний твір тим чи іншим чином відтворює реальний світ– як матеріальний, так і ідеальний: природу, речі, події, людей в їхньому зовнішньому та внутрішньому бутті тощо. Природними формами існування цього світу виступають час та простір [2, с. 47], які вивчаються як неподільне ціле.

Особливістю казкового хронотопу є зв'язок жанру казки з міфом. Поступовий перехід від міфу до казки відбувався на фоні розвитку людської цивілізації та руйнування міфологічного світогляду.

Характерною ознакою жанру народної казки є опис логічно неможливого, неймовірного часу та простору. У зв'язку з тим, що первісне мислення не знало абстракцій, воно виявлялося у фольклорних творах, де розуміння простору та часу відрізнялося від звичних нашій епосі. У казці мало місце перескакування через момент руху, який ніколи не описувався детально, а лише згадувався кількома словами.

Своєрідністю казкового часу є його абстрактність, невизначеність та віддаленість від реального часу: *In den* ***alten Zeiten*** [3, S. 5]; *Am* ***andern Tage*** [3, S. 6]; ***Bald*** *danach* [3, S. 29]; ***Vorzeiten*** *gab es ein Land, wo die Nacht immer dunkel und der Himmel wie ein schwarzes Tuch darüber gebreitet war* … [3, S. 14].

У наведених вище фрагментах із німецьких народних казок час казкових подій не визначений точно завдяки зверненню оповідача до виразів *in den* ***alten Zeiten*** (у старі часи), *am* ***andern Tage*** (на наступний день), ***vorzeiten*** (раніше), ***bald*** (незабаром) тощо.

Хронотоп народної казки особливим чином віддалений від реального часово-просторового континууму. Місцем дії у казці може виступати *ein Dorf mit seiner Umgebung* (село з його околицями), *ein Königreich* (якесь царство), *unterirdisches Königreich / Unterwasserreich* (підземне / підводне царство), *ein dichter Wald* (дрімучий ліс), *alte Schloß* (старий замок), *ein Land, wo die Nacht immer dunkel* (країна, де завжди панувала ніч) *ein Feld* (поле), *ein Haus*

(будинок). Виходячи з зазначеного вище, можна констатувати, що простір народної казки є розмитим та віддаленим.

Досліджуючи казковий хронотоп, Г.П. Сабат відзначає його універсальність, оскільки герої рухаються в ньому без обмежень. Специфікою його вираження вона вважає короткі зафіксовки, що є важливим формотворчим засобом художньої системи казки та уможливлюють втілення фантастичного задуму [1, с. 11].

Характерною рисою представників німецькомовної лінгвокультури є розуміння простору як руху або переміщення осіб / предметів у просторі. На позначення процесу руху носії німецької мови використовують переважно дієслова та віддієслівні абстрактні іменники. Виходячи з того, що зв'язок живих істот із оточуючим світом та їх поведінка безумовно відносяться до первинних відчуттів людини, дієслова руху належать до найдревніших лексем, що увиразнюють рух / переміщення людини у просторі. До дієслів, що позначають рух, можна віднести такі: *reiten* (їхати верхи), *fahren* (їхати), *fliegen* (летіти), *schwimmen* (пливти), *gehen* (йти), *kommen* (наближатися, прибувати), *wandern* (подорожувати пішки, прогулюватися), *fliehen* (бігти), *umherstreifen* (безцільно бродити навколо), *entlangschlendern* (безцільно прогулюватися вздовж чогось), *irren* (блукати), *tanzen* (танцювати), *paddeln* (гребти), *bummeln* (гуляти), *flattern* (пурхати) та ряд інших.

Досить часто місцем дії народних німецьких казок є *ein Haus* (будинок), *ein Zimmer* (кімната), *der Palast* (палац), *das Schloß* (замок), *eine Straße* (вулиця), *ein Dorf mit seiner Umgebung* (село з його околицями), *ein Königreich* (якесь царство), *unterirdisches Königreich / Unterwasserreich* (підземне / підводне царство), *ein dichter Wald* (дрімучий ліс), *ein Land, wo die Nacht immer dunkel* (країна, де завжди панувала ніч) *ein Feld* (поле) тощо:

Er ging ***durch alle Zimmer****, bis er in dem letzten die Königstochter fand* [3, S. 108].

Ich muß ***in den Wald*** *und meine Schätze vor den bösen Zwergen hüten* [3, S. 112].

Як видно з наведених вище фрагментів, за своєю сутністю казковий простір може мати такі характеристики: відкритість / замкненість, просторість, доступність / недоступність до огляду, об'ємність, відносність до місця розташування героя казки тощо. Залежно від названих характеристик, простір може бути відкритим / закритим, зовнішнім (макрокосм) / внутрішнім (мікрокосм), своїм / чужим, прямим / кривим, великим / малим, локальним / глобальним, близьким / далеким тощо.

Отже, просторово-часова організація німецьких народних казок відображає первинні, незалежні від матерії уявлення людини про простір та час, що «персоніфікуються» її присутністю та відображають специфіку її світосприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. САБАТ, Г.П. (2009) *Казки Івана Франка як естетико-поетикальна система*: автореф. дис. … докт. філол. наук: спец. 10.01.06, 10.01.01. Київ.

2. ЧЕРНЕЦ, Л.В. (1999): *Введение в литературоведение*. Москва : Высшая школа.

3. *Märchen der Brüder Grimm* (1996): München: Droemersche Verlagsanstalt Th. Knaur Nachf.

Світлана Дуброва
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ІНТОНАЦІЙНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОСТІ (на матеріалі роману Г. де Мопассана «Життя»)

Актуальною залишається проблема використання різноманітних засобів, серед яких інтонаційні, за допомогою яких письменник передає емоційність образної системи художнього твору.

Оскільки інтонація – ритмічно-мелодійна особливість мовлення, різні співвідношення кількісної зміни тону, тембру, інтенсивності, довготи звуків, які служать для передачі змістових та емоційних відмінностей висловлювань. Саме за її допомогою в потоці мовлення виділяють фрази та їхні змістові частини, протиставляють чи зіставляють висловлювання щодо їхньої мети (розповідь, волевиявлення, запитання), передають суб'єктивне ставлення до висловленого. Виконуючи важливі функції, інтонація дає мовцеві змогу свідомо урізноманітнювати виражальні засоби мовлення, передавати різні семантичні та емоційні відтінки думки, підтекст, створює ритмомелодику усного мовлення, які є знаряддям інтелектуального, емоційного, вольового впливу на слухача [1, с. 176–177].

Розглянемо функції інтонації, як засобу вираження емоційності, на матеріалі роману Г. де Мопассана «Життя», серед яких виділяємо:

1. *Комунікативну функцію* – функцію реалізації комунікативних типів висловлення (розповідні, питальні, спонукальні речення).

Eut-elle dans les doigts une secousse nerveuse, l'obsession de son coeur avait-elle couru le long de ses veines jusqu'au coeur de son voisin? Comprit-il, devina-t-il, fut-il comme elle envahi par une sorte d'ivresse d'amour? Ou bien, savait-il seulement par expérience qu'aucune femme ne lui résistait? *Elle s'aperçut soudain qu'il pressait sa main, doucement d'abord, puis plus fort, plus fort, à la briser* [2, p. 44].

У наведеному фрагменті Жанна подумки ставить собі низку риторичних запитань, в яких звучить тривога щодо щирості почуттів Жюльєна до неї – Чи її пальці нервово затремтіли, чи хвилювання її серця передалось по жилах до серця сусіда? Чи зрозумів він, чи вгадав, чи був охоплений, як і вона, якимсь любовним сп'янінням, чи просто знав з досвіду, що ніяка жінка проти нього не встоїть?

Que serait cette vie qu'ils commençaient ensemble? Que se réservaient-ils l'un à l'autre de joies, de bonheurs ou de désillusions en ce long tête-à-tête indissoluble du mariage? [2, p. 53].

Наведений приклад авторського відступу з риторичними запитаннями слугує приверненню уваги читача до обмірковування подальшого спільного подружнього життя Жанни та Жюльєна, до того яким воно буде, скільки радощів, щастя чи розчарування несуть вони одне одному в тому довгому, нерозривному єднанні двох, що зветься шлюбом.

2. *Функцію модальності* – вираження ставлення мовця до того, про що говориться.

*Mais Jeanne, obstinée, reprit: «**J'ai toute ma raison maintenant, petite maman, je ne dis pas de folies comme j'ai dû en dire les jours derniers**. Je me sentais malade une nuit, alors j'ai été chercher Julien. Rosalie était couchée avec lui. **J'ai perdu la tête de chagrin et je me suis sauvée dans la neige pour me jeter à la falaise**»* [2, p. 100].

Розповідаючи про зраду свого чоловіка Жанна наголошує на тому, що зараз вона все прекрасно усвідомлює, хоча спочатку зовсім втратила розум з відчаю тому і побігла по снігу, щоб кинутися з кручі.

*Mais le baron, qui tremblait d'énervement, l'interrompit: «Elle? que m'importe! **mais c'est Julien qui m'indigne**. C'est infâme ce qu'il a fait là, et je vais emmener ma fille».*

*Et il marchait, s'animant toujours, exaspéré: **«C'est infâme d'avoir ainsi trahi ma fille, infâme! C'est un gueux, cet homme, une canaille, un misérable; et je le lui dirai, je le souffletterai, je le tuerai sous ma canne!»*** [2, p. 104].

З представленого прикладу бачимо ставлення батька Жанни до свого зятя, він був обурений дізнавшись про зраду, називаючи його негідником, мерзотником і розпусником, обіцяє надавати ляпасів і навіть більше забити палицею.

3. *Емоційну функцію* – вираження за допомогою мови психічного стану мовця, а також надання емоційних значень висловлення.

***Elle essuya ses joues, sourit et, d'une voix un peu tremblante**: «Ce n'est rien... c'est nerveux... Je ne sais pas... J'ai été saisie. Je suis si heureuse que la moindre chose me bouleverse le coeur»* [2, p. 67].

Г. де Мопассан зображує свою героїню Жанну романтичною, чуттєвою, вразливою особою, яку до глибини душі вражає краса навколишньої природи і почуття які її переповнюють виражаються у сльозах, у поспіху, у тремтінні її голосу.

***Un grand frisson la parcourut. Elle balbutia**:*

– «Ah! où... où demeure-t-il maintenant?»

– «Je ne sais pas».

***Elle se sentit étourdie comme si elle allait tomber et elle demeura quelque temps sans pouvoir parler**. Enfin, **par un effort violent**, elle reprit sa raison, et murmura: «Depuis quand est-il parti?»* [2, p. 193].

З наведеного прикладу, який описує фізичний стан Жанни коли їй повідомили, що не знають де її син – вона вся затремтіла і немогла говорити чітко лише белькотіла, мало не втратила свідомість від почутого і ледь змогла себе опанувати, бачимо який був її емоційний стан.

4. *Видільну функцію* – полягає в інтонаційному виділенні певних частин висловлення, на думку автора, головніших порівняно з другорядними в інформаційному плані.

Після смерті матері Жанна почувалася спустошеною і не могла повірити у те, що сталося:

On allait la clouer dans une caisse et l'enfouir, et ce serait fini. On ne la verrait plus. ***Était-ce possible? Comment? Elle n'aurait plus sa mère?*** *Cette chère figure si familière, vue dès qu'on a ouvert les yeux, aimée dès qu'on a ouvert les bras, ce grand déversoir d'affection, cet être unique, la mère, plus important pour le coeur que tout le reste des êtres, était disparu. Elle n'avait plus que quelques heures à regarder son visage, ce visage immobile et sans pensée;* ***et puis rien, plus rien, un souvenir*** [2, p. 134].

Смерть матері була тяжкою втратою для Жанни, її мучило питання як таке могло трапитися, як так сталося, що в неї не буде більше матері, для неї мати – найдорожче з усього на світі, після неї не буде нічого, нічого більше, сама лише згадка.

Une douleur subite et épouvantable traversa le coeur de Jeanne; et tout de suite ***une haine s'alluma*** *en elle contre cette maîtresse qui lui volait son fils,* ***une haine inapaisable****, sauvage,* ***une haine de mère jalouse****. Jusqu'alors toute sa pensée avait été pour Paul* [2, p. 172].

У наведеному прикладі автор, передаючи почуття Жанни, виділяє слово *«une haine» – «ненависть»*, невгамовна, дика, ненависть ревнивої матері, яку вона відчула до жінки, що «вкрала» її сина.

Отже, як бачимо роман Г. де Мопассана «Життя» насичений інтонаційними засобами вираження емоційності. У процесі дослідження було виділено чотири функції інтонації, серед яких – комунікативна, функція модальності, емоційна і видільна.

ЛІТЕРАТУРА

1. СЕРБЕНСЬКА, О.А. (2003): *Культура усного мовлення*. Львів : Світ.
2. MAUPASSANT, G.(1974): *Une vie*. Москва : «Высшая школа».

Інна Дудка
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Дослідження фразеологічних одиниць німецької мови започатковане працями тих лексикографів, які виявили існування в мові стійких сполук слів, із властивою лише їм організацією елементів та значенням, відмінним від окремих значень кожного компонента.

Першу спробу класифікувати фразеологічні одиниці німецької мови зробив Ф. Зайлер, який виокремив серед стійких словосполук прислів'я,

приказки, афоризми, крилаті вирази та парні сполуки слів. Він вдався також до аналізу структури та семантики виділених ним розрядів фразеологічних сполук [4].

Значний внесок у розвиток семантичної класифікації кожного структурного типу фразеологічних одиниць німецької мови: дієслівного, атрибутивного та адвербіального зробила Р. Клаппенбах. За структурою вона поділила фразеологізми на п'ять типів: дієслівні групи (einen Korb geben), атрибутивні сполучення – ein Mann von Format, адвербіальні групи: flink wie die Affe, парні сполучення – kurz und gut та синтаксичні шаблони, що набувають смислу лише у поєднанні з повнозначними словами: in Unwillen [1].

Німецький дослідник В. Шмідт розглядав фразеологізми як частину словникового складу мови, тобто відніс їх до одиниць мовної системи. Він вважав фразеологізми образними засобами, які варто було досліджувати поряд із метафорою, метонімією, оскільки найхарактернішою їх рисою є образність, тобто здатність виражати інший смисл символічно [2, S. 10].

В. Шмідт зосередив увагу на розкритті етимології окремих фразеологічних одиниць німецької мови та поділив їх за сферами виникнення на фразеологізми, що пов'язані з:

– побутом селян: mit dem Hühnern aufstehen;
– мовою мисливців: jemanden auf die Spur kommen;
– життям ремісників: im Lote sein;
– солдатським жаргоном: von der Pike auf dienen;
– сферою ігор та музикою: den Ton angeben [2].

Значний вклад у розвиток фразеології німецької мови зробила Т. Шіппан, яка у своїй праці «Einführung in die Semasiologie» дала власне визначення фразеологізму та віднесла до характерних ознак фразеологізмів: семантичну єдність, здатність фразеологізмів заміняти слова, неможливість членування їх значення на значення окремих складових, цілісність значення та необхідність історичного дослідження з тим, щоб виявити вмотивованість їх значення.

Фразеологізми німецької мови дослідниця поділяла на дві групи: *die phraseologischen Ganzheiten* (фразеологічні єдності) та *die feste Verbindungen* (стійкі сполуки) [3].

У наш час фразеологічні одиниці німецької мови продовжують залишатися об'єктом численних багатоаспектних розвідок, серед яких їх вивчення у лінгвокультурологічному аспекті. Дослідження фразеологічних сполук у цьому аспекті пов'язане з виявленням впливу розвитку культури німецького народу на семантику цих одиниць та їх здатність відображати мовну картину світу.

Мовна картина світу розглядається як спосіб структурування знань про об'єктивну реальність певним народом та вираження результатів цього світосприйняття мовними засобами різних рівнів. У зв'язку з цим, фразеологічні одиниці є фрагментом мовної картини світу, в якому знайшла своє відображення матеріальна та духовна культура народу-творця.

Саме фразеологічні одиниці кожного народу світу є унікальними та слугують засобом увиразнення національного менталітету. Відомою для всіх є

така риса німецького народу як ощадливість. Вона знайшла своє відображення у таких фразеологічних одиницях: *jeden Pfennig umdrehen* (повернути кожен пені) та *auf den Pfennig sehen* (бачити кожну копійку).

Прагнення німецького народу до добробуту сприяло виникненню фразеологічних одиниць, компонентом яких є лексема *das Schwein* (свиня): *das nenne ich Schwein* (це – щастя всіх); *Schwein haben* (мати успіх).

Як бачимо, фразеологічні одиниці, в семантиці яких є національно-культурний компонент, дозволяють пролити світло на зв'язок культурно-національної своєрідності фразеологізмів з характерними особливостями світобачення носіїв мови, визначають роль та місце фразеології в формуванні та відображенні культурної самосвідомості народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. KLAPPENBACH, R. (1971) *Feste Verbindungen in der deutschen Gegenwartssprache*. Halle.

2. SCHMIDT, W. (1982) *Deutsche Sprachkunde*. Berlin : Volk und Wissen Volkseigener.

3. SCHIPPAN, Th. (1975) *Einführung In die Semasiologie*. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut.

4. SEILER, F. (1992) *Deutsche Sprichwörterkunde*. München : Vogelverlag.

Наталія Ковтун
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У КОНТЕКСТІ НЕЛІНІЙНОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У ситуації стрімкого розвитку інформаційних технологій у XXI столітті відбувається невпинна глобалізація комунікаційного процесу. У сучасному світі інформація миттєво долає величезні відстані. Гіпертрофований розвиток комунікаційних технологій у сучасному глобалізованому суспільстві відбувся на фоні того, що більшість футурологічних прогнозів 60-70-х років XX століття про технологічні інновації майбутнього (польоти в далекий космос, освоєння інших планет, винайдення революційних джерел енергії, атомні холодильники й автомобілі та ін.) виявилися й дотепер нездійсненними.

При цьому простежується радикальний технологічний прорив у системі комунікацій – Інтернеті, соціальних мережах, смартфонах та ін. За твердженням українського дослідника С. Дацюка, чи не єдиним поясненням цього факту є підсвідоме прагнення людства досягнути не енергетичного достатку, а подолати основне джерело будь-яких воєн – побороти роз'єднаність людства і нерівномірність доступу до інформації. Відтак радикальний прорив у розвитку телекомунікацій стався тому, що людство підсвідомо прагнуло порозумітися і об'єднатися [1]. Подібна інформаційна консолідація стала закономірним продовженням універсалістських тенденцій консолідації людської цивілізації в економічній, політичній, культурній та релігійній площинах, що посилилися в

середині XX століття. Щоправда становлення глобального інформаційного простору має й деструктивні наслідки, пов'язані зі стрімким поширенням неправдивої, оманливої і пропагандистської інформації.

Доступність долучення до інформаційного простору зумовлює глобальну відкритість соціальних контактів між громадянами не лише різних країн, а й різних континентів. Це призвело до розмивання усталеного соціального порядку, трансформувавши не лише сферу спілкування, а й докорінно змінило ринок праці і виробництва. Інтернет-комунікація призвела до того, що людина втратила вкоріненість у буття в конкретному місці і часі, а відтак почала втрачати традиційні критерії і маркери соціокультурної ідентичності.

Людина все більше «відокремлюється від соціуму, створюючи за допомогою інноваційних комунікаційних систем власний Космос, що виходить за межі національних держав. Індивід стає основним виробником інтелектуальної інформації, дедалі більше претендуючи на самостійне й незалежне від держави й соціальної групи позиціонування у світовому просторі» [2, с. 270]. В результаті цього інтереси особистості вступають в іманентний конфлікт з усталеними груповими інтересами і цінностями.

Інтенсивна інформатизація комунікаційних процесів сприяє формуванню віртуальних спільнот, стираючи межі, як між окремими людьми, так і між різними соціальними спільнотами. У такій ситуації формується особлива форма культури – кіберкультура, для якої властива варіативність і фрагментарність інформаційних потоків. З одного боку, це відкриває перед людиною величезні можливості у площині її самореалізації. Однак, з другого боку, загрожує ще більшою уніфікацією і масовизацією культурно-інформаційного простору.

Самореалізація людини в сучасному світі практично неможлива без доступу у безмежний віртуальний простір комп'ютерних технологій. Хоча у фізичному плані цей світ нереальний і в ньому порушуються не лише фізичні закони простору і часу, а й руйнуються усталені соціальні норми і принципи, культурні звичаї і традиції, людина у сфері віртуальності стає активним суб'єктом комунікації.

Донедавна у сфері соціально філософського дискурсу домінуючим був підхід щодо визнання «причинно-наслідкового зв'язку між кількістю інформації, віртуалізацією комунікаційного процесу і гуманізацією міжнаціональних відносин, зменшенням людської агресивності. Оскільки історично склалося так, що більшість війн ведеться за володіння землею, віртуальна атериторіальність, релятивізація кордонів національних держав і, як наслідок, послаблення геодетерміністичного принципу в процесі національної ідентифікації мали б сприяти міжнаціональному примиренню» [2, с. 279]. Однак, саме інтернет-комунікація призвела до актуалізації у віртуальному просторі явища анонімності суб'єкта інформаційної активності. Анонімність у віртуальному просторі відкрила широкі можливості для поширення будь-якої інформації – і конструктивної, і деструктивної. Анонімність у процесі інтернет-комунікації дозволяє не лише не обмежувати ірраціональні інстинктивні агресивні прагнення людини, значною мірою вона призводить до нівеляції індивідуальної і суспільної відповідальності за вчинки.

Окрім цього, анонімність суб'єкта інформаційної комунікації відкриває широкі можливості використання інформаційного простору інтернету як засобу маніпуляції свідомістю Іншого. При цьому ефективність маніпулятивних практик посилюється у сучасному суспільстві й вдосконаленням технологічної бази маніпулятора. Телевізійні технології у контексті цього постають найбільш ефективними засобами маніпуляції індивідуальною і суспільною волею. Володіючи комплексним впливом на свідомість людини через інформаційну, музичну і зображальну складові, телебачення володіє виключною ефективністю у площині концентрації і переключення уваги глядача. Небезпека телебачення як засобу маніпуляції посилюється, на нашу думку, й тим, що сучасна людина практично увесь свій вільний час перебуває під його впливом, використовуючи телевізор або монітор комп'ютера як своєрідний інформаційний фон. В таких умовах на рівні свідомості людина начебто не слухає рекламу або пропаганду, однак на несвідомому рівні цей інформаційний потік завжди впливає на її свідомість.

Зокрема у сфері теле- та інтернет комунікацій активно використовується маніпулятивний механізм присвоєння імені «Іншого» як спосіб маніпуляції індивідуальною і суспільною свідомістю. «Красномовним втіленням такого типу маніпуляцій є метаморфоза найменування українців у сучасних російських засобах масової інформації. Буквально за декілька тижнів найменування українців як «братнього народу», яке вживалося щонайменше декілька десятиліть, було усюди замінене на «фашистів» або «бандерівців». Натомість окупаційні російські війська у Криму і на Донбасі отримали назву «ввічливих людей» [3, с. 196]. Також механізм присвоєння імені «Іншого» у російському інформаційному просторі втілився і в експлуатації «мови вітчизняної війни». Йдеться про використання у ЗМІ мовних штампів «масові розстріли», «українські фашисти», «київські карателі», «геноцид російськомовного населення» та ін.

У цілому, в ситуації тотальної інформатизації соціокультурного простору сучасної людини міжкультурна комунікація набуває чітких ознак нелінійності і транзитивності. Перед сучасною людиною відкривається широкий простір не тільки долучення до зразків високої матеріальної та духовної культури інших етносів, народів і цивілізацій, а й актуалізується загроза через механізми анонімності і віртуальності стати об'єктом маніпуляції як державних, так і комерційних структур. При цьому віртуалізація глобальних комунікаційних процесів не лише не вирішує більшості культурно-цивілізаційних й історичних конфліктів, а й за умови їх багаторазового повторення і кодування, може значно їх ускладнювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДАЦЮК, С. Проблемні ситуації людського розвитку. <http://uainfo.org/blognews/1485860321-datsyuk-problemni-situatsiyi-lyudskogo-rozvitku.html>. [online]. [cit. 05.02.2019].

2. КОЗЛОВЕЦЬ, М.А./КОВТУН, Н.М. (2010): *Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації*. Київ: ПАРАПАН.

3. КОВТУН, Н.М. (2014): *Воля як основа соціальної активності: теоретико-методологічний аналіз.* Житомир: Видавництво Євенок О.О.

Любов Летюча
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕРГОНІМІКОНУ М. ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

Вивчення мови міста – напрям сучасної лінгвістики, що найбільш стрімко розвивається. Цей напрям дозволяє виявити й вивчити нові тенденції в житті суспільства, пов'язані з посиленням особистісного начала, з динамізацією, спонтанністю спілкування, прагненням до мовної гри, варіативності, з лібералізацією мови. Усі ці моменти певним чином відображені в міських ергонімах, які активно функціонують в умовах міжкультурної комунікації. Ергоніми все частіше попадають у центр уваги дослідників: стають об'єктом вивчення лінгвістики, етнолінгвістики, ергоніміки, культурології, соціології, психології, психолінгвістики.

Дослідники відзначають, що соціально-економічна ситуація в містах України така, що в них проживає не моноетнічне, а поліетнічне населення, яке володіє державною мовою, але тим не менш проявляє свою етнічну належність через свою рідну мову, тим самим впливаючи на мовні процеси. Цей вплив спостерігається і в процесах номінації, зокрема в ергонімії. [3, 151-154].

Функціонування ергонімів у поліетнічному середовищі має свою специфіку, про що свідчать лінгвістичні дослідження у цій сфері (Р.М. Амірова, А.М. Ємельянова, А. Мораді та інш.). Апелятиви і оніми, переходячи в ергоніми незалежно від мови, зазнають метафоричні трансформації в семантиці.

Метою нашого дослідження є аналіз способів організації ергонімів та їх особливості з точки зору міжкультурної комунікації. Джерелом для написання став фактичний матеріал м. Переяслав-Хмельницького, який збирався шляхом особистого спостереження, вивчення рекламної продукції підприємств міста протягом 2018 року.

Пов'язані з явищем глобалізації процеси передбачають регулярні контакти у різних сферах між представниками різних культур. Населені пункти, перш за все міста, є місцем перебування, діяльності людини, центром, де економічне, політичне і культурне життя народжується та керується, де об'єднуються різні території, народи, види діяльності, тобто роль міст – різноманітна [1, 499]. Тому важливою рисою життя містян є їх залежність знаходитися у контакті із культурами, відмінними від їх рідної культури, що передусім відображається у лінгвістичному просторі міста.

Водночас запозичені слова ергонімікону міста, виконуючи аттрактивну функцію, можуть використовуватися як один із основних впливових засобів на споживача.

Не виключенням став сучасний ергонімікон м. Переяслав-Хмельницького. Боротьба за споживача спонукає номінаторів до частого використання оригінальних ергонімів зі значенням певного статусу, що, на їх думку, збільшить попит клієнтів та приведе до комерційного успіху. Тому «рекламні імена» міста, утворені за соціально-психологічною мотивацією, насамперед активно представлені запозиченою лексикою на кшталт *маркет*, *супермаркет, салон, студія*: *маркет* «*Малина»*, «*Червоний маркет»*, *«ЕКО маркет»*, *супермаркет «АТБ»*, *студія краси «Upgrade»*, *студія краси «Beauty room»*, *ортопедический салон-магазин «Ortos»*, *салон кухонь «ГРЕЙД»*, *салон красоты «Люкс», салон красоты «ГОЛЛИВУД»* тощо. Українські лексикографічні видання фіксують наступне: «САЛО́Н, у, чол. Зал спеціального призначення – перукарня і т. ін.» [4, с. 20]. «Толковый словарь иноязычных слов» Л. П. Крисіна лексему «салон» пояснює так: «Салон, а, м. [фр. salone зал] 1. Помещение для выставки, для демонстрации товаров и т.п., магазин, где продаются художественно изготовленные изделия, произведения искусства, а также ателье, *парикмахерская высшего разряда* (виділено нами – Л.Л.)» [2, 621]. Дійсно, лексема «салон» асоціюється у споживача насамперед із закладами високої якості послуг. Але в реалії трапляються випадки невідповідності змісту «слів на вивісках» та якості послуг. Отже, ми можемо спостерігати розширення значення в сучасній ергономії російської мови: термін «салон» вживається на позначення перукарні загалом, а не тільки перукарні вищого розряду.

У лінгвістичному ландшафті м. Переяслав-Хмельницького зустрічаються назви, що включають у себе не тільки україномовні ергоніми, але і найменування іншими мовами. З погляду способів організації вони класифіковані нами наступним чином:

1. Оригінальні іншомовні ергоніми, представлені латинською графікою:

«*BLOOM»* квіти & кава, мережа магазинів свіжих напоїв *«BEERLINE»*, ресторан «*Ichiro»*, магазин одягу світових брендів «*Mon Paris»*, магазин жіночого та чоловічого одягу *«Red & Black»*, піцерія «*Elephant»*, будівельно-господарський центр «*ARBEITEN»*, продуктовий магазин «*Premium»*, салон краси «*Fasion look»*, кафе «*SushiLux»*, кафе «*BURGER CITY»*, салон краси *«Upgrade»*, кафе *«3D CINEMA»*, магазин чоловічого одягу *«GALANT»*. Для стильності назви автори використали графічний знак *амперсанд* – лігатуру, утворену з латинського єднального сполучника «et», що має значення українського «і (та)».

2. Транслітеровані ергоніми, у яких використовується українська графіка: магазин *«ЛЮКС»,* крамничка *«Лоретта»*, салон кухонь *«ГРЕЙД»*.

3. Транслітеровані ергонімів, у яких використовується латиниця: банкетний зал *«AVOCADO»*, продуктовий магазин *«GURMAN»*, night club *«Adrenalin»*, gastro bar *«PATisson»*, магазин сувенірів *«Azalia»*, гостинний дім *«Pokrovskiy»*.

4. У невеликій кількості зустрічаються ергоніми зі змішаним графічним оформленням (латиниця + кирилиця): перукарня *«Fresh стиль»*.

5. Ергоніми, у назві яких реалізується прийом гри з внутрішньою формою слова на базі контамінації скороченого імені (у нашому випадку Макс) та іншого слова (утворення нового слова шляхом накладання двох слів): магазин *«MAXSIMUM»* – назва насамперед сприймається за значенням як повноцінна лексема «максимум». Однак виділена кольором літера *X* є сигналізатором закінчення окремого слова *MAX* (скорочення від Максим) та розкриває імпліцитний зміст ергоніма: вказує на власника.

6. Ергоніми з використанням російської графіки: салон красоты *«Люкс»,* салон красоты *«ГОЛЛИВУД»*, грузинська кав'ярня *«Мимино»*, магазин нижнего белья *«Мадам Luffon».* Як відомо, що з використанням форманту *-off* транскрибувалися російські прізвища емігрантів-аристократів першої хвилі, які переїхали до Європи та Америки. Запозичений формант *-off* досі підсвідомо асоціюється з певним статусом: у сучасній номінації подібне вживання запозиченого елементу виконує комунікативну стратегію «підвищення статусу». Одночасно елемент *–off*, на нашу думку, нівелює у назві ергоніма поєднання різко контрастних за стилем слів (пор. оксюморон *Мадам Лифон*).

Отже, зібраний та проаналізований нами матеріал дає змогу стверджувати, що запозичені слова найменувань міських об'єктів слід розглядати як культурні смисли, одиниці діалогової комунікації, як відповідні маркери, які характеризують специфіку та особливості міжкультурної комунікації, але водночас вони використовуються як один із основних впливових засобів на споживача.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГИДДЕНС, Э. (2005): *Социология*. Москва: Едиториал УРСС.
2. КРЫСИН, Л.П. (2000): *Толковый словарь иноязычных слов*. 2-е изд., доп. Москва: Рус. яз.
3. МОРАДИ, А. Эргонимы полиэтнического города (на материале названий городских объектов г. Харькова) В: *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.* Серія: Філологія. 2016. Вип. 74. с. 151–154.
4. *Словник української мови: в 11 томах.* (1976) Т. 9. Київ: Наукова думка.

Валентин Молодиченко, Наталія Молодиченко
(Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У контексті сучасних соціополітичних та соціокультурних процесів міжкультурна взаємодія набуває актуального значення, що вимагає від комунікантів практичного застосування основних вимог до міжкультурної

комунікації. Нагальним завданням цього є підготовки особистості до участі у комунікативних процесах в умовах полікультурного середовища. Необхідність підготовки особистості до означеної діяльності актуалізуються в роботах вітчизняних (О. Дубасенюк, О. Сухомлинська, О. Бобловський, І. М'язова, В. Погребняк, М. Стріха, Н. Якса) та зарубіжних (П. Аблер, К. Хованова-Рубікондо, Н. Авсеєнко, Л. Грофф, П. Донець, С. Хантиінгтон,) дослідників процесів міжкультурної комунікації.

Міжкультурна комунікація характеризується як комплекс взаємозв'язків, під час якої комуніканти, що належать до різних національних спільнот, здійснюють спілкування, обмінюються інформацією, духовними цінностями тощо.

Міжкультурна комунікації у полікультурному просторі має певні особливості, але не відбувається за допомогою основних, традиційних типів комунікації: вербальної та невербальної. Вербальне спілкування здійснюється за допомогою мови, як державної, що стосується представників національних спільнот, які народилися або багато років мешкають в Україні, так і мовою міжнаціонального спілкування.

Основними формами невербальної комунікації є жести, вираз обличчя, пози та положення тіла, стиль одягу, зачіска, хода, просторова дистанція під час спілкування, дотики, контакт очима.

У фаховій літературі [1; 2], що присвячена міжкультурній комунікації аналізується реакція особистості на взаємодію з іншою культурою або її представниками. Це – заперечення міжкультурних розбіжностей, захист власних культурних переваг та тенденцій розвитку, мінімізація мовно-культурних відмінностей, сприйняття можливості та права на існування інших, дещо відмінних мовних та культурних світів, поступова адаптація та інтеграція до нової культури [5, с. 203].

Отже, міжкультурна комунікація – це культурно обумовлений процес, усі складові якого знаходяться у тісному взаємозв'язку з культурною чи національною приналежністю учасників процесу комунікації. Оскільки одна оцінюючи «іншого» в контексті своєї культури та індивідуального культурного досвіду, такі прояви як етноцентризм та культурні стереотипи, можуть призвести до негативного результату означеного процесу. Людина може формувати негативний фон, що впливає на процес та результат комунікації – інтолерантність, що виявляється у стереотипізації представника іншої культури, переважанні етноцентризму тощо.

З метою успішного здійснення комунікації між представниками різних культур важливо бути викритим, толерантним до різноманіття думок і поглядів, набувати міжкультурної та іншомовної комунікативної компетенції.

Міжкультурна компетентність являє собою сукупність знань, умінь і навичок за допомогою яких індивід може успішно спілкуватися з партнерами – представниками інших культур – як на буденному, так і на професійному рівнях. Підґрунтям сучасного культурного релятивізму як соціального явища є не лише визнання правомірності існування культурних відмінностей, а й того, що будь яка культура являє собою сукупність неповторних матеріальних і

духовних цінностей, завдяки яким вона може співіснувати та взаємодіяти з іншими культурами, а також визнання того, що всі народи становлять єдине ціле в загальній культурній спадщині людства, а культурна самобутність народів виявляється й збагачується внаслідок контактів з культурами інших народів [4, с. 25].

Для реалізації цього завдання важливим є використання існуючої та потенціально-можливої соціальної інфраструктури полікультурного регіону. Прикладом такого регіону є місто Мелітополь Запорізької області, що вирішує сьогодні цю проблему шляхом реалізації «Плану міжкультурної інтеграції на період 2015-2020 рр.» [3].

Маючи 5 інтегративних тем, проблема міжкультурної взаємодії населення вирішується вхаємодією освітніх установ та установ культури, розвитком туризму, привітальної політики до новоприбулих (результати міграційних процесів населення України), культурно-духовних практик громади.

Перспективним здається системна робота з учнями закладів загальної середньої та позашкільної освіти. В цьому активно задіяні музеї та бібліотеки міста, недільні мовні школи, що функціонують в структурі національних товариств (з вивчення болгарської, польської, чеської, грецької та інших мов), національні художні та творчі колективи, (танцювальні, літературні, фольклорні) що діють в освітніх та культурних установах міста. Залучення молодого покоління мешканців міста до вивчення, розуміння та опанування мовою, культурною народів, що мешкають поряд, гуманістична спрямованість цього процесу сприяє взаємодії та взаєморозумінню представників різних культур, позитивує міжкультурну комунікацію особистості у полікультурному регіоні.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГЛИНСЬКА, Л.Ф. (2017): Міжкультурна комунікація як запорука гармонійного розвитку суспільства. *VERSUS*, №9, с. 21-26.

2. ДОНЕЦ, П.Н. (2001): *Основы общей теории межкультурной коммуникации: научный статус, понятийный аппарат, языковой и неоязыковой аспекты, вопросы этики и дидактики.* Харьков: Штрих.

3. МІНЬКО, С.А. (2016): *План міжкультурної інтеграції міста Мелітополь на 2015-2020 рр.* Мелітополь: ФОБ Сорокін О.В.

4. МОЛОДИЧЕНКО, В.В./АФАНАСЬЄВА, Л.В. (2016): Міжкультурна компетенція і компетентність у сучасній соціальній комунікації. *VERSUS*, №8. с. 24-31.

5. ШАБАЄВА, Л.М. (2016) Крос-культурна комунікація в контексті філософії освіти. *Вісник Дніпропетровського університету*, №2. с. 198-207.

Леся Овсієнко
(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

МОВА «VONG» – МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Інтернет-дискурс як складне багатопланове явище знаходиться в центрі уваги сучасної науки в цілому й лінгвістики зокрема. Виникнення нового комунікативного середовища – мережі Інтернет сприяло появі ще одного типу дискурсу – Інтернет-дискурсу, що виділяється в окремий тип за критерієм «канал спілкування» [1]. Інтернет породив не лише нове комунікативне середовище, але й став об'єктом численних наукових розвідок, у тому числі й лінгвістичних. У зв'язку зі стрімким розвитком комп'ютерних технологій актуальним в системі гуманітарних знань стає виділення та вивчення молодіжного сленгу, який представлений сучасною мовою «Vong».

У сучасному Інтернет-дискурсі мова «Vong» стрімко розвивається та набуває неабиякої популярності. «Vong» – це так званий стиль комунікативної поведінки учасників спілкування, ігрова манера спілкування, яка базується на порушенні лексичних та граматичних норм.

Молодіжний сленг є досить цікавим лінгвістичним феноменом, побутування якого обмежено не тільки певними віковими рамками, як це ясно з самої його номінації, а й соціальними, тимчасовими і просторовими рамками. Він існує в середовищі молоді – в окремих більш-менш замкнутих референтних групах [2]. Молодіжний сленг у формі мови «Vong» виник як протест проти словесних штампів, одноманітності тьмяної повсякденної мови, і, врешті-решт, просто бажання сказати гостре слівце. Головна концепція цієї інтеракції полягає в тому, що «чим більше помилок у контексті та менше логічного смислу – тим краще» [3]. Засновником мови «Vong» вважають австрійського репера Моні Боя, який першим почав демонстративно вживати в Інтернет-спілкуванні цифру «1» замість неозначеного артикля «ein». (Наприклад: «*Halo i bims 1e glücklie Gewimerin»* [5] – *«Hallo, ich bin eine glückliche Gewinnerin». «I bims 1 uhu»* [5] – *«Ich bin ein Uhu»*). Такий стиль спілкування розглядається як курйоз, який допускається при швидкому наборі тексту. Та все ж цей сленг розвивається та поширюється, виходячи вже навіть за межі соціальних мереж.

Проведений аналіз груп мови «Vong» у Facebook дозволяє нам виділити наступні особливості молодіжного сленгу:

1. Іменники пишуться часто з малої літери: *markiere 1* ***persom*** *an di du demkst…*[4].

2. Неозначений артикль замінюється числом 1: *Wenig du* ***1*** *Freumd* ***1*** *Serie empfiehlst…*[4].

3. Скорочена форма особового займенника *ich* при написанні: *Was* ***i*** *sage. Gutem tag,* ***i*** *bims deim Haussklave, wo soll i anfangem zung putzen* [4].

Отже, бурхливий розвиток комп'ютерних технологій, соціальних мереж просто не може залишатися осторонь від Інтернет-комунікації. Мова «Vong» стає яскравим прикладом специфічного молодіжного спілкування, яке

представлено у двох групах соціальних мереж. Так постійно виникає нова специфічна лексика, яка зрозуміла тільки виключно в межах цього типу дискурсу. Специфічні лексеми досить широко представлені в молодіжному сленгові, який нині досить популярний.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГУДЗЬ, Н.О. Інтернет-дискурс як новий тип комунікації: структура, мовне оформлення, жанрові формати <http://eprints.zu.edu.ua/16727/1/Гудзь.pdf>. [online]. [cit. 25. 2. 2019].
2. УСЕНКО, С.М. Молодіжний сленг в німецькій мові <http://www.rusnauka.com/27_NII_2013/Philologia/6_146333.doc.htm>. [online]. [cit. 25. 2. 2019].
3. ХОРОШИЛОВА, В.М. (2017): *Стратегія завдання образи у німецькомовному діалогічному Інтернет-дискурсі*: дис. … канд. філол. наук : 10.02.04. Харків.
4. Facebook-Seite «Vong» <https://www.facebook.com/VongMir/>. [online]. [cit. 25. 2. 2019].
5. Facebook-Seite «Vong H1 i bims …<https://www.facebook.com/vong.h1.ibims/>. [online]. [cit. 25. 2. 2019].

Валерій Савчук
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ПРОВІДНА СТРАТЕГІЯ ОРІЄНТАЦІЙНИХ ЖАНРІВ У ПУБЛІЧНИХ ЗВЕРНЕННЯХ ПРЕЗИДЕНТІВ США

У сучасних когнітивних й функціонально-комунікативних лінгвістичних студіях вагоме місце належить президентському дискурсу, що пов’язане з провідною роллю президентства у суспільстві, сприйняття населенням мовленнєвої діяльності цього інституту як основної властивості виконавчої влади, а також розмаїттям мовних засобів покликаних забезпечувати ефективну апеляцію до найбільш глибинних структур свідомості адресата. Провідною парадигмою подібних розвідок виявляється застосування інструментарію лінгвопрагматичних студій зорієнтованого на закономірності відбору та ефективного використання мовних одиниць у межах особливого комунікативного контексту. При цьому стратегія, як своєрідний план втілення інтенцій мовця, розглядається у якості одного з найпоширеніших засобів організації дискурсу.

Як відомо, і внутрішня програма мовлення, і способи її втілення визначаються інтенцією [1, с. 116], а виголошенню звернень до нації та Конгресу президентами США як особливій регламентній ситуації, притаманний конгломерат різновекторних інтенцій, тому доречно зосередити увагу на інтенціональній карті президентських звернень, розгляд механізму породження

якої дозволить визначити їхню подальшу інтеграцію у комплекс втілюваної комунікативної стратегії та її складників.

Породження мовлення репрезентується як трьохфазна модель, широко використовувана в теорії мовленнєвої діяльності. Згідно цієї моделі, залежно від ситуації і типу реципієнта, у першій фазі відбувається планування висловлювання у внутрішньо мовленнєвому коді, який є образами реальних предметів, зовнішніх дій, а інколи і мовних знаків. У другій фазі план висловлювання реалізується у зовнішньому мовленні. Остання фаза розглядається як злиття отриманого результату вербальної діяльності мовця з первинним задумом [2, с. 37].

Перша фаза, яка встановлює ієрархію взаємопов'язаних і послідовних кроків, а саме мотив, думку, внутрішнє мовлення, зовнішнє мовлення і власне повідомлення, включає задум і мотив мовця й опосередкована певною загальною метою (мета-ідеал), котра є відображенням кінцевих продуктів цієї діяльності [9, с. 85].

На підставі цього виокремимо мотив і мету-ідеал (більш відомої як потреба) у якості вихідного етапу втілення інтенційно-стратегічної програми президентського звернення, що складає сферу формування цілей і завдань повідомлення у свідомості автора промови.

Метою-ідеалом президентського звернення, щільно поєднану з потребою під якою розуміється стан особистості чи соціальної групи виражений певною необхідністю і є рушійною силою їхньої активності [3, с. 29–30], вважатимемо виявлену нами ознаку промовам орієнтаційних жанрів – утримання влади. Щодо мотиву, який постає суб'єктивно існуючим образом певної потреби, здійснюваний як динамічний психологічний вектор спрямованості індивідууму на виконання певної діяльності, то у міжособистісному спілкуванні прийнято розрізняти два провідних: 1) позиціонувати себе належним чином в очах аудиторії, тобто створити і/або зберегти певний імідж, продиктований необхідністю 2) зберегти максимальний контроль над тією сферою, представником якої є мовець [8, с. 205]. Візьмемо у контексті цього також до уваги тезу, що змістом президентського дискурсу є створення його позитивного іміджу, тісно поєднаного зі ставленням суспільства до цього вищого політичного інституту [5, с. 16]. Валідність розгляду стрижня президентської мовленнєвої діяльності саме під таким кутом зору підтверджується і з точки зору фактору адресата, оскільки останній, як відомо [7, с. 109], сприймає передовсім образ політика, який носить характер постійно відтворюваного і самим суб'єктом, і засобами комунікації. Це дає підстави, провівши паралелі з визначеною нами особливістю досліджуваних звернень, сформулювати їхню мотиваційну складову як *збереження іміджу*.

Синтез провідного мотиву та мети-ідеалу породжує інтенціональну базу повідомлення спрямовану на реалізацію персуазивної гіпермети досліджуваних президентських промов орієнтаційного жанру (позначуваної також поняттями загальної інтенції [1, с. 118], глобальної мети [6, с. 193], надцілі тощо). Виділимо її умовно в третю фазу втілення інтеціонально-стратегічної програми актуалізації президентського звернення як результату на який зосереджено

виступ, не забуваючи при цьому, що власне вона і є відправним пунктом формування стратегічного розгортання дискурсивної площини повідомлення.

Таким чином, перед нами постає умовно розділений загальний комплекс взаємопов'язаних базових прагнень мовця-президента у вигляді тріади «*утримання влади ↔ збереження іміджу ↔ формування суспільної думки*», у межах якої функціонують завдання-цілі більш локального характеру. Тут зазначимо, що до переліку останніх, які можуть набувати характеру практично невичерпної множинності, часто відносять спонукання до дії; отримання прихильності аудиторії; переконування громадськості у правильності позицій і в їх масовій підтримці; створення певного емоційного настрою; формування позитивного або негативного ставлення адресата до чогось; нав'язування ідей, цінностей чи певного образу діяльності; зміну суспільної думки; зміцнення політичних позицій президента; критику позицій опонентів з приводу проблем, що постають перед громадськістю і такі інші.

Перлокутивний ефект їхньої інтеграції до текстового простору промови, власне як і всі ресурси мови, спрямовано на модифікацію моделі світу адресата шляхом імплантації особистісних якостей президента: його досвіду, твердості, рішучості, моральних принципів. Акцентуємо увагу в контексті цього на тому, що ідентифікація лідера у свідомості слухача, власне те як він подає себе, називає та інтерпретує, які ролі, якості та результати діяльності собі приписує, у які часові та просторові рамки себе вписує, вважається не лише необхідним для дискурсивної моделі, але й становить ядро політичної промови як значущий центр іміджу [4, с. 82]. Розвиваючи цю тезу в роботі [10, с. 185] наголошується, що у змістовому плані однією з провідних стратегій публічних промов президента є самопрезентаційна – створення власного позитивного іміджу, що закладає базис ефективної персуазивної комунікації спрямованої на уселення слухачам певної думки. При цьому особливо підкреслюється щільність зв'язку між самопрезентацією і прагненням отримати соціальне схвалення.

Подібне цілком очевидно демонструє безпосередню кореляцію втілення потреби збереження власного позитивного іміджу з рівнем сформованості думки слухача. Це дає нам усі підстави визначити гіпермету президентських звернень орієнтаційних жанрів як формування суспільної думки у сфері взаємодії інтенційно-сратегічного субстрату промови з картиною світу адресата.

З огляду на те, що інтенції, будучи позбавленими мовного характеру, вважаються сукупність базових прагматичних намірів і гіпотетичних дій мовця [6, с. 24], які набувають кінцевої, оптимальної форми своєї реалізації у досягненні гіпермети промови через стратегію [1, с. 118], співвіднесення зазначеної вище тріади з останньою ланкою докомунікативної фази, оптимізацією реалізації інтенції, дозволяє сформулювати властиву президентським зверненням орієнтаційного жанру **стратегію як збереження іміджу шляхом формування суспільної думки**.

Таким чином, проведений аналіз на основі відомих даних щодо природи стратегічного у сфері президентських риторичних практик дав змогу сформулювати властиву досліджуваному різновиду президентського дискурсу

стратегію. У подальшому це дозволяє здійснити розгляд номенклатури одиниць нижчих морфологічних рівнів – тактик, ходів і засобів втілення зазначеної стратегії.

ЛІТЕРАТУРА

1. БАЦЕВИЧ, Ф.С. (2004): *Основи комунікативної лінгвістики*. К.: «Академія».
2. ВЕЛИКАЯ, Е.В. (2008): *Просодия в стилевой дифференциации языка*. М.: Прометей.
3. ИЛЬИН, Е.П. (2011): *Мотивация и мотивы*. СПб.: Питер.
4. КИУРУ, К.В. (1999): *Публичная коммуникация: дискурсивные практики и коды*. Челябинск : Изд-во «Русские словари».
5. КОВАЛЬ, І.О. (2012): Президентський дискурс: сутність, структура, функції, цілі. *Стратегічні пріоритети: Науково-аналітичний щоквартальний збірник*. К.: НІС, №3 (24), с. 158–164.
6. МАКАРОВ, М.Л. (2003): *Основы теории дискурса*. М.: ИТДГК «Гнозис».
7. РОМАНОВА, Т.В. (2009): Коммуникативный имидж и речевой портрет современного политика. *Политическая лингвистика*. Екатеринбург: ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т», Вып. (1) 27, с. 109–117.
8. СЕЛІВАНОВА, О.О. (2011): *Основи теорії мовної комунікації*. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю. А.
9. СЕРАЖИМ, К.С. (2002): *Дискурс як соціолінгвістичне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публікації)*. К.: Київ, нац. ун-т ім. Тараса Шевченка.
10. СЛАВОВА, Л.Л. (2010): *Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Ольга Савчук
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

CONCEPTUALIZATION OF LOVE FEELINGS IN MODERN ENGLISH ROMANCE NOVELS

Love feelings are thought to be prototypical emotions receiving the highest prototypicality rating of any emotions [2, p. 426]. Like the experience of some love feelings itself, metaphors make connections. We comprehend these experiences and lead our lives via specific conceptual metaphors.

During recent decades, there have been many attempts to reveal the nature of metaphors, the most thoroughgoing treatment of which is found in a wide range of works [3; 2; 1; 4]. Their findings allow stating that the representational structure which maps knowledge about a conceptual metaphor's domain onto its topic domain is a metaphor-based schema. It is exemplified by the domain of love often understood through the schema *love is a physical force* where conceptual structures are mapped

onto the domain of romantic feelings, and in the process, influence the way they are understood [1, p. 612]. Thus, this study aims to apply the achievements of cognitive science and the theory of conceptual metaphor in particular, to give an analysis of how metaphor-based schemata provide the romantic feelings representation in modern romance novels.

The analyzed data sets are authentic extracts from the romantic novels by I. Gower, D. Macomber, S. Sheldon, and D. Steel. The first step of the analysis was assigning the target domains. The basis for the selection of these topic domains, which store knowledge and form nodes of frame as well as the description of their content, is the result of semantic analysis of nominative units used for naming both animate and inanimate objects.

The results of the analysis have shown that the basis for metaphorical images of love feelings is the conceptual schema PERSON'S EMOTIONAL STATE – A TYPE OF HUMAN ACTIVITIES, LIKES, and BEHAVIORAL PATTERNS which the author develops by involving a detailed description of related phenomena. The manifestation of a love feeling is achieved by the metaphorical schema LOVE – A PHYSICAL MOVEMENT, e.g., *Elizabeth felt a sudden, urgent impulse of love, she wanted to see him, to tell him her decision about the company* [3, p. 229].

Quite similarly, we may see the conceptualization of a strong feeling within the following schema LOVE FOR A PERSON – A HUMAN SICKNESS. The example illustrates the association of the feeling with a disease, e.g., *She was going to join him the villa in Sardinia for Christmas, and as the time drew nearer, the waiting became unbearable. She was sick with excitement* [3, p. 134].

The following example *Once the phone rang, and her heart leaped and she reached for it, thinking, It's Sam!* [3, p. 100], demonstrates personification of the heart that can leap as a human when a person experiences a love feeling, which introduces the schema ROMANTIC FEELING OF LOVE – A HUMAN HEART.

We have also established that in some cases a deep feeling is represented by image of people in love behaving as in the war. The following example illustrates how the lexical meaning of the verb *to conquer* facilitates the realization of the textual concept FEELING IS WAR, for instance, *Donatella conquered him, and she was his master since then* [3, p. 57]. Along with this, the next passage instantiates the association of romantic feeling with the source domain DEEP FEELING – FOOD / EATING / HUNGER and the like, i.e. phenomena that are of vital importance for a human, which can be seen in the following: *Rhys starved for love* [3, p. 28]. Here it should be mentioned that the same deep emotional state can also be associated with such negative source domain as death, for instance, *Anna turned to Walther and his eyes were filled with tears. And she could have died right then of happiness* [3, p. 40].

The analysis of the frequency distribution of different images of nature, which aim to activate the writer's / reader's knowledge of love feelings, showed that a great mass of them belongs to the topic domain of natural elements and geo-complexes, mostly to the image of water. It is noteworthy that this object of associations can be a generalized picture of water as well as its concrete manifestations like sea, tide, river etc. This image facilitates a formation of conceptual schemata. They include: BURNING LOVE – A ROUGH SEA / A DEEP SEA; SUFFERING FROM LOVE –

DEBRIS FROM THE SEA; FALLING IN LOVE – A TIDE; LOVE EXCITEMENT – A WAVE. These ways of romantic feelings conceptualization are transformed highly conventional universal metaphorical schemata LOVE – AN OCEAN; PASSION – A DEEP BLUE SEA; TO LOVE – DROWNING IN THE RIVER OF EMOTIONS. As the following example demonstrates, Rachel comprehends her love experiences by imagining a warm flowing river: *They held hands, and every now and then he'd lean forward to kiss the side of her face. Rachel's eyes drifted shut as a river of awareness flowed through her* [2, p. 153]. Similarly, another passage instantiates the association of love feeling with water: *He kissed her then, long and hard, and they clung to each other like two people drowning* [4, p. 192].

Among some other notable instances of images of love feeling represented by the conceptual field of geo-complexes that extrapolates the deepness of feeling is the metaphorical schema DEEP, TRUE FEELING – ENDLESS ROAD. This is quite evident from the following utterance: *She could not envisage living anywhere else in the world, yet on the heels of that thought was the knowledge that she would follow Brandon to the ends of the earth if he only asked her* [1, p. 351].

Other images of elements of nature frequently used in the studied romance novels are mainly universal stereotypes embodied in such metaphorical schemata as OBSESSIVE FEELING OF LOVE – FIRE / BLAZE; TENDER FEELING OF LOVE – AIR / SUN; LOVE EXPERIENCES – WIND / WHIRLPOOL. Their role in organizing conceptual knowledge can be seen in the following example where Mali Richardson's peaceful love feeling is conveyed by involving a conceptual structure associated with a light wind: *The fragrant breeze drifted towards her, heavy with the scent of roses, and she felt a deep sense of peace* [1, p. 36].

Metaphorical images, besides elements of nature and natural geo-complexes, are also formed on the basis of the conceptual field FEELINGS OF ROMANTIC LOVE – NATURAL PHENOMENA, brought to the process of representation by detailed descriptions of a specific natural phenomenon. These are particularly relevant to metaphors used to convey unpleasant feelings related to love experiences. They underlie the following metaphorical schemata: ANXIETY CAUSED BY LOVE – LIGHTNING / WHIRLPOOL; FAILED LOVE – STORM; PAINFUL FEELING OF LOVE – A FIERCE FLAME. The example below illustrates the intensification of Mary's hopeless state as an image provided by the use of the mentioned above schema: *Like a shaft of lightning she was tinglingly aware that she was not meant for marriage and children* [1, p. 224].

Language means that underlie the core of the studied feelings include lexical units that convey a metaphorical image giving an idea of the world in the fictional work. These are frequently used verbs which both express the content and conduce to the concept representation, for example, *to stir her from, to fill her with, to feel a deep sense of, to feel as though* etc. Lexical repetitions, enumeration in particular, in some cases accompanied by syntactical repetition play a similar role. This can be seen in the following: *Their children, their mates, their memories, their loves. And yet none of it seemed to matter as he kissed her with all the passion that had been pent up over the years and had been long forgotten* [4, p. 169]. They also include phrases with the component *love* in which the other component often acts as a metaphorical

epithet, for instance, *deep, cruel, burning love*; predicative parameters that mark a manner of action (*really, absolutely*), purpose (*to build the future*), time and space (*over the years, now and then, all around, forever*) and the like.

Another passage, on the one hand, illustrates a metaphorical schemata DESPERATE LOVE – MIST as a part of the mentioned above conceptual field natural phenomena, and, on the other hand, the interaction of lexical (a modal verb and an adverb that convey impossibility and desperation) and syntactical means (parallelism and enumeration) used to objectify the character's feeling: *He was back to real life, to the things that mattered to him, his wife, his sons, his business. And somewhere in the distance, receding into the mists, was the woman he had found but could never have, woman he was so desperately in love with* [4, p. 194].

Thus, images of both animate and inanimate objects, mostly lexical units are widely used to mark humans and their activities, states, and experiences as well as elements of nature, and natural phenomena, play an important role in the textual representation of a love feeling. Metaphorical constructions and their dynamic use along with lexical and grammatical, and stylistic language means allow the author, on the level of textual narration, to convey feelings related to romantic experiences and an image of deep, desperate, and long-lasting love.

REFERENCES

1. ALLBRITTON, D.W./McKOON, G. (1995): Metaphor-Based Schemas and Text Representations: Making Connections Trough Conceptual Metaphors. *Journal of Experimental Psychology*, Vol. 21 (3), p. 612–625.

2. FEHR, B./RUSSELL, A.J. (1991): The Concept of Love Viewed from a Prototype Perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 60 (3), p. 425–438.

3. LAKOFF, G. (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.

4. PONTEROTTO, D. (2014): *Studies in Conceptual Metaphor Theory*. Roma: Aracne.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIALS

1. GOWER, I. (1984): *Proud Mary*. London: Corgi Books.

2. MACOMBER, D. (2009): *92 Pacific Boulevard*. Ontario: Mira Books.

3. SHELDON, S. (1988): *Bloodline*. New York: Time Warner Trade Publishing.

4. STEEL, D. (1995): *Five Days in Paris*. London: Corgi Books.

Ярослав Слуцький
(ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

ОСНОВИ ПІДГОТОВЧОГО ЕТАПУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПРОЦЕСІ КОМУНІКАТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНОГО СТУДЕНТА

Сучасні глобалізаційні процеси вимагають від студентів розвитку навичок для проведення ефективної комунікаційної взаємодії з представниками інших культур. Соціальні навички та поведінка, що отримані в процесі щоденного культурного навчання можуть являти собою бажаний рівень соціокультурної та мовної адаптації, що додатково включає два елементи: розвиток «позитивних міжособистісних відносин з представниками приймаючої культури» і «певних рівнів ефективності при виконанні необхідних завдань» [2, с.138].

Й. Кім [1] розглядала міжкультурну адаптацію з інтегративної точки зору. За її твердженням, міжкультурна адаптація – це інтерактивний процес, в якому беруть участь як особистості, що прибули у нову для себе культуру, так і навколишнє середовище, а також взаємодія акультурації (acculturation) (нової культури) і декультурації (de-culturation) (старої культури).

Саме для створення умов для взаємодії старої та нової культу необхідна якісна система соціально-педагогічного супроводу, яка, у свою чергу, є адаптаційним шляхом особистості, що може бути розділений на певні етапи, які дозволять надати більш конкретну характеристику дій як консультанта (що надає допомогу у проведенні адаптаційного процесу), так і студента. Так, підготовчий етап є першою складовою проведення міжкультурної адаптації. Соціально-педагогічний супровід іноземного студента вимагає проведення ґрунтовної підготовчої частини, тому що необхідна систематизація та аналіз інформаційної складової про супроводжувану особистість як для складання індивідуального плану роботи, що не може не ґрунтуватися на отриманій інформації, так і у зв'язку з необхідністю вибудовування довірчих відносин між консультантом та іноземним студентом, що можливо при ознайомленні першого з особливостями індивіда. Далі має місце аспект з реструктуризації інформації, який передбачає її розподіл в такому форматі, який буде зручним для роботи з ним консультанта. Даний матеріал повинен мати такий порядок, щоб в будь-який необхідний для цього момент часу була можливість доступу до необхідного інформаційного осередку для її вилучення та подальшого використання інформаційного вмісту в адаптаційних цілях. Також слід враховувати можливість структуризації інформації в залежності від її потенційної необхідності в той чи інший проміжок часу. Так, не весь спектр інформації є необхідним саме у ситуації, що відбувається у даний момент. Тому, консультант змушений витрачати час на пошук інформації, яка може прояснити стан іноземного студента, для впливу на останнього, щоб поставлене адаптаційне завдання могло бути практично виконане. Тому, на перший план виходить здатність консультанта структуризувати інформацію таким чином, щоб мати можливість вилучення конкретної складової в той чи інший момент

часу, для цього інформативна частина повинна поділятися не тільки з урахуванням проблемних ситуацій, в рішенні яких вона може надати допомогу, але і часових проміжків, в період яких проблеми можуть виникнути в практичному плані. Таким чином, необхідно застосування подвійної структуризації, в якій одночасно зможуть перетинатися інформаційні блоки тимчасового та проблемного характеру.

Важливою складовою підготовчого етапу також є планування комунікаційного процесу консультанта і іноземного студента. Так, фактор спілкування є одним з основ супроводу особистості, яка опинилася в новому культурному середовищі. Саме комунікація надає можливість формування міжособистісного та, згодом, міжкультурного контакту. Тому, планування різних аспектів спілкування з іноземним студентом можна охарактеризувати як основоположні принципи налагодження контакту з представником іншої культури і проведення ефективного адаптаційного процесу. Аспекти спілкування можуть складатися з планування змісту (даний пункт є важливою складовою, тому що зміст комунікаційного процесу має визначальне значення на ступінь підсумкового успіху, тому що дозволяє або зацікавити студента перспективою адаптації та подальшої можливості ефективної міжкультурної взаємодії, або розвинути уявлення про акультурацію, як про необов'язковий процес при взаємодії з новою культурою. Тому, зміст комунікаційних дій консультанта з іноземним студентом є початковим етапом для залучення особистості в адаптаційний процес), структури (структура спілкування при соціально-педагогічному супроводі повинна являти собою форму міжкультурного спілкування, що дозволяє спочатку встановити комунікаційний контакт, а потім розвивати його, перешкоджаючи втраті зв'язку процесу взаємодії, в кінцевому підсумку досягнувши мети, що полягає в адаптації учня). Для цього, комунікація повинна бути вибудувана відповідним чином, що дозволить активізувати з її допомогою практично спрямовані дії студента, що передбачають вдосконалення адаптаційних умінь. Так, структура комунікації повинна мати конструкцію, яка передбачає наявність початкового етапу взаємодії консультанта та іноземного студента, основного етапу, в рамках якого необхідний розвиток міжкультурного комунікаційного контакту для досягнення поставлених цілей акультурації особистості і завершального етапу, який передбачає проведення фінальних адаптаційних процесів індивіда та завершення взаємодії.

Таким чином, комунікативна адаптація є складним процесом, що дозволяє, у кінцевому результаті, проводити якісний процес міжкультурної взаємодії з представниками інших культур. Підготовчий етап є важливим елементом для конструювання первинного зв’язку, що сприяє подальшому розвитку комунікації між особистостями. Тому без його використання можуть виникнути проблеми у подальших етапах комунікативного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. KIM, Y.Y. (2001): *Becoming intercultural: An integrative theory of communication and cross-cultural adaptation*. Thousand Oaks, CA: Sage.

2. MOGHADDAM, F.M./TAYLOR, D.M./WRIGHT, S.C. (1993): *Social psychology in cross-cultural perspective*. New York, NY: W.H. Freeman.

Галина Фоміна
(Національний університет біоресурсів і природокористування України)

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРУ КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Мова, безперечно, є втіленням історії та досвіду народу. Саме у ній відображаються основні шляхи розвитку нації, її минуле, та проектується майбутнє. До ключових лексем більшості мовних систем належить лексема «жінка». Через усвідомлення ролі жінки у суспільстві формується сучасна культура та світосприйняття. Майже у всіх мовах існує поділ на два типи істот – чоловічу та жіночу стать. Цікавим є факт, що з точки зору культури, протиставлення жіночої та чоловічої статі у людини важливіше статевих відмінностей інших істот і принципово відрізняється від них хоча б наявністю величезної кількості культурних асоціацій, шаблонів поведінки і сприйняття, що пов'язані з обома статями. Саме по відношенню до людини в сучасній науці використовується спеціальний термін «гендер», що має на увазі не тільки фізіологічні («стать» у чистому вигляді), але і супутні їм соціальні та культурні відмінності.

Звернення до української культури засвідчує «перевагу жіночого елементу в українській національній психології, жіноче начало в українському національному характері. З цим пов'язаний вияв почуттів та емоцій, що, зокрема, відбилось у фольклорній лексиці. Витримана вдача, елегійність, ніжність і схильність до рефлексії – ці риси сприяли також збереженню родинних і родових груп, приятелювання і побратимства, а відтак створили міцну родинно-побутову традицію» [1]. Не дивно, що при номінальному головуванні чоловіка в українській сім'ї, фактично домінувала жінка.

Роль жінки у німецькому суспільстві не можна оцінювати однозначно, вона змінювалась протягом століть. Основні лексеми, що пов'язані із поняттям «жінка» – це «Weib», «Frau», «Dame», «Fräulein». Відгомін епохи тотального патріархату знаходить свої корені у словах «Frau» та «Fräulein». Зокрема, «Frau» походить від свн. vrouwe; двн. frouwa із первинним значенням «володарка, господиня», які в свою чергу беруть початок від «frô» («чоловік»). «Fräulein» первинно виникає як опозиція до одруженої жінки («Frau»). Проте у семантиці цих двох лексем заключене первинне підпорядкування жінки чоловікові. Показовим є те, що навіть ім'я богині весни та кохання Фреї походить від основи «frô», та вказує на те, що вона знаходиться у підпорядкуванні свого чоловіка – бога Одіна. Походження лексеми «Weib» неможливо чітко простежити. За однією із теорій, її первинне значення «вуаль», тобто покривало нареченої. В іншому варіанті індогерманське «ueib» означало «вертітися», тобто жінка тлумачилася як «істота, яка весь час перебуває у русі».

Слово «Dame» (походить від латинського «domina» – володарка дому) втратило із часом своє піднесене значення і стало вживатися для позначення коханок і повій.

Проте в останній час у німецькій культурі спостерігається тенденція, яку можна охарактеризувати терміном «totale Feminisierung», або «das umfassende Femininum» [3, с. 90]. В якості підстави для подібного твердження висувається структурний аргумент. Зі структурної точки зору, не виправданим є той факт, що довша структура жіночого роду (Lehrerin) повинна вміщатися в коротшу структуру чоловічого роду (Lehrer), оскільки ч. р. «Lehrer» і в однині і множині, а в ж. р. «Lehrerin» та «Lehrerinnen», так само як англ, «man» та «woman», «poet» та «poetess». Тому форму жіночого роду слід розглядати як основну (Grundform) [3, с. 92-94]

З метою підкреслити жіночий рід практикуються також орфографічні форми: «велике І» – скорочена форма для позначення обох статей, а також суфікс -in, взятий в дужки або через косу риску. Найменування професій супроводжуються атрибутами «männlich» та «weiblich» [2, с. 52]. В українській мові, не зважаючи на постаті Ольги Кобилянської, Марко Вовчок, Лесі Українки, прояви фемінізму носять більш поміркований характер.

Загалом, успіхи феміністичної мовної політики безсумнівні, однак вони закріпилися майже виключно в усному мовленні, а також в орфографічних традиціях. Реформаторська діяльність феміністок в області мови здобула безліч критичних оцінок. Проте як і будь-яке явище у мові, заслуговує на ґрунтовне вивчення крізь призму різних мовних систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГОРДУЗЕНКО, В. (2006): Етнонаціональна група як компонент етнонаціональної структури українського суспільства. *Соціальна психологія.* № 3 (17). с. 173-180.

2. HELLINGER, M. (1990): *Sprachwandel und feministische Sprachpolitik*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

3. PUSCH, L.F. (1999): *Die Frau ist nicht der Rede wert.* Frankfurt/Main: Suhrkamp Taschenbuch Verlag.

4. Wissen <https://www.wissen.de/was-steckt-hinter-frau-dame-weib-und>. [online]. [cit. 23. 2. 2019].

СЕКЦІЯ №2. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Роман Бондаренко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЯК РІЗНОВИДУ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Лінгвістична наука про переклад є ще зовсім молодою, адже досі навіть немає загальноприйнятої назви. У різних джерелах можна знайти такі терміни як: «перекладознавство», «транслатологія», «теорія перекладу» та ін. Лише з початку другої половини двадцятого століття дослідження особливого виду мовленнєвої діяльності, яку називають «перекладом», почали формуватися в самостійну лінгвістичну дисципліну.

Переклад – це давній та важливий різновид людської діяльності, без якої важко було б уявити такі важливі історичні події як: створення великих імперій, населених численними та багатомовними народами, утвердження культури правлячої нації, розповсюдження релігійних та соціальних вчень [3].

Ще з давна актуальність цієї проблеми привертала увагу багатьох дослідників, таких як Арістотель, Ф. Боас, Вольтер, І.Г. Гердер, В. фон Гумбольдт, І. Кант, Л. Шпітцер та ін.

За допомогою перекладу здійснюється опосередковане спілкування людей, які належать до різних культурних товариств, де культурним посередником є перекладач. У зв’язку з цим багатьма вченими визнається той факт, що переклад означає не тільки перехід від однієї мови до іншої, але й від однієї культури до іншої.

Важливу роль у перекладі відіграють нетекстові комунікативні фактори. З одного боку, вони можуть створювати ефект, що сприймається часом гостріше рідної мови і може здатися поетичнішим, звучнішим і образнішим, ніж є насправді. З іншого боку, нетекстові комунікативні фактори, позавербальна інформація тексту можуть призвести до міжкультурних непорозумінь, серед яких перекладачеві доводиться мати справу з тематичними, мотиваційними, ситуативними, естетичними чинниками.

Будь-яка суспільна епоха завдяки безперервним політичним, економічним, культурним взаємозв’язкам, що майже ніколи на довгий час не припинялися між державами і націями, характеризується у кожній національній мові своїм конкретним словниковим запасом. Виникнення нових слів-назв на позначення наукових, соціальних, політичних та інших понять в одній мові ніколи не обмежувалося рамками цієї мови, а завжди запозичувалося (через переклад) іншими мовами, створюючи спільний інтернаціональний словник різних мов.

Досить значний шар лексики в кожній розвиненій мові вводиться виключно завдяки перекладу. У наш час, у добу інформаційної навали,

розвитку науки та техніки, а також появи багатьох нових національних держав, які сприяють розвитку міжнародних відносин, масштаби перекладацької діяльності неймовірно зросли,що дає змогу говорити про початок нового етапу в історії перекладу.

Переклад у сучасному світі виступає важливим засобом спілкування між індивідами, які розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного ареалу. У такому контексті переклад розглядають як особливий вид міжкультурної комунікації. Головним суб'єктом комунікації є людина, яка для забезпечення своєї життєдіяльності вступає у взаємозв'язок з іншими людьми. Відомо, що 70% свого часу людина витрачає саме на комунікацію. Без ефективного ведення зв'язку зупинилося б чимало виробничих процесів.

Шляхи розв'язання міжкультурних непорозумінь, що становлять ключову галузь теорії міжкультурної комунікації, без сумніву, допомагають вирішувати проблему подолання труднощів у перекладі. Передбачається, що перекладачі орієнтуються в типології міжкультурних непорозумінь, бачать різницю не лише в різноманітних культурно-специфічних смислах, а й у їх відтінках.

Слід зазначити, що термін «міжкультурна комунікація» певною мірою співвідноситься з поняттям «діалог культур». Найбільш вичерпний аналіз цього явища є в працях В. Біблера, який наголошує на «формуванні нового соціуму культури – форми вільного спілкування людей у її силовому полі [1, с. 32]».

Діалог культур – це потреба у взаємодії, взаємному збагаченні, яке передбачає взаєморозуміння, а значить тотожність. Необхідність діалогу культури є умовою самозбереження людства.

Ми визначаємо переклад як складову частину сучасної комунікації – зумовленого ситуацією та соціально-психологічними особливостями комунікантів процесу встановлення й підтримання контактів між членами соціальної групи чи суспільства загалом на основі духовного, професійного або іншого єднання учасників комунікації. Цей процес є поєднанням інтелектуально-мисленнєвих та емоційно-вольових актів, опосередкованих мовою та дискретних у часі й просторі – тобто у вигляді актів мовлення, актів паралінгвістичного характеру та психофізіологічного впливу, актів сприймання та розуміння, що пов'язані з процесами збору фактів, їх зберігання, аналізу, переробки, оформлення, висловлення та за потреби – поширення, сприймання й розуміння.

Важливим складником теоретичного вивчення процесу перекладу є опис чинників, під впливом яких здійснюється цей процес. У першу чергу, хід і результат процесу перекладу визначають смислові відношення, які можуть існувати між оригіналом і перекладом у зв'язку з особливостями рівнів змісту, обумовленими системами мови-оригіналу і мови-перекладу. Ці особливості є постійними чинниками, які впливають на будь-який акт перекладу, незалежно від конкретних умов його здійснення. Проте комунікативна модель перекладу наочно показує, що процес перекладу знаходиться і під впливом чинників, які змінюються залежно від конкретних умов, за яких відбувається цей процес.

Потрібно вміти розпізнавати та доречно реагувати на неввічливість, навмисне ігнорування правил ввічливості як у ситуаціях безпосереднього спілкування, так і під час роботи над текстом прозового чи драматичного твору. Перекладач повинен уміти інтерпретувати мовленнєву поведінку персонажів та дійових осіб, наприклад, висловів надмірної різкості та відвертості, вираження презирства чи зневаги (*Listen you, there!*), вимоги та докору (*You ought to have been more modest. You could work better*), гніву та нетерпіння (*Can't you ever learn/do..?*), демонстрації зневаги і зверхності (*You are good for nothing!*).

Під час оцінювання результатів перекладу важливо враховувати, чи викликає текст перекладу ті самі асоціації, що й текст оригіналу, чи робить реципієнт перекладу з отриманого повідомлення ті самі висновки, що й реципієнт першотексту, чи має переклад еквівалентні емоційні та стилістичні характеристики. Так може виникати проблема ускладнення комунікації.

Таким чином, переклад як комунікаційний акт базується на поступовому й паралельному спілкуванні автора, перекладача та редактора як продуцентів та потенційного читача як реципієнта готового продукту – тексту перекладу. Від плідної співпраці всіх учасників комунікації залежить передання авторської думки, відтворення повідомлення мовою друготвору та адекватна міжмовна комунікація, що впливає на подальший розвиток культури окремої країни та суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. БИБЛЕР, В.С. (1989): Культура. Диалог культур (опыт определения) *Вопросы философии*, № 6, с. 31–42.

2. КОРУНЕЦЬ, І.В. (2008): *Вступ до перекладознавства*. Вінниця: Нова Книга.

3. КОМИССАРОВ, В.Н. (1973): *Слово о переводе*. М.: Международные отношения.

4. ЗАРИЦЬКИЙ, М.С. (2004): *Переклад: створення та редагування*. К.: Парлам. вид-во.

Марія Горай
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У процесі перекладу взаємодіють не лише дві мови, а й дві культури, які можуть мати як загальну, так і національну специфіку. Переклад, допомагаючи спілкуванню людей – представників різних національностей, – є засобом міжмовної та міжкультурної комунікації. Міжкультурна комунікація в сучасному світі є багатофункціональною системою взаємодії представників різних культур – індивідів, груп, які реалізують свої інтереси, потреби у різних сферах життєдіяльності. Ефективність взаємодії комунікації залежить від

адекватного розуміння, знання, а також інтерпретації символічних знаків та маркерів соціального простору, та оперування мовними засобами передачі поняття об'єктів соціальної реальності. Оскільки текст як знак певної культури тісно пов'язаний з культурним контекстом минулого, сьогодення і майбутнього.

Новий погляд на міжкультурні відносини виражається у визнанні необхідності врахування національних традиції та менталітету народів. Як відомо, кожен народ володіє певною сформованою системою культурних і соціальних відносин, які обумовлюють розвиток мови. Основним завданням перекладу як способу розуміння культурної ідентичності в умовах міжкультурної комунікації є здійснення повної і адекватної передачі змісту тексту оригіналу, що формується шляхом злиття реалії мовного, соціального і культурного просторів усіх учасників комунікації [3, с.111].

У міжкультурній комунікації переклад відіграє важливу роль, оскільки є засобом, який забезпечує можливість спілкування між людьми, що говорять різними мовами [2, с.65].

Переклад – це акт не тільки лінгвістичний, але й культурний, акт комунікації на кордоні культур. Процес перекладу має два складника: мову та культуру, оскільки вони нероздільні. Мова не лише виражає культурну дійсність, але й надає їй форми. Сенс лінгвістичного елементу зрозумілий тоді, коли він узгоджується з культурним контекстом, у якому вживається. Перекладач повинен знаходити зв'язки культурного контексту вихідного тексту та культурно-комунікативні особливості тексту перекладу [3, с.113].

З точки зору теорії міжкультурної комунікації, під час перекладу зіставляються не лише дві мови, але й дві культури. І те, що є зрозумілим носіям однієї культури, через культурні відмінності, може бути незрозумілим представникам іншої. Тому іншим завданням перекладу, окрім пошуку еквівалентних відповідностей для передання комунікативної установки відправника, є також і надання одержувачу необхідних для розуміння пояснень [1, с.100].

Ознайомлення з культурою іншого народу – одна з найважливіших функцій перекладу. Перекладач сприймає іншомовну текстову діяльність з позиції лінгвокультури іншомовного соціуму, а потім переходить на рідні коди. Тому для якісного і грамотного перекладу, потрібно приділяти також велику увагу вивченню рідної мови та культури. Оскільки під час перекладу, здійснюється міжкультурна комунікація, вкрай важливо, дотримуватися стилю перекладу, а не просто перекручувати фрази [3;112].

У будь-якій етнічній спільноті мовна система дозволяє ідентифікувати та розпізнавати культурні особливості, іншу мову. Таким чином, мова передає інформацію про одну культуру іншій. Оскільки культура розвивається в напрямку співробітництва, заснованого на культурній комунікації, то мова як її елемент, є засобом взаємодії.

Отже, під час перекладу необхідно зберігати культурні особливості тексту. Для досягнення адекватності перекладу, перекладач повинен бути обізнаним в культурі як вихідної сторони, так і мови перекладу, цільовій

аудиторії та меті комунікації. Слід пам'ятати, що відтворити точний переклад не завжди вдається, не враховуючи культурної різниці, єдине, що може бути – приблизність. Бо чим більше схожості між системами і культурами двох мов, тим більш релевантним буде переклад в умовах міжкультурної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДОНЕЦ, П.Н. (2001): *Основы общей теории межкультурной коммуникации: научный статус, понятийный аппарат, языковой и неязыковой аспекты, вопросы этики и дидактики.* Харьков: Штрих.
2. РІЗУН, В.В. (2008): *Теорія масової комунікації.* Київ: Просвіта.
3. ШТЕПУЛЯК, О.С. (2016): Міжкультурні аспекти перекладу та їх роль у фаховій підготовці майбутніх перекладачів. *Молодий вчений,* №4.1(31.1). с. 110-113.

Сергій Єрмоленко
(Інститут мовознавства імені О.О. Потебні
Національної академії наук України)

КАТЕГОРІЯ ЛЕКСИЧНИХ СЛОВ'ЯНІЗМІВ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ: ПРО ОДИН РІЗНОВИД МОВНОГО ВПЛИВУ НА СПРИЙНЯТТЯ ДІЙСНОСТІ

Предметом розвідки є той специфічний вплив, що її лексико-стилістична категорія слов'янізмів як складник мовної моделі світу відіграє у відображенні дійсності, виступаючи у мовленнєвих повідомленнях, які виникають унаслідок перекладу. Ми розглядаємо роль лексичних слов'янізмів у перекладі головно у плані їхньої наявності у мові перекладу. Іншу, співвідносну проблему, яка не меншою мірою заслуговує на увагу, становить присутність цих одиниць у мові, з якої здійснюється переклад, і ті ускладнення й завдання, які ця присутність ставить перед перекладачами.

Говорячи про слов'янізми, маємо на увазі, згідно з загальноприйнятим розумінням цього терміна, не просто словесні запозичення з одних слов'янських мов у інші слов'янські чи й неслов'янські мови, а лише ті лексеми у мовах слов'янської групи (найчисленніше представлені у російській), які не є автохтонними континуантами одиниць праслов'янського лексикону, а були запозичені спершу зі старослов'янської (староболгарської), а згодом (із XI ст.) із церковнослов'янської. Наслідки контактів із зазначеними ідіомами не обмежуються лише лексичним рівнем, але тут нас цікавлять одиниці цього останнього. Необхідно додати, що відносно походження рис, які пов'язують російську мову із південнослов'янськими, в останній час висуваються й альтернативні версії, такі, як гіпотеза акад. В.Г. Скляренка, котра, не заперечуючи факт т. зв. південнослов'янських впливів, витлумачує деякі з зазначених рис як споконвічно притаманні російській мові, а виникнення цієї мови у межах слов'янського мовного континууму пов'язує з давніми міграціями болгарських племен тиверців та уличів, що привели їх на територію

сучасної Росії (Ростово-Суздальська земля, потім гирло Волхова і Помор'я) (див. [1, с. 159-246]).

Але як би не оцінювати походження зазначених рис і явищ, слов'янізми як лексико-стилістична категорія виникли внаслідок саме запозичень, котрі у свою чергу були результатом контактів між згаданими мовами. Окреслюючи культурно-семіотичний характер цих контактів, слід наголосити, що вони становили взаємодію не просто мов, а мовно-культурних кодів («мов культури»), адже старослов'янська, а потім церковнослов'янська були не лише літературними мовами, а функціонували у сфері релігійно-церковного дискурсу, зокрема у богослужінні, і тут визначальними для них були не лише певні особливості їхніх структурних рівнів (підсистем), а й наявність певного і досить обмеженого числа текстів, перш за все тексти Св. Письма, у яких ці мови реалізувалися.

Цей факт функціонування мовних одиниць, зокрема запозичуваних лексем, в обмеженому числі текстів певного функціонального призначення і престижного статусу мав різні наслідки, одним із яких були випадки їхньої семантичної еволюції в ході таких процесів, як семантичне зараження (contagion sémantique у сенсі М. Бреаля) і семантичне стягнення (див. [2, с. 112-136], пор. рос. *передать* и *предать*, етимологічно цілком тотожні рефлекси псл. **perdati*, однак семантично істотно відмінні внаслідок того, що значення останнього сформувалося під впливом змісту фрагментів євангельського тексту, де йдеться про зраду Іуди. Однак для нас становлять інтерес інші випадки, а саме ті, коли слов'янізми мають стилістично нейтральні лексичні відповідники, на тлі яких перші виступають як наділені особливою конотацією. Н.С. Арапова, говорячи про наслідки взаємодії слов'янізмів із семантично співвідносними питомими словами, згадує лише дублети типу *избрать – выбрать*, використовувані спершу як маркери високого стилю, а потім для створення гумористичного ефекту чи історичного колориту [3, с. 460]).

На нашу думку, конотація синонімів-слов'янізмів, що відрізняє їх від їхніх смислових корелятів, не вичерпується стилістичними рисами «емоційність», «піднесеність (урочистість, патетика)» і навіть асоціацією з високим стилем і «літературністю». Їхня первісна пов'язаність із конфесійним стилем і сакральними текстами і пізніше використання у класичній літературі відображається в них як особливе семантичне відлуння їхньої діахронічної пам'яті, що ніби сакралізує вторинні дискурсивні різновиди, передовсім літературно-художній у його ще пізнішій реалізації: своєю появою зазначені лексеми «санкціонують», ніби освячують відповідні тексти і їхній зміст, надаючи їм престижного статусу й авторитетності, самим фактом своєї присутності ніби гарантуючи високе місце твору в соціокультурній, зокрема літературній, ієрархії.

Ця лексико-стилістична категорія в тому її вигляді, який вона має у російській мові, є унікальною, а її застосування у перекладі на російську часом може бути оціненим як детерміноване не відповідними рисами змісту твору, його семантичною структурою, а причинами зовнішньо-прагматичного характеру. Цю ситуацію можна, mutatis mutandis, схарактеризувати словами

А.П. Чехова (про стиль В.О. Гіляровського): «Подобен он тем верующим, которые не решаются молиться Богу на русском языке, а не на славянском, хотя осознают, что русский ближе и к правде, и к сердцу». Водночас наслідком такого застосування можуть бути саме змістові зміни тексту, відтворюваного російською мовою; ці зміни в цілому можна окреслити як «меліоризація» внутрішнього світу тексту твору, унаслідок якої твір ніби переміщається у первісно не властиву йому світоглядну перспективу.

ЛІТЕРАТУРА

1. СКЛЯРЕНКО, В.Г. (2018): *Дослідження з етимології та історичної лексикології української мови*. К.: Наукова думка.
2. КОПОРСКАЯ, Е.С. (1988): *Семантическая история славянизмов в русском литературном языке нового времени*. Москва: Наука.
3. АРАПОВА, Н.С. (1990): Славянизмы. В: Ярцева В.Н. (гол. ред.) *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Сов. энциклопедия, с. 459-460.

Мирослава Мучка
(Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу)

ПЕРЕКЛАД У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Інформація зберігається та передається у спадок наступним поколінням завдяки мові. Культури розвиваються, доповнюють та збагачують одна одну, часто навіть взаємно поглинаються. Саме тому певні культури зникають під впливом історичних чинників, а разом із ними відходить у небуття й мова їхнього спілкування. На даний час розрізняють близько 6500 мов, з них носіями 100 найбільших є 95 % світового населення. Звісно, найменш представлені мови приречені на зникнення, а уніфікація загальнолюдської культури спричиняє негативні наслідки, оскільки стирає межі етнічної самобутності.

У XXI ст. спілкування змінює свій формат і переходить у площину інтернет-комунікації. Завдяки цьому розширює свій вектор впливу мова засобів масової інформації, зростає роль мовної особистості та загострюються питання мовної комунікації.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що питання культури як універсального контексту, а також комунікації та перекладу як найголовніших та найфундаментальніших видів взаємодії між людьми активно досліджуються. Відповідно, у сучасних лінгвістичних та перекладознавчих розвідках у сфері міжкультурної взаємодії мова почала розглядатися вже не лише як засіб комунікації, але і як засіб категоризації досвіду певного етносу, його соціальної й культурної взаємодії, як «експлікатор його самобутньої культури та концептуалізації навколишнього світу» [6, с. 110].

Слід зауважити, що міжкультурна комунікація стає предметом вивчення різних галузей науки, зокрема етнології, етнолінгвістики, соціології,

культурології, етнопсихології тощо. Проте вивчення міжкультурної комунікації саме у взаємозв'язку з наукою про переклад дозволяє розглянути питання ролі перекладу у встановленні адекватного сприйняття іншомовними індивідами одне одного та інформації, яку вони передають у повідомленнях.

Усвідомлення важливості культурно-історичних чинників у процесі міжкультурної комунікації виникає в середині XX століття та спирається на дослідження таких учених, як Е. Голл, К. Клакхон, А. Кребер, Р. Портер. Крізь призму різних інтерпретацій цей феномен пояснюють у своїх працях як західні дослідники (К. Бергер, С. Гантінґтон, Е. Гірш, Е. Голл, Г. Гофстеде, С. Даль), так й українські (В. Андрущенко, Н. Висоцька, О. Гриценко, Л. Губерський, І. Дзюба, П. Донець, В. Євтух, А. Єрмоленко, Г. Касьянов, М. Кушнарьова, І. М'язова, Л. Нагорна, А. Приятельчук, М. Обушний, П. Скрипка, Т. Кияк).

Проте існує ще багато теоретичних та практичних питань, що потребують ґрунтовних досліджень. Серед них окреме місце посідає висвітлення ролі перекладу в міжкультурній комунікації.

Спілкування може відбуватися як між представниками однакових мов чи культур, так і різних. Загальновідомо, що більшість проблем та непорозумінь виникає у спілкуванні між людьми, у яких різне культурне минуле. Це відбувається тому, що кожен учасник комунікації зазвичай трактує висловлювання іншого відповідно до своїх культурних традицій та виховання. Внаслідок контамінації різних етнокультурних картин може утворитися комунікативна лакуна й відбутися непорозуміння між співрозмовниками. При цьому некоректна інтерпретація сказанного часто зумовлює негативний хід спілкування [5, с. 278].

До того ж необхідно враховувати той факт, що процес міжкультурної комунікації має складну структуру і включає безліч чинників, які впливають на умови її протікання і фінальний успіх. Як зазначає Р.К. Міньяр-Белоручев, «науці про переклад доводиться вивчати і умови породження вихідного тексту, і умови сприйняття перекладного тексту, і соціальний статус комунікантів, і мовну ситуацію, і різні супутні явища, що входять в складне поняття комунікації з використанням двох мов, яка і являє собою об'єкт науки про переклад» [2, с. 7].

Факт існування культурних відмінностей між представниками різних культур є незаперечним. Врахувавши всі чинники, які детермінують процес міжособистісної взаємодії між представниками різних етнічних спільнот, можна уникнути багатьох непорозумінь, неточностей та двозначностей. Саме переклад стає вагомим фактором у досягненні успішної міжкультурної взаємодії. Він наче своєрідний «провідник» між мовними кодами різних народів, що допомагає переносити реалії вихідного тексту через лексичний склад мови, на яку перекладають, тобто з певного мовленнєвого та культурного простору до іншого [6, с. 110]. Таким чином, виникає діалог культур, тобто необхідність у взаємодії, взаємному збагаченні, що передбачає взаєморозуміння.

Людина як носій загальнолюдських універсалій і культурних особливостей перебуває в центрі міжкультурних відносин і взаємодіє з іншими

на основі цих універсалій і особливостей у великій кількості контекстів спілкування [3, с. 2]. Тому важливими стають для перекладача обов'язкові лінгвокультурні знання мови оригіналу. Окрім того, перекладач у процесі практичної діяльності має справу також із культурою самого автора вихідного тексту, у якому часто присутнє суто національнє забарвлення, яке неможливо передати дослівно.

Комунікація – це насамперед обмін інформацією між людьми. Вона може бути вербальною, невербальною та візуальною. Часто навіть форми привітання чи прощання під час виступу чи промови можуть не відповідати мовним стандартам перекладу. Вагомими у процесі перекладу є релігійні, ідеологічні, вікові та гендерні особливості автора висловлювання [1, с. 42]. Слід зауважити, що всі ці питання належать до проблематики «міжкультурна комунікація». «Культурна компетенція» є часто вирішальною в роботі перекладача, оскільки знання іншої культури допомагає виявити в тексті специфіку культури. Для людського порозуміння в перекладацькому процесі важливим є не лише відмінне знання граматики та лексики, але й наявність спільних культурних передумов [1, 42]. Через те так звані «фонові знання» є обов’язковими в роботі перекладача, оскільки формують в нього тонке етнокультурне чуття, що чітко відстежує межі релевантного і нерелевантного, комунікативно дозволеного і забороненого.

Безперечно, переклад у добу політичної та економічної глобалізації, інтелектуальної стандартизації виступає важливим засобом спілкування між особами, що розмовляють різними мовами й належать до різного лінгвокультурного простору. Оскільки переклад стає видом мовного посередництва, його слід розглядати як особливий вид міжкультурної комунікації.

Таким чином, міжкультурна комунікація – це особливий вид порозуміння між носіями іншої мови та культури. Порівняння мов і культур дозволяє виявити не тільки спільне, але й специфічне, національне, унікальне, що зумовлене відмінностями в історичному процесі розвитку народів. У цьому контексті переклад є в центрі міжкультурної комунікації та має надзвичайну вагу для підтримки безпосередніх зв’язків між людьми, які належать до різних лінгвокультурних ареалів.

ЛІТЕРАТУРА

1. КИЯК, Т.Р. (2008): *Перекладознавство(німецько-український напрям)*, К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет».

2. МИНЬЯР-БЕЛОРУЧЕВ, Р.К. (1980): *Общая теория перевода и устный перевод*. М.: Воениздат. < http://www.studmed.ru/minyar-beloruchev-rk-posledovatelnyy-perevod_a788fa9cdf7.html>. [online].

3. ПОДОЛЬСЬКА, Є.А. (2003): *Культурологія*. К.: Міноохоронздрав України. Нац. фармацевтич. ун-т.

4. КИЯК, Т. (2015): *Міжкультурна комунікація, дискурс та переклад.* Науковий журнал. № 2/2015, с. 83-90

5. СНІЦА, Т.Є. (2014): Переклад у контексті міжкультурної комунікації. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, № 1, с. 276-280.

6. ШТЕПУЛЯК, О.С. (2016): Міжкультурні аспекти перекладу та їх роль у фаховій підготовці майбутніх перекладачів. *«Молодий вчений»*, № 4.1 (31.1), квітень, с.110-113.

Аліна Новіцька
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ПЕРЕКЛАД ЯК АКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розвиток міжкультурної комунікації відбувається на основі діалогу культур. Варто зауважити, що термін «міжкультурна комунікація» є синонімічним із поняттям «діалог культур». Найбільш деталізований аналіз цього явища прослідковується в працях В. Біблера, який наголошує на формуванні нового соціального соціуму культури – форми вільного спілкування людей у її силовому полі [1, с. 32].

У сучасному світі переклад виступає одним із найбільш важливих засобів спілкування між носіями різних мов. У даному контексті переклад розглядаємо як акт міжкультурної комунікації, тобто діалог культур.

Діалог культур – це потреба у взаємодії, взаємному збагаченні, яке передбачає взаєморозуміння, а значить тотожність. Самозбереження людства можливе тільки за умови діалогу культур. Переклад є одним із найважливіших актів міжкультурної комунікації, оскільки він забезпечує подолання культурної дистанції між суб’єктами масової комунікації та гарантує їх порозуміння. Він є засобом ліквідації міжмовного та міжкультурного бар’єру. Перекладачі є представниками однієї національно-лінгвокультурної спільноти і, відповідно, мають спільну когнітивну базу: певну сукупність обов’язкових знань як своєї, так і іншої національно-культурної спільноти, адже специфічний національно-культурний менталітет формується саме носіями цих мов.

Фактично перекладач є посередником у діалозі культур. Маємо на увазі велику відповідальність за комунікації різних лінгвокультурних галузей. Головне завдання перекладача – відтворити зміст оригіналу якомога влучніше, зберегти всі культурні особливості, манери поведінки та звичаї, що притаманні даному народові. Р.К. Міньяр-Белоручев зазначає, що «науці про переклад доводиться вивчати і умови породження вихідного тексту, і умови сприйняття перекладного тексту, і соціальний статус комунікантів, і мовну ситуацію, і різні супутні явища, що входять в складне поняття комунікації з використанням двох мов, яка і являє собою об’єкт науки про переклад» [2, с. 7].

Лінгвістична наука не є досконало вивченою. Вона не має загальноприйнятої назви. Тому у різних джерелах ми можемо знайти такі терміни як: «перекладознавство», «транслатологія», «теорія перекладу» та ін. Результати досліджень із теми «перекладу» почали формуватися лише на

початку другої половину двадцятого століття. Включення перекладу в систему міжкультурної комунікації веде до усвідомлення того, що переклад є видом мовного посередництва, яке визначається В.Н. Комісаровим як «перетворення вихідного повідомлення в таку мовну форму, яка може бути сприйнята реципієнтом... Мовний посередник повинен витягувати інформацію з тексту вихідного повідомлення («оригіналу») і передавати її нам іншою мовою» [3, с. 3-19].

Отже, дослідивши переклад як спосіб міжнародної комунікації, ми можемо точно сказати, що він є головним засобом спілкування та обміну інформації між комунікантами різних ареалів. Перекладач безпосередньо відіграє одну з найважливіших ролей у даному процесі. Від кваліфікації перекладача напряму залежить чи правильно зрозуміють інформацію, передану одним із комунікантів. Переклад задовольняє потребу у міжнародній комунікації. У даному контексті він – необхідний та важливий засіб міжнародної комунікації.

Проведені дослідження не вичерпують можливості зміни даного процесу у зв'язку з розвитком соціуму. Саме тому більш глибокого вивчення потребує питання особливостей кваліфікації перекладачів та покращення знань у перекладі міжнародних комунікацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. БИБЛЕР, В.С. (1989): Культура. Диалог культур (опыт определения). *Вопросы философии, № 6, с. 31– 42.*

2. КОМИССАРОВ, В.Н. (1999): *Общая теория перевода: учебное пособие.* Москва: ЧеРо.

3. МИНЬЯР-БЕЛОРУЧЕВ, Р.К. (1980): *Общая теория перевода и устный перевод.* Москва: Воениздат.

4. ШВЕЙЦЕР, А.Д. (1988): *Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты.* Москва: Наука.

5. ПОДОЛЬСЬКА, Є.А. (2003): *Культурологія : Навч. посібник для студентів вищ. навч.закладів.* Київ: Мінохоронздрав України. Нац. фармацевтич. ун-т.

Тетяна Чумак
(Національний університет біоресурсів і природокористування України)

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЛЬНІСТЬ СТАНІСЛАВА ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІЙ МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Проголошення незалежності України та перемога демократичних сил у Польщі, встановлення між державами відносин на рівні стратегічного партнерства стали поштовхом для історичного висвітлення різноманітних аспектів у стосунках двох країн на основі їх комплексного вивчення та аналізу на тлі оновленої Європи.

У XIX – XX столітті протягом тривалого часу українська література засвідчує зрослу зацікавленість польською сферою. Однією з форм її були переклади. У поезії, наприклад, Павло Грабовський перекладав Адама Асника й Марію Конопницьку, Іван Франко здійснив багато перекладів із Адама Міцкевича (і Адама Асника також), а пізніше Леся Українка переклала й парафразувала Марію Конопницьку. Впливова «Киевская старина» публікувала (російською мовою) переклади польської прози на українську тему – романи Юзефа Крашевського, нариси Ролле, «Na kresach» Равіти-Ґавронського [2].

Друга половина XX століття принесла польській поезії двох лауреатів Нобелівської премії – Віславу Шимборську та Чеслава Мілоша. Незважаючи на величезні втрати, завдані польському мистецтву слова в роки II світової війни, поезія витримала всі випробування, і нині, з погляду сьогодення, збагачує європейський простір новими здобутками. Серед літературних досягнень в українсько-польських культурних відносинах вагоме місце займає перекладацька діяльність Станіслава Шевченка.

Поет, перекладач, член Спілки письменників України Шевченко Станіслав Олексійович народився в 1947 році на Чернігівщині, у мальовничому селі Грабів Ічнянського району. Закінчив факультет кібернетики КДУ ім. Т.Шевченка. Заслужений діяч мистецтв України, заслужений діяч польської культури. Перу митця належать поетичні збірки «Середина ріки», «Віра і сумнів», «Дума кипариса», «Спів чуття», «Близьке й недосяжне», «Закон збереження любові», «Квіти небесні земної любові», «Під сузір'ям пасіки», «Дім для душі», «Незрима грань» та ін. Автор та ведучий кількох культурних програм Національної радіокомпанії України. Лауреат українських та польських літературних премій: ім. І. Нечуя-Левицького, М. Рильського, І. Кошелівця, В. Чумака, Інституту А. Міцкевича, ім. В. Гулевича, Ф. Карпінського.

Станіслав Шевченко почав приїжджати до Польщі після 1989 року, коли впала комуністична система і зникли пов'язані з нею обмеження свободи висловлювання. Таким чином, від початку в нього був живий контакт з вільним словом, він пізнавав як авторів, так і вірші, керуючись інтуїцією лірика й смаком художника. Спочатку народилася перша невелика збірка «Інше прохання». Вибираючи з польської літератури окремі вірші, С.Шевченко «думав насамперед про українського читача, не зрікаючись при цьому власних осяянь і зачудовувань» [3]. Усвідомлював при тому, що переклад може незмірно збагатити рідну поезію, розширити мовні можливості, відкрити нові обрії уяви. З таким переконанням заглиблювався в таємниці польського слова, відкладаючи на потім навіть власну творчість.

Протягом понад двадцяти років С. Шевченко удосконалював свою перекладацьку майстерність, публікуючи нариси про творчість польських поетів, беручи участь у симпозіумах і наукових сесіях. Кілька разів перебував на стажуваннях у двох найзначніших університетах Польщі – Ягеллонському та Варшавському. Ще на початку 1990-х років він відвідав ксьондза Яна Твардовського, згодом познайомився з Чеславом Мілошем, з Ернестом Брилем. Отримав згоду Ватикану на переклад віршів Івана Павла II. У літературних

подорожах перетнув мало не всю Польщу, знайомлячись із найважливішими мистецькими осередками. Прагнучи показати польську поезію не лише з назви сучасної, зупинив свій вибір на творцях живих, за кількома винятками, як, наприклад, померлий 1976 року Станіслав Грохов'як.

Станіслав Шевченко вже кілька років підряд їздить до Варшави на міжнародний фестиваль «Варшавська поетична осінь», зустрічається, крім вищезгаданих, з багатьма польськими поетами, має серед них друзів і знайомих. Плодом таких зустрічей стала книжка перекладів – «Антологія сучасної польської поезії»: «Тому що вони сущі», яка започаткувала співпрацю перекладача з видавництвом «Каменяр». Це двомовна антологія віршів багатьох польських поетів. Представлені у ній видатні митці, такі як Чеслав Мілош, Віслава Шимборська, Збігнєв Герберт, Тадеуш Ружевич, Ян Твардовський та інші. За цю книгу Станіслав Шевченко став лауреатом премії імені Вітольда Гулевича. Вітаючи українського колегу, критик Вальдемар Смащ наголосив, що ця книга сприяє створенню справжнього поетичного братства. Варто пригадати, що С.Шевченко був учасником чотирьох «Світових днів поезії» під егідою ЮНЕСКО, започаткованих у Варшаві 2001 року, міжнародних наукових конференцій у Любліні (присвяченій Ю. Лободовському), у Супраслі (присвяченій Ю.Словацькому), у Криниці (присвяченій стану сучасної польської поезії), у Кременці, в Києві на кафедрі полоністики Інституту філології КНУ ім. Тараса Шевченка, присвячених А. Міцкевичу, Ю. Словацькому, Я. Івашкевичу. Наукові статті С. Шевченка ввійшли до окремих збірників, виданих з нагоди цих конференцій. С. Шевченко постійно друкує статті про польську культуру та зустрічі українських і польських поетів у київській газеті «Dziennik Kijowski» та в журналі «Krynica».

Нині Станіслав Шевченко – перекладач і упорядник двох двомовних антологій сучасної польської поезії, вибраних творів лауреатів Нобелівської премії Чеслава Мілоша та Віслави Шимборської, віршів і поем Кароля Войтили (Папи Римського Івана Павла II), а також книги Антонія Мальчевського «Марія». У Польщі митець відомий насамперед завдячуючи перекладам на польську мову його витонченої лірики, чудової, «наче фрески на високій соборній стіні» [3].

Виходячи з вищенаведеного, можна сказати, що перекладацька діяльність талановитого українського поета Станіслава Шевченка сприяла значному поглибленню українсько-польських зв'язків у галузі культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Тому що вони сущі: Антологія сучасної польської поезії; Упоряд. С.Шевченко. – 2-ге вид., доп*. (2005): Львів: Каменяр.

2. ЖУЛИНСЬКИЙ, М. (2002): *Україна і Польща: перспективи набуття реальної Європи //* Всесвіт. №1/2. с. 143-150.

3. СМАЩ, В. (2005): Панорама сучасної польської лірики. – У кн.: *Тому що вони сущі: Антологія сучасної польської поезії; Упоряд. С.Шевченко. – 2-ге вид., доп*. Львів: Каменяр. с. 6-31.

4. Україно-польські відносини < http://referat.niv.ru/view/referat-international/128/127905.htm >. [online]. [cit. 27. 2. 2019].

5. Україно-польські відносини <http://xreferat.com/59/1329-3-ukra-no-pol-s-k-v-dnosini.html. [online]. [cit. 27. 2. 2019].

Оксана Шахова
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

TRANSLATION AS A FORM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Recent trends in Translation Studies advocate a focus on translation as a form of intercultural communication. Yet in some cases there seems to be a lack of awareness as regards the theoretical problems involved in every cultural approach to translation. The aim of this article is to highlight some aspects of these problems by bringing to the fore the interconnections between the question of translation and the general issue of culture. More specifically, the emphasis will be put on the interpretive dimension of translation and the peculiarities of the translator's interpretive moves within different worlds of significations.

Along with that, the globalization of cultures actualizes the concept of intercultural communication. In many areas, such as linguistics, literary criticism, culture studies, sociology, psychology, new researches are devoted to the problem of intercultural communication. The political and social situation in the modern world generates the problem of adequate communication, but speaking about adequacy is possible only under condition of full mutual understanding of the representatives of different cultures speaking in different languages.

In S. Ter-Minasova's opinion, communication is a dialogue act, connection between two and more individuals which is, first of al, based on mutual understanding [1, p. 233].

Komissarov considers that «translation is a complicated and many-sided kind of human activity. Though usually people speak about translation «from one language on another», actually, it is not simply a replacement of one language with another. The different cultures, people, ways of thinking, literatures epochs, levels of development, traditions and world vies clash with each other in translation» [2, p. 98].

According to M. Brandes, «translation is a kind of language mediation where the content of the foreign text (original) is transferred to other language by way of creating a communicatively equivalent text in this language» [3, p. 389]. In L. Barkhudarov's opinion, «translation is a process of transformation of a speech product in one language into a speech product in another language, the invariable meaning being preserved».

Intercultural communication is generally «conceptualized as communication between people from different national cultures, and many scholars limit it to face-to-face communication» [4, p. 177]. This straightforward approach is nonetheless of little help in itself, unless it is coupled with a concrete conception of culture. Defining intercultural communication as «communication between people from different

cultures» is rather a preliminary move which opens a range of possibilities for dealing with the social phenomenon under discussion. A further range of possibilities is available, as far as the intercultural dimension of translation is concerned.

The analysis of the prominent researchers' works in the field of translation shows that they all consider translation in the light of intercultural communication. The cultural factor in translation is obvious and undeniable. Communication is impossible unless the message is transmitted and is understood by the communicants.

However, this understanding can be achieved only if the information contained in the language units corresponds to the background knowledge of the facts mentioned in the message. The people speaking one language are the representatives of a certain culture. They have many common traditions, habits and ways to do and to speak about things. They possess the common knowledge about their country, its geography, history, climate, its political, economic, social and cultural institutions [5, p. 36].

Not only two languages interact in translation process, but also two cultures having both common features and national specificity. Revealing this specificity is crucial in studying intercultural communication and translation. The translator plays an important role in the process of intercultural communication, since he/she has frequently not only to translate sentences, but also to interpret the cultures of the communicants. He serves as the mediator for both sides explaining to them the main rules of behavior and customs of the countries.

First of all, equivalent-lacking lexicon is uncollateralized element. The insufficient knowledge of history of a country, traditions and culture lead to misunderstanding of comparisons, historical references, to wrong understanding even in daily conversation, in other words, to language incompetence. J. Catford specifies that «besides language untranslatability there is cultural untranslatability» [6, p. 73].

A good translation should not sound as a translation. The key requirement is naturalness. Cultural untranslatability is important only when cultural distinctions are very big, because without facing these distinctions, it is difficult for translators to achieve naturalness or even to convey the communicative function of the initial text.

The translator as mediator is a participant in both cultures not by virtue of being «bicultural», but rather as one who is engaged in performing and analysing interpretations both within and across cultural framings. That is, an intercultural mediator does not simply have knowledge of, or participate in, two cultures but rather has the interpretive capability to provide to members of one culture the interpretative resources needed to comprehend a text written for another.

Given the current status of Translation Studies, a discussion concerning the difficulties involved in theorising about the cultural aspects of translation might seem rather unnecessary. After all, one would say, translation is undoubtedly an act of intercultural communication; this should be the unquestionable starting point for any modern research in translation.

In conclusion, it is important to notice that translation is the basic mechanism of intercultural communication. With the help of translation, languages interact, influence each other, get richer and change. In translation of texts representing a certain national culture, not only the target language, into which the words naming

realities of another culture penetrate, but also the receiving culture is exposed to a certain influence. Inappropriate or inconsistent cultural displacements deform the image and create the reader's incorrect idea of the initial culture and the author's intention.

REFERENCES

1. TER-MINASOVA, S.G. (2000): *Language and intercultural communication*. Moscow: Slovo..
2. KOMISSAROV, V.N. (2001): *Introducing modern Translation Studies*. Moscow.
3. HERMANS, T. (2003): Cross-cultural Translation Studies as Thick Translation. *Bulletin of SOAS.* 66 (3).
4. GUDYKUNST, W.B. (2002): Intercultural Communication: Introduction. *Handbook of International and Intercultural Communication.* California: Sage Publications.
5. KOSKINEN, K. (2004): Shared Culture? Reflections on recent trends in Translation Studies. *Target* 16(1).
6. TYLOR, E.B. (1903): *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom vol. 1 (4th rev. ed.*). London: J. Murray.

Олександр Швець
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ МІЖ ПРЕДСТАВНИКАМИ РІЗНИХ НАРОДІВ ТА КУЛЬТУР

Стрімке розширення міждержавних і міжмовних зв'язків України з країнами Європи та світу висуває нові вимоги до соціальної активності громадян нашої держави, їх активного долучення до процесу оволодіння іноземними мовами з метою досягнення взаєморозуміння з представниками інших націй та культур.

Беручи до уваги той факт, що процес досконалого вивчення будь-якої іноземної мови потребує значних зусиль та затрат часу, зростає роль перекладу як способу досягнення взаєморозуміння між народами різних країн і континентів.

Проблемам виявлення особливостей перекладу в аспекті взаємодії мови, процесів концептуалізації дійсності людиною та культури присвячені наукові розвідки Л.С. Бархударова [1], В.В. Корунця [2], Я.Й. Рецкера [3] та інших вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Переклад визначають як комплексну багатогранну діяльність, спрямовану не лише на звичайну заміну висловленого носієм однієї мови іншою мовою, а й на відображення специфіки світосприйняття оточуючої дійсності певним народом засобами його мови. Переклад – цінне джерело інформації про задіяні

у перекладі мови та про культури, до яких ці мови належать, оскільки у процесі перекладу зіставляються не лише дві мови, а й дві культури у найширшому розумінні цього слова [4, p. 207–208].

У контексті необхідності досягнення взаєморозуміння між представниками різних народів і культур, основним завданням перекладу вважаємо здійснення повної й адекватної передачі змісту оригінального повідомлення мовою перекладу, шляхом поєднання мовного, соціального та культурного простору учасників процесу комунікації.

Зазначеного вище результату можна досягти за умови наявності в учасників процесу міжкультурної комунікації високого рівня розвитку міжкультурної компетенції, до якої входить, окрім лінгвістичної, соціокультурна компетенція.

Саме завдяки високому рівню сформованості таких компонентів соціокультурної компетенції як: *країнознавчий* (система знань про народ, мова якого вивчається, національний характер, суспільно-державний устрій, досягнення у галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї), *лінгвокраїнознавчий* (знання мовних одиниць, що містять національно-культурний компонент семантики, та вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій) та *соціолінгвістичний* (знання особливостей національного мовленнєвого етикету, а також навичок їх урахування в реальних життєвих ситуаціях, здатності організовувати своє мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу комунікантів) уможливлюють адекватне спілкування та взаєморозуміння між учасниками процесу міжкультурної комунікації.

У зв’язку з цим, перекладач, який виступає посередником у процесі міжмовної та міжкультурної комунікації, повинен не лише добре знати рідну й іноземну мову, а й мати високий рівень екстралінгвістичних знань, орієнтованих на уникнення можливих непорозумінь між представниками різних народів.

Узагальнюючи викладене вище, можна стверджувати, що переклад є таким видом діяльності, що стосується не лише знання певних мовних систем, а й культурних просторів, у яких ці системи взаємодіють.

ЛІТЕРАТУРА

1. БАРХУДАРОВ, Л.С. (1975): *Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода)*. Москва: Международные отношения, 1975.

2. КОРУНЕЦЬ, І.В. (2003): *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*: підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003.

3. РЕЦКЕР, Я.И. (2007): *Теория перевода и переводческая практика: Очерки лингвистической теории перевода*. 2-е изд., стереотип. Москва: Р. Валент.

4. ECO, U. (2006): *Dire presque la même chose: Expériences de traduction*. Paris: Grasset Fasquelle.

СЕКЦІЯ №3. ПРОБЛЕМИ РІЗНОЖАНРОВОЇ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Ольга Бикова
(Уманський державний педагогічній університет імені Павла Тичини)

СТРУКТУРНІ ТА ЗМІСТОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІСЕННИХ ТЕКСТІВ «БІТЛЗ»

У середині 60-х років XX століття в Америці з'являється новий особливий вид молодіжної ідеології – рух хіпі. Свіжий напрямок поєднував у собі на психоделічній основі відомі форми нонконформістською музики – фолк-рок і блюз-рок. Розвиток пісні середини минулого століття у США і Великобританії обумовлено тісним зв'язком тексту з соціокультурними подіями, які, лягаючи в основу сюжету тексту, сприяють закріпленню в ньому життєво важливих цінностей. Яскравим прикладом музичного гурту, чия творчість відображає актуальні для сучасного суспільства проблеми, є квартет «Бітлз».

Свою назву, «The Beatles», гурт отримав завдяки дотепній вигадці Дж. Леннона. В деякому розумінні ім'я групи – каламбур, гра слів. Адже на перший погляд, воно звучить як назва комахи (англ. *beetle* – «жук»), але при написанні виявляється, що корінь слова означає ритмічну пульсацію (англ. beat – «біт» – удар. У широкому сенсі – метроритмічна пульсація в музиці), а також жанр рок-музики, що зародився у Великобританії на початку 60-х років минулого століття.

У пісенних текстах гурту провідна роль належить категорії теми, що проходить через весь текст та забезпечує його цілісність. Тему можна назвати змістовним ядром цілого тексту, яке лежить в основі авторського задуму, основну думку якого висловлює теза. Тема розгортається в тексті і характеризується в ньому відповідно до задуму автора. Спосіб її розгортання становить категорію композиції або побудови тексту. Тема і композиція – найважливіші категорії, що створюють кістяк його змістовної структури [4, с. 86].

Результат аналізу пісенних текстів «Бітлз» виявив певну тематичну класифікацію. Усі пісні умовно можна розділити за темами на «сенсожиттєві» або філософські («*Nowhere Man*», «*The Fool on the Hill*»), міжособистісні або ліричні («*All My Loving», «If I Fell»*), повсякденні або побутові («*A Hard Day's Night», «Yellow Submarine»*), соціальні («*Taxman», «Revolution»*), релігійні («*Sexy Sadie*», *«Long Long Long»*). Наш вибір саме цих тем обумовлений домінуючими в пісенних текстах концептами: «життя – *life*», «любов – *love*», «дружба – *friendship*», «протест – *protest*», «Бог – *God*» тощо, що було виявлено в ході інтерпретативного аналізу текстів. Наведена тематична класифікація пісень є умовно прийнятою, оскільки в темі окремо взятого тексту можуть виражатися як один, так і кілька концептів. Необхідно відзначити, що серед текстів «Бітлз» існує цілий пласт пісень, написаних під впливом наркотиків. До

таких належать: «*Day Tripper», «Doctor Robert»*, *«What's the New Mary Jane»*, *«Cold Turkey»* тощо. Внаслідок чого слід зробити висновок про особливості світосприйняття музикантів на певній стадії їх творчості.

Період існування ансамблю «Бітлз» тривав більше десяти років (1956 – 1970 рр.). За цей час в особистому і творчому житті музикантів відбулося безліч змін, що не могло не відбитися на змістовних характеристиках їх пісенних текстів. Розглядаючи пісні «Бітлз», необхідно звернути увагу на наявність певних стадій в їхній творчості.

Аналіз змістовної сторони текстів та наочних образів, використаних у них, показав суттєві відмінності і в авторському виборі ведучого концепту пісні в залежності від періоду створення текстів. Діахронічний підхід до дослідження пісенних текстів «Бітлз» дозволяє стверджувати, що існують певні відмінності у виборі мовних засобів протягом усієї діяльності музикантів і спостерігається явна динаміка їх використання.

Композиція пісенних текстів, що належать більш ранньому періоду творчості (до 1965 року), носить нескладний куплетних характер або є куплет – приспів. Кожен куплет складається не більше ніж із 4- 5 строф, пісенний текст містить 4-5 куплетів і приспівів.

Аналізуючи риму пісенних текстів раннього періоду творчості, можна відзначити такий стандартний спосіб римування, як парний. Причому переважає повна рима але при цьому слова, що утворюють риму часто збігаються або римуються із вигуками. Перехресна рима зустрічається набагато рідше. Наприклад :

Well I talk about boys,
Don't ya know I mean boys,
Well, I talk about boys, now,
Aaahhh, boys…[6].

Або

Anna, you come and ask me, girl,
To set you free, girls… [7].

Ретельний лексичний аналіз пісенних текстів ранніх «Бітлз» виявив відмінності у виборі тих чи інших лексичних засобів у порівнянні з більш пізніми піснями. У ранніх текстах домінують мовні засоби, за допомогою яких символізується концепт «любов» і утворюють цілу концептосферу. Іменники поділяються на дві групи: з позитивною і негативною конотацією, причому перші значно переважають.

Іменники з позитивною конотацією : *baby, love, girls, honey, heart, home* (у контексті – місце, де живе кохана), *sun, kiss, letter, child, cover, feeling, soul, angel;*

Іменники з негативною конотацією: *chains (of love), misery, rain, sorrow, (no) reply.*

У текстах також містяться типові для концептосфери «любов» дієслова: *love, hold, want, wait, leave, cry, call, feel, need, dance, kiss, hurt, please, long* пристрасно бажати, прагнути *(can't) hide, bother, wish, care, miss* тощо.

Розмовна лексика переважає над нейтральною, про що свідчить часте використання вигуків: *Oh / ooh*, *yeah*, *hey*, *huh / uh*, *yeh*. Значна роль у концептуалізації любові належить таким засобам виразності, як фразеологізми. Особливий інтерес представляють ідіоми і фразеологічні єдності в поєднанні з ядром *«heart» (серце): heart went «boom», tear my heart (apart), awake my heart, break my heart, sun in my heart, rain in my heart, give my heart*.

Великий інтерес представляють авторські ідіоми: *eight days a week, a hard day's night.* Найбільш поширеними метафоричними предикатами ранніх «Бітлз» є такі: *send my love / loving to you, got a hold on me, got me locked up in chains, follow the sun, set me / you free* та ін. Часто повторюються фразеологізми з ядром «love» (кохання), включаючи авторські: *can't buy me love, soldier of love, true love, fall / be in love, one-sided love.*

Слід підкреслити, що загальна кількість метафор у ранніх текстах є не великою, до того ж вони повторюються від пісні до пісні, що пояснюється простотою текстів «Бітлз» раннього періоду. Серед засобів виразності мовлення зустрічаються епітети: *true love, little child, the only woman (girl / person), pretty woman* тощо. Домінують вирази, що характеризують внутрішній стан героя, його переживання: *to be / feel alone, to feel blue, to be glad, to be / feel sad, to be / feel happy, to be / feel lonely, to feel bad, to be / feel free, to be / feel mad, to be sweet.*

Оскільки більшість пісень із міжособистісним вмістом характеризуються діалогічністю мови, а також повинні викликати співчуття, співучасть слухача, в текстах переважають лексеми з номінативною функцією: *man, woman, boy, girls.*

Серед специфічних синтаксичних прийомів виразності мовлення в ліричній пісні про кохання можна відзначити такі, як риторичні запитання і звернення до уявного співрозмовника – об'єкту любові. У текстах ранніх «Бітлз» переважають звернення до співрозмовника (коханої): *baby, honey, girls, babe, darling, child, love, dear,* що сприяє інтимізації спілкування, висловлює певне ставлення до адресата і допомагає переконати його в щирості адресанта. Цей прийом надає пісні вид живого спілкування автора (виконавця) і аудиторії, для якої кожен текст стає особистим:

Oh! Darling, please believe me
I'll never do you no harm…[8].
(О! Кохана, будь ласка, повір мені,
Я ніколи не заподію тобі шкоди)…

Крім діалогічної форми зустрічається пісенний текст у наративі. Подібний текст є розповідю-бесідою з третьою особою – слухачем, зазвичай про об'єкт любові:

Every little thing she does,
She does for me, yeah,
And you know the things she does,
She does for me, oooh [9].
(*Кожна дрібниця, яку вона робить,*
Вона робить для мене, так,
І ти знаєш, все, що вона робить,
Вона робить для мене).

Аналізуючи граматичну сторону пісенних текстів «Бітлз» ранніх років, необхідно відзначити переважання простих граматичних структур, речення не ускладнені однорідними членами. Звертає на себе увагу відсутність підрядних речень. Притаманне вживання паралельних конструкцій, переважає прямий порядок слів. Структури питального речення використовуються в меншій мірі. Зміни з боку граматичних правил практично відсутні, за винятком використання розмовних скорочених форм дієслів : *gonna, wanna, gotta, ain't, gimme, wond'ring outta;* деяких прислівників і займенників *: c'mon, 'cause, 'cos, ev'ry, 'til, 'cross, 'em, ev'rything.*

Знижений регістр мови, про який говорять наступні ознаки: спрощена граматика, вузька тематична специфіка, мізерний набір стилістичних прийомів, переважання наративної форми тексту, відсутність складних імплікацій – дозволяють прийти до такого висновку: пісенні тексти «Бітлз» на початку їх музичної кар'єри були орієнтовані на широку публіку і виконували функцію самовираження і функцію почуттів при домінуванні останньої. Головною метою музикантів була розвага аудиторії.

Отже, ранній період пісенних текстів характеризується великою кількістю скорочених форм різних частин мови; речення за типом прості, не ускладнені однорідними членами, переважає *the Present Simple tense.*

Проаналізувавши лексичний склад пісенних текстів, приходимо до висновку, що розмовна лексика превалює над нейтральною в ранній період творчості «Бітлз». При цьому ранні роки характеризуються великою кількістю лексичних одиниць, що входять до складу концептосфери «кохання». Виразні засоби мови також мають відмінності. У ранні роки переважають епітети, рідше – метафори. Специфіка вибору концептів для символізації демонструє певну динаміку, що дозволяє зробити висновок, що у творчості раннього періоду переважають тексти ліричного змісту [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. БОЯРСКАЯ, М.И. (2013): Динамика стилистических характеристик песенного текста «Битлз». *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. № 11 (29) : Ч. I. с. 38–41

2. АНДРОНАКИ, П.Г. / ВАСИЛЬЕВА, В.В. (1998): Опыт лингвокультурологического анализа: песенный текст. *Антропоцентрический подход к языку.* Пермь, Ч. 1. с. 5–24.

3. КОЖАНОВ А.А. / РОССИХИНА Г.Н. (2013): Лингвистическое понятие текста. *Филологические науки. Вопросы теории и практики.* Тамбов, № 9 (27), Ч. 1. с. 83–87.

4. КОНОНОВА, И.В. (2010): Структура и языковая репрезентация британской национальной морально-этической концептосферы (в синхронии и диахронии): автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург.

5. ПОЛЕЖАЕВА, А.Н. (2011): Проблемы современного песенного текста: лингво-экологический аспект: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук :10.02.01. Иваново.

6. The Beatles «Boys». <https://en.lyrsense.com/beatles/boys_tb>. [online]. [cit. 10.06.2018].
7. The Beatles «Anna». <https://genius.com/The-beatles-anna-go-to-him-lyrics>. [online]. [cit. 08.07.2018].
8. The Beatles «Oh! Darling». <https://www.youtube.com/watch?v=IGP2sy4mlFk >. [online]. [cit. 15.06.2018].
9. The Beatles «Every little thing». <https://www.youtube.com/watch?v=A8H7Q-D8Zys >. [online]. [cit. 20.06.2018].

Тетяна Заболотна
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

СКОРОЧЕННЯ У АНГЛОМОВНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Інтерес до медичного дискурсу пов'язується з розглядом функціонування мови у зв'язку з забезпеченням ефективності інтерактивних процесів у медичній сфері, оптимізацією структурно-семантичних способів організації медичних текстів. Симптоми хвороби, діагностування, схеми лікування і реабілітаційні заходи, супровідні документи на ліки та медичне обладнання складають область, де неприпустима приблизність формулювань, неточність термінів. Це мова усталених форм, кліше і безумовної точності. Функціональні особливості фахового медичного мовлення визначаються насамперед взаємодією наукового та ділового стилів мови, вживанням мовних засобів (фахових термінів) високого ступеня стандартизації та точністю формулювань. Тому цілком природно, що наукові терміни перебувають у центрі уваги, коли йдеться про медичне фахове мовлення.

Медичний термін за своєю формальною структурою не відрізняється від інших слів (лексичних одиниць), але водночас – це складна лексична одиниця тієї чи іншої мови для спеціальних цілей. Лексика медичної тематики відображає об'єктивні процеси наукового-технічного прогресу, який тим чи іншим чином впливає на формування лексичного складу англійської мови у цілому. Медична лексика має надзвичайно велике значення, адже вона є сполучною ланкою у процесі передачі знань термінологів світу різних поколінь та різноманітних напрямів. Різноманіття форм створення скорочень у медичному дискурсі нерідко призводять до ускладнень при їх сприйнятті, особливо у випадках, коли автори не розшифровують їх і вводять у своїх текстах скорочення, припускаючи, що вони добре відомі пацієнту. Важливо пам'ятати, що у зв'язку з відсутністю міжнародних та національних стандартів скорочення багато англійських скорочень не мають еквівалентів в українській мові. У цьому випадку слід звернутися до додаткових лексикографічних джерел та інших спеціальних прийомів передачі значення того чи іншого поняття. Медична терміносистема набуває все більшої значущості для сучасного суспільства, адже здорове майбутнє людства стає однією з основних загальнолюдських цінностей. Заслуговують на увагу дослідження А.В. Боцмана

[1] присвячене структурно-семантичним та прагматичним особливостям фармацевтичних текстів (на матеріалі англомовних інструкцій до вживання лікарських препаратів); С.В. Вострової [3], у якому вчена розглядає лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англомовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу); Л.В. Рогач [4], яка досліджує семантичну основу лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах; І.Ф. Стоянова [5] провела дисертаційне дослідження лексико-семантичної системи англомовної травматологічної термінології. Ю.В. Віт [2] внесла вагомий внесок у науку, дослідивши лінгвокогнітивний аспект англомовної офтальмологічної термінології.

У сучасних медичних текстах широко вживаються латинські скорочення. Напр.: *a.m. – ante meridiem* – до полудня; *p.m. – post meridiem* – після полудня; *etc. – and so on* – (лат. *et cetera*) – і так далі; *circa* – близько, приблизно*; i.e. – that is to say* – (лат. *id est*) – тобто; *ib.; ibid.* (от лат. *ibidem*) – там само; *NB – please note* – (лат. *nota bene*) – на замітку та інші. Абревіація є одним із видів скорочення, суть якої полягає у використанні мінімуму мовних засобів для передачі максимального змісту. З іншого боку, абревіація – це прояв мовної компресії як специфічного лінгвістичного явища, що виникає в умовах, коли є можливість скорочення якоїсь частини тексту без будь-якої суттєвої шкоди його змісту. Синтаксичному рівню властива еліптичність не лише на рівні речення, але й на рівні цілого тексту. Тож компресію можна розглядати як характерне для англійської мови явище.

У лінгвістиці існують різні терміни на позначення абревіації. Серед них найпоширенішими є такі: «функціональна зміна», «нульова деривація», «кореневе творення», «дублети», «варіанти розгорнутих сполучень зі спільним значенням», «результати конденсації», «результати прямої універсалізації» та ін. Через те, що в абревіатурах інформація передається меншою кількістю знаків, тому «ємкість» кожного знака є більшою, що дає можливість розглядати абревіацію як один з видів оптимізації мовногоповідомлення. Однак, дуже часто, скорочення є самим важким елементом усної і писемної мови. Професійне уживання абревіації є дуже затребуваним в усіх сферах діяльності, але особливу значимість відіграє у такій області, як медицина. Неадекватне тлумачення абревіатур, що часто зустрічаються у медичній документації, може коштувати людині здоров'я чи навіть життя. Тому особливо гостро стоїть питання про утворення і упорядкування абревіатур.

Останнім часом утворилося дуже багато різноманітних абревіатур, і деякі з них своїми ініціалами співпадають за своєю фонетичною структурою із загальновживаними звичайними словами. Це явище називається омоакронімія: *CAT (computerized axial tomography) – аксіальна комп'ютерна томографія; MAP (mean arterial pressure) – середній артеріальний тиск.*

Важливо мати на увазі, що існують різноманітні значення одного і того ж скорочення. Медичні абревіатури характеризуються високою полісемією, і чим менша кількість знаків, тим вища кількість повторів. Наприклад:

A.D.A. – 1) American Dental Association (Американська Асоціація стоматологів); 2) American Diabetic Association (Американська Асоціація по діабету); 3) American Dietetic Association (Американська Дієтична Асоціація).

У ході аналізу медичних абревіатур і різного типу скорочень ми пересвідчилися, що необхідно мати спеціальні фахові знання у галузі медицини і підвищену увагу до читання медичних термінів, особливо їх скорочень.

Отже, скорочення медичних термінів можна розглядати як один із можливих способів мовної економії, що є ще одним переконливим доказом наявності тісних зв'язків предметів, явищ і мови у реальному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. БОЦМАН, А.В. (2006): *Структурно-семантичні та прагматичні особливості фармацевтичних текстів (на матеріалі англомовних інструкцій до вживання лікарських препаратів)*: автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 «Германські мови». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.
2. ВІТ, Ю.В. (2006): *Англомовна офтальмологічна термінологія: лінгвокогнітивний аспект*: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.
3. ВОСТРОВА, С.В. (2003): *Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англомовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу)*: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.
4. РОГАЧ, Л.В. (2000): *Семантична основа лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах*: автореф. канд. філол. наук: 10.02.15 – «Загальне мовознавство». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.
5. СТОЯНОВА, І.Ф. (2007): *Лексико-семантична система англомовної травматологічної термінології)*: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Одеський національний університет імені І. І. Мечникова.
6. List of Diseases. <http://www.aarda.org/autoimmune-information/list-of-diseases/>. [online]. [cit. 23. 2. 2019].

Вероніка Загріва
(Запорізький національний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ХРЕМАТОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІАЛУ «ONCE UPON A TIME» ТА «GAME OF THRONES»)

Сьогодні левова частка кіноматеріалу перекладається саме з англійської мови на українську чи російську мови. Оніми – це базова одиниця спілкування, і жодна кінострічка не обходиться без власних назв. Тому актуальність проблеми перекладу онімів не викликає сумнівів. На жаль, незважаючи на те, що дослідження щодо виявлення продуктивних способів перекладу онімів ведуться вже давно, все ще існує хибна думка, що переклад власних назв – проста річ і не вимагає особливої уваги.

Власні назви у своєму початковому мовному середовищі мають складну змістову структуру, унікальні особливості форми та етимології, численні зв'язки з іншими одиницями і категоріями мови. При передачі імені іншою мовою значний відсоток таких властивостей втрачається.

Складність перекладу полягає ще у тому, що в українській мові не завжди є прямий звуковий або морфемний відповідник до англійського, і саме тому переклад може бути тільки схожим на оригінальне звучання. Головним критерієм телевізійного перекладу є не тільки адекватність лексики та відповідність сюжету авторського тексту, а й збереження індивідуального авторського стилю та конотаційного навантаження.

Оскільки засоби створення адекватного перекладу власних назв залежать від їх типу, слід окреслити класифікацію, яка була взята за основу у цьому дослідженні. За В. Виноградовим, онім – це слово, словосполучення або речення, яке індивідуалізує та ідентифікує об'єкт серед ряду схожих понять [3, с. 150]. Класифікація онімів опинялася у центрі уваги багатьох вчених (М. Кочерган, В. Німчук, О. Селіванова). Наприклад, М. Кочерган запропонував розмежовувати власні назви згідно з їх індивідуальними та ідентифікаційними характеристиками та виокремив 12 груп власних назв [4, с. 12]. У фокусі нашої наукової розвідки знаходяться хрематоніми.

Хрематоніми (від грецького «*chrematos*» – «річ, предмет, справа») – це назви матеріальних предметів (знарядь праці, зброї, побутових предметів тощо) [2]. Багато лінгвістів досліджували власні назви предметів, серед них Є. Хоффман, Л. Введенська, В. Бондалетов та інші. Вони відносять до хрематонімів предмети різних галузей – політичної, соціальної, культурної, економічної, – та вважають цей шар лексики досить продуктивним, адже від одного хрематоніму можна утворити безліч похідних слів. [1, с. 92].

Хрематоніми є досить маловивченою групою онімів, тому її дослідження становить науковий інтерес.

Оскільки хрематоніми є підвидом онімів при перекладі необхідно спиратись на вже існуючі рекомендації стосовно перекладу власних назв. Основними способами перекладу онімів за А. Федоровим є: транскрипція, транслітерація, калькування, транспозиція чи комбінація цих способів [5, с. 147].

На прикладі вибірки онімів із серіалів пропоную виявити продуктивні способи перекладу хрематонімів із серіалу «*Game of Thrones*» (Табл. 1) та «*Once upon a Time*» (Табл. 2)

Табл. 1: Хрематоніми з серіалу «*Game of Thrones*»

Хрематонім мовою оригіналу (англ. мова)	Хрематонім мовою перекладу (рос. мова)	Спосіб перекладу
Blackfyre	Черное пламя	калькування
Dark sister	Темная сестра	калькування
Dawn	*Рассвет*	калькування
Heartsbane	Губитель сердец	калькування + адаптація (bane = рос.: «губить, отравлять»)

Longclaw	Длинный коготь	калькування
The Wall	Стена	калькування
Widow's Wail	Вдовий плач	калькування
Wildfire	Дикий огонь	калькування

Табл. 2: Хрематоніми з серіалу «*Once upon a Time*»

Хрематонім мовою оригіналу (англ. мова)	Хрематонім мовою перекладу (рос. мова)	Спосіб перекладу
Magic Wardrobe	Волшебный шкаф	калькування + генералізація
Fairy Dust	Волшебная пыльца	калькування
Wands	Волшебные палочки	калькування
Dark One Dagger	Кинжал Тёмного мага	калькування + конкретизація
Genie Lamps	Лампы джиннов	калькування
Dreamcatchers	Ловцы снов	калькування
Looking Glasses	Волшебные зеркала	калькування («зеркала») + додавання («волшебные»)
Regina's Engagement Ring	Обручальное кольцо Реджины	калькування

Таким чином, можна сказати, що перекладач має цілковито розраховувати на власну інтуїцію, знання та досвід, коли обирає, яким чином перекладати хрематонім. Дуже важливо правильно оцінити літературну роль та функцію імені, жанрові та стильові особливості твору, традиції жанру, епоху, відтворену у телестрічці, а також роль предмету у картині. Згідно із аналізом, зробленим у роботі, можна зробити висновок, що найпродуктивнішим способом перекладу хрематонімів є калькування (16/16). Хрематоніми, як і більшість онімів, промовисті та мають значне змістове навантаження. Транскрипція чи транслітерація не зможуть у повній мірі передати зміст, який вкладає автор в онім, тому найдоцільнішим способом перекладу хрематонімів слід вважати калькування. Слід зазначити, що калькування можуть застосовувати не ізольовано, а у парі з конкретизацією, генералізацією, розвитком значення або адаптацією (4/16).

ЛІТЕРАТУРА

1. БОНДАЛЕТОВ, В.Д. (1983): *Русская ономастика*: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. М.: «Просвещение».
2. ВВЕДЕНСКАЯ, Л.А./КОЛЕСНИКОВ, Н.П. (1985): *От названий к именам.* Ростов-на-Дону: Феникс.
3. ВИНОГРАДОВ, В.С. (2001): *Введение в переводоведение.* М.: Издательство института общего среднего образования РАО.
4. КОЧЕРГАН, М.П. (2005): *Вступ до мовознавства*. К.: Академія.
5. ФЕДОРОВ, А.В. (1983): *Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы)*: учебное пособие. М.: Высшая школа.

Оксана Зосімова, Олександра Дудченко
(Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди)

TRANSLATION OF AMERICAN CARTOON CHARACTERS' NAMES INTO UKRAINIAN

It is well-known that animated films have always been popular. They appeal both to children and adults. People all over the world watch cartoons with great enthusiasm and one of the most important problems which film distributors face is lingvocultural adaptation of a foreign cartoon script. Though audiovisual translation has long been of interest to many scholars, this issue is still topical and needs comprehensive research. It should be noted that, in comparison with feature films, the translation of cartoons is not thoroughly studied. Some aspects of lingvocultural adaptation of animated films are discussed by Yu. Makarenko (on the material of the Ukrainian translation of the American cartoon sitcom *The Simpsons*) [4] and M. Chadiuk (on the material of the Ukrainian version of the U.S. computer-animated film *Inside Out*) [5]. O. Zosimova analyzes the ways of translating contemporary American and British cartoon titles into Ukrainian [1]. A. Kulikova and T. Tychynska describe proper names translation strategies used in the process of cartoon dubbing [3].

Rendering the names of the characters into foreign languages is especially important because they are one of the key elements of any film. If they are translated adequately it will definitely help to meet the requirements of the target audience, children in particular, and achieve the desired effect.

The aim of this research is to identify and describe the main ways of translating names of cartoon characters from English into Ukrainian. Our study is based on an analysis of two popular American animated films, namely *Finding Nemo* and *Zootopia*.

First of all, transcription and transliteration are widely used for translating all proper names. The names of cartoon characters are no exception.

Transcription is a method of conveying a foreign word with the help of the letters of the target language that is aimed at reproducing the sound form of the original word most faithfully and closely [2, p. 144]. To put it simply, it is a phonetic imitation of the original word. It can be related to the strategy of preservation which occurs when a translator transfers the term directly into the target text with no further explanation. When a word is transliterated, it is written using letters of a different alphabet or language so its spelling is preserved.

For example, the name of the main character of the first cartoon under discussion is transliterated: Nemo – *Немо*. The spelling of the word remained unchanged, but its pronunciation is slightly different in Ukrainian.

Transcription is applied to the translation of the name of the green sea turtle: *Crush – Краш*. In English this name describes a happy, versatile, and expressive nature of the 150-year-old turtle. But the Ukrainian translators probably decided that this character was not principally important and left the name unchanged.

Calque (also ‘loan translation’ [7]), is a phrase or word taken from one language and translated in a literal or word-for-word (root-for-root) way to be used in another [6]. A vivid example of calque can be found in the cartoon *Zootopia*. A family of otters bears a noble and meaningful surname *Otterton*. It is translated into Ukrainian as *Видревський/-ська*. In this case the root ‘otter’ is translated as ‘видра,’ and for the suffix *‘ton’* the translators found the equivalent affix, characteristic of Ukrainian surnames.

Analogue translation is used when other types of translation are inappropriate in a particular case and there is a necessity for finding some substitute in the target language that has a similar primary meaning and connotations. For example, the aquarium’s starfish in *Finding Nemo* is called *Peach.* The informal meaning of this word in English is ‘an exceptionally good or attractive person or thing’ [7]. In the Ukrainian adaptation this character was given the name *Зірка* because besides its primary meaning – «a star» – this word also has a positive connotation in our language. In *Zootopia* there is also an interesting example: the main character – a red fox – is called *Nick Wilde,* and its Ukrainian translation is *Нік Крутихвіст.* Literally it would be *Нік Несамовитий* or even *Дикий,* but it is a name of a fox who lives in the town and earns his bread by cheating, so these variants of translation would not be quite appropriate, and *Крутихвіст* is a vivid nickname for a cunning animal.

Other ways of translation and their combinations are often used to convey the meaning of the original names adequately.

For example, in *Finding Nemo* one of the characters is an aquarium’s yellow tang fish named *Bubbles*. It gained this name due to its love of air bubbles in the aquarium. The name is translated as *Бульк*. On the one hand, it is an example of literal translation of the English word ‘bubble’ into Ukrainian – «булька, бульбашка». But if Englishmen like plural forms of nicknames, in our language ‘бульки’ would sound strange as someone’s name. So the common masculine form of a name in the singular is used. Moreover, ‘бульк’ is a sound-imitating word, that’s why this variant of translation is quite accurate and expressive.

The sheep assistant of the mayor of Zootopia has a name *Bellwether*, which means «the leading sheep of a flock» [7] and it is impossible to translate it literally with the help of some one-word name preserving both the meaning «a sheep» and «a leader». So the translators created a nonce word, by adding an amusing feminine suffix, and, as a result, the original English name turned into *Вівцянка* in Ukrainian.

Mayor Lionheart was translated as *Мер Левогрив*. In the original there is a reference to King Richard the Lionheart, and in Ukrainian we also need a noble, but one-word surname, so by calquing the first part and replacing the second root by a clipped form of the word *грива* the translators succeeded in achieving the desired effect.

To sum up, it is necessary to emphasize that there are a lot of different ways of translating cartoon characters’ names and each of them has its advantages and disadvantages, and their choice in each situation depends on many factors – both linguistic and extralinguistic ones.

REFERENCES

1. ЗОСІМОВА, О.В. (2017): Способи перекладу назв американських і британських мультфільмів українською мовою. *Лінгвістичні дослідження: збірник наук. праць Харківського нац. пед. ун-ту імені Г.С. Сковороди*, вип. 45, с. 206–212.

2. КИЯК, Т.Р./НАУМЕНКО, А.М./ОГУЙ, О.Д. (2008): *Перекладознавство (німецько-український напрям).* Київ: ВПЦ «Київський університет».

3. КУЛІКОВА, А.Є./ТИЧИНСЬКА, Т.Ф. (2011): Прийоми перекладу власних назв при дублюванні мультфільмів. *Вісник Луганського національного університету імені Т.Г. Шевченка*, №16 (227), ч. І., с. 50–55.

4. МАКАРЕНКО, Ю.Г. (2015): Лінгвокультурна адаптація при перекладі анімаційної художньої кінопродукції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, № 15, т. 1, с. 147–149.

5. ЧАДЮК, М. (2017): Особливості перекладу мультфільмів (на матеріалі мультфільму «Думками навиворіт»). В: *Тези доповідей ІІІ Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених «МОВНИЙ ПРОСТІР СЛОВ'ЯНСЬКОГО СВІТУ», 26 травня 2017 р.*, с. 80–82.

6. Cambridge Dictionary. <https://dictionary.cambridge.org>. [online]. [cit. 9. 1. 2019].

7. English Oxford Living Dictionaries. <https://en.oxforddictionaries.com>. [online]. [cit. 9. 1. 2019].

Наталя Іваницька
(Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)
Ніна Іваницька
(Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)

КАТЕГОРІЯ ДІЄСЛІВНОЇ ЛАБІЛЬНОСТІ У КОНТРАСТИВНОМУ ВИМІРІ

Дієслівні системи, незважаючи на потужну теоретичну базу дослідження в славістиці та германістиці (див. праці Ю.Д. Апресяна, Л.М. Васильєва, І.Р. Вихованеця, К.Г. Городенської, А.П. Загнітка, О.І. Леути, Т.Є. Масицької, Г.Г. Почепцова, В.С. Перебийніс, В.М. Русанівського, С.О. Соколової, M. Baker, D. Bolinger, D. Crystal, Ch. Fillmore, K. Fischer, R. Hartmann, M. Haspelmath, R. Jandor, J E. Lehrer, B. Levin, A. McMillon, F. Meyer, F. Plank, G. Ramchard, S. Soames, E. Viberg та ін.), залишаються відкритими для міжмовних досліджень. Особливої уваги потребують критерії визначення зіставлюваності досліджуваних одиниць, особливо коли мова йде про граматичну категоризацію дієслів.

Так, зокрема, процес виділення ізоморфних та аломорфних рис у граматиці українських та англійських дієслів потребує уточнення лінгвальної інтерпретації пов'язаних між собою категорій перехідності і стану та дотичних до цього явищ каузативності та дієслівної лабільності. Відомо, що означені

попереду категорії набувають різного витлумачення не лише в зіставному описі різних мов, але і в межах внутрішньомовних досліджень, що спонукає заглибитися в цю проблему, зокрема з'ясувати правомірність виділення такої дієслівної категорії, як лабільність для надання їй статусу tertium comparationuis.

Виділення категорії лабільності значною мірою завдячує граматичному демаркуванню лексичних деривацій в англійській мові і концентрацією зворотної семантики в межах лексичної одиниці, що призвело до варіювання перехідності в межах однієї дієслівної лексеми [3]. При цьому одностайності у витлумаченні дієслівної лабільності не спостерігається, оскільки її розглядають як з позицій синтаксисту, вказуючи на здатність дієслова функціонувати в різних реченнєвих конструкціях без спеціального позначення зміни діатези в дієслові (М.С. Копчевська), так і в аспекті лексичної семантики (M. Haspelmath) або ж суто морфології.

Різноаспектність у витлумаченні дієслівної лабільності ґрунтується на загальновизнаному факті її перебування на перетині трьох інших, не менш проблемних і суперечливих, явищ: перехідності, актантних перетворень (стану та актантної деривації) та лексичної семантики дієслова [3, с. 34]. З огляду на це, відомою є спроба кваліфікації лабільності як явища немаркованої актантної деривації, оскільки лабільні дієслова кодують пари ситуацій, що різняться актантною структурою, і перехід від однієї ситуації до іншої маркують граматичні показники актантної деривації (каузативний, рефлексивний, реципрокальний тощо) [2, с. 45].

Водночас явище лабільності вчені розглядають в аспекті семантичної деривації в розумінні Ю.Д. Апресяна [1], Г.А. Уфімцевої, О.В. Падучевої, тобто як регулярного немаркованого утворення одних значень з інших. Дієслова, охоплені здатністю до варіювання перехідності, часто кваліфікують як двоспрямовані, указуючи на те, що виокремлення таких дієслів можливе з огляду встановлення в їхній смисловій структурі «як суб'єктних (утворених відносно суб'єктної сфери), так і об'єктних (утворених відносно об'єктної сфери), лексико-семантичних варіантів, або, за іншою термінологією, – суб'єктних та об'єктних слово значень» [4, с. 185].

Аналіз наукової бібліографії дієслівної лабільності засвідчує її детальне розроблення насамперед на матеріалі мов, для яких це явище вважають типологічним (з-поміж них – і англійська). Примітно, що якщо в типологічних дослідженнях лабільність розглядали здебільшого у контексті категорії каузативності, з'ясовуючи природу немаркованої актантної деривації саме на тлі функціонування немаркованого каузатива або декаузатива, то англісти розширили дослідницьке поле лабільності іншими явищами. Так, наприклад, у роботі [7] аналізу підлягають семантика та синтаксис англійських конструкцій типу англ. *This car drives easily*, які утворені внаслідок «медіальної лабільності».

В інших англомовних дослідженнях, виконаних у руслі формальної традиції, лінгвальна природа лабільності осмислена в аспекті словотвірного потенціалу дієслова. Так, у дослідженні [5] постульована думка, що відсутність

варіювання перехідності / неперехідності в дієсловах типу англ. *to bone* (тобто відсубстантвних дієслів) зумовлена специфічністю утворюваної ними синтаксичної структури. На відміну, наприклад, від таких дієслів, як англ. *to break*, які вимагають специфікатора – внутрішнього аргумента (пацієнса) і допускають додавання «зовнішнього дієслова», відсубстантивні дієслова поводять себе зовсім інакше через відсутність у них внутрішнього аргумента. Таким чином, на думку дослідників, транзитивація неперехідного дієслова є «автоматичною, через відношення комплементації» [5, с. 2]).

Лабільність англійського дієслова розглядали і в межах формальної семантики. Так, у праці [6] було детально проаналізовано англійські немарковані каузативи, що виникли внаслідок деривації від неперехідних дієслів (пор.: англ. *I walk regularly* і *I was walking the dog*), інструментальну діатезу (англ. *The hammer broke the window*) та інші види лабільності.

Водночас дискусійними лишаються такі аспекти дослідження лабільних дієслів, як встановлення взаємозв'язку лабільності та інших категорій (стану, перехідності, каузативності, валентності тощо), створення типології лабільності (рефлексивної, реципрокальної та ін.), реалізації лабільних значень особовими та неособовими формами дієслова тощо.

Отже, спираючись на отримані мовознавцями результати теоретичного осмислення явища лабільності, особливо в англістиці, та власний аналіз його лексикографічної інтерпретації, лабільність витлумачуємо як варіативну перехідність одного і того ж дієслова (ширше валентністну варіативність), зреалізовану різними словозначеннями однієї дієслівної лексеми або ж одного лексико-семантичного варіанта. При цьому виокремлюємо рефлексивну (*to wash, to shave*), реципрокальну (*to meet, to kiss*) та пасивну (конверсивну) (*to taste, to smell, to borrow*) лабільність.

За такого підходу до міжмовного аналізу можна залучити значну кількість англійських дієслівних значень, виокремлених у межах однієї лабільної дієслівної лексеми з опертям на відбиття ними різних денотативних ситуацій. Вони беруть участь у вибудовуванні різних лексико-семантичних парадигм та виявляють специфіку відносно української мови. Природно, що введення таких дієслівних значень до дослідницького поля значно розширить останнє як у кількісному, так і в якісному відношеннях.

ЛІТЕРАТУРА

1. АПРЕСЯН, Ю.Д. (1995): *Лексическая семантика. Синонимические средства языка.* М.: Языки русской культуры: Восточная литература.
2. ІВАНИЦЬКА, Н.Б. (2012). *Дієслівні системи української та англійської мов: парадигматика і синтагматика*. Вінниця : СПД Главацька.
3. ЛЕТУЧИЙ, А.Б. (2006): *Типология лабильных глаголов: семантические и морфологические аспекты* : дис. … кандидата филол. наук : 10.02.20. Москва.
4. УФИМЦЕВА, А.А. (2002): *Лексическое значение : Принципы смиологического описания лексики.* М. : Едиториал УРСС.
5. HALE, K./KEYSER, S (2002): *Prolegomenon to a Theory of Argument Structure*. Massachusetts : MIT Press.

6. PARTEE, B. (1979): *Subject and Object in Modern English*. Garland Pub., 1979.

7. RAPPAPORT, M. (1999): The English Middle and Agentivity. *Linguistic Inquiry,* 1999, V. 30, № 1, p. 147–155.

Юлія Лисанець
(Українська медична стоматологічна академія)

CHALLENGES OF DOCTOR-PATIENT COMMUNICATION IN THE LITERARY AND MEDICAL DISCOURSE OF THE U.S. PROSE

Effective doctor-patient communication is an essential prerequisite for appropriate treatment and thus a positive outcome of medical care [3; 4; 6]. Therefore, it is highly important to be aware of potential challenges in this process, as well as to be able to mitigate and overcome these obstacles [1; 2]. It is obvious that the most common challenges in doctor-patient relationship have been reflected in the literature, which acts as a mirror of the society's mindset [5]. The aim of the present research is to examine the narrative representation of difficulties in doctor-patient communication as exemplified by the literary and medical discourse of the U.S. prose. The material of the research is the corpus of literary writings, focused on medical issues and imbedded in the clinical chronotope: *Those Extraordinary Twins* (1894) by Mark Twain; *Hygeia at the Solito* (1903) by O.Henry; *Johnny Got His Gun* (1938) by Dalton Trumbo; *Chrysalis* (1942, published 1946) by Ray Bradbury; *The Snake Pit* (1946) by Mary Jane Ward; *The Pearl* (1947) John Steinbeck; *The Bell Jar* (1963) by Sylvia Plath; *The Centaur* (1963) by John Updike; short stories by the physician-writers William Carlos Williams (1883–1963) and Richard Selzer (1928 – 2016); *In This Sign* (1970) by Joanne Greenberg; *The House of God* (1978) and *Mount Misery* (1997) by Samuel Shem; *Doctors* (1988) by Erich Segal; *Girl, Interrupted* (1993) by Susanna Kaysen; *Nothing Lasts Forever* (1994) by Sidney Sheldon; *Prozac Nation* (1994) by Elizabeth Wurtzel; *Stuck in Neutral* (2000) by Terry Trueman, and *Critical Condition* (2002) by Peter Clement.

In the course of our research, we found that doctor-patient communication in the literary and medical discourse of the U.S. prose is impeded by the following challenges:

(1) language barriers between the physician and patients (or patient's relatives);

(2) cultural barriers between the physician and patients (e.g., the doctor's biased attitude towards the patient);

(3) ideological barriers between the worldview of the physician and that of the patient;

(4) patient's physical limitations (e.g., paralysis, speech impairment, mental disorder etc.);

(5) patient's unwillingness to cooperate during the interview;

(6) doctor's inability to elicit the necessary data (e.g., failure to ask the appropriate questions);

(7) doctor's deliberate detachment from the patient (e.g., by overusing Latin and medical terminology).

Within the framework of the material under consideration, the U.S. writers use the abovementioned categories of communication challenges in order to implement a particular artistic intention, which acts in compliance with a certain literary trend and according to a specific stage in the development of American medicine and healthcare. Further research is needed to study the fictional representation of doctor-patient communication in the literary and medical discourse of the U.S. prose, which will improve the content of training courses in the world literature and form a methodological basis for the development of special courses, theme-based seminars and academic syllabi.

REFERENCES

1. LYSANETS, Yu./BIELIAIEVA, O./ZNAMENSKA, I. et al. (2018): Problem-Oriented Medical Record as a Challenge for Narratological Analysis. *Georgian Medical News*, No. 10 (283), p. 180–183.

2. LYSANETS, Yu. (2014): Narrative Unreliability in Doctor-Patient Communication. *Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 10-11 жовтня 2014 р.* Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», с. 97–99.

3. ЛИСАНЕЦЬ, Ю.В. (2018): Концепти комунікативної поведінки лікаря і пацієнта в англомовному медичному дискурсі. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: матеріали XVII наукової конференції з міжнародною участю, м. Харків, 2 лютого 2018 р.* Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, с. 94–96.

4. ЛИСАНЕЦЬ, Ю.В. (2015): Вербалізація концепту БІЛЬ в англомовному медичному дискурсі. *Медична наука в практику охорони здоров'я: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Полтава: ВДНЗУ «УМСА», с. 56–57.

5. ЛИСАНЕЦЬ, Ю.В. (2018): Медичний дискурс художньої прози у колі сучасних літературознавчих досліджень. *Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI столітті : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., Одеса, 23-24 березня 2018 р.* Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», с. 26–29.

6. ЛИСАНЕЦЬ, Ю.В. (2017): Концепти комунікативної поведінки в англомовному дискурсі медицини. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація,* № 4, с. 53–56.

Алла Мамедова
(Запорізький національний університет)

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА НЕМЕЦКИХ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОК В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ

Современные представления о неразрывном единстве языка и культуры по-новому представляют традиционные лингвистические феномены такие, как языковые и концептуальные картины мира, текст и дискурс, жанры и стили и пр. Не является исключением в этом плане такие чисто фольклорные жанры, как пословицы и поговорки.

Справочная литература трактует пословицу, как «жанр фольклора, распространенное в повседневной речи краткое, ритмически организованное изречение, интересное не только смыслом, который непосредственно в нем выражен, но и смыслом, который возникает от применения по сходству с и положениями» [с. 115]. Поговорка представляет собой также фольклорный жанр и рассматривается, как «вошедшее в повседневную жизнь образное выражение» [с.111].

Как представители фольклорного жанра и пословица и поговорка находятся в тесной взаимосвязи. При чем поговорка не является законченным суждением в отличии от пословицы и выступает в роли речевой характеристики.

Несмотря на то, что пословицы и поговорки неоднократно оказывались в центре внимания ученых-лингвистов (В.П. Аникин, А.Н. Афанасьев, Ф. Буслаев, М.Б. Лановик, Г.Л. Пермяков, И.Я. Франко, И.А. Худяков и др.), особенности их перевода в современном украинском языке не становились предметом отдельного исследования. Именно поэтому объектом нашего исследования послужили тексты немецких пословиц и поговорок, и предметом – таксономия их перевода на украинский язык.

Анализ фактического материала (250 немецких пословиц и поговорок) дает нам возможность утверждать, что все варианты перевода немецких текстов можно условно разделить на три большие группы, которые по своей частотности фактически равноценны.

Первую группу (42%) представляют собой переводы, которые дословно передают смысл исходного текста: *Andere Leute kochen auch mit Wasser – Інші люди теж у воді варять*; *Besser eine schiefe Nase als gar keine – Краще кривий ніс, ніж ніякий*; *Besser auf Worte hören als auf Schläge warten – Краще дослухатися до слів, ніж чекати стусанів*.

Вторую группу (23%) представляют переводы, которые лишь частично сохраняют исходный текст, но при этом с точки зрения смысла перевод полностью идентичен со смыслом оригинала: *Ehrlichkeit bringt es weit – По правді роби – доброго кінця сподівайся*; *Ein alter Fuchs ist schwer zu fangen – Старого лиса не виведеш з лісу*; *Faulheit kommt nicht weit – У лінощів короткі ноги*.

Достаточно интересна и третья группа (35%), где тексты переводов абсолютно отличны от исходных текстов немецких пословиц и поговорок, при этом с точки зрения содержания они синонимичны: *Du bist wohl als Kind zu heiß gebadet – Ти дурний як ступа*; *Du suchst den Bären und stehst vor ihm – На коні сидить, а коня шукає*; *Nord, Süd, Ost und West, daheim ist das Best* – Нема ніде краще, ніж удома.

Не редко один и тот же текст немецких пословиц и поговорок переводится на украинский язык несколькими вариантами: *Wo der Taler läutet, da gehen alle Türen auf – Де талер бряжчить, там всі двері відкриваються – Золотий ключик до всіх замків придається – Золотий обушок скрізь двері відчиняє – Золота швайка мур пробиває*.

Таким образом, анализ фактического материала позволил нам выделить три основные группы при переводе немецких пословиц и поговорок на украинский язык. Достаточно перспективным нам кажется дальнейшее исследование этих фольклорных жанров при переводе на другие славянские языки.

ЛИТЕРАТУРА

1. КУДІНА, О.Ф./ПРОРОЧЕНКО, О.П. (2005): *Перлини народної мудрості. Посібник для студентів та викладачів навчальних закладів*. Вінниця: Нова книга.

2. ТИМОФЕЕВ, Л.И. (1985): *Краткий словарь литературоведческих терминов*. Москва: Просвещение.

Віталіна Рейдало
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)

РЕАЛІЇ В ПЕРЕКЛАДІ: НА ПРИКЛАДІ БРИТАНСЬКОЇ ПРЕСИ

Однією з найскладніших проблем передачі національної та культурної своєрідності оригінального тексту в міжкультурному аспекті взаємодії є переклад реалій.

За словами болгарських дослідників С.І. Влахова та С.П. Флорина, «реалії – це слова (і словосполучення), що називають об’єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального й історичного розвитку) одного народу і чужі для іншого» [цит. за: Лощенова, Нікішина].

Р. П. Зорівчак називає реалії моно- або полілексемними одиницями, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об’єктивної дійсності мови-сприймача [цит. за: Лощенова, Нікішина].

Дослідники вважають, що перекладознавчий термін «реалія», як компонент етнокультурного контексту, ще недостатньо вивчено. Опрацюванням реалій займалися: В.В. Коптілов, О.Д. Швейцер, О.В. Жомнір,

С.І. Влахов, С.П. Флорин, М.Л. Вайсбурд, Л.Н. Соболєв, А.В. Федоров, Г.В. Чернов, Р.П. Зорівчак та ін.

На питання щодо структури реалій та належності до певної категорії мовних засобів фахівці поки не дають однозначних відповідей. У результаті оглядового аналізу висловів дослідників, зауважує І.А. Лівицька, зроблено висновок, що реаліями можуть бути як окремі слова, так і словосполучення, як речення, так і скорочення (абревіатури), а, інколи, навіть фразеологічні звороти [2].

Предметом нашого практичного дослідження стали мовні реалії, їхній тематичний опис та спосіб передачі, що мали місце при перекладі британських газет. Для характеристики реалій використано найбільш відому класифікацію С.І. Влахова, С.П. Флорина та погляди В.С. Виноградова [3].

Науковці зауважують, що під час роботи з реаліями перекладачу необхідно вирішити, як саме передати реалію. Твердження, нібито реалії перекладаються, є неточним. Перекласти – це значить віднайти відповідник у цільовій мові. У випадку реалій доречно говорити не про переклад у буквальному розумінні, а лише про знаходження семантико-стилістичного відповідника або про трансляційне перейменування реалій [4].

За С.П. Флориним та С.І. Влаховим у практиці перекладу зустрічаються такі прийоми передачі реалій:

1. Транскрипція (транслітерація)

2. Власне переклад:

а) неологізми: калька, напівкалька, освоєння, семантичний неологізм,

б) заміна реалій,

в) приблизний переклад: родо-видова заміна, функціональний аналог, опис, пояснення, тлумачення,

г) контекстуальний переклад [цит. за: Литвин, с. 166].

У британській пресі зазвичай немало антропонімів і топонімів, які зараховуємо до *ономастичних реалій*. Для передачі власних імен та назв географічних об'єктів у перекладі використано такі способи:

транскрипцію: *Ben Macintyre – Бен Мекінтає, New York – Нью Йорк, David Beckham – Девід Бекхем, Susan Musselwhite – Сьюзен Маселвайт; Seoul – Сеул; Michael Brinkman – Майкл Брінкмен;*

транслітерацію: *Gordon – Гордон; Puerto Rico – Пуерто Ріко, Las Vegas – Лас-Вегас, Randal Levenson – Рендал* (застосовано комбінацію транскрипції та транслітерації) *Левенсон;* транслітерацію з поясненням: *Devon – графство Девон;*

за традицією: *Confucius – Конфуцій, France – Франція, Britain – Британія, China – Китай.*

До ономастичних реалій відносять і назви компаній, магазинів, ресторанів, музеїв, театрів тощо. Наприклад: *Safeway – Сейфвей (компанія, велика мережа супермаркетів)* – транскрипція з поясненням; *Royal Mail – Королівська пошта* – калькування, *Clinton Cards – Листівки Клінтона (компанія, мережа магазинів у Великобританії, відома продажем вітальних листівок)* – напівкалькування з поясненням (за умови етнокультурної

установки перекладу); або *Clinton Cards – Клінтон Кардс* – транслітерація з поясненням (універсалістська установка перекладу); *the company Midknight Creation – компанія Міднайт Кріейшен* – транскрипція.

Ономастичними реаліями вважаємо і назви британської преси. Дослідження показало, що для передачі назви британської газети у перекладі використовують транскрипцію, транслітерацію, подекуди – калькування. Наприклад: *The Sun – «Сан», The Daily Express – «Дейлі Іксспрес»* (транскрипція), *The Mirror – «Міррор», The Independent – «Індепендент»* (транслітерація), *The News of the World – «Новини світу»* (калькування). Для перекладу унікальної назви «*red tops*», що об'єднує популярні малоформатні газети сенсаційного змісту, які мають заголовки червоного кольору, використано описовий переклад *сенсаційна преса*. Хоча сучасна тенденція перекладу таких реалій тяжіє до збереження автентичних назв та передачі їх латинськими літерами.

Яскравим прикладом реалії, що не має відповідника в українській мові, є *hagwon*, яку передано у перекладі транслітерацією з поясненням: *хагвон – приватні вечірні школи в Південній Кореї.*

Серед *етнографічних реалій* найчастіше у перекладі зустрічалися грошові знаки: *pound – фунт* (традиція), *dollar – долар, euro – євро* (комбінація транскрипції та транслітерації); звертання: *Mr (mister) – містер* (транслітерація)*, Mrs (misses) – місіс* (транскрипція); етнічні та соціальні спільноти та їхні представники: *Britons – британці, Americans – американці.*

Отже, способи перекладу реалій залежать від ступеня новизни в мові оригіналу, від рівня її поширеності серед мовців цільової країни, особистого чинника перекладача та мети перекладу [1, с. 84]. Наші спостереження засвідчили, що слова-реалії, які трапляються при перекладі британських газетних статей, найбільш доцільно відтворювати такими способами: транскрипція, транслітерація, їх комбінація, калькування, описовий переклад, за традицією. Однак це неповний перелік усіх можливих методів перекладу слів-реалій. Не завжди перекладач може зберегти реалію або дібрати еквівалент в іншій культурі. Але потрібно пам’ятати, що її пропуск позбавляє перекладний текст автентичності та знижує його суспільно-інформативну цінність.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОВТУН, О. (2014): *Переклад слів-реалій у туристичних текстах.* В: *Українська мова та культура у загально-слов'янському здобутки та перспективи.* Київ: Університет «Україна», с. 81-85.

2. ЛІВИЦЬКА, І. (2009): *Проблема дефініції та перекладу реалій в художньому тексті.* <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2009_81%284%29__43> [online]. [cit. 01. 03. 2019].

3. ЛИТВИН, І.М. (2018): *Перекладознавство.* Черкаси: вид. Ю. А. Чабаненко.

4. ЛОЩЕНОВА, І. / НІКІШИНА, В. (2011): *Проблеми відтворення мовних реалій.* <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_2011_15_72> [online]. [cit. 01. 03. 2019].

5. DAINTY, P. (2006): *Newspaper Articles to get Teenagers Talking*. London: Scholastic UK.

Наталія Тонконог
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ У РЕКЛАМНИХ СЛОГАНАХ

Слоган розглядається як різновид тексту, що є заздалегідь спланованою експресивною мовленнєвою діяльністю, ретельно продуманою щодо вибору мовних засобів та мовленнєвих стратегій і тактик, які розраховані на емоційний вплив на адресата. Художньо-образна композиція слогану дуже проста, але насправді у лаконічній формі слоган містить узагальнене, змістовне твердження, яке є провідною концепцією компанії. Слід зазначити, що використання різноманітних слоганів є одним з поширених методів рекламування, що дає можливість сфокусувати головні характеристики рекламованого товару в одній фразі, яка проникає у свідомість споживача. Ще однією особливістю метода є те, що при використанні слоганів запам'ятовуються не лише характерні ознаки конкретного товару, а і його ідеалізований позитивний образ.

Видатні лінгвісти (Н.Д. Арутюнова, Л.Г. Верба, Є.С. Коваленко, Л.С. Козуб, В.І. Кравченко Н.С. Лиса та ін.) займаються вивченням різних аспектів образності та експресивності англійської мови.

Метою дослідження є аналіз засобів образності рекламного тексту. Під продуктом рекламної комунікації маємо на увазі рекламний твір, який формується за допомогою пізнавальних дій суб'єктів рекламної комунікації та створює імідж рекламного об'єкта (товару, послуги) завдяки поєднанню різноманітних вербальних і невербальних засобів [4]. Виразності та емоційності рекламному тексту надають тропи (порівняння, епітети, метафори, сарказм, алегорія, іронія, метонімія тощо). Експресивні засоби вживаються не для створення образів, на відміну від тропів, а для збільшення мовленнєвої виразності шляхом використання певних синтаксичних структур (запитання, звертання, ствердження, вигук, інверсія, контраст тощо).

На думку О.О. Селіванової, «метафора є найпродуктивнішим креативним засобом збагачення мови, виявом мовної економії, семіотичною закономірністю, що виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери на позначення іншої, уподібненої до неї в якомусь відношенні» [3, с. 97].

Метафора вживається для позначення двох об'єктів (явищ, дій або якостей), базується на подібності між об'єктами та передбачає проведення аналогій між ними та їх порівняння. Метафори в багатьох випадках мають фігуральне значення: *the pound recovers (фунт відновлюється), the war against inflation (війна проти інфляції), black hole (чорна діра) etc.* [1, с. 88].

Отже, метафора використовує назву об'єкта одного класу для опису об'єкта іншого класу. Природна властивість знаходити аналогії спонукає людину шукати подібність між найвіддаленішими предметами чи явищами.

Людина бачить подібність не тільки між тими предметами, які чуттєво сприймає, а й між конкретними реаліями чи абстрактними явищами.

Метафора визначається як вторинний засіб номінації, підґрунтям котрої є подібність або спорідненість різних об'єктів. Метафоризація може відбуватися через уподібнення предмета абстрактного до реального чи особи. Присутність метафор у рекламних текстах націлена на створення художнього образу. Вживання даного тропу має взаємозв'язок із вербальною категоризацією понять.

Процес гіпотетичного осягнення дійсності дає можливість констатувати унікальність метафори на рівні рекламного тексту, в якому наявні метафоричні системи. Метафора дає змогу певним чином передбачити розвиток подій, допомогти споживачу зробити потрібний вибір. Цей спосіб отримання й переробки інформації є особливо ефективним, оскільки читач робить висновки самостійно. Це необхідно брати до уваги, оскільки експлікація метафори повинна відбуватися відповідно до задумів рекламодавця.

Гіпербола – це троп, у якому акцент досягається завдяки навмисному перебільшенню характерних особливостей об'єкта або явища і в основі якого лежить емоційне значення [2, с. 104]. У рекламних слоганах широко використовується гіпербола: «*Nokia – connecting people*» *(Нокіа – поєднання людей)*, «*Bounty – paradise delight*» *(«Баунті» – райська насолода), mascara L'Oreal – the sight that kills («туш L`Oreal – погляд, що вбиває»)* тощо.

Основою гіперболізації зазвичай є фантастична вигадка, домисли, інколи невідповідність дійсності. Цим пояснюється вияв тенденцій до узагальнення. Разом з іншими музичними, візуальними засобами вони сприяють розвитку уяви, що зумовлює виконання конкретних дій. Повторювані звуки англійських римованих слоганів складають звуковий комплекс лексеми. Такі слогани базуються на інтонаційних моделях, що сприяють мимовільному запам'ятовуванню. Рима надає рекламному тексту мелодійності та художнього смаку, що викликає у споживача появу підсвідомого прагнення замислитись над змістом реклами.

Сучасна реклама орієнтована переважно на виклик емоцій у споживачів. Наявність емоційної лексики у мові реклами зумовлює розгляд низки проблем, пов'язаних з рекламною комунікацією. Першочергова мета рекламної комунікації – рекламна пропозиція, сутність якої зводиться до вербального подання предмету реклами споживачу в найбільш сприятливому вигляді.

Образності та емоційності рекламним слоганам надають вигуки. Вигук як окрема лексична одиниця або у поєднанні зі словами чи з одиницями інших рівнів, має нагромаджений попередніми генераціями досвід і культурно-історичні цінності, тому доречно вживати її у рекламних слоганах. Наприклад: *Oh what a feeling to own a Toyota!* Лінгвісти називають вигуки стійкими сполуками, які виражають емоції, що позначають волевиявлення (команди, заклики до дій тощо). Актуальність вживання вигуків у рекламних слоганах пояснюється контекстуально-зумовленим значенням, що може бути вираженням цілого спектру емоцій людини, які поділяються на дві групи: вигуки, що виражають позитивні емоції (натхнення, радість, захоплення,

симпатія, задоволення, полегшення тощо) і вигуки, які є вираженням негативних емоцій (сум, хвилювання, розчарування, збентеження, нервозність, тривожність, заздрість, гнів, відчай тощо).

Додавання до вигуків не лише емоційних знаків (емоції та почуття мовця), а й спонукальних (наказ, заборона, заохочення тощо) та етикетних, що зумовлюються культурними традиціями спілкування, покращує запам'ятовування рекламних слоганів. Зокрема, це властиво рекламним слоганам на теми: *Anti Alcohol Slogans. Anti Drug Slogans. Anti Smoking Slogans.*

Отже, образність належить до експресивних засобів мови, тому що вона передає емоційну інформацію за допомогою системи стилістичних засобів. Стилістичні засоби експресивності відіграють важливу роль у створенні рекламного тексту, оскільки вони беруть участь у процесі формування образного мислення, розвивають уяву, забезпечують виникнення асоціацій, є засобом привернення уваги і маніпулювання свідомістю людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. БОРИСОВИЧ, О.В. (2015): *Stylistics: a resource book*. Київ: Кондор.

2. ВАЛІГУРА, О.Р.,/БОРЕЦЬКА, О.Ю. (2009): *Стилістика англійської мови*. Тернопіль: Лібра Терра.

3. СЕЛІВАНОВА, О.О. (2010): *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля.

4. Стилістика рекламної комунікації. <http://journlib.univ.kiev.ua/ index.php?act=article&article=1082/>. [online]. [cit. 22. 2. 2019].

СЕКЦІЯ №4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Людмила Бахмат, Оксана Носач
(Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»)

TRANSLATING ABBREVIATIONS: CHALLENGES AND SOLUTIONS

In the era of the digital society and rapid development of science and technology, complex words are inevitably be replaced by short and concise terms. Therefore, the abbreviation is often used as a word-building tool in various languages. There are a lot of abbreviations in English which are penetrating other languages and Ukrainian is no exception. They not only enrich the vocabulary and are of convenience to users, but also show a peculiar tendency to simplify lexis. The common abbreviation is "DM" – direct message and "BRB" – Be Right Back (now back).

Despite the fact that abbreviations are believed to be the most used, there are also telescopes and contaminations. Abbreviations are divided into initialisms (OS (operational system) – ОС (операційна система); DB/db (data base) – БД (база даних)), acronyms (VIP (very important person) – ВІП (дуже важлива людина)) and phonetic abbreviations (ICU (I See You) – бачу тебе).

Given the complexity of abbreviation constructions, translation poses a great challenge. When translating abbreviations, it is of importance to take into account the construction. When translating phrases or even sentences which are abbreviated, normally full Ukrainian sentences are used.

G2SY (Glad to see you) – рада тебе бачити.

IMU (I miss you) – сумую за тобою.

However, if abbreviations are popularized, they get abbreviated equivalents:

IMHO (In My Humble Opinion) – ІМХО (На мою скромну думку).

LOL (laughing out loud) – ЛОЛ (сміх вголос).

In most cases, acronyms have equivalents which greatly depend on the context. However, some are incredibly difficult to translate as they have no equivalents in specialized dictionaries (both of contractions and specialty terms).

It is worth noting that some English abbreviations are homonymous, they are graphically equal with different meanings. For example, the abbreviation CAT stands for:

computer-aided testing – computer testing (комп'ютерне випробування),

computer-aided typesetting – computer set (комп'ютерний набір.

computer-aided typesetter – a computer-assembled computer (набірна машина керована комп'ютером).

The example proves the significance of context when translating.

Since contractions stand for a word or phrase, there are four main ways of translating them into Ukrainian, two of which are the very translation (with the appropriate abbreviation or full word or phrase), and the other two are transrencoding (the abbreviation itself or the corresponding word or phrase), e.g. PC (personal computer) – ПК (персональний комп'ютер), NMR (microwave integrated circuit) – НВЧ ІМ (інтегрована мережа надвисокої частоти), ESP (electrostatic precipitator) – ЕФ (електрофільтр).

Interestingly, when translating contaminations, the model can mirror that of English or be absolutely different, e.g. ABE (air balancing engine) – ПРД (повітряно-реактивний двигун), blstg (blasting powder) – ВР (вибухова речовина)).

Another way of translating abbreviations is an initial equivalent in Ukrainian, e.g. Br Std (British Standard) – Британський стандарт, DDT (digital data transmission) – передача цифрових даних, POC (proof of concept) – перевірка концепції, REF (reference) – посилання. It is used when there is no corresponding abbreviation in Ukrainian. It is possible, though, to create a Ukrainian abbreviation/contamination for a certain text with using the full phrase first and providing its shortened form in parenthesis, REF (reference) – посилання (пос.).

Some contractions are loan translated, e.g. WMO (World Meteorological Organization) – Всесвітня метеорологічна організація (ВМО).

Abbreviations and contractions can also be translated into Ukrainian using transcoding (transcribing or transliterating). It is necessary to stick to a certain system of international transcription or alphabetical correspondence.

ICAO (International Civil Aviation Organiyation – ІКАО (Міжнародна організація цивільної авіації),

NATO (North Atlantic Treaty Organization) – НАТО.

There is no specific pattern in choosing between transcoding and translating. However, it should be noted that there is a growing tendency for transcoding of widely used English abbreviations of important international organizations, agencies, associations, corporations, etc. To be exact, GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) – ГАТТ (Генеральний договір з тарифів та торгівлі), Benelux – Бенілюкс (БЕльгія, НІдерланди, ЛЮКСембург).

Moreover, transcoding is used for trancations as well, with no focus on their group distinctions:

– apocopes: compy (computer) – комп, bio (biography) – біо;

– apheresis are based on the original : phone (telephone) – телефон;

– syncopes: appps (applications) – аплікухи (додатки); dreads (dreadlocks) – дреди.

The analysis of translating abbreviations shows that the range of translation methods include: selection of the corresponding equivalents, transcoding, the descriptive method and loan words.

Сергій Вольський
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ДО ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ КУЛЬТУРИ І ПЕРЕКЛАДУ

«Переклад – це вид діяльності, в якій обов'язковими компонентами є принаймні дві мови і традиції двох культур» [5]. З цього твердження випливає, що перекладачі постійно стикаються з проблемою як правильно підійти до культурних аспектів, наявних у тексті оригіналу і знайти найбільш вдалу техніку успішної передачі цих аспектів цільовою мовою. Ці проблеми можуть різнитися в залежності від обсягу культурного і мовного розриву між двома (або більше) мовами, що розглядаються [4].

Розвиток культурної компетенції та вивчення культурних відмінностей завжди були найважливішими аспектами як в практичному, так і в теоретичному навчанні майбутніх перекладачів. Отже, значний внесок у дослідження взаємозв'язку та взаємодії культури та перекладу внесли такі вчені як С. Басснетт, Л. Венуті, І. Евен-Зохар, Р.П. Зорівчак, О. Каде, К. Коскінен, З.Д. Львівська, А. Лефевр, Ж. Мунен, Ю. Найда, Г. Турі, А.Д. Швейцер та ін.

П. Ньюмарк, вивчаючи мову та переклад, визначає культуру як «спосіб та прояви життя, притаманні суспільству, яке використовує конкретну мову як засіб вираження», визнаючи, таким чином, що кожна мовна група має конкретні індивідуальні культурні особливості [3].

Поняття культури необхідне, враховуючи її вплив на переклад, і, не зважаючи на різні думки щодо того, являється мова частиною культури чи ні, цілком очевидно, що поняття культури та мови є невіддільними. В 1964 році Ю. Найда, обговорюючи проблеми відповідності в перекладі, відмітив однакову важливість як лінгвістичних, так і культурних відмінностей між

мовою оригіналу та мовою перекладу, і дійшов висновку, що відмінності між культурами можуть викликати у перекладача більш серйозні ускладнення, ніж відмінності у структурі мови. Крім цього, Найда пояснює, що паралелі в культурі часто дають загальне розуміння, незважаючи на значні формальні зрушення в перекладі. Таким чином, культурна складова перекладу має таке ж істотне значення, як і лексична [4].

Теорія М.Ю. Лотмана стверджує, що «жодна мова не може існувати, якщо вона не «занурена» в контексті культури, і жодна культура не існуватиме без структури природної мови в свій основі». С. Басснетт підкреслює важливість цього подвійного підходу при перекладі, вказуючи, що мова – це «серце в тілі культури,» виживання обох аспектів є взаємозалежним. Лінгвістичні уявлення про передачу сенсу розглядаються лише як частина процесу перекладу; «цілий набір додаткових-лінгвістичних критеріїв» також має бути розглянутий. Крім того, С. Басснетт вказує, що «перекладач повинен обробити текст мови оригіналу таким чином, щоб версія тексту мови перекладу відповідала версії мови оригіналу. Спроба нав'язати систему цінностей культури мови оригіналу культурі мови перекладу є досить ризикованою». Таким чином, при перекладі важливо враховувати не тільки лексичний вплив на читача мови перекладу, але і те, яким чином культурні аспекти можуть бути сприйняті і вже після цього робити відповідний переклад [1].

Таким чином, мову та культуру можна розглядати як тісно пов'язані аспекти перекладацької діяльності. Якщо розглядати переклад слів та понять, пов'язаних з культурою, П. Ньюмарк запропонував два різних методи: переміщення та аналіз компонентів. За його думкою, метод переміщення має «місцевий колорит», зберігаючи назви та поняття, які пов'зані з культурою. Роблячи акцент на культурі, яка важлива для читачів-початківців, він заявив, що цей метод може стати причиною проблеми для широкого кола читачів та обмежити розуміння певних аспектів. Важливість процесу перекладу як засобу спілкування змусило П. Ньюмарка запропонувати компонентний аналіз, який він вважав найточнішим видом перекладу, який не включає художні засоби та надає велике значення змісту [3]. До того ж, П. Ньюмарк точно визначив значимість компонентного аналізу у перекладі як гнучкого, але правильного способу установлення зв'язків між лексичними лакунами, такими як лінгвістичні та культурні, між двома мовами: іноземна, культурні запозичення, калька, «комунікативний» переклад, культурна перехід.

П. Ньюмарк запропонував деякі стратегії подолання «культурного бар'єру»: 1) Натуралізація: слово мовою оригіналу переноситься в текст перекладу без змін. 2) Подвійний, потрійний і чотирикратний прийоми: техніка, в якій перекладач використовує одночасно декілька способів (перенесення, натуралізація, калькування) з метою подолання непорозуміння. 3) Нейтралізація: різновид парафразу на рівні слова. У цьому випадку слово в мові оригіналу генералізується (нейтралізується), воно перефразується з використанням певних міжкультурних (культурно-нейтральних) слів. 4) Описовий і функціональний еквівалент: слово має дві складові: описову і функціональну. Так, описова складова визначає розмір, колір і зміст.

Функціональна складова – мету конкретного культурно-значущого слова. 5) Пояснення в виносці: перекладач може надати додаткове пояснення для читача, зазначивши його у виносці. 6) Культурний еквівалент: культурне слово мови оригіналу передається культурним словом мови перекладу. 7) Компенсація: ця техніка використовується при неминучій втраті смислу, звукового чи прагматичного ефекту, чи метафори в частині тексту. У цьому випадку слово чи концепція компенсується в іншій частині цього тексту [3].

В 1996 році Саймон зазначила, що культурні дослідження вносять до перекладу розуміння складності статі та культури, що дозволяє створювати підґрунтя для мовної передачі.

В 1999 році згідно Германсу, переклад може і повинен бути визнаним як соціальний феномен, культурною практикою. Він зазначив, що до перекладу відносять як когнітивні, так і нормативні очікування, які постійно заперечуються, підтверджуються, коригуються і зміненюються практикуючими перекладачами і всіма, хто має справу з перекладом. У 2002 році стосовно культурного перекладу Харві зазначив, що для боротьби з культурними відмінностями необхідна культурна транспозиція. Так, культурна транспозиція має шкалу ступенів, яка націлює на вибір особливостей вихідної мови перекладу і культури, а не особливостей, які кореняться у вихідної культурі. У 2004 році Н. Візем запропонував концепцію глобалізації та перекладу. Він наголошував. що вихідний текст можна записати і в інші способи, а ніж форенізований та еротинізований. Він вважав, що ця тенденція сприятиме вивченню та розумінню іноземних культур.

Було визначено, що для збереження усіх культурних аспектів, в текст перекладу можна додавати допоміжні слова. Це означає, що не слід шукати формальної еквівалентності, адже такий текст не виправдає очікування іншомовного читача. З іншого боку класифікація Ю. Найди є дуже важливою, адже культурні елементи були збережені для того, аби зберегти початкову мету тексту, а саме уявити один з аспектів життя, культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. ШВЕЙЦЕР, А.Д.(2009): *Теория перевода: статус, проблемы аспекты*. М.: Книжный дом «Либроком».

2. ЗОРІВЧАК, Р.П. (1989): *Реалія і переклад: на матеріалі англомовних перекладів укр. прози.* Львів: Вид-во при Львівському ун-ті.

3. NEWMARK, P. (1988): *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.

4. NIDA, E. (1964). *«Principles of Correspondence». In Venuti L. The Translation Studies Reader*. London: Routledge.

5. TOURY, G. (1995): *«The Nature and Role of Norms in Translation». In Venuti L. The Translation Studies Reader*. London: Routledge.

Юлія Головацька
(Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка)

OVERVIEW OF LOCALIZATION AS AN ISSUE IN MODERN TRANSLATION STUDIES

Processes of internationalization and globalization resulted in providing translation with one of the most important role nowadays. A rapid development of informational technologies all over the world makes IT sphere one of the most important in translation. In this context one can't but pay attention to the localization as one of the means of rendering IT products in target languages.

Localization is a new field of activity for language experts. It is closely connected to digital media and computer products. There are lots of definitions of this term. It can be defined as «linguistic and cultural adaptation of digital content to the requirements and the locate of foreign market» [1]. According to the Localization Industry Standards Association (LISA) glossary, localization is «the process of modifying products or services to account for differences in distinct markets; the process of adapting software for a particular geographical region (locale)» [2]. Localization is often abbreviated as L10N. This abbreviation is formed using the first and last letters of the word (L, N) and the number 10, which specifies the number of letters between the L and the N.

Therefore, localization means translating and adapting a product to a particular language, culture, and geographic market. There are two main aspects to that. The first one is stylistic. One has to make sure the language tone they use is appropriate for each local culture. Another aspect is technical. One may have to make changes to things like date and time formats, alphabetization, or even the direction of reading to make them appropriate for the language they're localizing into. So, localization means more than just translating a message or text. It's about making a whole product feel tailored to users everywhere.

While the history of translation is as old as the history of languages, at least four thousand years old, localization is young. Mostly because localization is one of the byproducts of computer technology, born around the 1970s, and grown at speed thanks to the Internet. The international expansion of software and hardware developers triggered the need to support other languages. As technology companies learned, translating software was different from translating literature, because the software is constantly being updated. This need for fast localization was a huge challenge. Launching a product in a different part of the globe required more than just translators. Companies needed to have engineers with internationalization skills able to develop software with the world in mind, a translation team to actually translate content, and project managers to manage the whole process. Many companies realized meeting the growing need for localization was beyond their core business expertise [3, p. 201-211].

Since localization is closely related to globalization, internationalization and translation, it's easy to confuse them. Out of this localization, on the other hand, is

the act of translating the content to fit a certain locale, while globalization is a marketing strategy to do business in and offer products in international markets. Translation is converting the meaning from one language to another and refers to written text form. Thus, the localization comprises the following steps: 1) internalization defined as a process that takes place before localization. The goal is to make the product easy to localize by engineering it in a way that can accommodate multiple languages and cultures; 2) translation (converting the source text into the target one considering target language peculiarities); 3) adaptation meaning the re-expression of the already translated text to make it generally understandable for people; 4) testing aiming at verification of functionality and correctness of preservation localized product data and display. The aforementioned stages of localization are closely interrelated and interdependent, and each subsequent step can be performed in parallel with the previous one, ensuring the continuity and interactivity of the localization process.

To sum up, localization is a very complex process, which requires, besides language knowledge, knowledge of a particular culture, traditions and customs, political system of other countries.

REFERENCES

1. SANDRINI, P. (2008): Localization and translation. *LSP Translation Scenarios: thematic volume of multidimensional translation.* Germany: ATRC Group. p. 167-193.
2. Glossary of the Localization Industry Standards Association. <https://web.archive.org/web/20100315061742/http://www.lisa.org:80/Glossary.108.0.html?tid=1>. [online]. [cit. 05.02.2019].
3. SCHALER, R. (2010): Localization and translation. *Handbook on Translation Studies*. Vol. 2. p. 209-215.

Маргарита Дорофєєва
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

ИНФОРМАЦИОННАЯ ЭНТРОПИЯ В СИНЕРГЕТИКЕ ПЕРЕВОДА

Методологической основой настоящего исследования служит рассмотрение перевода в качестве социальной системы самоорганизации, подобной языку. Общей парадигмой выступает синергетика перевода – направление, предложенное автором в рамках диссертационной работы специально для изучения переводческой деятельности [3, с. 13-16]. *Целью* исследования является рассмотрение категории информационной энтропии (ИЭ) как единицы сравнительно-переводческого анализа текста с точки зрения синергетики перевода. Заявленная цель предусматривает решение таких конкретных *задач*: (1) дать определение ИЭ в рамках синергетики перевода; (2) обозначить причины возникновения ИЭ; (3) установить конкретные лексические единицы-носители ИЭ.

Объектом изучения выступает категория ИЭ, вербализованная на лексическом уровне исходного и переводного специальных текстов.

Предмет разыскания составляют особенности воспроизведения единиц-носителей ИЭ на лексическом уровне переводного специального текста.

Материалом послужил фрагмент специального текста официально-делового дискурса на немецком языке, относящегося к жанру «протокол», а также его параллельные переводы на украинский и русский язык,

Важным в контексте синергетики перевода представляется определение информации, выдвинутое академиком Ю.С. Степановым. По мнению ученого, понятие информации образует завершающее звено в цепи трех фундаментальных категорий: материя – энергия – информация. Ученый рассматривает информацию как упорядоченную энергию, а в более узком смысле как степень организованности сообщения, противостоящую неорганизованной энергии – энтропии [4, с. 166].

Со своей стороны, предлагаем определение энтропии в контексте синергетики перевода. *Энтропия* – мера неопределенности текстовой информации в переводческой микросистеме, которая обусловливает ошибочные переводческие решения на уровне макро- и мегасистемы перевода.

Энтропия лексического уровня связана с двойной реализацией контекстуального и предметно-логического (словарного) значения в рамках одной и той же лексической единицы. Причем во время перевода в сознании переводчика одно значение вытесняет другое.

Собственные наблюдения автора на материале немецко-украинского и немецко-русского направлений перевода специальных текстов позволяют определить круг лексических единиц-носителей ИЭ оригинала. К таким единицам относим: абстрактные отглагольные существительные (*Ausbau, Vermögensabschöpfung, Zuständigkeitsverteilung*); абстрактные сложные существительные с двумя и более основами (*Bildungsbotschafter*, *Zusatzprofil, Geltungsanspruch, Orientierungshilfe*); абстрактные и ментальные глаголы (*angleichen, weiterleiten, erstatten, aufgreifen, konzipieren, anschneiden*); сложные прилагательные, наречия, деепричастия, выступающие в функции определения и обстоятельства (*gegliedert, gefächert, netztauglich, langfristig*). Все вышеперечисленные лексемы соответствуют критериям полисемии и непредсказуемости, то есть становятся «кандидатами» в носители ИЭ.

Как представляется, типичные ошибки при переводе лексем высокого уровня энтропии связаны с угнетением контекстуального значения предметно-логическим значением единицы в сознании переводчика. Вследствие этого ситуативная либо дискурсивно-специальная информация не «ощущается» переводчиком как инвариант перевода, а ошибочно заменяется семантической информацией в трансляте, то есть происходит искажение, либо утрата инварианта перевода (сообщения) в целевом тексте.

Рассмотрим фрагмент оригинала и соответствующий вариант перевода протокола на украинский язык, выполненный сотрудником Института имени Гёте в г. Киев (Украина) [5; 1]. Символом ⁕ в украинском тексте обозначены ошибки переводчика, обусловленные ИЭ лексического уровня.

(1) ***Bildungsbotschafter/-innen***	(1a) ***Освітні посланники****
Die Bildungsbotschafter/-innen */ Koordinatoren/-innen der Netzwerkuniversität koordinieren die Bemühungen an den einzelnen Institutionen. Sie leisten erste Schritte für einen Aufbau des Netzwerkes und fungieren zunächst als Multiplikatoren.*	***Освітні посланники**** */координатори Мережевого університету координують зусилля у окремих інституціях. Вони здійснюють перші кроки для налагодження мережі та діють на перший час як мультиплікатори.*

Для удобства сравнительно-переводческого анализа таблица разбита на две колонки и одну строку (1-1а). Строка соответствует смысловому отрезку текста оригинала, реализованному на уровне сверхфразового единства.

В процессе анализа были установлены лексемы оригинала, ошибочно воспроизведенные в переводе. В строке (1-1а) такой лексемой служит абстрактное имя существительное во множественном числе с гендерным маркером: *Bildungsbotschafter/-innen.* В украинском тексте переводчик передает его путем калькирования предметно-логического значения каждой из основ: *освітні посланники.* Здесь наблюдается типичное явление ИЭ лексического уровня, связанное с непредсказуемостью лексемы *Bildungsbotschafter* в официально-деловом типе дискурса, жанре текста «протокол», а также возможностью многовариантной интерпретации имени существительного.

В данном случае переводчик не «ощущает» ситуативную информацию как инвариант сообщения, ошибочно используя семантическую информацию в качестве отправной точки перевода. Имеет место угнетение контекстуального значения лексемы оригинала в сознании переводчика словарным значением, что мы и наблюдаем в трансляте.

Приведем пример собственного перевода лексемы на украинский язык: нем. *Bildungsbotschafter* – укр. *координатори міжнародних освітніх програм/проектів (МОП).* Этот вариант характеризуется смысловым способом перевода и выбором переводческого решения в пользу передачи дискурсивно-ситуативной информации, ориентированной на целевого адресата.

Проанализируем фрагмент оригинала и соответствующий вариант перевода протокола на русский язык, выполненный сотрудником Института имени Гёте в г. Москва (Россия) [5; 2]. Символом ⁕ в русском тексте перевода обозначены ошибки, обусловленные влиянием ИЭ лексического уровня.

(1) ***Bildungsbotschafter/-innen***	(1б) ***«Посланник образования»*** ⁕
Die Bildungsbotschafter/-innen */ Koordinatoren/-innen der Netzwerkuniversität koordinieren die Bemühungen an den einzelnen Institutionen. Sie leisten erste Schritte für einen Aufbau des Netzwerkes und fungieren zunächst als Multiplikatoren.*	***«Посланники образования»**** */ координаторы сетевого университета координируют мероприятия по организации и развитию сетевого университета в своих образовательных учреждениях. Они осуществляют первые шаги по созданию партнерской сети и выполняют функции мультипликаторов.*

Путем сравнения было обнаружено, что ошибочный способ воспроизведения лексемы *der Bildungsbotschafter* совпал в обоих параллельных переводах на украинский и русский языки.

В русском варианте перевода лексическая единица *der Bildungsbotschafter* передается путем калькирования предметно-логического значения составляющих немецкого имени существительного: рус. *посланник образования*⁕ (см. 1-1б). Мы предлагаем следующий вариант воспроизведения лексемы оригинала на русском языке: рус. *координатор международных образовательных программ / проектов (МОП).*

В результате проведенного анализа мы пришли к следующим *выводам.*

1. С точки зрения синергетики перевода мы понимаем энтропию как объективную и субъективную меру неопределенности информации текста оригинала (микросистемы), которая приводит к ошибочным переводческим решениям на уровне макро- и мегасистем перевода (переводного текста в целевом дискурсе и культуре соответственно).

2. ИЭ текста на лексическом уровне связана с полисемией и непредсказуемостью употребления отдельных лексем оригинала. Кроме того, возникновение ИЭ лексического уровня обусловлено когнитивными особенностями переводчика удерживать в сознании одновременно два значения единицы: предметно-логическое и контекстуальное.

3. На материале сравнительно-переводческого анализа фрагмента протокола на немецком языке и его параллельных переводов на украинский и русский языки были установлены лексические единицы-носители ИЭ оригинала. К ним относятся, в частности, абстрактные сложные существительные. Данные единицы удовлетворяют критериям полисемии и непредсказуемости для специальных текстов официально-делового дискурса.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бременський протокол. *II Зимова академія – Освіта з Європою. Цифровий мережевий університет.* Бремен, 4-6 грудня 2017, Handout.

2. Бременский протокол. *II. Зимняя академия «Образование с Европой». Сетевой онлайн-университет.* Бремен, 4-6 декабря 2017, Handout.

3. ДОРОФЕЄВА, М.С. (2017): *Синергетика перекладу спеціальних текстів (німецько-український напрямок)*: автореферат дис… д-ра філол.наук: 10.02.16 – перекладознавство. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка.

4. СТЕПАНОВ, Ю.С. (1998): *Язык и метод. К современной философии языка.* Москва: Языки русской культуры.

5. Bremer Protokoll. *II Winterakademie – Bildung mit Europa. Digitale Netzwerkuni.* Bremen, vom 4.-6. Dezember 2017, Handout.

Оксана Кіпень
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ЗБЕРЕЖЕННЯ СЕМАНТИЧНОЇ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ

Тема є досить актуальною тому, що різні види запозиченої лексики мають не завжди еквівалентне значення у споріднених і неспоріднених мовах, до яких належать, наприклад, псевдоінтернаціоналізми.

У теорії перекладу еквівалентність – це збереження відносної рівності змістової, семантичної, стилістичної й функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі й перекладі. Доцільно особливо підкреслити, що еквівалентність оригіналу і перекладу – це насамперед

спільність розуміння інформації, що міститься в тексті, включаючи й ту, що впливає не тільки на розум, а й на почуття реципієнта. Еквівалентність перекладу залежить також від ситуації породження тексту оригіналу і його відтворення в мові перекладу [1]. Щоб дослідити збереження семантичної еквівалентності при перекладі інтернаціоналізмів, потрібно насамперед дати визначення цьому терміну.

Інтернаціоналізми (інтернаціональна лексика) – це слова, які виражають поняття міжнародного значення і існують у багатьох мовах світу (споріднених і неспоріднених), зберігаючи близьке або спільне значення й фонетико-морфологічну будову. Вони входять у лексичний склад мови разом з новими поняттями. Основну частину інтернаціоналізмів становлять терміни з галузі науки, техніки, суспільно-політичного життя, літератури, мистецтва тощо. Значна частина інтернаціоналізмів – слова з латинської (клас, рецепт), французької (ансамбль, комуна), німецької (гастроль, курорт), англійської (чемпіон, катер) [2].

При перекладі інтернаціоналізми слід поділяти на дві групи. До першої групи належать власне інтернаціоналізми, тобто запозичення, що не відрізняються за формою та змістом у різних мовах, до яких належать терміни у різних галузях науки, техніки, літератури та мистецтва. Наприклад:

football – a game in which two teams of players kick a round ball and try to score goals [4];

футбол – спортивна гра, у якій гравці кожної з двох команд, б'ючи м'яч ногами, головою або тулубом, намагаються провести його у ворота супротивника якомога більше разів [3];

constitution – 1) the set of laws and principles that a country's government must obey;

2) the state of someone's health [4];

конституція – 1) основний закон держави, що визначає суспільний і державний лад, виборчу систему, принципи організації та діяльності державних органів, основні права й обов'язки громадян;

2) будова організму, зумовлена певним співвідношенням у розвитку органів і тканин[3];

reduction – 1) the act of reducing something; 2) the process of adding one or more electrons to a substance or removing oxygen from a substance [4];

редукція – 1) процес або дія, що призводить до зменшення, послаблення або спрощення чого-небудь, іноді до повної втрати якихось об'єктів, ознак; 2) звільнення елемента від окислення, відновлення його з окису в чистому вигляді [3].

До другої групи належать псевдоінтернаціоналізми – запозичення, що не відрізняються за формою, але мають різне лексичне значення, такі терміни часто називають «хибними друзями перекладача». Ця група має власні підгрупи, а саме :

– слова, що мають різне лексичне значення в мові оригіналу на мові перекладу;

– слова, що в мові перекладу мають вужче лексичне значення;

– слова, що в мові перекладу мають ширше лексичне значення.

Приклади псевдоінтернаціоналізмів:

sympathetic – 1) showing that you understand and care about someone's problems; 2) agreeing with or supporting someone's ideas or actions [4];

симпатичний – 1) який викликає симпатію, прихильне ставлення до себе (про людину); 2) приємний, милий, привабливий [3];

complexion – 1) the colour and appearance of the skin on someone's face; 2) the way something seems to be [4];

комплекція – будова тіла; статура [3];

director – 1) an important manager in an organization or company; 2) someone who tells the actors in a film or play what to do [4];

директор – керівник підприємства, установи або навчального закладу[3];

rent – 1) to pay money to live in a building that someone else owns; 2) to pay money to use something for a short time; 3) to allow someone to pay you money to live in your building [4];

рента – дохід з капіталу, землі або майна, який власники одержують регулярно, не займаючись підприємницькою діяльністю [3].

Якщо звернути увагу на значення інтернаціоналізмів, то можна помітити, що зазвичай семантика в українській та англійській мовах зберігається еквівалентно, чого не скажеш про псевдоінтернаціоналізми, де зберігається лише форма, а смисл або відрізняється, або має більш вузьке чи широке лексичне значення у мові перекладу.

Таким чином, щоб зберегти семантичну еквівалентність при перекладі інтернаціоналізмів будь-якої мови потрібно бути дуже уважним, при роботі з запозиченнями звертати увагу не лише на форму, а й на значення та контекст.

ЛІТЕРАТУРА

1. БАЛАХТАР В.В./БАЛАХТАР К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

2. Інтернаціоналізми <http://leksika.com.ua/18020919/ure/internatsionalizmi>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

3. Словник української мови <http://sum.in.ua/>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

4. Cambridge Dictionary <https://dictionary.cambridge.org/>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

Ольга Косович
(Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка)

DIFFICULTÉS DE TRADUCTION DES PSEUDO-ÉQUIVALENTS EN UKRAINIEN ET EN FRANÇAIS

Cet article traite des erreurs que les étudiants et les traducteurs permettent pendant la traduction des pseudo-équivalents, ainsi qu'explique comment surmonter les difficultés et des mesures préventives afin d'aider à identifier et à éviter les dangers inhérents aux mots de cette catégorie.

Sous pseudo-équivalents (ou paires des pseudo-équivalents) nous comprenons les unités lexicales de deux langues phonétiquement similaires et/ou graphiquement, mais avec des valeurs sémantiques, grammaticales, fonctionnelles et stylistiques, ce qui provoque une fausse analogie dans la traduction. La communauté étymologique n'est pas une condition préalable.

Analyse des références (V. Akulenko, R. Budagov V. Vinogradov, V. Gak, K. Gottlieb, V. Komissarov etc.) montre que les erreurs les plus courantes et les difficultés rencontrées dans la traduction des pseudo-équivalents comprennent:

1) une compréhension incorrecte de l'original;

2) la traduction des pièces particulières au lieu de la traduction des systèmes de langue;

3) la foi de traducteur en langage statique;

4) la forme similaire des mots emprunts ou des mots internationaux en langue source et la traduction de la langue et les différences de défauts dans leurs structures de sens;

5) le littéralisme, qui permet souvent le traducteur dans la traduction sous l'influence de graphique familière et la forme phonétique des mots;

6) la création d'une mention «les pseudo-mots de français»;

7) l'absence de distinction des paronymes qui dans une certaine mesure sont liés à la question de l'étude (comme les erreurs sont causées par l'orientation faible de traducteur/interprète).

Pour réduire la possibilité d'une mauvaise traduction, il est important de choisir d'abord la méthode appropriée de la traduction. Dans sa forme pure, l'une des méthodes dans le processus réel de traduction fonctionne rarement. En règle générale, la plupart du texte complexe, qui peut répondre aux pseudo-équivalents sont convertis de différentes manières, mais l'un d'eux est général et détermine la nature de la relation entre le texte original et le texte traduit dans son ensemble, dictant les conditions de la division du texte original, la définition des unités de traduction, ainsi que choix des méthodes de traduction par lequel le texte-source est directement converti en un transfert.

T. Kazakova recommande d'utiliser les directives suivantes pour sélectionner la méthode de traduction:

1. Une traduction partielle est utilisée pour transférer le textes-sources de la langue cible pour la familiarisation générale avec leur contenu, lorsque les détails ne sont pas importants en communication.

2. Une traduction partielle sélective est utilisée lors de la traduction du contenu des rapports, des lettres d'affaires, des messages standards, des nouvelles et d'autres textes semblables ou des déclarations, lorsque vous avez besoin d'avoir une idée sur la nature du texte-source ou le style de l'auteur, mais l'introduction détaillée n'est pas une priorité.

3. Une traduction partielle fonctionnelle est utilisée pour réduire ou simplifier les sources lorsqu'elles sont destinées soit pour le lecteur ou pour les bénéficiaires qui ont une petite disponibilité à la perception de ce type de source. Ceux-ci comprennent divers types de réécritures, adaptations, et ainsi de suite.

4. Une traduction complète est utilisée pour la source de transmission, dont le contenu est d'une grande importance qui devrait être présenté au destinataire du transfert du texte sous une forme détaillée.

5. Une traduction complète littérale est utilisée dans des cas relativement rares, par exemple: à des fins éducatives ou scientifiques, dans des publications académiques des textes uniques, en particulier, de l'épopée, etc.

6. Une traduction complète sémantique est effectuée pour les textes-sources ayant une haute importance scientifique ou socio-culturelle, le contenu détaillé est destiné à un large cercle de spécialistes. 7. Une traduction complète communicative et pragmatique est utilisée pour traduire le texte-source, ayant une signification sociale et culturelle élevée, et le contenu détaillé est destiné à la destinataire de masse [1, p. 17–18].

Pour éviter les erreurs et d'aider les élèves à maîtriser la langue française, il y a des avantages spéciaux. Afin d'éviter des erreurs inutiles dans la traduction il est nécessaire d'approfondir la connaissance du vocabulaire international et des paronymes et développer les compétences de leur reconnaissance.

De plus, le traducteur ne doit pas oublier le phénomène des dépendances contextuelles de la parole, car il ne traite pas tant les mots eux-mêmes individuels, mais avec le texte-source en raison de dépendances de système entre les mots.

Outre cela, il ne faut pas oublier que le traducteur doit être non seulement un parfait maître de la langue étrangère et d'origine, mais aussi savoir la théorie de la traduction, de connaître les pièges existants. En l'absence de connaissances professionnelles un bon sens et l'enseignement général peut sauver le traducteur/interprète de cette fausse analogie.

Il y a aussi un besoin urgent des connaissances de langue et de géographie, c'est-à-dire des connaissances des réalités du pays, la langue duquel est la question de traduction.

LITTÉRATURE

1. КАЗАКОВА, Т.А. (2001): *Практические основы перевода English-Russian: учеб. пособие.* СПб: «Издательство Союз».

Марія Лой
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

КОМУНІКАТИВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СТРАТЕГІЇ

Не зважаючи на відсутність у перекладознавстві єдиного визначення поняття стратегії, сам термін є досить популярним. Зокрема, велика кількість перекладознавчих досліджень різних мовних груп присвячена стратегіям очуження й одомашнення (foreignization and domestication) [2], а також близьким до них за визначенням проспективній і ретроспективній стратегіям [1]. У рамках когнітивної моделі перекладу визначаються прототипові й адаптивна стратегії [3, с. 319], В.В. Демецька розробляє концепцію перекладацької адаптації як однієї з ключових стратегій сучасного перекладознавства та протиставляє її власне адаптивній стратегії.

Здобутком лінгвістики XX століття є комунікативний підхід до вивчення мовних і мовленнєвих явищ, який передбачає вивчення мовних і мовленнєвих одиниць в аспекті їх комунікативної функції, зосередження уваги на самому процесі комунікації, цілях і мотивах її сучасників, впливі екстралінгвістичних чинників на її перебіг тощо. Комунікативний підхід у перекладознавстві приводить до створення відповідних моделей, а також нової методології дослідження, яку можна визначити як комунікативно-функціональну.

У комунікативних моделях перекладу за інваріант береться комунікативна функція оригіналу, достовірне відтворення авторського наміру в перекладі. Прикладами цих моделей є теорія динамічної еквівалентності Ю. Найди [4] та модель А. Швейцера, що ґрунтується на виборі функціональних домінант тексту.

Підхід до вивчення перекладу як комунікативної події потребує визначення місця перекладача в комунікативному акті. У комунікативних перекладознавчих дослідженнях перекладачеві відводиться місце посередника, який здійснює декодування, перекодування та вираження змісту повідомлення мовою перекладу, аналіз, перекодування і синтез [2]; переклад розглядається як вторинна комунікація, що «нашаровується» на первинну, утворюючи два яруси; переклад розглядається як акт вторинної комунікації, у якому, окрім комунікативної інтенції автора та налаштування на отримувача повідомлення, наявна також власна комунікативна інтенція перекладача [3, с. 320].

З огляду на короткий екскурс вище, напевно, для збереження унікальності культур у контексті домінування іншої культури, інтеграційних процесів, глобалізації, і зумовлює зміну інтересів публіки. Визначення перекладачем пріоритетних інтересів аудиторії, вагомості інших чинників, які впливають на сприйняття тексту, нарешті, цінності різних компонентів смислу тексту і є орієнтиром у виборі стратегії перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. БУРДА-ЛАССЕН, О.В. (2005): *Переклад як процес декодування ментальної ідентичності нації (на матеріалі українських і німецьких етнолексем міфологічного походження).* Київ: ННЛУ.

2. ПОДМІНОГІН, В.О. (2010): Дихотомія перекладацьких стратегій очуження та одомашнення в історії європейського перекладу. *Наукові записки*, №89, с. 98–102.

3. РЕБРІЙ, О.В. (2009): Системний підхід до вироблення стратегії перекладу. *Вісник ХНУ*, Вип.40/1, с. 318–321.

4. NIDA, E.A. (1997): *A New Concept of Translation.* Stockholm: BBT Book Production Series.

Олеся Скляренко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

CONCEPT «EQUIVALENCE» IN TRANSLATION THEORY

In recent years a lot of questions related to the theory of translation have become widely popular among the scientists all over the world and have been studied thoroughly from different points of view. Since text types have been recognized as determiners of the global purpose of a text, recent discussions of translation have also included the tern of «equivalence» of text type as one of the major forms of equivalence to be aimed at.

That is why we see the **purpose** of this research in viewing different interpretations of «equivalence» as one of the main terms in translation theory.

Equivalence as a definition has been studied in works of a lot of famous researchers, among whom we can name E. Nida, M. Nord, K. Reiss, J. C. Sager, G. Toury, W. Wills, V. Komisarov, L. Latyshev, A. Shweizer, R. Kyiak, R. Zorivchak. Their input into the theory of translation is enormous but some points revealing the term «equivalence» differ in some ways. So let us have a closer look at this widely discussed issue.

Hitherto translation theory has largely evolved around the concept of equivalence. The central position of this concept raises from a static view of translation which takes the source text as its starting point and sets up parameters for measuring the «interesting» differences between source and target text, i.e. those which are not simply the result of the linguistic structures of the languages involved.

Historically, the concept of «equivalence» between source text and translation product has been assessed in terms of accuracy, fidelity, appropriateness and other such poorly defined values. More recently there have been various qualifications of this concept with different interpretation of the term «equivalence».

Glossary of linguistic terms sees equivalence as «…similarity between a word (or expression) in one language and its translation in another. This similarity results from overlapping ranges of reference» [1].

Eugen Nida claims that there are two types of equivalence: formal equivalence that is referred to as formal correspondence and dynamic equivalence, which is based upon «the principle of equivalent effect» [2, p. 159].

Other two researchers K. Reiss and H.J. Vermeer in their work «Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie» stress that it is necessary to use the term equivalence in two senses: equivalence of texts and equivalence of textual segments. There is no one-to-one dependence between the two, as the equivalence of texts does not imply equivalence of textual elements, and vice versa, the equivalence of textual elements does not ensure the equivalence of texts. The authors argue that equivalence of texts has a cultural dimension. This is a very important conclusion, though it seems logical to apply the notion of cultural equivalence to the level of textual language units as well [3, p. 159].

After discussing how functional theories deal with the notion of equivalence, we would like to continue with Gideon Toury's arguments, in which equivalence becomes a non-issue. As he mentions, equivalence is a feature of all translations, simply because they are thought to be translations, no matter their linguistic and aesthetic quality [5, pp. 63–70]. In other words, any translated text involves a kind of equivalence just because it is a translation.

Viewing these approaches to the interpretation of the term «equivalence» we can point out, that it was in principal enough to postulate that a text to be translated consisted of linguistic form and semantic content and that the operation of translation had to change the linguistic form while retaining the same content. Now that this static view is being challenged, discussions of equivalence concept take a dynamic approach, which means considering translation as one possible step in a communication process between two cultures. This widen scope includes the writer and the reader, between whom the translator has a mediating role. In this role the translator has a choice of types of equivalence, or non-equivalence at certain levels, in function of the situation created by the demand for a translation. This choice is chiefly exercised in terms of what is known about the requirements of the person who has requested or commissioned the translation.

With the advent of machine translation, translation users, i.e. writers or readers who commission translations, now have the opinion of bypassing the human translator and getting a variety of quality levels of translation directly from a machine. Translators can also use machines to assist them in their work or provide edited machine products for their customers. The result of this diversification of products is that users have a much wider choice and that they can now, for the first time ever, have direct access to translation without the intervention of human translators. But in this changed situation, translators also need more specific instructions how to proceed with their work. In fact it is now being recognized that translators need something akin to job specification which do not only deal with the mundane matters of delivery dates but also contain a characterization of future readers of translation, the expectations of translated text and use they are likely to make of it [3, pp. 25–27].

In therefore useful to relativize the concept of equivalence much more than has been done hitherto and to develop new approaches to the relationship that exists

between source and target text by taking into account both user needs and technical possibilities.

REFERENCES

1. Glossary of Linguistic Terms.<http. glossary.sil.org >. [online]. [cit. 31.1.2019].
2. NIDA, E. (1964): *Toward a Science of Translation*. Leiden: Brill.
3. REISS, K./VERMEER, H.J. (1984): *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Thübingen: Niemeyer.
4. SAGER, J.C. (1996): Stretching the limits of translation: *Übersetzungswissenschaft im Umbruch.*Tübungen: Gunter Narr, p. 43–53.
5. TOURI, G. (1995): *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing.

Марина Шемуда
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

СИСТЕМИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

У наш час є достатньо широкий вибір програм, які полегшують працю перекладача, котрі умовно можна підрозділити на дві основні групи: електроні словники та системи машинного перекладу, які з'явилися у відповідь на потреби користувачів в оперативному перекладі різної комерційної, технічної або Інтернет-інформації, яка подана в електронному вигляді.

Зараз у центрі уваги вчених, що досліджують системи машинного перекладу перебуває аналіз структури і функціонування мовних одиниць як результатів інтелектуальної діяльності людини (М.П. Кочерган), а також їх моделювання у системах комп'ютерної обробки мови (Ю.М. Марчук, Л.Л. Нелюбін). Також широко поширені дослідження систем машинного перекладу, як одного з основних напрямів теорії штучного інтелекту (В.П. Бурдаєв, Г.А. Гайна, В.Г. Доля, О.В. Зубов).

Серед систем машинного перекладу найвживанішими у використанні є програми *Pragma 6x*, продукт компанії *Trident Software*, та онлайн-перекладач *Google Translate*, за допомогою яких можна здійснювати прямий переклад текстів. Ці системи машинного перекладу дозволяють здійснювати пошук слів у словниках; розпізнавати терміни; вставляти переклад у текст; створювати паралельні двомовні текстові бази даних; використовувати «пам'ять перекладача» – переклад з використанням нагромадженого досвіду; редагувати текст в багатомовному режимі з розбиттям екрана на вікна, в кожному з яких знаходиться текст відповідною мовою; зберігати форматування тощо.

Pragma 6.x належить до систем, що базуються на правилах, є багатомовною та виконує переклади для 8 мов, серед яких англійська, латиська, німецька, польська, російська, українська, французька та казахська. Система має 56 напрямів перекладу і підтримує близько 50 тематик. *Google Translate* –

це сервіс компанії *Google*, за допомогою якого можна автоматично перекладати слова, фрази та web-сторінки з однієї мови на іншу. В системі використовується власне програмне забезпечення для перекладу на основі статистичного машинного перекладу. З вересня 2008 підтримуються й переклади українською мовою. Позитивним в роботі системи є її здатність до самовдосконалення, після вибору кращого альтернативного перекладу вона враховує і запам'ятовує вибір користувача.

Водночас актуальною є проблема якості автоматичного перекладу, яка залишається далекою від досконалості, адже лише в рідкісних випадках машинний переклад є цілком адекватним. Сучасні системи здійснюють переклад тексту з урахуванням морфологічних, синтаксичних та семантичних даних, втім якість перекладу не завжди є високою через граматичні та лексичні помилки.

До лексичних помилок відносимо: 1) неперекладені слова; 2) неправильно перекладені слова – вживання слів у невластивому для контексту та тематики значенні через неправильне вирішення лексичної полісемії: *vault* – арка моста (Pragma 6.3 Business); 3) вживання слів у невластивому для контексту та тематики значенні через помилку в оригіналі: *casting* – відливання, оскільки опалубка – це *casing*; 4) неадекватний переклад абревіатур, які слід було залишити в оригінальному варіанті: *IT services sector* – ЦЬОГО сектор послуг (Pragma 6.3 Business); 5) неперекладені слова через помилку в оригіналі: *carept* (Pragma 6.3 Business, Google Translate); 6) вживання русизмів, що пояснюється використанням «шлюзів» в процесі роботи. Тобто, при перекладі з англійської мови на українську система використовує російську мову як «шлюз»: *acid-resistant brickwork* – кислостойкие цегляну кладку, *non-destructive* – неразрушающий (Google Translate); 7) вживання словосполучень у невластивому для контексту та тематики значенні: *wide variety* – широка різноманітність (Pragma 6.3 Business); *integrated solutions* – інтегровані рішення (Google Translate); 8) неправильний переклад фразових дієслів та сталих зворотів: *in full complementarity with* – в повному взаємодоповнюваності з; 9) дослівний переклад іншомовних висловів, які в українській мові мають свої відповідники: *computing market* – обчислювальний ринок (Pragma 6.3 Business).

До морфологічних помилок належать: 1) помилки при знятті граматичної омонімії – неправильне визначення частиномовної приналежності слів: *a white felt* – білий відчував (Google Translate); 2) неправильне утворення ступенів порівняння прикметників*: more widely available* – ширше доступний (Pragma 6.3 Business); 3) неправильне утворення пасивних конструкцій дієслів; 4) порушення категорії числа іменників: *will assist the Party or Parties* – допоможе партії або сторона (Pragma 6.3 Business); 5) неправильне утворення відмінкової форми іменника: *on the forces* – по силам (Google Translate); 6) порушення категорії часу дієслова: *to restore and maintain the security of the North Atlantic area* – щоб відновив і підтримує безпека північний атлантичний область (Pragma 6.3 Business).

Синтаксичні помилки полягають у порушенні побудови словосполучень та речень. У випадку *Pragma 6.3 Business* вони виникають в результаті

неправильної роботи алгоритмів синтаксичного аналізу та синтезу, у словнику не задане відмінкове та прийменникове керування. Говорячи про систему перекладу *Google Translate*, то за умови відсутності еквівалента машина не завжди враховує необхідні лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори: стилістичну приналежність відповідників, контекстуальне оточення, мовні норми, сполучуваність слів тощо. Як бачимо, певна кількість колокацій відзначається хибним вибором відповідника в процесі автоматичного перекладу. Програма просто здійснює підстановку тих лексем, які існують в її базі даних. *Google Translate* робить синтаксичні помилки через те, що система не використовує граматичні правила, а базується на синтаксичних методах аналізу корпусів текстів. Але розробники систем роблять все можливе, аби їх мінімізувати. Так, наприклад, *Google* Перекладач пропонує користувачу надавати свої варіанти перекладу та вказувати на помилки.

Отже, дослідивши систему машинного перекладу на основі правил (*Pragma 6.3 Business*) та статистичну систему машинного перекладу, можемо зробити висновок, що обидві технології мають переваги та недоліки у роботі.

Переклад, зроблений комп'ютером, поки що далеко не ідеальний, але текст, отриманий в результаті роботи електронного перекладача, дозволяє у більшості випадків зрозуміти суть документа, який перекладається. Далі цей документ можна корегувати, маючи базові знання іноземної мови та добре орієнтуючись в предметній галузі, до якої належить інформація, що перекладається.

ЛІТЕРАТУРА

1. СТАХМИЧ, Ю.С. (2013): Адекватність та еквівалентність перекладу в контексті комп'ютерної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, № 66, с. 235–238.

2. МІЩЕНКО, А.Л. (2013): Машинний переклад у контексті сучасного науково-технічного перекладу. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Філологія*, № 73, с. 172–180.

3. HUTCHINGS, W.J. (1992): *An Introduction to Machine Translation*. London: Academic Press.

4. NIRENBURG, S. (1992): *Progress in Machine Translation*. Amsterdam: IOS Press.

Наталія Яременко
(Національний університет біоресурсів
і природокористування України)

TRANSLATING TRANSPORTATION TERMS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN: PROBLEMS AND STRATEGIES

Technical texts are characterized by the use of Language for Special Purposes (LSP), i.e. a language that is used in various professional settings. Bowker and Pearson state that any LSP characteristically contains specialized vocabulary, collocations and highly specific stylistic features, all of which need to be taken into consideration when translating a technical text [1, p.27]. According to Byrne, «the main concern for technical translators is not only to make sure that information is conveyed accurately but they are also responsible for ensuring that the information is presented in the correct form, that it is complete and that the information can be used correctly and effectively» [2]. According to Newmark, «technical translation is a component of specified translation; It is differentiated from other kinds of translation by terminology, although terminology usually makes up about 5-10% of a text» [4, p. 151]. However, terms form the vital part of a translating process of a technical text.

Transportation technology is advancing tremendously nowadays and there is a great need for coining new technical terms in this field. Consequently, it is crucial for terminologists, linguists, translators to attain proper equivalents in order to help spread technological advances in the world. Translation of transportation terms, therefore, presents one of the most prevalent problems that linguists have to be aware of.

A recent literature review on the issue of translating transportation terminology has found that there is a considerable amount of literature on translating specialized texts. Despite this fact «some researchers are still noticing the slight disdain with which specialised translating is treated within the discipline» [6, p. 53]. As Byrne noted, technical translation «has long been regarded as the ugly duckling of translation, especially in academic circles. Not particularly exciting or attractive and definitely lacking in the glamour and cachet of other types of translation, technical translation is often relegated to the bottom division of translation activity and regarded as little more than an exercise in specialised terminology and subject knowledge» [6, p.54]. However, dealing with terminology in specialised translation is quite a challenging task and may require much effort and creativity on the translator's side, the right choice of translation strategies and procedures. Moreover, specialised texts often encompass (near) synonym series, paraphrases, definition-like contexts, and vast lexical and terminological networks.

By reviewing translation literature, it has been revealed that each theorist offers their own types, categorizations and classifications for the translation strategies according to their perspectives. As stated by Munday, Vinay and Darbelnet were among the first to have identified direct and oblique translation strategies [3]. According to these scholars, direct translation occurs when there is an exact structural, lexical, even morphological equivalence between two languages, only

possible when the two languages are very close to each other, and include three procedures: borrowing, calque and literal translation. Within the framework of oblique translation they listed four procedures: transposition, modulation, equivalence and adaptation [3].

Another translation procedures model was elaborated by a British scholar Newmark. According to Newmark, «while translation methods relate to whole texts, translation procedures are used for sentences and the smaller units of language» [4, p. 81]. Newmark's classification of translation methods and procedures is much more detailed than that of Vinay and Darbelnet. The scholar classified translation methods into 15 subcategories of transference; naturalization; cultural equivalent; functional equivalent; descriptive equivalent; synonymy; through translation; shifts or transposition; modulation, recognized translation; compensation; componential analysis; paraphrase; couplets; notes, addition, and glossaries [4]. In Schreiber's model, the procedures were split into lexical (lexical borrowing, lexical substitution, change of a lexical unit structure), grammatical (word-for word translation, permutation, expansion, reduction, intracategorial change, transposition, transformation) and semantic (semantic borrowing, modulation, explication, implication, mutation) [5]. Mona Baker enumerates eight translation strategies: 1) translation by a more general word; 2) translation by a more neutral/less expressive word; 3) translation by cultural substitution; 4) translation using a loan word or loan word plus explanation; 5) translation by paraphrase using a related word; 6) translation by paraphrase using unrelated words; 7) translation by omission; 8) translation by illustration

Dealing with terminology in specialised translation is a challenging task and may require much effort and creativity on the translator's side, the right choice of translation strategies and procedures. Specialised texts often encompass (near) synonym series, paraphrases, definition-like contexts, and vast lexical and terminological networks.

REFERENCES

1. BOWKER, L. (2002). *Working with specialized language: A practical guide to using corpora*. London: Routledge.

2. BYRNE, J. (2006). *Technical translation: Usability strategies for translating technical documentation*. Dordrecht: Springer.

3. MUNDAY, J. (2012). *Introducing Translation Studies, Theories and Applications*. London, New York: Routledge.

4. NEWMARK, P. (1988). *A textbook of translation*. London: Prentice Hall Press.

5. SCHEIBER, M. (1993). *Übersetzung und Bearbeitung. Zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs*. Tübingen: Gunter Narr.

6. SORINA, P. (2016). Translating in a Specialised Context: Challenges and Risks. *Bulletin of the Polytechnic Institute of Iasi. Section: Social Sciences*, LXII(LXVI), f.1, 51-66.

Наталія Береговенко
(Білоцерківський національний аграрний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ НА ОЗНАЧЕННЯ РУХУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ ДЖ. РОУЛІНГ «ГАРРІ ПОТТЕР»)

Аналіз властивостей англійського дієслова в сучасних художніх творах свідчить, що провідна роль дієслова в системі текстотвірних засобів виходить із його особливої синтаксичної природи. Дієслово визначає, що собою будуть становити інші частини речення: зокрема, які іменники будуть супроводжувати дієслово, які відношення до нього будуть мати ці іменники та як їхня семантика буде залежати від семантики дієслова. Таким чином, в жанровому оформленні досліджуваних творів беруть участь не лише дієслова, але і слова інших частин мови, зокрема, іменники, які є залежним компонентом типової ядерної моделі [*V*] + [*N*]. Такі іменники виконують функцію уточнювальної художньої деталі [1, с.22].

Жанрова специфіка роману «Гаррі Поттер» зумовлює значну кількість синонімічних рядів дієслів руху, які в свою чергу найоб'єктивніше виражають додаткові смислові відтінки лексичних понять. Дієслова руху посідають чільне місце в лексиконі досліджуваних мов, найцентральніші позиції в структурі речення англійської та української мов.

Мовні одиниці на означення руху поділяють на три семантичні категорії: 1) ***спосіб руху***, що виражений, як *ходьба, біг, стрибки, політ*; 2) ***сфера руху***, що представлена, як *земля, повітря*; 3) ***темп руху,*** такий, як *нормальний, повільний* та *швидкий* [3, с. 7]. Кожна семантична категорія, характеризується такими ознаками, як: «*рух без допоміжних засобів пересування, самостійно*», та «*рух за допомогою засобів пересування*». Усю парадигму мовних одиниць на означення переміщення ми розділяємо на такі семантичні категорії дієслова на означення переміщення*: кроками, бігом, стрибками, польотом, за допомогою засобів пересування*.

Через значні відмінності між англійською та українською мовами, що найбільше виражаються в лексичних, граматичних та стилістичних особливостях, перекладач змушений використовувати різного роду трансформації, які дозволяють запобігти дослівного перекладу [2, с. 54]. Повна адекватність перекладу ґрунтується на врахуванні стилістичних особливостей оригіналу. Це означає, що при перекладі необхідно знайти замінники стилістичних засобів оригіналу. Однією з найпоширеніших перекладацьких трансформацій, що використовується для відтворення контекстуальних значень мовних одиниць на означення переміщення в просторі є трансформація заміни стилістичного забарвлення. У прикладі (1) англійське дієслово ***'d come*** (*прийшов, приїхав*) передане, як стилістично забарвлене «***приперлися***» (*прийти куди-небудь* (*несхвально*)). Приклад (2) демонструє заміну лексичної одиниці

came skidding (*прийшов плавно рухаючись*) на український відповідник «***ввалився***» (*зайти куди-небудь важкою ходою*). Дієслово «***ввалився***» є елементом розмовної лексики, натомість у першотворі всі компоненти речення є експресивно нейтральним. Отже, проглядається тенденція до залучення стилістичної трансформації, внаслідок якої нейтральний вираз набуває стилістичного забарвлення. Так, у прикладі (3) дієслово ***came*** (*прийти, приїхати*) замінюється на стилістично забарвлене «***вигулькнув***» (*раптово з'явитися звідки-небудь*). Наприклад:

(1) «*He was furious they'd* ***come*** *onto the grounds.*» [Stone, p. 80] – «*Він аж кипів, що вони туди* ***приперлися***.» [Камінь, с. 102]

(2) «*There was a crash behind them and uncle Vernon* ***came skidding*** *into the room.*» [Chamber, p. 25.] – «*Ззаду щось грюкнуло і до кімнати* ***ввалився*** *дядько Вернон.*» [Кімната, с. 34]

(3) «*And from behind the six large figures before them* ***came*** *a seventh.*» [Prisoner, p. 49] – «*І тут з-поза спин шести кремезних постатей* ***вигулькнув*** *сьомий*». [В'язень, с. 58]

Часто, задля того, щоб адаптувати текст першотвору до норм цільової мови, застосовується комплексна трансформація. Наприклад:

(4) «*He* ***urged his broom*** *through the turbulent air, staring in every direction for the snitch, avoiding a bludger, ducking beneath Diggory, who* ***was streaking*** *in the opposite direction.*» [Prisoner, p. 78] – «*Він рішуче* ***злетів*** *у розбурхане небо, шукаючи очима снич. Старався уникати бладжерів і Діґґорі, коли той* ***мчав*** *назустрі.*» [В'язень, с. 81]

(5) «*He turned, intending* ***to head back*** *toward the middle of the field*» [Prisoner, p. 79] – «*Він розвернувся, щоб знову* ***помчати*** *на середину поля*» [В'язень, с. 82].

Перекладач застосовує членування речення оригіналу, що полегшило сприйняття інформації. До того ж використано заміну англійського словосполучення ***urged his broom*** (*спрямовував свою мітлу*) на дієслово руху «***злетів***» (*летячи, піднявся в повітря*) в українській мові. У перекладі слідуючої пари дієслів: ***was streaking*** (*промайнув*) – ***мчав*** (*дуже швидко переміщався в повітрі*) збережена повна еквівалентність. У прикладі (5) так само замінюється значення дієслова. Так, у перекладі зміст фразового дієслова ***to head back*** (*перегороджувати* (*шлях*)) переданий за допомогою дієслова «***помчати***» (*почати пересуватися, переміщатися з великою швидкістю*).

Також у нашому дослідженні крім вище зазначених перекладацьких трансформацій можна спостерігати вживання інших лексико-граматичних трансформацій, як-от: перестановка слів, додавання, вилучення, модуляція. У прикладі (6) дієслово *'d been running* (*біг, мчав*) передається стилістично забарвленим відповідником «*дременув*» (*дуже швидко, рвучко побігти, втекти*). Так, при перекладі було вилучено частину речення, яка пояснювала спосіб пересування: *as fast as he could in the opposite direction* (*настільки швидко, як він міг у протилежному напрямку*), у друготворі ця втрата компенсується заміною стилістичного забарвлення дієслова.

(6) «*Snape's upper lip was curling. Harry wondered why Lockhart was still smiling, if Snape had been looking at him like that he'd been running as fast as he could in the opposite direction*.» [Chamber, p. 84] – «*Верхня губа у Снейпа аж задерлася, і Гаррі дивувався, чому Локарт і досі усміхається: якби Снейп подивився так на нього, він би уже давно дременув*.» [Кімната, с. 93]

При перекладі прикладу (7) застосовано додавання словосполучення «*кинувся навтьоки*» (*втекти, врятуватися втечею*), також відбулася заміна стилістичного забарвлення.

(7) «*Ron bellowed as Crookshanks`s claws ripped his pajamas and Scabbers attempted a wild escape over his shoulder*.» [Prisoner, c. 99] – «*Криволапикові пазурі вп'ялися в його піжаму, Скеберс кинувся навтьоки і стрибнув Ронові на плече*.» [В'язень, с. 115]

Отже, дієслова руху є невід'ємною домінантною частиною мови художнього твору. У лексичному змісті цих мовних одиниць, крім загальної ідеї переміщення, виражені основні його семні ознаки: спосіб, швидкість, середовище, початкова, чи кінцева фази та ін. Група дієслів руху – це одна з семантично найбагатших та найрізноманітніших у межах дієслова як частини мови. Найбільшим ступенем диференціації характеризуються дієслова, які передають переміщення на суші [4, с. 5]. Так, Дж. Роулінг надає перевагу дієсловам швидкого руху, їх повторюваність невисока, а різноманіття вражає. Дієслова що передають рух у повітрі та у (на) воді, є менш чисельними у кількісному відношенні, що пояснюється частотністю самих змальованих дій у романі.

ЛІТЕРАТУРА

1. ИБРАГИМОВА, В.Л. (1975): *Семантическое поле глаголов движения в современном русском языке*: автореф. дис. … канд. филол. наук.: 10. 02. 01. Уфа.

2. КАРАБАН, В.І. (2003): Т*еорія і практика перекладу з української мови на англійську мову.* В.: Нова Книга.

3. КУЗНЕЦОВА, А.И. (1963): *Смысловые отношения и их исторические изменения в лексико-семантической группе глаголов движения русского языка*: автореф. дис. … филол. наук: 02. 10. 08. М.

4. ЛЕСЮК, М.П. (1982): Словообразовательные гнезда корней со значением движения в современном украинском языке : автореф. дис. … канд. филол. наук.: 10. 03. 09. К. 24 с.

5. РОЛІНҐ, Дж.К. (2002): *Гаррі Поттер і філософський камінь.* К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.

6. РОЛІНҐ, Дж.К. (1998): *Гаррі Поттер і таємна кімната*. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.

7. РОЛІНҐ, Дж.К. (1999): *Гаррі Поттер і в'язень Азкабану*. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.

8. ROWLING, J.K. (1997): *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. U.S.A.: Scholastic Publishing.

9. ROWLING, J.K. (1998): *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. U.S.A.: Scholastic Publishing.

10. ROWLING, J.K. (1999): *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. U.S.A.: Scholastic Publishing.

Наталія Борисова
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ОКАЗІОНАЛЬНИХ ЗООНІМІВ ТА ФІТОНІМІВ В ОПОВІДЯХ «СКАЗАННЯ З НЕБЕЗПЕЧНОГО КОРОЛІВСТВА» ДЖ.Р.Р. ТОЛКІНА

Пристрасть до вивчення існуючих мов і до побудови нових Дж.Р.Р. Толкін проніс через все життя. Іще в дитинстві він разом із друзями вигадав кілька мов, щоб спілкуватися між собою. Його справедливо називають поліглотом, він знав кілька десятків мов. Нові мови створював, виходячи з уявлення про евфонію, красу звучання слів [3, с. 24].

До створення мов професор Дж.Р.Р. Толкін ставився виключно як філолог, вигадував певний псевдоісторичний фон, виводив сконструйовані слова з попередньовідомих, стежив, до яких змін словоформ вони призведуть, тобто вигадував оказіоналізми. Вважаємо за доречність подати значення оказіоналізму.

У «Лінгвістичній енциклопедії» О.О. Селіванової зазначено: «**Оказіоналізм** (від лат. *occasionalis* – випадковий) – мовні одиниці, які відносяться до складу стилістичних неологізмів, створені в ідіостилі певних авторів текстів і не набули поширення. Оказіоналізми (О.) увиразнюють індивідуально-авторське мовлення, надають йому експресивності, емотивної забарвленості, образності, іноді служать способом створення концепту художнього твору. О. нерідко створюються за нетрадиційними словотвірними зразками і з порушенням мовних норм, що згодом може привести до розширення способів словотвору та словотвірних типів у літературній мові, хоч це відбувається зрідка. Деякі О. входять до літературної мови й залишаються єдиними позначеннями відповідних понять» [1, с. 510].

Ономастика – це наука, яка вивчає сукупність власних імен об’єктів. До поля її вивчення належать зооніми та фітоніми. Художній переклад є складним процесом, тому що при перекладі значущих назв постають проблеми встановлення значення складових коренів, вибір: передання змісту чи збереження форми, можливість їх передання за допомогою змішаного варіанту.

Дж.Р.Р. Толкін у «Роверандомі» часто згадує фантастичних тварин, тобто застосовує зооніми:

People said that strangethings came there, sometimes even in the afternoon; and by theevening the place was full of ***mermen*** *and* ***mermaidens****, not to speak of the*

smaller ***sea-goblins*** *that rode their small* ***sea-horses*** *with bridles of green weed right up to the cliffs and left them lying in the foam at the edge of the water* [5, с. 50].

У перекладі влучно передано цих фантастичних тварин, зокрема [4, с. 13]: *Подейкували, ніби туди, інколи вже навіть пополудні, прибивалися чудернацькі істоти; відтак надвечір пляж аж кишів од* ***водяників*** *і* ***русалок****, не кажучи вже про менших* ***морських ґоблінів*** *і їхніх дрібних* ***морських коней****, які вільно лежали в піні край берега, припнуті зеленими водоростями до самих скель.*

У зазначеному уривку і далі у казках зустрічаємо оказіоналізми (індивідуально-авторські неологізми), що стосуються не лише тварин, а й комах, а й гномів, велетнів тощо: *sea-goblins; sea-horses; sand-sorcerers; mer-folk*; *the moonbeams (Місяцепромені)* [5, с. 78]*; the big white dragon-moths (бабкомолі); sword-flies (мечомухи), and glassbeetles, pale unicornets (комахи-єдинороги), spiders, the shadowbats (сутінкові кажани); the white moon-gnomes (moonums, for short) (місячних гномів (скорочено – міномів)* [5, с. 112]; *I've seen hobbit-folk; the orks* [71, с. 300].

Деяким тваринам Дж.Р.Р. Толкін дає клички. У казці «Роверандом» йдеться про іграшкового песика Роверандома, який подорожуючи на Місяць та в морські глибини, знаходить нових друзів і вчиться не ображати чарівників. У цьому творі ми знайомимося з *Rover; Tinker (Пустунка) – (a large black cat)* [5, с. 41]*; Mew (seagull)* [5, с. 62]. Зазначивши їх клички автор показує своє відношення до них, як до повноправних персонажів оповіді, а не просто як до звичайних тварин, з якими зустрічається песик Ровер.

У «Фермері Джайлзі» коня звуть *Galathea* [5, с. 187], а дракона – *Chrysophylax Dives* [5, с. 201]*; 'Chrysophylax is my name,' said he, 'Chrysophylax the Rich* [5, с. 225]. Останнього – автор називає по-різному, то з прізвищем *Dives,* чи прізвиськом *the Rich (багатий),* цим самим наголошуючи на їх важливості.

Цікаво письменник подає фітоніми, що стосуються назв квітів і трав, зокрема: *The flowers – the whitebells, the fairbells and the silverbells, the tinklebells and the ringaroses; the rhymeroyals and the pennywhistles, the tintrumpets and the creamhorns (a very pale cream), and many others with untranslatable names – made tunes all day long. And the feather-grasses and the ferns – fairyfiddlestrings, polyphonies, and brasstongues, and the cracken in the woods – and all the reeds by the milk-white ponds, they kept up the music, softly, even in the night. In fact there was always a faint thin music going on* [5, с. 80].

Також гарно це передано у перекладі: *Квіти: білодзвоники, яснодзвоники, срібнодзвоники, брязкодзвоники та дзвениружі; віршокраси та центосвисти, дрібносурми, жовторіжки (блідо-блідо-жовті) та багато інших, із назвами, які годі перекласти, – з ранку до ночі творили мелодії. А ще росли перотрави та папороті: ясноскрипкоструни, поліфонії, мідноязики та лісові тріщики, й очерети біля молочно-білих ставків, – і всі вони м'яко виводили якусь музику, навіть уночі. Щиро кажучи, там завжди лунала ледве чутна музика* [4, с. 21].

Таких квітів не знайти у реальності, проте сказанням вони надають чарівності й магічності.

Варто зупинитися й на численних описах тварин, чарівних створінь тощо. Влучно подано зображення комах: *the insects are very large and fierce, and often so pale and so transparent and so silent that you hardly hear or see them coming* [5, с. 78]. Не залишено осторонь і згадку про місячних гномів, зокрема: *They visited the valley of the white moon-gnomes (moonums, for short) that ride about on rabbits, and make pancakes out of snowflakes, and grow little golden appletrees no bigger than buttercups in their neat orchards* [5, с. 112].

У «Фермері Джайлзі» Дж.Р.Р. Толкін подає опис дракона, якого звали *Хризофілакс Крез*:

There was one dragon who was deeply moved. Chrysophylax Dives was his name, for he was of ancient and imperial lineage, and very rich. He was cunning, inquisitive, greedy, well-armoured, but not over bold [5, с. 201].

Переклад точно передає зміст: *Одного дракона все це глибоко вразило. Звали його Хризофілакс Крез, адже походив він із давньої імператорської династії та був дуже багатим. То був хитрий, допитливий, жадібний і добре вишколений дракон, але не вельми сміливий* [4, с. 59].

Перекладач вирішив інтерпретувати згадані назви українською мовою, щоб вони були зрозумілішими для читача. У більшості випадків, власні назви калькують або транслітерують. Проте протранслітерувавши їх не було б відчутно гумористичного змісту, який вклав туди автор.

Отже, аналіз способів і прийомів перекладу тексту показав, що своєрідність самого твору зумовила і певні особливості перекладацьких рішень. Так, спостерігалось відтворення власних назв способами транскрипції, транслітерації, калькування внутрішньої форми та морфологічної будови, а також описового витлумачення.

ЛІТЕРАТУРА

1. СЕЛІВАНОВА, О.О. (2010): *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля.

2. СИТНИК, Н.В. (2007): Неоднозначність рецепції фентезі як літературного жанру: *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету*. – Випуск 6. Кам'янець-Подільський, с.132–133.

3. ТОЛКИН, Дж.Р.Р. О волшебных сказках <http://fairypot.narod.ru/story/Tolkien.htm>. [online]. [cit. 12.2.2019].

4. ТОЛКІН, Д.Р.Р. Сказання з Небезпечного королівства <http://www.rulit.me/books/skazannya-z-nebezpechnogo-korolivstva-get-199523.html>. [online]. [cit. 12.2.2019].

5. TOLKIEN, J.R.R. Tales from the Perilous Realm <http://1.droppdf.com/files/ww8AQ/tales-from-the-perilous-realm-roverandom-j-r-r-tolkien.pdf>. [online]. [cit. 12.2.2019].

Ірина Василенко
(ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»)

ДЕЯКІ ЗАУВАГИ ЩОДО ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ

Останні десятиріччя принесли людству величезні обсяги інформації, пов'язані з різними сферами життя та науки. Для переробки та засвоєння нових знань сьогодні треба витрачати значно більше зусиль, ніж раніше, опрацьовувати матеріал швидше, адже сучасний фахівець повинен володіти актуальними знаннями для того, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці. Проте, на шляху до отримання повноцінної фахової підготовки людина проходить певні навчальні етапи, накопичуючи нову інформацію з тим, щоб у подальшому актуалізувати її у своєму навчанні або майбутній роботі. Одним із дієвих інструментів, що допомагає орієнтуватись у сучасному інформаційному потоці, є знання іноземних мов, оскільки найактуальніша фахова інформація переважно подається іноземними мовами, зокрема англійською. Отже, перед вищими навчальними закладами постає завдання спрямувати знання з іноземної мови, отримані в середній школі, у фахове русло. Треба зазначити, що на цьому шляху виникає багато проблем, адже вчорашні школярі стикаються з дещо більшими вимогами щодо володіння іноземною мовою, ніж від них вимагала шкільна програма.

Загалом, у сучасному мовному освітньому процесі переважає компетентісна модель, коли статичні параметри організації навчального процесу змінюються на більш гнучкі та мобільні. Отже, відбувається перехід від звичного граматико-перекладного методу викладання до комунікативного, оскільки мовна комунікація є необхідною умовою існування та розвитку суспільства. Такий підхід цілком обґрунтований в світлі сучасних вимог до володіння іноземними мовами. При цьому вважається, що бувші школярі приходять до університетів з достатнім багажем граматичних знань, тому весь обсяг граматики, закладений в навчальну програму, тільки повторюється. В процесі навчання найгостріше постає питання практичного володіння іноземною мовою майбутніми фахівцями, яке охоплює розуміння усного та писемного мовлення, вміння передавати свої думки, застосовуючи якнайширші іншомовні засоби в науковій, професійній, соціально-культурній сферах спілкування, а саме: вільно володіти іншомовною фаховою термінологією; вміти проводити презентації та вести дискусії на професійному рівні; за потреби захищати наукову роботу іноземною мовою. Численні сучасні підручники іноземної мови начебто спрямовані на те, щоб підготувати учнів до таких вимог та подолати певний психологічний бар'єр у спілкуванні. Проте, викладачі іноземної мови, які працюють у вищих навчальних закладах, здебільшого стикаються з найпоширенішою проблемою доволі низького рівня володіння іноземною мовою студентами-першокурсниками. Більш того, такому поняттю, як «міжкультурна комунікація», в середній школі майже зовсім не приділяють уваги, отже спроби викладача підкреслити значущість ідеї діалогу

культур у процесі засвоєння іноземної мови дуже часто не сприймаються студентами належним чином.

На практичних заняттях з іноземної мови у студентів найчастіше виникають проблеми, пов'язані з усним мовленням, особливо на вузькопрофільні теми. При виконанні таких завдань студентам буває важко граматично правильно побудувати речення внаслідок браку знань з граматики мови, що вивчається. Також відчуваються труднощі з засвоєння професійної лексики, оскільки у сучасних студентів відсутня звичка працювати із словником. Більшість намагається запам'ятати нову лексику на слух, повторюючи за викладачем під час заняття, але такий спосіб дуже неефективний.

Незважаючи на комунікативну спрямованість занять з іноземної мови, завдання з перекладу також займають значну частку навчальної програми, оскільки майбутнім фахівцям доведеться працювати з фаховою літературою, вміти писати наукові статті, виступати на міжнародних конференціях та чітко і зрозуміло висловлювати свої думки. М. Бахтін зазначав, що «жодне явище природи не має «значення», тільки знаки (в тому числі слова) мають значення. Тому будь-яке вивчення знаків, в якому би напрямку воно далі не пішло, обов'язково починається з розуміння» [1]. Треба зазначити, що студенти немовного навчального закладу, зокрема економічного, обмежені в часі щодо такого виду роботи, як фаховий переклад. Оцінити якість роботи з перекладу можливо, зокрема, у процесі модульного контролю поточних знань з іноземної мови. Студенти повинні виконати завдання з подвійного перекладу фахових текстів. Зазвичай, більше проблем у них виникає, коли треба зробити переклад англійською мовою. Якісному перекладу перешкоджає обмежений лексичний запас та помилкові уявлення або повна відсутність знань про структуру англійського речення. Проте, і україномовний варіант перекладу часто висвітлює доволі низький рівень володіння культурою рідної мови. За словами Х.-Г. Гадамера «вимога вірності оригіналу, яку ми застосовуємо до перекладу, не знімає принципової різниці між мовами. Всякий переклад, що всерйоз відноситься до свого завдання, ясніше і простіше оригіналу» [2]. Отже, перед викладачем іноземної мови постає завдання пояснити студентам певні правила роботи над перекладом фахових текстів та знайти можливість якнайефективніше опрацювати цей матеріал.

Особливістю вузькопрофільного перекладу є те, що він повинен максимально точно передавати зміст оригіналу. Фахові тексти часто насичені багатозначною термінологією, що значно ускладнює роботу над перекладом за умов відсутності достатніх фахових знань у початківців. Неточний вибір значення термінів може призвести до спотвореного розуміння матеріалу. Наприклад, словосполучення *incur debts* має значення «влізти в борги», а *incur losses* – «понести збитки». Поняття «звільнити з роботи» в англійській мові має багато синонімів: *to fire, to discharge, to dismiss, to retire*, але точне використання кожного терміну потребує розуміння певних відмінностей між ними. Часто, перекладаючи текст, студенти не можуть зробити вибір між термінами *to set up, to found, to originate, to create, to establish, to produce, to*

build up, якщо мова йде про відкриття (заснування) справи. Або цілком зрозумілі словосполучення *annual salary, fixed salary,* але що означає вираз *«handsome salary»*? Окремі питання виникають при перекладі ідіоматичних виразів, які доволі часто зустрічаються в фахових текстах: *to run the show* – взяти на себе все управління (компанією); *to make the best of a bad bargain* – не втрачати самовладання; *to be on the long side of the market* – притримувати товар в очікуванні підвищення цін; *to bring one's eggs (hogs) to a bad (wrong) market* – прорахуватися, потерпіти невдачу. Можна навести безліч подібних прикладів, коли певні лексичні особливості англійської мови стають на заваді точного розуміння фахового тексту. Крім того, треба брати до уваги граматичні особливості вузькопрофільного перекладу, а саме: пасивні, неозначено-особові, безособові конструкції, інфінітивні або дієприкметникові комплекси тощо. Очевидно, що ця робота потребує допомоги з боку викладача.

Проте, незважаючи на складність роботи з перекладу фахових текстів, дотримання певних нормативних вимог, а саме смислової, лексичної та стилістичної відповідності, точності формулювань, відсутності емоційно забарвлених слів, переважного вживання неозначено-особових або безособових речень, пасивних форм дієслів, допоможуть студентам успішно опанувати цей вид роботи з погляду використання у подальшій професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. БАХТИН, М.М. (1986): *Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках*. М.

2. ГАДАМЕР, Х.-Г. (1988): *Истина и метод: Основы филос. герменевтики*: Пер. с нем./Общ. ред. и вступ. ст. Б.Н. Бессонова. М: Прогресс.

Алла Гутнікова
(Маріупольський державний університет)

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У СТАТУТІ ООН

В лексичних системах німецької та української мов спостерігаються розбіжності, які проявляються в типі смислової структури слова. Будь-яке слово, тобто лексична одиниця – це частина лексичної системи мови, і саме цим пояснюється своєрідність семантичної структури слів в різних мовах.

При аналізі двох текстів німецькою та українською мовами Статуту ООН були виділені 8 основних різновидів лексичних трансформацій [1; 2]:

Конкретизація – це заміна слова або словосполучення іноземною мовою (ІМ) з більш широким значенням словом або словосполученням рідної мови (РМ) з більш вузьким значенням: *bewahren – позбавити, Streitigkeiten – конфлікти, beharrlich – систематично.*

Генералізація. Прийом генералізації протилежний конкретизації, тому що він полягає в заміні приватного загальним, видового поняття родовим: *prüft – розглядає, Haushaltsplan m – бюджет, untersuchen – розслідувати.*

Прийом лексичного додавання. Як лексичні, так і граматичні трансформації нерідко вимагають внесення додаткових слів: *kann – має повноваження, Gesundheit f – охорона здоров'я, Geschäftsordnung f – власні правила процедури, Sitz m – місце перебування Організації Об'єднаних Націй.*

Опущення – явище, прямо протилежне додаванню. При перекладі опущенню підлягають, найчастіше, слова, які є семантично надмірними, з точки зору їх змісту: *Mitglieder der Vereinten Nationen – Члени Організації, Rechts- und Geschäftsfähigkeit f – правоздатність, gleichermaßen verbindlich – автентичний.*

Прийом смислового розвитку полягає в заміні словникової відповідності, так само як метафора і метонімія: *fest entschlossen – сповнені рішучості, Geißel m – нещастя, Waffengewalt f – збройні сили*. Сюди відносяться різні метафоричні й метонімічні заміни, які продукуються на основі категорії перехрещення.

Компенсацією при перекладі слід вважати заміну непередаваного елемента ІМ будь-яким іншим засобом, який передає ту ж саму інформацію, причому необов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі: *die den Namen «Vereinte Nationen» führen soll – під назвою «Об'єднані Нації», Unterzeichnerstaaten – уряди усіх інших держав, що підписали.*

Цілісне перетворення є різновидом смислового розвитку. Прийом цілісного перетворення можна коротко визначити як перетворення окремого слова, а часом і цілого речення. Причому перетворення відбувається не за елементами, а цілісно: *Diese Charta schließt nicht aus… – Даний Статут жодним чином не перешкоджає…; Das Treuhandsystem findet auf die zu den folgenden Gruppen gehörenden Hoheitsgebiete Anwendung… – Система опіки поширюється на такі території з нижчеперелічених категорій...*

В залежності від тематики угоди та її спрямованості, іноді в самій угоді укладачі вдаються до тлумачення значення термінів, якого вони набуватимуть в даному контексті. Так, термін «*Charta*» набуває значення «*статут ООН*» в цій міжнародній угоді, що засновує організацію ООН, також в цьому ж тексті зустрічається лексема «*Statut*» по відношенню до Статуту Постійної Палати Міжнародного Правосуддя.

Термін «*Charta*» більш вдало було би перевести словом «*хартія*», бо в українському варіанті простежується тавтологія:

Der Internationale Gerichtshof ist das Hauptrechtsprechungsorgan der Vereinten Nationen. Er nimmt seine Aufgaben nach Maßgabe des beigefügten Statuts wahr, das auf dem Statut des Ständigen Internationalen Gerichtshofs beruht und Bestandteil dieser Charta ist.

Міжнародний Суд є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй. Він діє відповідно до прикладеного Статуту, що заснований на Статуті Постійної Палати Міжнародного Правосуддя і утворює невід'ємну частину цього Статуту.

При перекладі юридичної та політичної термінології, одним з основних є принцип «збереження і єдності форми та змісту» і принцип «контекстності». Метою першого принципу являється точна передача форми понять та їх

основного значення (змісту). Другий принцип передбачає збереження змісту, але переклад терміну безпосередньо залежить від контексту. Існує певна закономірність у тому, що в перекладі одна заміна тягне за собою іншу.

Тобто, використовуючи обидва шляхи при відтворенні термінології, зберігається основний смисл слів, але їх переклад при цьому варіюється в залежності від контексту. Основним в юридичній сфері є термін «*Recht*», який перекладається як «*законодавство*», «*закон*», «*право*» тощо, а в складних іменниках також має різну семантику. Наведемо наступні приклади:

1) Die Generalversammlung oder der Sicherheitsrat kann über jede Rechtsfrage ein Gutachten des Internationalen Gerichtshofs anfordern.

Генеральна Асамблея або Рада Безпеки можуть запитувати від Міжнародного Суду консультативні висновки з будь-якого юридичного питання.

2) Die Organisation genießt im Hoheitsgebiet jedes Mitglieds die Rechts- und Geschäftsfähigkeit, die zur Wahrnehmung ihrer Aufgaben und zur Verwirklichung ihrer Ziele erforderlich ist.

Організація Об'єднаних Націй користується на території кожного із своїх Членів такою правоздатністю, що може виявитися необхід-ною для виконання її функцій та досягнення її цілей.

Таким чином, належність тексту оригіналу до особливого функціонального стилю впливає на характер перекладацького процесу; для таких документів є властивим високий ступінь стандартизації та регламентації, що може вимагати від перекладача застосування особливих методів і прийомів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статут ООН. <http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf.>. [online]. [cit. 07. 5. 2018].

2. UNO-Charta. <https://www.unric.org/html/german/pdf/charta.pdf.>. [online]. [cit. 10. 6. 2018].

Валерій Кикоть

(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

ІНТОНАЦІЙНА ОБРАЗНІСТЬ ТА ПЕРЕКЛАД

У поезії кожна деталь, кожен відтінок набуває випуклості та значимості, тому її переклад вимагає загостреної уваги до образу й елементів форми, які його утворюють. У поетичному перекладі особливо важливо передати чи компенсувати зовнішню форму першотвору, його інтонацію як ритмічно організованого мовлення. Інтонація вірша формується насамперед взаємодією ритмічної структури вірша та синтаксичного руху фрази. В ізольованому вигляді ритм – як і метр – не означає майже нічого. Смисловий зміст віршів, ідейне завдання породжує певне співвідношення ритму вірша та синтаксису, тобто певну ритміко-інтонаційну єдність.

Інтонація у повнокровному організмі твору – результат багатьох складників, що реалізують ритм у розстановці слів. У поганого перекладача, який ритмізує свій підрядник, інтонаційними вершинами висловлювання виявляються слова не першорядного значення, а немотивована інтонація іноді страшніша для поезії, ніж навіть найгрубіша помилка в передачі смислу фрази чи її частини, позаяк основна та одвічна функція інтонації – вираження емоційної сторони поетичного мовлення. Свої почуття поет виражає не так словами, як інтонацією. Інтонація виконує в поезії й інші функції, зокрема, організаційну та зображальну. Віршова інтонація – це фокус, у якому схрещуються і ритм, і синтаксис, і словник, і весь так званий зміст, це не окремий автономний елемент у складі фрази чи цілого відрізка тексту, не один із його складників, а продукт взаємодії всіх смислових і синтаксичних факторів, своєрідна їх рівнодійна, що формує образ. А позаяк поетичний твір завжди функціональний у цілому і в усіх ланках, то в перекладі передається функція цього образу.

Філологічна система вірша перебуває в якнайтіснішому зв'язку з інтонаційною системою і їй підпорядкована. Будь-яка фонема дістає значення лише тоді, коли її включено до інтонаційного руху вірша, тобто коли вона має інтонаційну опору. Сам собою повтор однорідних звуків у плані виразності – нейтральний. Та коли він пов'язаний із іншими елементами емоційно забарвленого мовлення, то він – у системі – у свою чергу стає таким елементом, підсилюючись водночас із посиленням емоційності, а тому, роль звукових повторів у багатьох випадках не стільки безпосередньо звукова, скільки в широкому смислі інтонаційна. Це означає і те, що в різному інтонаційному середовищі однорідні у звуковому відношенні фрази будуть звучати по-різному.

Інтонація – основна образна ідея поетичного твору на звуковому рівні. Саме тому вдумливий перекладач намагається насамперед передати головне – інтонацію, тобто глибинний тон першотвору. Коли інтонацію знайдено, то всі інші елементи підпорядковуються основній ідеї. При цьому «внутрішнє життя» перекладу має відповідати «внутрішньому життю» оригіналу. На звуковому рівні це означає, що звукові повтори в кожній віршовій системі організуються відповідно до законів мови й традиції поетичного мовлення.

Практика поетичного перекладу свідчить, що неуважне ставлення до звукових образів з боку перекладача, на превеликий жаль, має місце. Особливо прикро це констатувати, коли звукова виразність є коли не домінантною, то принаймні характерною рисою індивідуального стилю автора першотвору, як-от у поезії Тараса Шевченка, у якій чи не кожен поетичний рядок становить звукову симфонію. Надзвичайна мелодійність Шевченкової поезії, владна музика його вірша ставала предметом уваги багатьох письменників, перекладачів і дослідників, зокрема таких знаних, як М. Рильський, К. Чуковський, англійська письменниця Е.Л. Войнич, автор знаменитого «Овода», відомий канадський тандем К. Андрусишина та В. Кірконелла, перекладачі на англійську В. Річ, Г. Маршал, Дж. Вір та багатьох інших

інтерпретаторів безсмертних творів нашого магістрального національного поета на численні світові мови.

Із трьох виділених ученими типів віршової інтонації – наспівного, розмовного та декларативного (риторичного), поетичній спадщині Т. Шевченка властиві всі три. Звукові повтори більш виразно відчутні у його наспівному та декларативному вірші, менше – у розмовному. Загалом, Шевченка цілком справедливо вважають поетом широкого інтонаційного діапазону. Його віршове мовлення винятково емоційне. В ньому поєднується патетика пророцтв, грізні інвективи, гнів, драматичний сарказм, їдка іронія і сльози любові й радості, ніжність, зворушеність, сум, урочистість, схвильованість і спокій та розважливість. Рухливе розмаїття наспівної і говірної стихій, переплітаючись у Шевченкових творах, надає їм яскраво індивідуального характеру.

Широка інтонаційна поліфонія притаманна Шевченковому творові «Полякам», у якому поет звертається до свого польського побратима в безрадісній ностальгії за часами, коли ще «були ми козаками» й українці «братались з вольними ляхами». Розповідна інтонація рядків цього твору диктується змістом, синтаксичною будовою речень, лексикою та ритмом [1, с. 69]. Ось уривок цього вірша, який містить звуковий повтор:

*Пишала**ся** **с**инами мати*
***С**инами вольними… Ро**с**ли,*
*Ро**с**ли **с**ини і ве**с**елили*
***С**тарії **с**корбнії літа…* [2, с. 335]

Найновіший переклад цього фрагменту із повної версії англійського «Кобзаря» (2013) Петера Фединського звучить у такий спосіб:

*Mother**s** all had pride in **s**on**s**,*
S**on**s**, who grew up free… The **s**on**s
All grew, and grew,
*Bringing joy to **s**orrow**s***
*Of advan**c**ing year**s**…* [3, p. 227]

Попри те, що в перекладі, як видно, спостерігаються натяки на відтворення інструментування на [с], назвати вдалим його, на жаль, не випадає, позаяк в оригіналі фразу побудовано на підкреслено розмовній інтонації, уривок емоційно ослаблений, і звуковий повтор тут не становить засіб виразності. Тому чи варто було відтворювати повтор, знехтувавши загалом такими вагомими в цьому випадку образними складниками як ритм та інтонація? Певно, що ні. З кожним рядком, із кожним словом цього твору емоційна напруга відчутно наростає:

Аж поки іменем Христа
Прийшли ксьондзи і запалили
Наш тихий рай. І розлили
Широке море сльоз і крові,
А сирот іменем Христовим
Замордували, роз'пяли… [2, с. 335]

Розмовні інтонації поступаються місцем інтонаціям риторичним, уповільнюється темп, підсилюється інтонаційна автономність окремого слова. Емоційний сплеск, коли не справжній вибух, спостерігається у рядку *Широке море сльоз і крові…* за рахунок наскрізного наголошеного [о], що пробивається через усі слова й робить кожне з них виразним і досить помітним, таким, що розливає до безбережної нестерпності море людських сліз і крові.

П. Фединський запропонував таку інтерпретацію цих рядків:

Until the Latin priests arrived,
To set ablaze our quiet paradise
In the name of Christ.
They spilled the sea of blood and tears,
They took orphans,
Whom they tortured
And then crucified,
Also in the name of Christ… [3, p. 227]

Як бачимо, ця англійська версія не передає ні рим, ні асонансів, ні ритму, ні темпу, а відтак – інтонації Шевченкового твору. Залишив перекладач поза увагою і принцип еквілінеарності. Єдине, що в перекладі відтворено – це зміст, передачу якого вочевидь і ставив собі за головну мету П. Фединський.

Багато прискіпливіше поставився до перекладу цього твору відомий перекладацький тандем Андрусишина-Кірконнелла:

Until disastrously in Christ's own name
The Jesuits came, and setting the torch of death
To our gentle paradise, and spilled
A wide-expanding sea of tears and blood;
Then hapless orphans in the name of Christ
Were tortured to the death and crucified. [4, p. 329]

У цьому перекладі педантично, в доброму смислі цього слова. передана кожна лексична одиниця першотвору, витримана кількість рядків та збережені всі переноси. Проте емоційна адекватність не досягнута, з огляду на спотворення деяких інших синсемантичних образів: невиправдане збільшення складів у рядку, тобто порушено принцип еквісилабізму, розливчастий ритм, відсутність рим, і як наслідок – ослаблена інтонація. Все це, а на додачу ще й кілька затертих образів на кшталт *setting the torch of death* чи *hapless orphans,* перетворили палкий полум'яний, насичений багатою автосемантичною та синсемантичною образністю вірш на його анемічну подобу.

Відтворення всіх ритміко-інтонаційних характеристик першотвору, з огляду на об'єктивні перешкоди, спричинені передовсім звуковою нерівністю мов, практично неможливе. Статистичні дані свідчать про те, що, в середньому, в англійській мові слова удвічі коротші, ніж в українській, тому не буває перекладів без відхилень від оригіналу; певні втрати неминучі. Питання полягає в тому, які інтонаційні елементи повинні бути в перекладі конче збережені, а від яких можливо в крайньому разі відмовитися. Механічне копіювання ритму під час перекладання частіше за все веде до інтонаційно-функціональної невідповідності.

Між інтонаційними елементами у вірші встановлюється певна ієрархія, яка залежить від характеру стилю вірша. Лише передача домінантних у художньому образно-стилістичному відношенні елементів вселяє надію на те, що переклад наблизиться до оригіналу за своєю інтонаційно-емоційною дією на читача. При цьому важливо не так перенести ці елементи в переклад самі по собі, як передати їх семантичну та естетичну якість.

Національні культурно-художні традиції, епоха та літературний напрям накладають відбиток на зв'язок між змістом та формою вірша, що теж має враховувати перекладач, відтворюючи інтонацію оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОНДРАТИШИН, І.М. (1992): Звукопис як проблема віршового перекладу. *Теорія і практика перекладу.* Вип. 1, с. 65–73.

2. ШЕВЧЕНКО, Т. (1987): *Кобзар.* Київ: Радянська школа.

3. SHEVCHENKO, T. (2013): *The Complete Kobzar*. *The Poetry of Taras Shevchenko.* London: Glagoslav Publications.

4. SHEVCHENKO, T. (1964): *The Poetical Works of Taras Shevchenko. The Kobzar*. Toronto: University of Toronto Press.

Леонід Козубенко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди)

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ПЕРЕКЛАДУ П. ГРАБОВСЬКИМ КАНТАТИ Р. БЕРНСА «ВЕСЕЛІ ЖЕБРАКИ»

Творчість Р. Бернса – своєрідне явище в історії англійської літератури. Він писав глибоко реалістичні, демократичні твори, в яких прославляв могутні й нездолані сили рідного народу, відстоював його право на свободу й незалежність. Поетичним творам Р. Бернса властиві надзвичайна свіжість образів, влучність епітетів і порівнянь, лаконізм, динамічність, багатство мови.

Перекладами поезій Р. Бернса українською мовою займався П. Грабовський. У своїх листах та інтерв'ю він неодноразово пояснював, що твори шотландського поета є досить цікавими для українського читача.

Одним із оригінальних перекладів П.Грабовського вважається кантата Р. Бернса «Веселі жебраки». Цей твір був написаний Р. Бернсом у той період, коли Англія остаточно підкорила Шотландію, позбавивши її соціально-економічної незалежності. Населення країни бідувало, вибухали голодні бунти. Кантата спрямована проти ладу, який прирікає трудівника на жебрацтво, голод, важке безпросвітне життя; автор стверджує, що нікчемний прем'єр не спроможний керувати країною. Зазирнувши на дно людського суспільства, Р. Бернс уславив шотландця-бідняка, відданого патріота своєї батьківщини, бадьорого духом, щирого в інтимних почуттях. Лейтмотив «чесної бідності», який проходить через усю творчість поета, зазвучав у кантаті з особливою силою.

Вважаючи кантату Р. Бернса важкою для перекладу П. Грабовський, безперечно, мав рацію. Твір складається з окремих пісень, кожна з яких залежно від характеру героя має свою внутрішню структуру, свою ритмічну, інтонаційну, звукову організацію. Відтворити усе це багатство засобами іншої мови – нелегке завдання. Переспів П. Грабовського довший від оригіналу на 51 рядок – в основному за рахунок змін у поетичному синтаксисі.

У Р. Бернса, як правило, думка-речення вкладається у два інтонаційно та синтаксично закінчених рядки, речення здебільшого складні. У П. Грабовського інша інтонаційно-синтаксична будова: думка вміщується в одне речення, переважно – просте. Замінивши складні речення оригіналу простими, перекладач збільшив пісні солдата та повії вдвічі. Іноді він додає від себе цілу строфу, вводить або збільшує хор чи рефрен, дає додаткову характеристику персонажеві, якої немає в оригіналі.

Найбільше ідейне навантаження має друга пісня бродячого поета. Іронічно зіставляючи звичаї жебраків та представників вищих соціальних сфер, Р. Бернс гостро критикує суспільні порядки. П. Грабовський зберігає цю тонку іронію, він навіть підсилює викривальний зміст пісні:

Ми ходили пішки; у ридванах
Хай доганяють нас пани
Не заздрю їм: своїх коханих
Ми не купуєм, як вони [2, с. 118].

Одна з центральних пісень кантати – пісня блазня. Р. Бернс саме в цій пісні за допомогою гротескних образів, що контрастують між собою, антитез, зіставлення «низького» з «високим» піднісся до найвищої форми узагальнення жагучих суперечностей тогочасного суспільного ладу. Гостра сатира переростає в грізний сарказм, коли блазень порівнює свою роботу з діяльністю прем'єра. П. Грабовський зберіг усі поетичні образи оригіналу, лише образ прем'єра він замінив узагальненим образом «ради»:

В нашій раді скільки хочеш
І поважних дурнів є [2, с. 118].

Цікаву функцію в оригіналі відіграє літота. При зображенні образу скрипаля Р. Бернс домагається комічного ефекту саме завдяки їй: «Аполлон, закоханий у вдовицю, дотягується не вище її талії». В переспіві літота ще різкіше підсилює комічність вислову: музика їй «доходив ростом до колін».

Іноді П. Грабовський розширює ті рядки оригіналу, які особливо близькі йому. Так, у першій пісні поета він більш чітко визначив своє естетичне кредо, яке співпадає з Бернсовим, – місце поета не на Парнасі, а серед знедоленого народу:

Балакають співці
Про Муз якісь струмці,
Кастильські джерела і всякі там дурниці.
А мій, брати, Парнас
Ось тута серед нас,
Де з нами вкупі п'ють і наші чарівниці [2, с. 119].

Деякі рядки кантати перекладач переосмислив, і пісні героїв зазвучали по-іншому. В переспіві недостатньо відтворена сила патріотизму каліки-солдата, який на перший поклик готовий виступити в обороні батьківщини на своїх обрубках. У переспіві П. Грабовського солдат виглядає скоріше як п'яничка, гультяй, ніж як патріот. У пісні повії П. Грабовський підкреслює лише легковажність та розбещеність жінки. Р. Бернс добирає для її характеристики набагато тепліші слова і викриває ті соціальні умови, які народжують таких повій.

«Веселі жебраки» Р. Бернса написані під впливом літературної традиції бурлескних кантат, популярних у XVIII ст. численних творів бродячих бардів. Тому в поезії відчувається бурлескний стиль, який створює просторічна лексика, шотландські «солоні» слова із сфери народного життя. П. Грабовський вдало відтворює цю особливість кантати («а сей скидав свої штани», «закони… ну їх к сатані»). Але просторічної лексики в переспіві набагато більше, ніж в оригіналі. Перша строфа речитативу перед піснею барда стилізована під «Енеїду» І. Котляревського:

Отак співав собі гульвіса,
Аж коршма з оплесків тряслась,
Бо ланців тут було до біса
Неначе буря піднялась [2, с. 119].

Зважаючи на те, що кожну пісню кантати написано на різні музичні мотиви, які в перекладі відтворити неможливо, особливо значення набирає збереження поетичної інтонації першотвору. Як уже відзначалось, інтонаційно-синтаксична будова переспіву відрізняється від оригіналу. Іноді П. Грабовський жертвує несуттєвими деталями і компенсує їх інтонацією. Р. Бернс майстер гнучких інтонацій. У пісні вдови, наприклад, вона на початку вірша розповідна, бадьора в хорі, елегійна, ніжна при спогадах удови про коханого, загрозлива, коли вона говорить про ворогів Джона. П. Грабовський зберігає всі ці інтонаційні ходи. Він не копіює ритмічних малюнків оригіналу, адже він має справу з шотландською версифікацією, яка відрізняється від української яскраво вираженою національною специфікою – величезною кількістю повнозначних слів з середнім обсягом від двох до одного складу.

Отже, традиція травестійного перекладу наклала помітний відбиток на переспіви П. Грабовського. Проте, у «Веселих жебраках» збережено всі історичні реалії, до яких навіть додаються примітки автора. Таким чином, П. Грабовський в цілому вірно відтворив ідейне спрямування кантати. Але індивідуальна своєрідність стилю, синтаксису, словника наклала відбиток на переклад, перенесла його в іншу стилістичну тональність.

ЛІТЕРАТУРА

1. БЕРНС, Р. (1965): *Поезії*. Київ: Дніпро.
2. ГРАБОВСЬКИЙ, П. (1985): *Вибрані твори в 2-х томах*. Київ: Дніпро.
3. КОПТІЛОВ, В. (1972): *Першотвір і переклад*. Київ: Дніпро.
4. КОПТІЛОВ, В. (2003): *Теорія і практика перекладу*. Київ: Юніверс.

Леміш Наталія
(Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова)

ВІДТВОРЕННЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛОМОВНИХ ТЕХНІЧНИХ ПАСПОРТІВ НА ПРИСАДКИ ДО НАФТОПРОДУКТІВ В ПЕРЕКЛАДАХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

На сучасному етапі розвитку нафтогазової промисловості значна увага хіміків [2], лінгвістів [3] та перекладознавців [1] приділяється проблемам термінології. Серед дослідників – як українські фахівці (С. Дорошенко, А. Коваленко, І. Ковалик, І. Корунець, А. Крижанівська, Л. Мацько, Т. Панько, Л. Симоненко, С. Швачко та ін.), так і зарубіжні (М.Т. Кабре Кастельві, Дж. Кетфорд, Б. Клімзо, В. Комісаров, Ю. Найда, О. Реформатський та ін.). **Актуальність** розвідки визначається сучасним станом паливно-мастильної промисловості. Враховуючи економічну глобалізацію, розвиток новітніх технологій, створення та утримання спеціалізованого машинного обладнання, а також прискорене збільшення кількості транспортних засобів в Україні, виникає потреба в якісному догляді за ними. Присадки можуть не лише підвищити ефективність палива чи мастила, але й продовжити термін служби двигуна та інших важливих транспортних механізмів. Якісні присадки, які виробляють за межами України, мають труднощі у їх реалізації через мовну прірву між різними мовними середовищами, адже їх характеристики часто подаються англійською мовою. У цьому зв'язку якісно виконаний переклад технічних паспортів дасть змогу україномовній аудиторії вдало обрати і придбати потрібну присадку.

Метою наукової роботи є визначення особливостей відтворення українською мовою лексико-граматичних характеристик технічних паспортів англомовних компаній на присадки до паливно-мастильних матеріалів.

Проаналізувавши 110 технічних паспортів на присадки до паливно-мастильних матеріалів англомовних компаній (у т.ч. «Afton Chemical Corporation» і «Liqui Moly»), які спеціалізуються на виробництві присадок для широкого кола споживачів, та їх відповідники в українській мові, було отримано такі результати:

– ідіоматичні конструкції вживаються в 55% із 110 англомовних технічних паспортів на присадки (наприклад: *is open ended – не пов'язано ніякими умовами*; *add a new dimension to something – підсилювати щось; bring to a sharper focus – розглядати детальніше; to our best knowledge – наскільки нам відомо*);

– явище полісемії наявне у 80% технічних паспортів (наприклад: *clean* – не чистий або прибраний, а в описах присадок має значення *високоякісний; blend – поєднання хімічних речовин; improver – речовина для покращення якості; agent – речовина*);

– деривативні лексичні одиниці (наприклад: *an improver ← to improve, a modifier ← to modify; an absorber ← to absorb; a retailer ← to retail*) та складні

лексичні (композити) одиниці (наприклад: *thermodynamic – термодинамічний, multivitamin – полівітамінний, infographic – інфографіка, multifunctional – багатофункціональний*) використовуються в текстах технічних паспортів на присадки до паливно-мастильних матеріалів у 48% та 83% паспортів відповідно;

– абревіація комплексних термінів нафтопромисловості зустрічається у 62% технічних паспортів (наприклад: *PSC (Petrol System Cleaner) – система очистки палива*; *OTP (Oil Treatment Petrol) – обробка паливно-мастильної суміші; SOT (Synthetic Oil Treatment) – обробка синтетичним мастилом; OEM (original equipment manufacturer) – оригінальний виробник обладнання* [4];

– найчастотнішими серед перекладацьких трансформацій при відтворенні лексико-граматичних особливостей англомовних технічних паспортів на присадки до нафтопродуктів українською мовою є: семантична інверсія (***For the sake of economy****, the product should be added during or shortly after oil changes* [6]. → *Присадку слід додавати під час або одразу після заміни мастила* ***задля його економії***), упущення (*Added to biodiesel fuel for all diesel engines, particularly in modern high pressure diesel engines, in passenger and commercial motor vehicles,* ***tractors, construction machinery and stationary engines*** [5]. → *Додається до біодизельного палива у всі дизельні двигуни, зокрема в сучасні дизельні двигуни високого тиску пасажирського та комерційного транспорту*), транскрипція, транслітерація (***Molygen Motor Protect*** *should be added approximately every 50,000 km during oil changes* [6]. → ***Молиген Мотор Протект*** *слід додавати приблизно кожні 50 000 км при зміні мастила*) та комплексна граматична трансформація (***A state-of-the-art, ash-free*** *fuel additive for improving combustion and acceleration in partial load range. Improves considerably vehicle acceleration* [7]. → *Присадка до палива,* ***розроблена на рівні останніх світових досягнень науки та техніки, не містить золи*** *та покращує властивості згоряння і прискорення в області часткового навантаження. Прискорює швидкість автомобіля*). Також зустрічаються граматична інверсія, стилістична інверсія, субституція, заміна, додавання, калькування, конкретизація, генералізація, модуляція.

Підсумовуючи, зазначимо, що технічні паспорти на присадки до паливно-мастильних матеріалів є вузькоспеціалізованими текстами, відтворення особливостей яких вимагає від перекладача не лише обізнаності у сфері нафтомастильної промисловості, але й знання спеціальних термінів, абревіатур, а також досвіду й вмінь вдало застосовувати перекладацькі трансформації для досягнення максимальної еквівалентності тексту-оригіналу та його перекладу.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні теоретичної та фактичної бази для вивчення лексико-граматичних і стилістичних особливостей технічних паспортів англомовних компаній як різновиду науково-технічного тексту та їх відтворення при перекладі різними мовами.

ЛІТЕРАТУРА

1. БІЛОЗЕРСЬКА, Л.П/ВОЗНЕНКО, Н.В./РАДЕЦЬКА, С.В. (2010): *Термінологія та переклад.* Вінниця: Нова Книга.
2. КОБИЛЯНСЬКИЙ, Є.В./ЯРМОЛЮК, Б./ІЩУК, Ю. (2014): Державний стандарт України ДСТУ 3437 «Нафтопродукти. Терміни та визначення» (зауваги до нової редакції). *Проблеми української термінології: міжнар. наук. конф.*, *25-27 верес.* с. 34–36.
3. ЛЕМІШ, Н.Є. (2017): Специфіка перекладу технічних паспортів на присадки до нафтопродуктів. *Мовні і концептуальні картини світу*. Вип. 61. с. 98–105.
4. Afton Chemical. <https://www.aftonchemical.com/Search?query=HiTEC>. [online]. [cit. 19. 8. 2018].
5. Bio Diesel Additive. LIQUI MOLY. <https://pim.liqui-moly.de /pidoc/P000029/3725- BioDieselAdditive-15.0-en.pdf>. [online]. [cit. 2. 10. 2018].
6. Molygen Motor Protect. LIQUI MOLY. <https://pim.liqui-moly.de /pidoc/P001522/1015-MolygenMotorProtect-7.0-en.pdf>. [online]. [cit. 27. 9. 2018].
7. Speed Tec Gasoline. LIQUI MOLY. <https://pim.liqui-moly.de /pidoc/P000046/3720- SpeedTecGasoline-23.0-en.pdf>. [online]. [cit. 13. 11. 2018].

Ірина Литвин
(Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького)

МЕТАФОРА В ОРИГІНАЛІ ТА РОСІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Ю. ВИННИЧУКА «ТАНҐО СМЕРТІ»

Метафора – багатогранне явище: як знаряддя поповнення знакових ресурсів мови притаманна не тільки художнім текстам, а й повсякденній мові й мисленню людини [2, с. 387]; як елемент ідіостилю автора художнього твору виконує образотворчу й естетичну функцію. За допомогою метафори передається як денотативна (асоціативно-метафорична) інформація, так і конотативна (фігурально-стилістична) інформація в художньому тексті [3, с. 66]. Зважаючи на важливість передачі метафори в перекладі у перекладознавстві існує значна кількість класифікацій прийомів її передачі (Я. Рецкера, П. Ньюмарка, В. Комісарова, О. Швейцера, Т. Казакової, О. Селіванової та ін.). Більшість перекладознавців акцентують на відтворенні метафоричного образу оригіналу в перекладі. Чітка класифікація прийомів перекладу, акцентом якої є відтворення образу конвенціональних метафор, належить В. Комісарову: переклад, що ґрунтується на тому ж самому образі; переклад, що ґрунтується на іншому схожому образі; дослівний переклад метафори; неметафоричне пояснення [1, с. 70]. Класифікація англійського практика та теоретика перекладу П. Ньюмарка також базується на збереженні / заміні / утраті метафоричного образу оригіналу: збереження образу у мові перекладу; заміна образу мови джерела образом мови перекладу; відтворення метафори за допомогою образного порівняння зі збереженням образу; переклад метафори за допомогою образного порівняння з тлумаченням значення;

відтворення семантики метафори описово; вилучення метафори, якщо вона є надлишковою; збереження метафори з конкретизацією значення з метою підсилити образ [8, с. 87–91]. О. Швейцер, відзначаючи умовність терміна *трансформація* стосовно перекладу, зауважує, що фактично йдеться про певні відносини між вихідними та кінцевими формами, то метафоричні трансформації перекладознавець диференціює на: метафоризацію – заміну неметафоричного вираження метафоричним, реметафоризацію – заміну однієї метафори іншою, деметафоризацію – метафоричне вираження в початковому тексті замінюється неметафоричним в кінцевому [7, с. 138–139].

У когнітивній семантиці концептуальна метафора розглядається американськими лінгвістами Дж. Лакоффом і М. Джонсоном як розуміння однієї концептуальної сфери в термінах іншої [2, с. 387]. Представники когнітивної лінгвістики виокремлюють дві сфери метафори: донорську (джерела, source domain) і реціпієнтну (мішені, target domain) (Е. Кіттай, А. Лерер, Б. Рудзка-Остін, Л. Ліпка, С. Глаксберг, Т. Грейді, К. Рахіліна, О. Селіванова, А. Ченкі та ін). Пор.: *волк* (дон.)*, воет* − *ветер* (рец.) *воет; людина* (дон.) *йде, зупиняється, спішить, відстає* − *годинник* (рец.) *йде, зупиняється, спішить, відстає.* Ураховуючи когнітивний підхід до пояснення метафори, О. Селіванова метафоричні трансформації, які вважає синонімічними замінами здебільшого контекстуального типу, ділить на деметафоризацію – заміну метафоричного значення слова оригіналу неметафоричним відповідником в перекладі, метафоризацію – заміну прямого значення метафоричним синонімом, трансметафоризацію – заміну донорської зони концептуальних метафор-відповідників, а також заміну компонента донорської сфери за умови її збереження в перекладі [4, с. 463].

Мета нашої розвідки: окреслити основні типи метафоричних трансформацій у російському перекладі роману сучасного українського письменника Ю. Винничука «Танго смерті».

У перекладі роману Ю. Винничука Н. Фоміній, перекладачці твору, доволі часто вдається відтворити метафору оригіналу, проте в багатьох випадках доводиться застосовувати метафоричні трансформації. Так, використано деметафоризацію: *А відтак* ***вибухнула*** *ще одна сенсація // А потом* ***случилась*** *еще одна сенсация.* Метафору оригіналу ***вибухнула*** *сенсація* в перекладачка замінює словом з прямим значенням ***случилась*** *сенсація,* втративши метафоричний образ оригіналу *сенсація – вибух* (пор.: *вибухнути* – перен. значення: «Раптово виникати, починатися з великою силою» та пряме значення: «Розриватися з дуже сильним звуком і великою руйнівною силою (про вибухові речовини, спеціальні снаряди)» [5, т. 1, с. 358]).

Компенсуючи втрати образності, Н. Фоміна застосовує заміну неметафори метафорою – метафоризацію: *Іскорки перебігають по спалених документах і* ***щезають*** *// Искорки пробегают по сожженным документам и* ***тают****.* Для позначення концепту ВОГОНЬ Ю. Винничук використовує дієслово *щезати* в прямому значенні – «зникати» [5, т. 11, с. 579], перекладачка застосовує знак концепту ЛІД/СНІГ – метафоричне дієслово *таять* – «перен. Исчезать, постепенно сокращаясь, прекращаясь» [6, с. 579]. Метафору

оригіналу *іскорки* ***пробігають***, донорська сферою якої слугує концепт ЛЮДИНА, повністю відтворено в перекладі.

У перекладі також трапляється трансметафоризація – заміна донорської сфери метафори [4, с. 463], що пояснюється відсутністю метафори з таким самим образом в мові перекладу: *Він дуже скоро зрозумів, що так можна* ***пробамкати*** *усе життя // Он очень скоро понял, что так можно всю жизнь* ***проворонить***. Донорською концептосферою метафори в оригіналі є ДЗВІН (*бамкати* – «гудіти, дзвеніти від ударів (про дзвін)» [5, т. 1, с. 99]), а в російському перекладі – ПТАХ («*проворонить* – «пропустить, прозевать, оказавшись невнимательным, ротозеем, рохлей» [6]). ***Дурна*** *рутинна праця у школі гнітила його і вимучувала … //* ***Тупая*** *рутинная работа в школе угнетала и изнуряла его…* Донорську сферу метафори оригіналу ЛЮДИНА замінено донорською сферою АРТЕФАКТ в перекладі.

Для створення метафори авторами оригіналу та перекладу використано різні знаки концепту ЛЮДИНА, що пояснюється специфікою вживання слів і їхньою сполучуваністю в мовах оригіналу та перекладу: *Під вікнами розкинулися квітники, серед яких гордо* ***тримали варту*** *соняхи, мальви і жоржини // Под окнами раскинулись цветники, на которых гордо* ***несли стражу*** *подсолнухи, мальвы и георгины.*

Під час перекладу роману Юрія Винничука «Танґо смерті» для передачі метафор оригіналу перекладач вдається до різних трансформацій: метафоризації, деметафоризації і трансметафоризації, заміни компонента донорської сфери, які допомагають як зберегти образність оригіналу в перекладі, так і втримати баланс денотативної, конотативної та прагматичної інформації текстів оригіналу та перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОМИССАРОВ, В.Н./КОРАЛОВА, А.Л. (1990): *Практикум по переводу с английского языка на русский*. Москва: Высшая школа.
2. ЛАКОФФ, Дж./ДЖОНСОН, М. (1990): Метафоры, которыми мы живем. *Теория метафоры*. Москва: Прогресс, с. 387– 416.
3. ЛИТВИН, І.М. (2018): *Перекладознавство*. Черкаси: Ю. А. Чабаненко.
4. СЕЛІВАНОВА, О.О. (2012): *Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке.* Черкаси: Ю. А.Чабаненко.
5. *Словник української мови* (1970–1980). Київ: Наукова думка.
6. ОЖЕГОВ, С.И./ШВЕДОВА Н.Ю. (2007): *Толковый словарь русского языка*. Москва: ООО «ИТИ технология».
7. ШВЕЙЦЕР, А.Д. (1988): *Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты*. Москва: Наука.
8. NEWMARK, P. (1991): *About Translation*. Clevedon (England): Philadelphia Multilingual Matters.

Марія Никончук
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ВІДТВОРЕННЯ МЕТАФОР ТА МЕТОНІМІЙ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ПРАКТИЦІ

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених перекладу метафори, це питання залишається недостатньо вивченим у перекладознавстві; за загального розуміння метафори як проблеми перекладу [1, 2, 3] пошуки конкретного способу розв'язання цієї проблеми варіюють залежно від позиції дослідника. Таким чином **метою** нашого дослідження є аналіз особливостей відтворення метафор та метонімій у перекладацькій практиці.

Згідно з теорією П. Ньюмарка основними проблемами, що постають перед перекладачем, є вибір оптимального принципу перекладу тексту в цілому і переклад метафор [4, с. 104]. Метафору дослідник розуміє широко, як будь-який образний вираз, і розрізняє їх за структурою та за функціями, при цьому здійснюючи наголос на конотативній та естетичній функції метафори. Тут ми маємо розтлумачити, що під конотативною функцією метафори автор має на увазі здатність метафори всебічно й розгорнуто представляти абстрактні й конкретні поняття, яскравіше виражати свою думку, а під естетичною – здатність здійснювати естетичний вплив на читача.

Тож тут перед перекладачем постає важке питання, а саме його вміння визначити, який обсяг семантики слова, вжитого у переносному смислі, належить перекладати у перекладі. П. Ньюмарк запропонував класифікувати метафори, здійснивши їхню систематизацію за способом перекладу. Таким чином можливо виділити: 1) стерту метафору, 2) кліше, 3) стандартну метафору, 4) оригінальну метафору, 5) метонімію, 6) порівняння, 7) надлишкову метафору, 8) адаптовану метафору та 9) «новітню» метафору [4, с. 106].

Теорія П. Ньюмана набула популярності серед дослідників та стала підґрунтям досліджень на різних парах мов. Рази з тим, узагальнюючи результати дослідження перекладу метафор епічної поеми «Шахнаме» Фірдоусі, А. Шабані доходить висновку, що застосування переважно першої з визначених П. Ньюманом процедур (тобто переклад через той же образ) призводить до буквального перекладу, а інших шести процедур – до експлікації, спрощення і створення тексту, орієнтованого на читача [5].

Іншими словами, переклад через той же образ, відповідно до термінології нашого дослідження, можна було б визначити як одужуючий (тобто такий, що наближається до позиції автора, його національно-історичної картини світу), а переклад через інший образ, відтворення смислу, адаптацію, вилучення – як одомашнення, яке спричиняє «відхід» від оригінальної авторської метафорики, проте робить текст ближчим до читача, тобто зрозумілішим і легшим для прочитання.

ЛІТЕРАТУРА

1. ШИКАЛОВ, С.В. (2010): Способы перевода метафор в концепции Питера Ньюмарка: *Современные проблемы частной теории перевода*. Москва: Рема, с. 156–162.

2. ЯСИНЕЦЬКА, О.А. (2007): Англомовна неометафорика концепту «РЕКЛАМА – НЕСТРИМНА СТИХІЯ» у перекладі українською мовою. *Вісник СумДУ*, №1, с. 175–180.

3. AL-HASNAWI, Ali R. (2007): Cognitive approach to Translation Methaphors. *Translation Journal*, Volume 11 №3, p. 32–37.

4. NEWMARK, P.A. (2008): *Textbook of Translation*. Harlow: Pearson Education Limited

5. SHABANI, A.A. <http://www.translationdirectory.com >. [online]. [cit. 12.01.2019].

Юлія Опанасенко
(Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького)

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ДЕТЕКТИВНОЇ ПРОЗИ А. КОНАН ДОЙЛА

Артур Конан Дойл – яскравий представник жанру класичного детективу. У своїй творчості письменник продовжив традиції засновника цього жанру Едгара По, значно збагативши детектив низкою характеристик, що проявилися в дистрибуції образу героя, способах зображення середовища дії, розробці сюжетної лінії твору тощо. Аналізуючи детективну прозу Конан Дойла, виокремлюємо проблеми, які утруднюють переклад цих творів іншою мовою. Ці труднощі можна умовно розділити на кілька груп.

1. Прагматичні проблеми.

Події оповідань та повістей про Шерлока Холмса відбуваються здебільшого в Лондоні наприкінці XIX – початку XX століття, і це може становити труднощі як для перекладача, так і для реципієнта перекладу. Ці проблеми мають прагматичний характер, позаяк спричинені відмінностями в комунікативних ситуаціях текстів першотвору та перекладу. Якщо говорити про сучасні переклади, то йдеться про відмінності між комунікативною ситуацією тексту оригіналу, опублікованого на початку XX ст., і ситуацією тексту країни мови перекладу в XXI ст. Це, зокрема, стосується явищ чи предметів, які наразі вийшли з ужитку або ж є застарілими, через що сучасний читач, який, приміром, не володіє достатнім для розуміння тих чи тих історизмів обсягом фонових знань, може бути дезорієнтований у тексті, не повністю зрозуміти сюжет чи хибно його тлумачити. У такому разі перекладач постає перед дилемою: чи переносити в текст перекладу такі лексичні одиниці, якщо так, то як їх передати цільовою мовою, щоб текст перекладу сприймався природно й не викликав хибних думок у реципієнта.

У детективній прозі Конан Дойла такі лексеми трапляються доволі часто. До них належать різноманітні транспортні засоби, якими послуговуються герої

його творів, предмети побуту, одяг, засоби зв'язку, які можуть бути абсолютно невідомими нинішньому поколінню. І фрази на кшталт *«call a cab»* і *«drop a line»* сучасним читачем можуть сприйматися інакше, ніж за часів Конан Дойла. Саме тому прагматика текстів англійського митця перебуває в центрі уваги перекладача його творів.

2. Культурологічні проблеми перекладу.

Іншу групу проблем, що постають під час перекладу детективних оповідань і повістей про Шерлока Холмса становлять труднощі, спричинені різницею культур. У нашому випадку мова ведеться про англійську (або британську) культуру та культуру мови перекладу. На практиці це реалізується в різних формах звертань, одиницях виміру, грошових одиницях тощо. Так, в англійській мові немає різниці між займенником *«you»*, який використовується для формальних звертань до людей, та неформальним *«you»*, проте така різниця є в багатьох мовах. Зазвичай шляхи розв'язання цієї проблеми варто шукати в контексті, через усвідомлення соціальних норм або через виявлення більш формальних граматичних конструкцій у тексті оригіналу. Тут знову ж таки на передній план виходить чинник часової віддаленості оригіналу й перекладу: у XIX ст. люди, навіть пов'язані близькими стосунками, нерідко використовували формальні способи звертання, про що свідчить і часте вживання прізвищ, а не імен у звертання до близьких друзів.

3. Лінгвістичні проблеми перекладу.

Ще одну групу труднощів для інтерпретатора становлять проблеми, зумовлені особливостями двох мов – мови першотвору та мови перекладу, а також проблеми, які є специфічними для тексту оригіналу. У своїй прозі Конан Дойл нерідко використовує довгі складні речення з кількома підрядними або сурядними частинами, розділеними комами та крапками з комою. І хоча такі складні конструкції є характерною рисою ідіостилю автора, проте часом вони стають на заваді розуміння тексту реципієнтом перекладу. Розв'язання цієї проблеми може полягати в членуванні речення. Прикладом такої перекладацької трансформації слугує переклад речення із оповідання «A Scandal in Bohemia» («Скандал у Богемії»):

My own complete happiness, and the home-centred interests which rise up around the man who first finds himself master of his own establishment, were sufficient to absorb all my attention, while Holmes, who loathed every form of society with his whole Bohemian soul, remained in our lodgings in Baker Street, buried among his old books, and alternating from week to week between cocaine and ambition, the drowsiness of the drug, and the fierce energy of his own keen nature [1, p. 161].

Це дуже довге речення змусить навіть носія мови оригіналу перечитати його щонайменше один раз, аби повною мірою зрозуміти зміст. Водночас воно відображає індивідуальний письменницький стиль Дойла, а також стиль оповіді доктора Вотсона. Розгляньмо український переклад цього уривку В. Панченка:

Безхмарного щастя й суто родинних інтересів, що виникають у чоловіка, коли він уперше стає господарем свого дому, було досить, щоб поглинути всю мою увагу. Тим часом Холмс, що своєю богемною душею ненавидів усяке

світське життя, зоставався в нашому помешканні на Бейкер-стрит, похований серед своїх старих книжок, проводячи тиждень за тижнем між кокаїном та честолюбством, між наркотичною дрімотою й шаленством своєї запальної натури [2, т. 1, с. 190].

В українському перекладі замість одного речення знаходимо два, проте й вони виявляються досить довгими і в такий спосіб передають загальний стиль оповіді.

Через оповідача Вотсона Конан Дойл демонструє потужний словниковий запас, зокрема він використовує значну кількість прикметників і прислівників для опису предметів і людей, а також для створення атмосфери. Це характерна для його ідіостилю риса. Приміром, він не говорить, що хтось був просто «милим» чи «приємним», натомість він використовує три прикметники, аби влучно охарактеризувати зовнішність та вдачу персонажа. Саме це можемо спостерігати в оповіданні «The Adventure of the Abbey Grange» («Убивство в Ебі-Ґрейндж»):

Seldom have I seen so graceful a figure, so womanly a presence, and so beautiful a face [1, p. 637].

У перекладі В. Панченка маємо:

Нечасто доводилось мені бачити таку струнку постать, витончені манери і вродливі риси [2, т. 3, с. 200].

Дойл також тяжіє до використання великої кількості синонімів. Для опису репутації Ірен Адлер автор застосовує дві лексеми *«dubious» «questionable»* [1, p. 161], які є синонімами. У таких ситуаціях інтерпретаторові важливо уникати повторення лексем і залучити увесь потенціал мови перекладу, використовуючи водночас багато прикметників і прислівників. Пошук достатньої кількості синонімів може становити труднощі для перекладача.

Отже, труднощі перекладу детективної прози А. Конан Дойла зумовлені низкою чинників, серед яких можна виокремити прагматичні, культурологічні та лінгвістичні відмінності. Подолання цих труднощів вимагає свідомих зусиль інтерпретатора, спрямованих на відтворення унікальності творчої спадщини письменника, забезпечуючи водночас адекватне відтворення першотвору в рецептивній культурі шляхом застосування відповідних перекладацьких прийомів.

ЛІТЕРАТУРА

1. DOYLE, A.C. (1982): *The Penguin Complete Sherlock Holmes*. Aylesbury: Hazell Watson &Winey Ltd.

2. ДОЙЛЬ, А.К. (2010): *Пригоди Шерлока Холмса*. Київ: Веселка; Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. Т. І.

Анастасія Панасовська
(Національний Авіаційний Університет)

ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖАНРУ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРИЛЕР ПРИ ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ПОЛИ ГУКІНЗ «ГЛИБОКО ПІД ВОДОЮ»)

Психологічний трилер – це протиріччя, самопогоджений жанр з центральною діалектикою, в рамках якої читач має змогу осягнути розум, хоча не може зрозуміти свідомість. На думку Дейва Кера, трилер є, переважно, жанром американським, оскільки йому «властиві безпосередність і сила впливу, які рідко зустрічаються в європейському (мистецтві), дослідження фізичних і емоційних меж життя, захоплення небезпекою, усвідомлення її фатальної сили, що притягує» [3].

Лінгвістичний і стилістичний аналіз тексту є однією з найважливіших частин в сучасному лінгвістичному дослідженні. Покладаючись на це, ми можемо зазначити, що вище згадані риси, або, так званні, мотиви в основному передаються з допомогою використання специфічних лексичних стилетворчих засобів, як, наприклад, термінів, абревіатур, антропонімів, топонімів, реалій, звукозображальної лексики та іншомовних вкраплень. Саспенс (ефект відчуття невизначеності) – найбільш задіяний стилістичний засіб в кримінальній, психологічній літературах і детективних історіях. У XX сторіччі набула популярності психолінгвістика, вивчення процесів, які допомагають людям використовувати мову, а саме вивчення лінгвістичних особливостей літературних текстів і їх комунікативного аспекту.

Читаючи психологічний трилер, те, що відчувають читачі, Р.Дж. Герріг називає «аномальним відчуттям невизначеності» [5]. До останнього рядка твору «Глибоко під водою» читач не розуміє, хто скоїв вбивство Нел Еббот, чи, можливо, це була випадковість, винним може виявитися кожен і в той же момент ніхто. Читачі фізично стають пов’язаними з книгою і відчувають занепокоєння, прискорене серцебиття і переходять у стан емоційної напруги. Зазвичай, невідомість – це стан в якому нам не вистачає знань про певний доволі важливий цільовий результат [2, с.248].

Читачі можуть визнати наявність обох світів вигаданого, викликаного історією, яку вони читають, паралельно світу, в якому вони живуть. Читачі відчувають кожен момент абстрактного в історії, особливо ті, що зосереджені навколо ефекту відчуття невизначеності. Наприклад, у романі Поли Гоукінз сестра головної героїні пише книгу про жінок, які загинули в Затоні Утопленицъ. Історії кожної з них оповиті таємницею і стоять на межі з містичним. Введенням історії про дівчинку, Ліббі, яку було вбито за часів полювання на відьом, автор змушує нас задуматись про те, що можливо лиха слава Затону тягнеться з часів, коли чоловіки вершили безпідставні правосуддя над жінками, а тепер жителі Бекфорду розплачуються за це.

Кембриджський словник терміну «невизначеність» дає таку дефініцію, як «відчуття хвилювання або нервозності, яке виникає у вас, коли ви чекаєте, що

щось відбудеться, і не впевнені в тому, що буде» [1]. Більшість трилерів покладаються на невизначеність, аби змусити читача продовжити читати історію інтенсивніше і повністю проникнути в світ, який зображено. Невизначеність – це побудова послідовного введення в низку проблем, які вирішуються протягом всієї історії. Зазвичай такий стилістичний прийом використовується, щоб управляти темпом історії. Темп розвитку сюжету також займає важливу нішу в розповіді та впливає на читацький досвід людини. Ефективне використання темпу може і змусити читача відчути максимальне напруження, і дати перепочинок доти поки розв'язка сюжету не буде зрозумілою [4, с. 6], [7]. Наприклад, «Глибоко під водою» Поли Гоукінз написано у форматі розповіді-щоденника, сюжет розгортається планомірно, але в той же час другорядні персонажі не вплетені у потік свідомості головних героїв, і тим самим кожен них розповідає свою історію.

Лінгвістичні особливості сучасних психологічних трилерів значно змінилися в порівнянні з тими, що були реалізованими в класичних трилерах. Як літературний, так і лінгвістичний методи аналізу мають бути поєднані в дослідженні відчуття невизначеності в кримінальних історіях. Ці методи показують, що напруження в сюжетних історіях вводиться методом нелінійного причинного представлення розповіді.

Центральний конфлікт в епізоді з ефектом відчуття невизначеності зазвичай зображують доволі стисло, без складних описів, які, в свою чергу, притаманні іншим епізодам. Структура речення і його забарвлення також сприяють напруженій атмосфері в сюжеті історії. Розглядаючи аспект зображувальних засобів, номінативні речення використовуються переважно на додаток до перерахування, вставних слів і емфатичних конструкцій.

Використання окличних, питальних та неповних речень, часто з великої літери, передає емоційний стан того чи іншого персонажу. Використання таких стилістичних засобів демонструють, наприклад, манеру спілкування підлітків шістнадцяти-сімнадцяти років: в реакції племінниці Джулс відчутний юнацький максималізм та негативне ставлення до «нової доглядачки». Таким чином, автор встановлює тісний контакт з персонажем, і читач відчуває занепокоєння і хвилювання водночас з головним героєм.

Стилістичні прийоми також сприяють створенню емоційної напруги в психологічних трилерах. Автори вводять опис персонажа або природи, використовуючи різноманітні епітети, щоб дати читачу відчути напруження і емоційне забарвлення розвитку історії безпосередньо. Для створення цілісного психологічного антуражу трилера, який вплине на свідомість і торкнеться таємних страхів та секретів читача, використовуються різноманітні лінгвостилістичні засоби: епітети; для збільшення експресивності використовуються деякі інтенсифікатори (*all, ever, even, quite, really, absolutely, so*) у випадку, коли з'являється потреба збільшення експресивності задля того, щоб читач зрозумів чим різниться описана ситуація від повсякденного звичного плину життя героїв; порівняння; метонімія та один з її різновидів синекдоха. Наприклад, коли ми позиціонуємо вид з «вікна» і «вікно», безпосередньо, як частину самого «місця», яке викликає певні спогади і емоції у головної героїні.

Використовуючи цей засіб і такий опис, автор показує думку героїні стосовно тих, хто відвідував їх будинок.

Окрім того, щоб зробити ефект очікування більш емоційно-зарядженим, часто використовуються епітети з позитивною і негативною конотацією водночас. Гіпербола та метафора також поширені стилістичні засоби в психологічних трилерах. Такі стилістичні прийоми мають, як правило, явне і приховане значення. Вони використовуються, щоб гіперболізувати події і риси характеру героїв. Задля того, щоб наштовхнути читача на свої власні висновки із тривалого сюжету, автор іноді опускає власну думку. Автори, як правило, використовують їх одночасно в одному реченні або абзаці, крім того, подібні речення можуть включати і епітети, і порівняння, і навіть рефрени.

У висновку можна зазначити, що лінгвостилістичний аналіз тексту є одним з найважливіших питань сучасної лінгвістики. Мовні засоби набувають форми лінгвостилістичних засобів у тому випадку, коли вони впливають на формування стильової структури тексту (наукового, ділового, публіцистичного, розмовного художнього), яка досліджується як сукупність рис стилю. Стилістичні прийоми сприяють створенню емоційної напруги в психологічних трилерах. Автори вводять опис персонажа або природи, використовуючи низку епітетів, щоб дати читачеві відчути напруження і емоційне забарвлення розвитку історії безпосередньо. Задля того, щоб наштовхнути читача на свої власні висновки із тривалого сюжету, автор іноді опускає власну думку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cambridge Online Dictionary < https://dictionary.cambridge.org/ru/suspense >. [online]. [cit. 23. 2. 2019].
2. CLARK, H.H./VAN DER WEGE, M.M. (2002): *Psycholingustics*. Stanford University.
3. DAVE, K. (2011): *When Movies Mattered: Reviews from a Transformative Decade*. University of Chicago Press.
4. DUTTA-FLANDERS, R. (2017): The Language of Suspense in Crime Fiction: A Linguistic Stylistic Approach. University of Kent.
5. GERRIG, R.J. (1989). Suspense in the absence of uncertainty. *Journal of Memory and Language*. 28(6), p. 633-648.
6. HAWKINS, P. (2017): *Into The Water: A Novel.* London : Doubleday.
7. NAILLON, B. What Is Narrative Pace? <http://penandthepad.com/narrative-pace-3907.html>. [online]. [cit. 23. 2. 2019].
8. What is the difference between psychological and horror genres? <https://www.quora.com/What-is-the-difference-between-psychological-and-horror-genres-Is-the-psychological-genre-a-subset-of-horror-or-are-they-different-altogether>. [online]. [cit. 23. 2. 2019].

Наталія Сердюк
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІРОНІЇ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ОРИГІНАЛУ ТА ПЕРЕКЛАДІВ ОПОВІДАННЯ Е.А. ПО «THE CASK OF AMONTILLADO»)

Сучасні лінгвістичні наукові розвідки дедалі більше спрямовуються на характер і механізми сприйняття іронії у мові та мисленні, але, з огляду на багатофункціональність і багатогранність цього явища, одними з найактуальніших питань сьогодення, на нашу думку, залишаються дослідження мовної природи її створення та специфіки її художнього перекладу.

Ролі та місцю іронії в площині художнього твору присвячено багато вітчизняних і зарубіжних робіт як суто літературознавчого, так і літературознавчо-лінгвістичного характеру (Н. Арутюнової, К. Воробйової, І. Гальперіна, Б. Гомлешко, О. Єрмакової, Н. Іткіної, Д. Муеке, Р. Рея та ін.). Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що іронія відіграє важливу роль в художніх текстах і завжди є засобом реалізації суб'єктивно-оцінної модальності, художньою формою авторської оціночної позиції, оскільки надає твору особливого забарвлення, природності мовлення чи естетичної краси та яскравості замальовок, допомагає передати його настрій і розкрити незадоволеність автора оточуючим світом. Аналіз лінгвістичних досліджень показав, що, не дивлячись на зростаюче значення іронії в зарубіжній літературі, мало уваги приділено специфіці перекладу іронічних художніх текстів українською мовою, що підсилює актуальність теми.

Спробуємо визначити деякі особливості відтворення іронії художніх текстів українською мовою на прикладі англомовного оповідання Е.А. По (Edgar Allan Poe) «The Cask of Amontillado» (1846 р.) та двох його перекладів: Б.Д. Ткаченка («Бочка Амонтільядо») (1928 р.) та В.Й. Шовкуна («Барильце амонтильядо») (1992 р), у якому розповідається про те, що збіднівший дворян Монтрезор, планує помститися за образу успішному дворянину Фортунато, який вважає його своїм другом і з радістю йде до його підвалу для дегустації рідкісного вина «Амонтильядо», не підозрюючи, що там йде на свою смерть.

Аналіз твору-оригіналу «The Cask of Amontillado» та двох перекладів українською мовою засвідчив певну специфіку відтворення іронії у них:

1. *Іронія може реалізовуватись на різних мовних рівнях*: лексичному, стилістичному, синтаксичному, фонетичному, графічному. Основними засобами створення іронії в оповіданні «The Cask of Amontillado» та її перекладах вважаємо: лексико-семантичні − фразеологізми, емоційно-оцінні прикметники; стилістичні – повтор, градація, каламбур; синтаксичні − вставні елементи (звертання), короткі одночленні речення (питання, прохання).

2. *Можливість змістовних втрат іронічного наповнення англомовних одиниць, відтворених українською мовою*. Аналізоване оповідання за своєю природою доволі наповнене іронією, але в українських перекладах іронічність

деяких мовних одиниць може зникнути. Наприклад, навіть, у назві оригіналу «The Cask of Amontillado» слово *Amontillado* позначає назву дорогого іспанського вина, а слово *cask* (*«барильце, бочка, контейнер»)* є однокореневим до *casket* (*«труна»),* – тобто назва твору з основним змістом «*барильце/бочка вина «Амонтильядо»»* має прихований зміст «*труна «Амонтильядо»»,* – але україномовні читачі цього підтексту не знатимуть і іронічність назви перекладу «Барильце/бочка Амонтільядо» втрачається. Можливе в оригіналі зміщення значення слів *casket* та *cask* є певною грою слів автора, яке несе в собі певну іронію, оскільки Фортунато не знає, що саме вино як певна приманка стане для нього труною, як образом смерті. Тож, іронія та прихований підтекст назви твору-оригіналу «The Cask of Amontillado» усвідомлюється англомовним читачем вже з перших рядків твору (де Монтрезор говорить про план вбивства), а у читачів українського перекладу відсутня така можливість.

Варто зазначити, що український переклад назви твору за Б.Д. Ткаченком («Бочка Амонтільядо»), на нашу думку, є більш вдалим, ніж за В.Й. Шовкуном («Барильце амонтильядо»), бо слово *бочка* містить менше позитивної конотації, аніж *барильце,* що є більш наближеним до інтенції автора.

3. *Використання транслітерації для перекладу безеквівалентної лексики також може стати причиною втрати іронічності у перекладах*. Наприклад, не всі зможуть зрозуміти прихований зміст імен героїв твору, де *Fortunato* (італ. «щасливий, сприятливий, вдатний») відтворено обома перекладачами як *Фортунато*, а *Montresor* (франц. *mon tresor – мій скарб*) – як *Монтрезор*, оскільки автор іменем «Фортунато» наділяє героя рисами людини-щасливчика, але насправді він таким не виявився, іменем «Монтрезор» – дає зрозуміти читачеві, що герой ставиться до себе як до скарбу, але також насправді таким не виявився. Цей недолік транслітерації можна компенсувати примітками перекладача, які він може подати у дужках або виносках

4. *Переклад використаного автором прийому семантизації лексеми оригіналу* (словникові значення лексичних одиниць відступають на другий план, а на перший виходить контекстуальне, протилежне до вихідного, значення) *може бути різного виду: і повним, і з розширенням вихідного іронічного звороту, і з додаванням змістових компонентів*. Наприклад, коли Монтрезор говорить Фортунато про те, що він радий зустріти його і ця зустріч є щасливою, то варіанти перекладу можуть бути різні, не дивлячись на один і той же самий прийом семантизації лексем:

My dear *Fortunato, you* ***are luckily met****.* [3] – ***Мій дорогий*** *Фортунато, от* ***щаслива зустріч****!* [1, с. 32] – *Яке* ***щастя, що я тебе зустрів****,* ***мій любий*** *Фортунато!* [2]

Вербальну іронію на рівні слова можна простежити завдяки вживанню у звертанні емоційно-оцінного прикметника *dear,* який набуває іронічного змісту − він не *дорогий друг*, а як ворог. Переклад такої іронії чітко видно у прикладах:

My friend*, no; I will not impose upon your good nature.* [3] – ***Друже мій****, ні; я не хочу так зловживати Вашу добрість.* [1, с. 32] – *Ой ні,* ***друже****, ні. Я не хочу зловживати твоєю добрістю.* [2]

***My friend**, no. It is not the engagement, but the severe cold with which I perceive you are afflicted.* [3] – ***Мій друже,** ні; не запросини, а от холод який — я бачу, Ви змерзли.* [1, с. 32] – *Ой ні, **друже**, ні. Хай навіть ти й вільний, але я бачу, що в тебе сильна застуда.* [2]

Фортунато у підвалі був відразу обвитий ціпком на замку; він не розумів, що відбувається, оскільки випите вино подіяло, а Монтрезор, умовно «благаючи» повертатися назад, сповіщає, що залишилися дрібниці, які ще в його силі («*the little attentions»),* під якими читач розуміє власне вбивство:

*Once more **let me implore you to return**. No? Then I must positively leave you. But I must first render you all **the little attentions in my power**.* [3] – ***Ще раз дозвольте благати Вас повернутись**. Ні? Тоді я доконче мушу покинути Вас. Але перше мушу віддати Вам **всю невеличку увагу, яка тільки є в моїй силі**.* [1, с. 33] – ***Ще раз благаю тебе – вертаймося**! Не хочеш? У такому разі мушу тебе покинути. Але спершу я повинен зробити тобі **одну невеличку послугу**, яка **цілком у моїх силах**.* [2]

5. *Іронія ралізується на використанні в зовнішньому плані позитивної оцінки, а у внутрішньому – негативної*, через те, що позитивне судження вважається нормативним, а критичне сприймається як відхилення від норми.

Отже, визначено п’ять основних, на нашу думку, особливостей відтворення іронії оповідання Е.А. По «The Cask of Amontillado» у двох перекладах українською мовою. Перспективами подальших розвідок є дослідження мовних засобів створення іронії в англомовних поетичних творах.

ЛІТЕРАТУРА

1. ПО, Е.А. (1928): Бочка Амонтільядо (перекл. Б.Ткаченко): *Вибрані твори*. Харків: ДВУ, с. 32-33.

2. ПО, Е.А. Барильце Амонтильядо (перекл. В.Й.Шовкун). <https://www.litmir.me/bd/?b=567388> [online]. [cit. 24. 02. 2019].

3. POE, E.A. The cask of Amontilliado <http://xroads.virginia.edu/~hyper/POE/cask.html> [online]. [cit. 24. 02. 2019].

Анжеліка Твердохліб
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ПОНЯТТЯ «СТРАТЕГІЇ» У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Розуміння стратегії як складника діяльності перекладача вимагає визначення її місця серед інших складників перекладацького процесу. Поняття стратегії співвідносять як із загальнішими поняттями, так із конкретнішими.

Термін «стратегія» вживається в перекладознавстві на позначення досить широкого спектру перекладацької діяльності, а саме від вибору тексту до визначення способів відтворення конкретних мовних одиниць [5, с. 240], від безперервності мовленнєвого потоку до корегування власних помилок [4].

Стратегію у перекладознавстві визначають як потенційно свідомий план розв'язання конкретної перекладацької проблеми, що виникає при перекладі тексту або його фрагмента [3, с. 18].

В.В. Балабін розглядає стратегію перекладу як загальну мету, над завдання, завдання-максимум перекладацької діяльності і моделює загальний алгоритм перекладацької діяльності. Це можна змалювати таким чином: ***стратегія перекладу – тактика перекладу – технологія перекладу – спосіб перекладу – метод перекладу – прийом перекладу – оптимальний відповідник*** [1, с. 8-12]. Взявши за об'єкт свого дослідження сленгізми, цей науковець вбачає стратегію у передачі всіх аспектів значення конкретного сленгу на підставі використання ресурсів цільової мови, урахування позамовних чинників, нейтралізації розбіжностей у фонових знаннях комунікантів та запропонуванні оптимального перекладацького відповідника. Крім того, на думку цього ж дослідника, стратегія реалізується у межах конкретного перекладацького завдання, тим самим включаючи її в ширший діяльнісний контекст.

Важливість стратегії в перекладацькій практиці відзначає В.Н. Комісаров: «Крім володіння основними поняттями перекладознавства, майбутні перекладачі повинні виробити в собі правильний підхід до власної діяльності, своєрідне перекладацьке мислення, яке лежить в основі дій перекладача і являє собою його загальну стратегію» [2, с. 35]. На думку цього визначного науковця-перекладознавця, такий професійний підхід до перекладу формується поступово під час навчання, яке орієнтує майбутнього перекладача на «застосування необхідних принципів, методів і прийомів… » [там само]. У порівнянні співвідношення поняття «стратегія» із широко вживаними теоретиками та практичними перекладачами понять «принципи перекладу», «методи та прийоми перекладу» перший термін є гіпо-гіперонімічним, адже «… вироблення перекладацької стратегії передбачає знання та застосування перекладачем загальних принципів здійснення процесу перекладу, які включають три основні групи: певні вихідні постулати, вибір загального напрямку дій … і вибір характеру та послідовності дій у процесі перекладу» [там само, с. 356-357].

Принципи перекладу є постійними складниками компетенції перекладача і стають основою вибору загального напрямку дій, що становить загальну (глобальну) стратегію перекладу. Усвідомлюючи необхідність відтворення смислу, стилю та прагматичних характеристик оригіналу, перекладач обирає загальний підхід, який зумовлює способи розв'язання конфлікту між необхідністю як найповнішого відтворення смислів і розбіжністю обсягу мовних значень, фонових знань, картин світу носіїв мови оригіналу й мови перекладу, завданням відтворення стилю й розбіжностями у стилістичних значеннях слів в обох мовах, відсутністю мовних засобів із належними стилістичними характеристиками у цільовій мові, необхідністю створення тексту легкого для сприйняття цільовою аудиторією і збереження культурно-специфічних ознак оригінального твору. Вибір перекладачем певної позиції у

«системі координат» заданій принципами і визначає формування в нього загальної стратегії перекладу тексту.

Глобальна стратегія визначає підхід до перекладу тексту у цілому, тоді як стратегії перекладу окремих фрагментів тексту, вибір конкретних дій перекладача визначаються локальними стратегіями [1]. Локальні стратегії, у свою чергу, спрямовані на розв'язання конкретних проблем, які виникають у процесі перекладу: відтворення безеквівалентних мовних явищ, реалій, сленгу та фразеології. Під впливом тієї чи іншої стратегії перекладач здійснює вибір конкретного способу відтворення смислових, стилістичних, прагматичних ознак тієї чи іншої одиниці: калькування, компенсацію, пояснення, тощо.

Отже, вибір стратегії є реалізацією того чи іншого принципу щодо конкретного тексту, або конкретного перекладацького завдання. Стратегію як потенційно свідомий план розв'язання конкретної програми вважаємо підпорядкованою дії принципів перекладу, які мають когнітивно-регулятивну природу. Конкретні дії перекладача, які є реалізацією стратегій, керуються тактиками, яким підпорядковані способи та прийоми перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. БАЛАБІН, В.В. (2002): *Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу*. Київ: КНЛУ.

2. КОМИСАРОВ, В.Н. (2004): Современное переводоведение. Москва : ЭТС. – 2004. – 424с.

3. KRINGS, H.P. (1986): *Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French*. Tubingen : Gunter Narr.

4. SEGUINOT, C. (1989): *The Translation Process*. Toronto: H.G. Publication.

5. VENUTI, L. (2019): Strategies of Translation. *Encyclopedia of Translation Studies*. London, New York : Routledge. p. 240–244.

Dušan Tellinger
(Košice, Slovak Republic)

TRANSLATION OF LITERARY AND SACRAL/RELIGIOUS WORKS

The aim of this paper is to consider a translator´s task to bridge the differences between the Roman-Catholic Church and the Orthodox Church culture. The Roman-Catholic Church with a clear cultural relationship to Roman culture differs from the Orthodox Church with a clear cultural relationship to Greek-Byzantine Orthodox culture. Translation is primarily a culture-, time- and space-bound process, so it is inevitable that scholars of contemporary translation studies will research how the transposition of original literary and theological texts occurs into a foreign cultural «time-space». Both time and space are universal constraints and have integral roles in every kind of literary and theological translation because in every text no action can exist apart from the constraints of time and space. Both literary and sacral/religious texts convey a culturally (temporally and spatially) bound message that must be taken

into account, in addition to linguistic factors. The primary procedures of translation across time and space are domesticizing (naturalizing) and foreignizing (exoticizing). The basic idea of the domestication principle is a translator´s effort to make a text conform to the target culture. In contrast to adapting/domesticizing methods foreignization as a basic method provides additional information about a distant culture. Foreignization signifies the foreignness of the foreign text and can be achieved if translators use the transference of source language cultural words, proper names and connotations. Cultural and language foreignization, naturalization or a balance of the two methods (hybridization/creolization of culture and languge) are basic translation procedures. A translated text may represent a compromise (the so-called language and cultural creolization) between naturalization (domestication) and exotization (foreignization) of original literary and sacral/religious texts. There is a great difference between language and cultural creolization. The founder of contemporary Slovak translation studies Anton Popovič did not favour language creolization in translation, however, he had no objection to cultural creolization in translation.

The contemporary theory of literary and professional (including theological) communication requires the application of all aspects of the research of a literary and theological work. The communicational approach to analysis of all above mentioned works contributes to a deeper knowledge of the function of literary and theological works in the source culture and also across translations in the target culture. The analysis and interpretation of different works may bring a new insight into rules of the text structure that are very important in the translation process. Interpretation of a text is in principle a kind of communication about literature and theology. Interpretation of literary and theological works is, in its way, a product of a kind of literary and theological metacommunication. Interpretation as a communicational activity offers inevitable instructions for adequate reception of these texts in the source culture and for their accurate translations in the target culture. The function of literary texts differs from the function of professional texts. Important parts of professional texts are books and articles with the ecclesiological character and practical theological texts (books of daily devotions, sermons, preachments, homilies, moral lectures, harangues, etc.). In the forefront are theological works of the main Abrahamic religions of the world (Holy Bible, Koran, Talmud).

The informative role of professional texts (including religious texts) worldwide requires a good system of terminology, which is international. In contrast to professional texts with international character, literary texts are saturated with national characteristic lexical items (above all realia) and only with a limited use of international terminology. Literary texts contain all types of realia (including religious realia too), for example in Nikolai Gogol´s work *Meditations on the Divine Liturgy* – written in Paris in 1845 and published in Russia five years after author´s death in 1857. This short work (111 pp.) is more appreciated by theologians than by literary theoreticians of the Russian classic literature of the 19th century. The work was translated twice into Czech only in the interwar period in Czechoslovakia, though no Slovak translation exists. The first translator was Quido Hodura (1921) and the second translator was Josef Vašica (1936). N. Gogol´s mysterious, deeply

religious work, which had been rejected by the Communist regime in Czechoslovakia, was almost not accessible for our readers. After 1989 the work was refreshed in our readership´s memory, because the work is an important example of the religion and mysticism upon the literary production of Russian classics. N. Gogol´s essay is affiliated with devotional literature and, artistic prose. Also, N. Gogol´s text is dioecious and the dimorphism of his work causes different opinions from researchers, as to whether this little known text a real professional text or belongs among literary texts.

In N. Gogol´s essay can be found lexical items (religious terms and realia) with a clear cultural relationship to the Greek-Byzantine Orthodox or Roman-Catholic Church and both Occidental and Eastern cultures. All groups of religious realia required the three Czech translators to have a good historical knowledge because only their erudition makes it possible for readers to understand the broad background of historical and cultural facts. The aim of translational scholars´ research is to consider a translator´s task to bridge the differences between cultures by the literary translation of this meditative literary work. N. Gogol´s *Meditations on the Divine Liturgy* are bound with religious traditions and specific religious terms and realia. In case of necessity a translator must explain realia to readers in footnotes, or in short comments in the text. Quite often classical works, not only N. Gogol´s essay, require a short list of Orthodox Church realia. In appendices of translated books from the Russian classic literature are comments on depicted time (including specific realia). In case of religious realia are reflected social and denominational conditions of our culture, history and religion.

In the two basic types of texts – professional and literary texts – the role of religious terms and realia differs. In professional texts these items have the character of scientific terms, on the other side in literary texts they function the same as other classes of realia in artistic prose. In the field of translation of religious terms and realia we can mention the importance of communication between cultures by the transmission of theology. An important question is, how to comment on N. Gogol´s old fashioned text for our contemporary readership in interest of this main goal (i.e. transmission of theology). The question of reader´s knowledge is important in translation of every work of classic literature because our readership has insufficient background for a perfect understanding of the religious process (for example in Gogol´s essay which was dedicated to the Divine Liturgy of the Orthodox Church). N. Gogol comments on the Divine Liturgy of Saint John Chrysostom (the entrance of pope and deacons into the church, the Holy Liturgy itself, and their leaving the church). The author used the Liturgy of early Church Fathers and therefore the text is hard to understand for present-day readers. The translation of this book is based on the exalted language level, because the Holy Liturgy as a Rite is very different from common language usage. If we pay attention to a translator´s function as mediator of culture and religion, we must underline his basic goal – to retain the authentic atmosphere of Eastern Orthodox Rite for our translation readers. The third Czech translator of this work (1996), Zdeňka Vychodilová, deals in her translation research with theoretical questions on the translation of religious terms and realia. Her translation method of the exotization of Russian Orthodox realia which can be found

in this short work provides broad information about the distant culture depicted in N. Gogol´s text. The translatability of these lexical items depends on every translator´s competencies (not only language, stylistic and cultural competence, but his confessional, character and moral values).

The so-called untranslability of religious terms and realia exemplified in papers and monographs of Z. Vychodilová is called linguistic and cultural untranslatability because failure to find Czech equivalents for Orthodox theological items in the target language and culture. Such lexical items like unusual idioms (for instance realia, historicisms, archaisms, biblicisms) may exclude translation readers from the circle of those who may understand the sense of texts without misconception. We must find during the translation process conterparts (equivalents) in different target languages (Czech and Slovak) for such cultural elements, phrases, idioms, terms and realia, but our bilingual dictionaries are still lacking in great part of elements – the national/historical lexicon with cultural background. Clerical texts require a very difficult reproduction of the cultural lexicon. Only narrow technical articles which contain professional lexicon in the greatest possible extent require predominantly a simply reproduction of terms. Different types of clerical texts constitute proportionally a major part of a translator´s work with professional character and therefore very needed for such texts is a tentative theological knowledge. In the field of translation of religious terms and realia we can mention the importance of communication between cultures by the transmission of theology. Understanding of theological texts is evidently no problem for a translator with theological education.

The function of professional texts (including sacral/religious texts) requires a good system of terminology which is international. In contrast to professional texts with international character, literary texts contain national and historical lexical items (realia) and only a little amount of international terminology. The translation of realia in both literary and sacral/religious works must have the function, which preserves the quality of an original work. The other aim of this paper is to review the role of realia in translating. The purpose of involving realia into translation education (teaching) is to raise intercultural awareness of translators and enable them to gain intercultural communicative competencies. The paper is focused on identifying cross-cultural elements (above all realia) in literary and theological works. Developments in recent decades highlight the importance not only of translators´ language knowledge but also their cultural knowledge. Not only is the perfect accuracy of the theological information in sacral/religious translations a deciding factor of successful work. The role of culture is included in successful translation because it provides additional information about the source culture. Religious translations must take into account linguistic, cultural, historical, sociological and ideological factors. Translation and communication competence, and a sum of other competencies enable translators to carry out the operations necessary to successfully complete the translation and communication process.

Степан Трускавецький
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Переклад – це мистецтво передачі значення вихідного тексту засобами іншої мови. Перекладу підлягають різні типи текстів – художні, наукові, публіцистичні, технічні та ін. Художні твори відрізняються від інших видів текстів наявністю взаємодії автора і реального читача за допомогою різних засобів, характером і способом представлення інформації, композиційною різноманітністю, присутністю авторської позиції. Дуже важливо правильно відтворити авторський намір при перекладі художніх творів. Для цього перекладач використовує різні засоби (у тому числі перекладацькі трансформації, які допомагають перефразувати текст відповідно до правил мови перекладу, але при цьому зберегти зміст вихідного висловлювання).

Крім технічних аспектів, велику роль при перекладі відіграє творчий аспект, коли перекладач пускає в хід свій інтелект, фонові знання, фантазію та інтуїцію. Ще В.С. Виноградов зауважив, що мистецтво перекладу схоже на акторське чи музичне мистецтво. Проте перекладач, на відміну від актора і музиканта, дещо обмежений текстом оригіналу, адже він повинен відтворити заданий зміст [2].

За О.С. Ахмановою, можна виділити три види перекладу:

1) буквальний (підрядковий) переклад, який є механічним перекладом слів іншої мови. Такий переклад порушує норми мови перекладу, оскільки граматичні структури мови оригіналу завжди зберігаються і це порушує логічні зв’язки. Такий вид перекладу може бути корисним при навчанні основ перекладу;

2) дослівний переклад, який, на відміну від буквального, передає головну думку вихідного тексту, проте максимально точно відтворює лексичні і синтаксичні конструкції оригіналу;

3) літературний (художній) переклад, при використанні якого зміст відтворюється засобами літературної мови. Цей вид перекладу полягає у наближенні оригіналу до норм мови перекладу [1].

Художній переклад є найскладнішим видом перекладу, адже він має на меті збереження культурних особливостей оригіналу таким чином, щоб вони були зрозумілі представникам іншої національності. Саме з цим пов’язана дискусія про те, наскільки близьким до оригіналу повинен бути текст перекладу художнього твору. З цього приводу В. фон Гумбольдт зауважував, що будь-який перекладач має неминуче розбитися, зіткнувшись з одним з двох підводних каменів: або він точно притримується оригіналу, не враховуючи мови свого народу, або ж він дотримується своєрідності свого народу і тоді зраджує оригіналу [3].

Інша вимога до перекладача художнього твору полягає у тому, що сам перекладач повинен мати талант до написання творів такого виду. Адже при

роботі з художнім твором він має справу з особливою образністю та емоційністю мовлення автора, відтворити яку без схильності до творчості, майже неможливо. Перекладач відтворює не лише слова автора, його переклад має викликати у читачів ті почуття, які мав на увазі автор. Якщо це не вдається, виникає протиріччя між змістом і формою художнього твору.

Для того, щоб максимально точно відтворити оригінал, перекладач має зберегти засоби виразності мови, різного роду стилістичні фігури, фразеологічні звороти. У цьому випадку, він повинен підшукати еквіваленти, які якомога краще виражають оригінальне значення, але разом з тим, повторюють структури оригіналу.

Одним з найскладніших моментів при перекладі художнього твору є відтворення особливого виду гумору – гри слів. Перекладачу потрібно не лише зберегти зміст, але і обіграти слова перекладу так, щоб зберегти задуману автором гру слів. Часто ця справа є майже неможливою, адже базується на фольклорних, діалектних чи жаргонних елементах, відтворити які не завжди вдається.

Особливі труднощі при перекладі виникають тоді, коли перекладач має відтворити стиль певної епохи та зберегти відповідність культурних елементів. Невідповідність культурних особливостей викликає більше проблем при перекладі, ніж просто невідповідність граматичних структур. Передати епоху написання твору перекладач може через синтаксичні особливості чи специфіку тропів, а не лише використовуючи архаїзми.

Авторські неологізми, які є в оригіналі художнього твору, теж повинні бути відтворені вірно. Цього можна досягти, якщо використовувати ту ж саму словотвірну модель, яку використав автор, зберігши при цьому семантику компонентів слова та стилістичне забарвлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. АХМАНОВА, О.С. (2007): *Словарь лингвистических терминов*. Москва: КомКнига.

2. ВИНОГРАДОВ, В.С. (1978): *Лексические вопросы перевода художественной прозы.* М.: Издательство Московского университета.

3. ГУМБОЛЬДТ, В.Ф. (1984): *Избранные труды по языкознанию*. М.: Прогресс.

Антоніна Уманець
(Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка)

STYLISTIC DEVICES CORRELATING WITH PUN

Historiography of the notion «pun», its classification, stylistic and structural peculiarities, translation and use of pun have been treated in a number of recent research works [1-3]. Obligatory constituents of any pun are the nucleus (two elements which differ in meaning but are related either by graphic or phonetic form), and basic context which creates some conditions to realize turning out of the nucleus into pun. The basis may be made up of the integrity of semantics of both elements of its nucleus, separate semantics of one nucleus, or a new semantic basis. Many scholars differentiate between the terms «pun», «paronomasia», «zeugma», «antanaclasis», «antistatis», «diacope», «contronym», «ploce», «traductio», «oxymoron».

Paronomasia is a rhetorical term for punning, playing with words. Paronomasia is a pun created by the homographic form of a word. Zeugma is based on blending of two or more semantically incompatible word groups into a single structure. The overall effect is humorous or ironical. Scientists define antanaclasis as a rhetorical term for a type of verbal play in which one word is used in two contrasting (often comical) meanings. It is a subtype of homonymic pun. Scholars envisage antistatis as repetition of a word or word group in a contrary (different) meaning; diacope as repeating a word or word group broken up by one or more intervening words; contronym (or a janus word) a word having opposite or contradictory meanings depending on the context in which the word is used; ploce (copulatio) as repetition of a word or name, often with a different sense, after intervention of one or more other words; traductio as repetition of a word or word group in the same sentence or balancing of homonyms. Oxymoron is reviewed by scientists as a stylistic device which can also produce a comical effect when two opposite ideas are joined, likewise paradox. But paradox embraces a sentence, or even text fragments, and though being contradictory to the general truth, it contains an implied truth. Pun, in its turn, exploits multiple meanings of words, or of similar-sounding words, creating humorous or ironical effect.

The difficulties in translating stylistic devices correlating with pun include adequate choice of lexico-grammatical means retaining overall functional and communicative characteristics of a source text, literary norms of a target text, not losing image constituents semantics of a source language units or using deviation correlates: equivalents, variant and contextual correlates, translation transformations. Besides, the translator always considers informative structure of pun and its contextual characteristics. The basis for translation of pun is determined by semantics of one of the nuclear elements, both nuclear elements or a new semantic element. When some nuclear elements do not have any equivalents in the target language, pun is based on one nuclear element, another is transformed, its meaning coincides with meaning of the first element, but form deviates much. The translator always tries to

find proper and adequate translation equivalents identifying nuclear elements, producing pun context and adapting this context to the target text.

Reflecting intralinguistic relationships of signs within one language system, involving relationships of sound resemblance or identity, morphemic structure of words, combinability of words, phrases, texts constitute major difficulties in translating English pun and its correlating stylistic devices into Ukrainian.

REFERENCES

1. БОЛДИРЕВА, А.Є. (2017): Переклад каламбурів як засобу створення гумористичного ефекту : до постановки проблеми. *Записки з романо-германської філології.* № 2(37), с. 11-19.
2. ТЕРЕНИН, А.В. Парономазия, игра слов, каламбур : взгляд на проблему <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=19323>. [online]. [cit. 26.02.2019].
3. GIORGADZE, M. (2016): Categories of Visual Puns. *European Scientific Journal. Tbilisi, Georgia : J. Javakhishvili Tbilisi State University*, p. 362-368.

Аліна Фальковська
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ (на прикладі роману Дж. Селінджера «The Catcher in the Rye»)

Серед численних проблем, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце займає вивчення лінгвістичних аспектів міжмовної діяльності, що називають «перекладом» або «перекладацькою діяльністю». Переклад з однієї мови на іншу неможливий без трансформацій, які повністю або частково змінюють структуру речень оригіналу.

Проблеми перекладацьких трансформацій розглядали в своїх роботах Л.С. Бархударов, Є.В. Бреус, В.М. Комісарів, Л.К. Латишев, Я.І. Рецкер, А.В. Федоров, А.Д. Швейцер та ін. Різні аспекти проблеми використання граматичних трансформацій з метою досягнення адекватності перекладу висвітлювали М.О. Кур'янова, Т.Р. Левицька, І.С. Орлова, С.Б. Фокін, З.Р. Хайрутдинов та інші. Тим не менш, проблема перекладацьких трансформацій взагалі й граматичних зокрема продовжує залишатися актуальною.

Беручи за основу позицію Л.С. Бархударова, під перекладацькими трансформаціями розуміємо різноманітні міжмовні перетворення за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу із метою досягнення адекватності перекладу всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов [1].

Зазначимо, що залежно від характеру одиниць мови оригіналу, які розглядаються як початкові операції, перекладацькі трансформації поділяються на стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, лексичні й граматичні.

Л.С. Бархударов розрізняє наступні види граматичних трансформацій: перестановки, заміни, додавання, опущення, які на практиці «в чистому вигляді» зустрічаються рідко, зазвичай вони поєднуються один із одним, приймаючи характер складних, комплексних трансформацій [1].

Під час аналізу тексту перекладу роману Дж. Селінджера «The Catcher in the Rye», зробленого О. Логвиненко [4] нами були виявлені граматичні трансформації заміни активного стану на пасивний чи навпаки. ... *just before I got pretty run-down and had to come out here and take it easy* [5, с. 4]. – … ще до того, як я мало не врізав дуба і мене притарабанили сюди, щоб я трохи оклигав [4, с. 11]. Заміна числа (множини на однину) в українському перекладі: *What lousy manners, I mean it* [5, с. 130]. – От уже паскудна манера! [4, с. 137].

Заміна часової форми при перекладі на українську мову: *My ears were hurting and I could hardly move my fingers at all* [5, с. 245]. – Вуха щемлять, а пальцями вже й не поворухну [4, с. 253].

У ході порівняльного аналізу тексту оригіналу й тексту перекладу було виявлено наступні види заміни стверджувальної форми на заперечну при перекладі. *He's crazy about you* [5, с. 130]. – А він просто не може без тебе жити [4, с. 137]. Серед граматичних трансформацій заміни форми слів, було виявлено заміну дійсного способу дієслова в перекладі на наказовий. *You could keep the money for when you do take up a collection* [5, с. 62]. – Візьміть у мене гроші зараз, а як збиратимете, то покладете й мої [4, с. 70]. Нами також виявлено заміни частин мови при перекладі. *I'm quite a heavy smoker, for one thing – that is, I used to be* [5, с. 76]. – По-перше, багато смалю, тобто колись багато смалив [4, с. 82]. *I'm a very rapid packer* [5, с. 79]. – Я нас дуже швидко спаковую речі [4, с. 86].

В українському перекладі може спостерігатися граматична трансформація заміни іменного присудка дієслівним. Наприклад, *I dropped about a thousand hints, but I couldn't get rid of him* [5, с. 58]. – Я разів сто натякав йому, щоб ушивався, але де там [4, с. 64].

Часто при перекладі відбувається заміна типу синтаксичного зв'язку. *Stradlater kept whistling 'Song of India' while he shaved* [5, с. 308]. – Стрейдлейтер голився і насвистував «Індійську пісню [4, с. 315]». Наведемо приклад заміни складного речення простим при перекладі: *I figured I probably wouldn't see him again till Christmas vacation started* [5, с. 41]. – Я зрозумів, що на початок різдвяних канікул я не побачу його [4, с.48].

Виявлено, що при перекладі нерідко має місце також явище як перестановка головного й підрядного речення. *If he ever gets married, his own wife'll probably call him «Ackley»* [5, с. 224]. – Напевно, і жінка буде звати його «Еклі», коли він коли-небудь одружиться [4, с. 231].

Серед граматичних трансформацій додавання головних членів речення ми виокремили наступні: *I spent the whole night necking with a terrible phony named Anne Louise Sherman* [5, с. 81]. – Цілий вечір прообіймався та

процілувався з однією дурепою, – звали її Анна-Луїза Шерман [4, с. 88]. У наведеному прикладі англійська конструкція багатократної і тривалої дії spent ... necking (Pv + Ving) уточнюється мовою перекладу двома префіксальними дієсловами «прообіймався» та «процілувався», які разом передають значення ширшого за змістом дієслова *to neck.*

Додавання другорядних членів речення. *Pencey Prep is this school that's in Agerstown, Pennsylvania* [5, с. 29]. – Пенсі – це закрита школа-інтернат для хлопців у Егерстауні, штат Пенсільванія [4, с. 32].

Серед граматичних трансформацій опущення наведемо наступні приклади: *Besides, I'm not going to tell you my whole goddam autobiography or anything* [5, с. 23]. – Та я й не збираюсь описувати тут усю свою триклятущу біографію [4, с. 67].

Отже, аналіз граматичних трансформацій на прикладі перекладу роману Дж. Селінджера «The Catcher in the Rye», зробленого О. Логвиненко, дає підстави стверджувати, що в тексті перекладу найбільш часто зустрічаються такі види граматичних трансформацій, як перестановка, зокрема слів, та заміни, особливо форм слів, членів речення та типів синтаксичного зв'язку, а також додавання членів речення, найчастіше головних (підмета). При перекладі художнього роману Дж. Селінджера «The Catcher in the Rye» найпоширенішим було явище перестановки головного й підрядного речення. У незначній кількості були виявлені також перестановки словосполучень, заміни частин мови та двоскладних синтаксичних конструкцій неповними, додавання другорядних членів речення та опущення. Частовживаними є такі різновиди граматичних трансформацій замін як: заміна типу речення, заміни активного стану на пасивний чи навпаки, заміни способу дієслова, заміни частин мови, заміна типу присудка, заміни підмета-особового займенника на власні імена чи навпаки, заміна числа, заміна стверджувальної форми на заперечну, заміна часової форми й заміна типу синтаксичного зв'язку.

У процесі зіставлення тексту оригіналу та тексту перекладу українською було виявлено такі типи додавання як додавання головних та другорядних членів речення. У тексті перекладу виявлено також незначну кількість граматичних трансформацій опущення, серед яких найчастіше зустрічалося опущення головних членів речення.

ЛІТЕРАТУРА

1. БАРХУДАРОВ, Л.С. (1975): *Язык и перевод*. М.: Межд. отн.

2. КОМИССАРОВ, В.Н. (1990): *Теория перевода*. М. : Высшая школа.

3. СЕЛІВАНОВА, О.О. (2011): *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.

4. СЕЛІНДЖЕР, Дж. Над прірвою у житі [перекл. О. Логвиненко]. http://www.ukrcenter.com/LibraiVread.asp7idH977. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

5. SALINGER, J.D. The catcher in the rhy. http://sleeplessinmumbai.files.wordpress.com/2008/09/jd-salinger-catcher-in-the-rye.pdf. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

Ніна Христич
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО–УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ У СФЕРІ НАФТОВИДОБУВАННЯ

Актуальність статті визначається загальною спрямованістю мовознавства та перекладознавства на вивчення функціонування фахової мови та мовлення, їх вузькоспеціалізованого характеру та вибором адекватних перекладацьких стратегій. Науково-технічна література виконує функцію збереження апріорних наукових надбань, об'єктивованих у формі текстів, і спілкування людей, які створюють ці знання. У таких текстах міститься інформація про науково-технічний прогрес та знаходження ефективних шляхів розвитку економіки країни.

Професійний вокабуляр фахівця окремої галузі, зокрема нафтовидобувної, містить в собі загально-технічні наукові терміни, вузькоспеціалізовані та терміни суміжних галузей. Відповідно, у термінологічній лексиці, що відноситься до сфери нафтовидобувної галузі, можна виділити три групи термінів, при перекладі яких досвідчений перекладач повинен брати до уваги:

1) **загально-технічні наукові терміни**: *analysis – аналіз; synthesis – синтез; direct current – постійний струм; alternating current – змінний струм; sectional area – площа поперечного перерізу; boiling point – точка кипіння; aspect – аспект; experiment – експеримент; equivalent – еквівалент; frequency – частота; process – процес; equipment – обладнання; production – виробництво; singular point – особливість; fuse – запобіжник, information technology – інформаційні технології; implements – робоче обладнання; laser – (лазер) – light amplification – підсилювач оптичного світла індукованим випусканням випромінювання; personal computer – персональний комп'ютер; ROM – read-only memory – обмежений у використанні в сфері нової техніки; LSI – large scale integral – велика інтегральна схема; TEAM – technologies enabling agile manufacturing – технології, що сприяють створенню динамічного виробництва; MAP – manufacturing automation protocol – протокол автоматизованого виробництва*; *GTS – Global Technology Services – глобальна система технологій* тощо;

2) **вузькоспеціалізовані терміни :** *drilling machine – бурова машина; drilling and blasting work – буропідривні роботи; drilling hole – бурова свердловина; oil pipeline – нафтопровід; oil storage – нафтосховище; accompanying gas – супутний газ; solid admixtures – тверді домішки; compressor tube – компресорна труба; oil spill – фонтанування нафти; centrifugal pumps – відцентрові насоси; thermochemical installation – термохімічна установка; oil and gas field – нафтогазове родовище; cathartic space – очисний простір; motor grader – автогрейдер; maneuverability – маневреність; digging depth – глибина копання; breakout force – сила відриву (ковша екскаватора); attachments –*

навісне обладнання; bulldozer blade – відвал бульдозера; head flow – напірна течія; boom lift – підйом стріли; HIP – hot isostatic pressing – гаряче ізостатичне пресування тощо*;*

3) **терміни суміжних галузей:** ***металургія:*** *plasma metallurgy – плазмова металургія; vacuum treatment of metals and alloys – вакуумна обробка металів і сплавів*; ***матеріалознавство***: *alloy steel – легірована сталь; hardfacing – наплавлення твердим сплавом; wear resistant – стійкий*; ***трибологія***: *boundary lubrication – гранична змазка; microasperity – микронерівність; surface-active substance – поверхнева активна речовина*); ***технічне обслуговування та ремонт***: *troubleshooting – пошук і усунення пошкоджень; serviceability – експлуатаційна здатність / ремонтна технологічність;* ***хімічні терміни:*** *bromine – бром; magnesium – магній*; ***екологія*** (*The PAYT – Pay-As-You-Throw – програма боротьби зі шкідливими відходами*; *GASP – Group Against Smoke and Pollution – організація, яка бореться проти забруднення навколишнього середовища; BAT – Best Available Technology – найкорисніші технології* тощо.

При перекладі найбільшу складність викликають вузькоспеціальні терміни нафтовидобувної сфери, адже існують різні види розробок родовищ: підземна розробка родовищ, відкрита розробка родовищ, підводна розробка родовищ тощо. Основною вимогою, що висуваються до терміна, стає однозначність, точність, лаконічність, ємність. Фактично далеко не всі терміни задовольняють цій вимозі навіть у межах науково-технічних текстів. Наприклад: *engine – 1) машина, двигун, паровоз; 2) масло, мастило; 3) нафта.*

Намагаючись підібрати точний еквівалент до лексичної одиниці «нафта», ми зіштовхуємося з полісемією: 1) *oil* – гроші, лестощі, мастило, нафта, нафтопродукт, олія; 2) *petroleum* – нафта; 3) *rock oil* – нафта; 4) *oil fuel* – мазут, нафта, рідке пальне [2].

Часто лексичні відповідники українських та англійських слів не знаходять достатнього відображення в двомовних словниках. Ситуація лексичних невідповідностей ускладнюється тією обставиною, що семантика лексичної одиниці може бути обгрунтована лише контекстом.

З граматичної точки зору, при перекладі довгих фраз ми рекомендуємо вдатися до компресії. Продемонструємо це на прикладі: *The multipurpose Dando Mintec 12.8 is an extremely powerful mid-range mineral exploration drilling rig with a pullback capacity of 12800kgf and can be used for wireline drilling, RC drilling (Reverse Circulation) and RAB drilling (Rotary Air Blast)*.

У нашому прикладі схема інтерпретації з розвитком тексту може бути наступною:

1. *The multipurpose Dando Mintec*;
2. *Dando Mintec 12.8 is powerful*;
3. *It is an extremely powerful*;
4. *It is a mid-range mineral exploration drilling rig*;
5. *It is a rig with a pullback capacity of 12800kgf*;
6. *It can be used for drilling*;
7. *Wireline drilling*.

Такий логічний ланцюжок допомагає будувати асоціативний ряд і у результаті ми отримує продукт – речення українською мовою: *Багатофункціональний Dando Mintec 12.8 є надзвичайно потужним приладом середньої дальності для розвідки родовищ корисних копалин; бурова установка з відкатом, потужністю 12800кгф, яка може бути використана для дротового зв'язку буріння, RC буріння (зі зворотним промиванням) і RAB буріння (Rotary Air Blast).*

При перекладі *RC drilling (Reverse Circulation)* ми застосували описовий спосіб, адже калькування *реверсна циркуляція* була б неточним перекладом. *Reverse Circulation* означає *зворотнє промивання,* а не просто *зворотна циркуляція.* Описовий спосіб перекладу зумовлений відсутністю в мові перекладу необхідних технічних відповідників та неможливістю калькування.

У даному реченні вживаються лексичне скорочення, а саме абревіатура *RC drilling (Reverse Circulation) and RAB drilling (Rotary Air Blast).* Серед причин та передумов виникнення і значного поширення абревіації на сучасному етапі розвитку науки, поряд з екстралінгвістичними факторами (науково-технічний прогрес, соціальні перетворення, розвиток міжнаціональних культурно-економічних зв'язків), ми називаємо і закон економії мовних засобів та мовленнєвих зусиль. Абревіатура – похідні одиниці з ознаками повнозначних слів із словотвірними властивостями, що належать до засобів вторинної номінації. Саму назву *Dando Mintec* ми зберігаємо у перекладі мовою оригіналу, хоча можна застосувати транслітерацію – *Дандо Мінтек*.

Варто зазначити, що особливу увагу під час перекладу слід приділяти термінам, що існують у мові оригіналу, але відсутні у технічній мові носіїв мови перекладу. Такі явища і поняття потребують від перекладача спеціальних навичок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гідролого-екологічний тлумачний словник (1995). А.В. Яцик, О.Д. Антонов, М.В. Корбутяк, П.Д. Сливка. К.: Урожай.

2. Longman Dictionary of Technical English. <http://www.ldoceonline.com> [online]. [cit. 12. 12. 2018].

Ірина Хрін
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ДО ПИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО І ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Головна ціль і сутність перекладу – це донесення до адресата змісту оригіналу за допомогою певного мовного коду. Переклад здебільшого характеризують як механічне перетягання кожної деталі, найменшої дрібнички з тексту оригіналу до тексту перекладу. Прихильники буквального перекладу обстоюють тезу, що якщо перекладач створює текст з наявними відмінними

словами від оригіналу, тобто підганяє переклад під систему мови, на яку він перекладає, то це не можна назвати перекладом взагалі.

Переклад можна назвати багатокомпонентним процесом. У свою чергу він вимагає від перекладача не тільки знань мов на яку/та з якої здійснюється переклад, а й теорії перекладу, обізнаності у сфері діяльності з якою пов'язаний текст для перекладу. Найбільше часу займають вузькогалузеві тексти для перекладу та вимагають особливої уваги від перекладача.

Розрізняють художній, діловий, рекламний та науково-технічний переклади. Кожен з цих перекладів має свою специфіку. Якщо під час художнього перекладання треба передати не лише зміст оригіналу, а й настрій, емоції, відчуття, особливості авторського стилю, то перекладання ділової, рекламної та науково-технічної літератури потребує передусім найточнішого передання певних подій, фактів та опису приладів, устаткування тощо. Останні особливості характерні саме для галузевого перекладу, у процесі якого текст перекладу повинен точно передавати зміст оригіналу, містити загальноприйняту в мові перекладу термінологію й відповідати нормам науково-технічної літератури [1, с. 272].

Художній переклад відіграє важливу роль у сучасній літературі. Адже служить своєрідним мостом від оригінального тексту до перекладеного, і від того, як перекладач передав текст, які мовні засоби використав, залежить цілісне сприйняття всього твору. Ми сприймаємо текст через призму його світосприйняття. Ми відчуваємо те, що відчув перекладач, коли читав твір. Переклад тільки тоді матиме успіх, якщо перекладач зумів передати всі реалії оригінального тексту, трансформуючи їх в реалії перекладу. Тому, щоб літературний твір, написаний іншою мовою, почав функціонувати як витвір мистецтва, перекладач художньої літератури повинен повторити процес його створення. Він має відродитися заново іншою мовою, силою таланту перекладача.

Художній переклад прози чи поезії – це мистецтво, творчість. У процесі художнього перекладу потрібно зберігати атмосферу сюжету та стиль автора. Тому основною метою художнього перекладу є збереження ідіостилю. Ідіостиль (індивідуальний стиль) – система змістовних і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам певного автора, яка робить унікальним втілений у цих творах авторський спосіб мовного вираження [1, с. 272].

Щодо галузевого перекладу, то якість перекладу галузевої літератури значною мірою залежить, по-перше, від особливостей виду літератури, по-друге, від рівня мовної й загальної технічної та наукової підготовки перекладача. Досить часто трапляється, що переклад редагує спеціаліст відповідної галузі. Галузеві тексти зазвичай мають лексико-граматичні особливості, насичесні термінами та спеціальною лексикою. Потрібно зазначити, що терміни виступають головною ознакою будь-якого галузевого тексту, вони чітко називають поняття, явища і розкривають їх основний зміст. Поняття «термін» походить від латинського слова «terminus», яке має значення «межа, кордон». Під терміном слід розуміти не лише слово, а й

словосполучення, яке використовується для позначення певного поняття [2, с. 576].

Для здійснення якісного перекладу галузевого перекладач повинен хоча б частково орієнтуватися в тематиці текстів, використовувати у галузевих текстах терміни, затверджені у відповідних галузевих словниках. Варто пам'ятати, що у галузевих текстах широко використовується лексична синонімія, так замість дієслова to say (сказати) вживаються дієслова to assert, to state, to declare, to reply; замість to clean – to purify.

Отже, основне завдання як галузевих текстів, так і художніх це – чітко та зрозуміло передати текст оригіналу мовою перекладу, а тому це можливо досягти лише точним викладом матеріалу, умінням передати всі реалії оригінального тексту, трансформуючи їх в реалії перекладу та використанням перекладацьких трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВАСЕНКО, Л.А./ДУБІЧИНСЬКИЙ, В.В./КРИМЕЦЬ, О.М. (2008): *Фахова українська мова [Текст]* : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ.

2. КАРАБАН, В.І. (2008): *Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця: Нова Книга.

3. КИЯК, Т.Р. (2006): *Теорія і практика перекладу.* Вінниця: Нова книга.

Тетяна Цепенюк
(Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка)

СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ АРХАЇЗМІВ

Питання перекладу застарілої лексики, архаїзмів зокрема, тривалий час привертає увагу чималої кількості перекладознавців і перекладачів та викликає чимало дискусій щодо найоптимальнішого способу відтворення цих лексичних одиниць. У вітчизняному та зарубіжному перекладознавстві питанням перекладу архаїзмів присвячені праці А. Андерса, А. Федорова, С. Флорина, А. Поповича, Б. Хохела, І. Лєвого, Ю. Найди, В. Комісарова, В.К. Ланчикова, Т.А. Ласінської, Н.М. Рудницької. У своїх розвідках науковці аналізують основні прийоми, стратегії та тактики перекладу архаїзмів, визначають труднощі у пошуку відповідників лексики історично маркованого прошарку в цільовій мові задля збереження національно-культурного та історичного колориту в перекладі, формулюють певні принципи перекладу текстів з урахуванням їхньої часової специфіки. До архаїзмів відносимо застарілі слова, денотати яких витіснені іншими словами. Архаїзми найчастіше вживаються в художній прозі, де виконують чимало функцій: надають твору урочистості, піднесеності, створюють колорит минулої епохи, інколи слугують засобами вираження іронічності і сатиричності. Врахування цієї багатофункціональності є визначальним чинником при перекладі застарілої лексики цільовою мовою.

На думку Л.М. Новічкової [2], проблеми перекладу історично маркованих лексичних одиниць виникають в результаті виникнення історичної дистанції між часом створенням оригінального тексту і його перекладом цільовою мовою. Можна виділити три типи історичної дистанції: 1) текст написано мовою, яка відповідає часу життя автора, проте є архаїчною для сучасного читача; 2) автор зумисне архаїзує текс з метою досягнення певного впливу на читача; 3) відносна історизація тексту як результат використання стилістичного прийому нашарування одного історичного контексту на інший [1, с. 99]. Виникає питання чи варто скорочувати цю історичну дистанцію в перекладі. З приводу цього в перекладознавстві існує дві точки зору. Послідовники першої вважають, що для сучасників автора текст не сприймався як архаїзований, тому з плином часу перекладачу не варто надавати йому цього забарвлення. Інакше читачі перекладного тексту, виконаного через значну кількість років після написання оригінального твору, будуть сприймати його зовсім по-іншому, ніж сучасники автора, для яких цей текст був відображенням реальної дійсності. В такому випадку перекладач вдається до принципу модернізації (актуалізації, осучаснення) перекладу. В результаті застосування цієї стратегії перекладач створює текст, який є зрозумілішим і легшим для сприйняття сучасним читачем. На думку Б. Хохела, «вихідний текст є продуктом минулого та створювався мовою, сучасною для цього минулого, тому текст перекладу повинен створюватися мовою, сучасною для перекладача» [3, с. 152–171]. Однак використання цієї стратегії може призвести до виникнення бар'єру між мовою оригінального тексту і його сучасного перекладу.

Прихильники іншої точки зору переконані, що з плином часу зміни в культурі призводять до застарівання мови художнього твору. В результаті цього сучасні носії мови оригінального твору відчувають, що текст написаний рідною мовою більш раннього періоду, і сприймають його по-іншому, ніж тогочасні читачі. Якщо спиратися на цю позицію, то в перекладі необхідно зберігати цю часову дистантність. Досягнути цього можна вдаючись до принципу архаїзації. Використання цієї стратегії сприятиме відтворенню стилістичної складової вихідного тексту, в такому випадку перекладачу вдається не лише передати зміст оригіналу, а й зберегти в перекладі його історичний колорит.

Як бачимо, описані вище стратегії протиставляються одна одній. Найоптимальнішим рішенням при перекладі текстів іншої історичної епохи можна вважати стратегію помірної модернізації, яка займає проміжне місце між принципами архаїзації і модернізації, оскільки вона дозволяє передати історичний колорит оригінального твору мовою зрозумілою для сучасного читача.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЛАСІНСЬКА, Т.А. (2016): Особливості перекладу деяких груп архаїчної лексики з англійської мови українською. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, № 30, с. 97–101.

2. НОВИЧКОВА, Л.М./СУПЕРАНСКАЯ, А.В. (1985): *Терминологические особенности перевода научно-технических текстов с немецкого языка на русский.* Москва: Радуга.

3. ХОХЕЛ, Б. (1988): *Время и пространство в переводе.* Москва: Радуга.

Анастасія Циганкова
(ДВНЗ «Переяслав Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (на матеріалі роману Дж. Стейнбека «The Winter of our Discontent»)

Англійська мова є міжнародною мовою спілкування. Її популярність і актуальність вивчення зростає. Багато сфер життєдіяльності людини вимагають доброго знання англійської мови. Англійські ідіоми, прислів'я та вирази є важливою частиною повсякденної англійської мови. Вони постійно з'являються в письмовій та розмовній англійській. Основне призначення ідіом – надання мові особливої виразності, неповторної своєрідності, влучності та образності.

На відміну від перекладу інформаційного тексту (наукового, ділового, публіцистичного), переклад художнього твору має низку специфічних особливостей. Надзвичайно гострою проблемою постає переклад так званої безеквівалентної лексики у художніх творах. Переклад фразеологізмів ми розглянемо на прикладі роману Дж. Стейнбека «The Winter of our Discontent».

Фразеологізм – стійкий неподільний зворот мови, що передає єдине поняття, зміст якого не визначається змістом його складових елементів. Наприклад:

Don't think that lets you ***lie jaybird naked*** *with a married man. – И не воображай, что это дает тебе право* ***лежать в чем мать родила*** *рядом с женатым мужчиной.*

Someone near and dear to me is going to ***get a kick in the pants*** *if she doesn't haul freight – Кто-то из моих родственников, из самых близких,* ***получит хорошего пинка в зад****, если сию же минуту не подаст на стол…*

Okay, bugflower but can't I just go up and ***beat the hell out*** *of Allen and Mary Ellen? – Ухожу, ромашка… Только позволь, я поднимусь на минуточку наверх и* ***спущу шкуру*** *с Аллена и Эллен?*

Діапазон фразеологізмів сучасної англійської мови широкий і різноманітний, велика частина ідіом англійської мови запозичена з художньої літератури і не тільки англомовної. Англійські ідіоми бувають дуже специфічні, а бувають напрочуд схожі зі своїми українськими аналогами.

Well, maybe Mr. Bugger's just ***drumming up business****, if he feels better than I do this morning. – Этот мистер Биккер, наверно, уже* ***рыщет по городу****, если, конечно, самочувствие у него чуточку приличнее, чем у меня.*

The big glass doors of the bank folded open and ***a river of people*** *dipped in for money and brought the money to Marullo's and took away the fancy foods Easter calls for. – Распахнулись широкие стеклянные двери банка, и* ***людская речка***

потекла туда за деньгами, а потом завернула к Марулло и вынесла оттуда разные деликатесы, без которых Пасха не Пасха.

На перший погляд переклад англійських ідіом на українську, їх вживання може здатися легкою справою, але насправді це не більше ніж ілюзія. Ризик зробити помилку надто великий, адже цей процес не тільки складний і багатогранний, але і відповідальний. Необхідно при перекладі враховувати стилістичне забарвлення і намагатися передати цю особливість мови. Неточність в перекладі призводить до грубого спотворення змісту оригіналу.

Багато студентів, виконуючи домашню роботу, використовують програму «Перекладач», яка перекладає не досить якісно. Подібні програми не здатні вловити мовні нюанси і перекладають буквально, не враховуючи переносного значення слів.

Перекладаючи твір «The Winter of our Discontent», автор використовує контекстуальну заміну:

Ethan ***was busy as a water skater*** *until the sixth hour struck. Итен* ***чувствовал себя как на водных лыжах*** *– только держись, и продолжалось это до «часа шестого».*

When a man marries he lives in the trees. – Лезьте на дерево, кому дом маловат.

I got dry zeros in my mouth. – У меня от цифр во рту пересохло.

Незважаючи на складність розуміння, і перекладу ідіом, їх вивчення є необхідним компонентом освоєння англійської мови. Адже без знання стійких виразів, просто неможливо розуміти англійську мову, дивитися фільми і читати книги в оригіналі. Використання в мовленні англійських ідіом говорить про глибоке розуміння мови. Стикаючись з ідіомою, ми можемо відчути історико-культурний досвід народу і осмислити його. Крім того, правильне і доречне використання стійких виразів надає мовленню неповторну своєрідність, виразність і лаконічність.

Труднощі перекладу фразеологізмів починаються з їх розпізнавання в тексті. Практично в будь-якій мові існує кілька рівнів фразеологізмів: зафіксовані словником і відомі всім; ті, що виходять з ужитку, але відмічені словником; відомі всім, але з яких-небудь причин не зафіксовані словником; відомі окремим суспільним групам.

Фразеологічні одиниці широко використовуються в літературі всіх стилів. І грамотний перекладач не повинен допускати неточностей у перекладі того чи іншого фразеологізму. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, гру слів, а іноді просто і сенс всього висловлювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійські ідіоми, англійські фразеологізм. <https://teacheng.info/reference/idioms>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

2. Зима тревоги нашей. <https://www.e-reading.club/book.php?book=84809>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

3. Ідіома. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ідіома>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

4. СВЕШНІКОВА, О.В. (2014): *Особливості перекладу фразеологічних одиниць англійської мови на українську.* Київ: Прикладна лінгвістика: проблеми та рішення.

5. STEINBECK, J. The Winter of Our Discontent. <https://www.twirpx.com /file/1943329/>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

Наталія Швець
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ВИМІР ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР (на матеріалі роману L. M. Montgomery «Anne of Green Gables»)

Тривалий час метафору розглядали як стилістичний засіб, головна функція якого – увиразнення тексту (Ф. Ніцше, Х. Ортега-і-Гассет), потім – як співвіднесення різних сутностей (М. Ептер, Ф. Мур, В. Телія). З виходом монографії Дж. Лакоффа та М. Джонсона «Метафори, якими ми живемо», з'являється нове розуміння метафори як процесу усвідомлення людиною одних предметів чи явищ крізь призму інших. У концепції метафоричних моделей Дж. Лакоффа та М. Джонсона наявні область-джерело (source domain), яка постачає власні знаки на позначення іншої сфери, та область-мішень (target domain), що є реципієнтом цих знаків, саме тут вони стають метафоричними найменуваннями, оскільки ці знаки – первісно неістинні щодо позначуваного [2].

Складність перекладу метафори в художньому тексті зумовлюється, з одного боку, оригінальністю мислення автора, а з іншого – різницею між метафоричними системами, притаманними різним культурам і мовам. Носій мови-оригіналу (у нашому випадку – автор твору) може користуватися такими областями-мішенями для створення метафоричного образу, яких або не існує у мові перекладу, або ж вони не асоціюються з областю-джерелом таким чином, як це задумав автор. Завдання перекладача – донести до читача ідею автора, максимально притримуючись вихідних параметрів твору, проте таким чином, щоб це було зрозуміло цільовій аудиторії, тобто у термінах рідної культури.

Поєднуючи когнітивний підхід до розуміння метафори з потребою її перекладу, важливо визначити, яким чином перекладач зберігає рівновагу між сферами «джерело – мішень». Чи вдається йому донести задуману автором метафору і як він експлікує ці сфери.

Мета пропонованої праці – визначити способи відтворення метафори у художньому творі, що були застосовані при перекладі англомовного роману L.M. Montgomery «Anne of Green Gables» [3] українською мовою [1], спираючись на її когнітивне тлумачення.

Беручи до уваги вищезазначену інформацію, вдалося визначити такі способи передачі метафори:

1) повне збереження відповідності «джерело – мішень»;

2) часткове збереження відповідності «джерело – мішень»;

3) трансметафоризація, тобто зміна області-джерела;

4) трансформація експресивності (неметафора – метафора);

5) втрата експресивності (метафора – неметафора).

Охарактеризуємо кожну виділену групу.

Повне збереження відповідності «джерело – мішень» застосовується, коли збігається не лише спосіб сприйняття культурної інформації, закладеної у метафорі, а й правила сполучуваності мови-оригіналу та мови-перекладу. Розглянемо приклади:

I'm afraid ***my imagination is a little rusty*** [3, p. 200] – *Боюсь,* ***уява моя вже трохи заіржавіла*** [1, с.164] (схема IMAGINATION IS A METAL збережена при перекладі);

Josie descended from her perch, flushed with victory, and ***darted a defiant glance at Anne*** [3, p. 233] – *Джозі, переможно сяючи, зістрибнула на землю й* ***кинула на Енн зухвалий погляд*** [1, с. 189] (схема A GLANCE IS AN OBJECT відтворена у перекладі без змін);

As a result Diana had abstained from any further imitative ***flights of imagination*** [3, p. 218] – *Отож Діана утримувалася від нових* ***польотів фантазії*** [1, с. 179] (схема IMAGINATION IS A BIRD повністю втілена в українському варіанті).

Часткове збереження відповідності «джерело – мішень» перекладач використав двома способами:

1) ***структурна перебудова***, коли схему метафори збережено, але граматичне оформлення відрізняється, як-от у таких випадках:

A ***bligh****t seemed to have* ***descended on her*** [3, p.57] – *Здавалося,* ***вона вся аж зів'яла*** [1, с. 49] (A PERSON IS A PLANT);

If I had been killed she would had to ***carry a dark burden of remorse*** *all her life* [3, p. 238] – *Я могла вбитися, і тоді вона мусила б до кінця своїх днів* ***знемагати під важким тягарем каяття*** [1, с. 193] (REMORSE IS A HEAVY OBJECT);

Presently ***they came trooping*** *through the hall and out into the kitchen, laughing and chattering gaily* [3, p. 248] – *Аж ось дівчата, сміючись і весело перемовляючись, проминули передпокій і* ***зграйкою вскочили*** *на кухню* [1, с. 200] (GIRLS ARE BIRDS);

2) ***заміна складників області-джерела***, коли спостерігається лексична або асоціативна невідповідність між елементами метафори, проте загальна схема збережена. До прикладу:

The sun was coming in *at the window warm and bright* [3, p. 3] – *Тепле* ***сонце кидало*** *у вікно свої яскраві* ***промені*** [1, с. 8] (схему СОНЦЕ – ЖИВА ІСТОТА збережено, проте замінена дія);

And I can hear the ***brook laughing*** *all the way up here* [3, p. 42] – *Я чую сміх струмка,* ***як він біжить*** *сюди до нас* [1, с. 37] (схема СТРУМОК – ЖИВА ІСТОТА, проте дію замінено).

Трансметафоризація, тобто зміна області-джерела, застосована при невідповідностях між уявленнями носіїв мови-оригіналу та мови-перекладу. Наприклад:

As if speaking aloud might ***shatter the glorious possibility*** [3, p. 61] – *як ніби, промовивши ці слова вголос, боялася* ***сполохати таку дивовижну ймовірність*** [1, с. 52] (схема POSSIBILITY IS FRAGILE в українському варіанті має вигляд ЙМОВІРНІСТЬ – ЦЕ ПТАХ);

This speech which would have softened good Mrs. Lynde's heart in a twinkling, had no effect on Mrs. Barry…[3, p. 165] – *Серце ласкавої пані Лінд умить розтануло б від такої промови, та на пані Баррі вона жодного враження не справила…* [1, с. 135] (HEART IS HARD замінено на СЕРЦЕ – ЦЕ ЛІД).

Трансформація експресивності, тобто заміна неметафоричного вислову метафорою, відбувається, коли перекладач намагається обіграти контекст відповідно до норм української мови:

I felt as if ***a million eyes were looking at me*** [3, p. 256] – *То було так, наче на одну страхітливу мить мене* ***пронизав погляд мільйона очей*** [1, с. 208];

Anne sighed and betook herself to the back yard, over which a young ***new moon was shining*** *through the leafless poplar boughs from an apple-green western sky* [3, p. 244] – *Енн зітхнула й рушила на заднє подвір'я, куди* ***місяць-молодик зазирав*** *із зеленкуватого західного неба крізь безлисте віття тополь* [1, с. 198].

Втрата експресивності, тобто заміна метафори неметафоричним словосполученням, застосовується нечасто, в основному при перекладі конвенційних метафор, як-от:

It is casting a cloud over my whole life [3, p. 176] – *Через неї в мене геть не лишається радості в житті* [1, с. 145].

ЛІТЕРАТУРА

1. МОНТГОМЕРІ, Л.-М. (2013): *Енн із Зелених дахів (пер. з англ. А. Вовченко)*. Львів: Урбіно.

2. LAKOFF, G./JOHNSON, M. (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago, London: University of Chicago Press.

3. MONTGOMERY, L.M. Anne of Green Gables. <http://www.planetebook.com/Anne-of-Green-Gables.asp>. [online]. [cit. 20. 1. 2019].

СЕКЦІЯ №6. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ

Веклич Олеся
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКА ГРАЦІЇ ДЕЛЕДДИ ЯК ПРОБЛЕМА ДЛЯ ПЕРЕКЛАДАЧА

Грація Деледда (1871–1936) зайняла важливе місце в італійській літературі завдяки своїм ідеологічно натхненних творам, у яких пластично і з любов'ю описувала життя на рідному острові Сардинія, і за які першою серед італійських жінок отримала Нобелівську премію (1927) [5]. Оскільки своєю рідною мовою письменниця вважала саме сардинську [4], то однією з основних характерних рис індивідуального стилю письменниці і стали сардинські вкраплення до італомовного тексту, серед яких можна виділити місцеві реалії, діалектизми та цитування поетичних текстів. Для дослідження способів відтворення українською мовою таких стилістично забарвлених елементів ми проаналізували переклади творів «Плющ» (1908) у виконанні Л. Пахаревського (1911), «Лихим шляхом» (1896), виконаний Н. Кибальчич (1913) та «Тростини на вітрі» (1913), зроблений В. Шовкуном (1975). Для порівняння застосували також і англомовний переклад твору «Тростини на вітрі – «Reeds in the wind», виконаний Мартою Кінг у 1998 році.

Діалектизми в зазначених творах переважно використовуються у репліках персонажів, що зазвичай зображають мешканців сардинських сіл, тож несуть стилістичне навантаження. Перекладачі проаналізованих романів для їх відтворення переважно застосовують нейтралізацію, щоб відтворити лише зміст, а Надія Кибальчич іноді вдається до компенсації за допомогою просторіччя, щоб зберегти і стиль.

Реалії – моно- і полілексемні одиниці, основне значення яких вміщає традиційно закріплений ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача [3, с.58]. У творах Грації Деледди вони відіграють особливо важливу роль. Оскільки письменниця намагається якомога точніше зобразити життя людей на рідному острові, то і застосовує у письмі назви речей побуту, архітектурних будівель, страв, одягу і навіть персонажів міфології, притаманних лише Сардинії. Тож адекватне відтворення реалій в перекладі було дуже важливим для збереження як змісту, так і стилю. На нашу думку, найвдаліший прийом для перекладу реалій обрав Віктор Шовкун – транслітерацію з перекладацьким коментарем, що дозволяє україномовному читачу пізнати колорит італійського регіону і повністю зрозуміти значення забарвленої лексики. Леонід Пахаревський, в свою чергу, реалії просто транслітерує, що певною мірою ускладнює розуміння тексту. Досить цікавим є підхід до відтворення такої лексики і Марти Кінг, чиї стратегії перекладу різняться відповідно до типу реалій. Наприклад, міфологічні реалії перекладачка переважно одомашнює, замінюючи назви італійських міфічних

створінь на назви аналогічних персонажів англійської міфології, добре знайомих англомовному читачу, для якого такий переклад полегшує сприйняття тексту. Побутові реалії Марта Кінг зазвичай залишає без перекладу, просто виділивши їх у тексті курсивом, значення яких можна вивести лише з контексту. Також Кінг, на відміну від українських перекладачів, віднаходить у тексті серед нейтральної лексики оказіональні реалії, які також залишає без перекладу, хоч ті і мають прямі відповідники (наприклад, лексема *bisaccia* [9] – *сакви*). Хоча таке рішення і ускладнює розуміння твору читачем, його можна розглядати як компенсацію, що допомагає зберегти загальний колорит твору.

Та одним із найскладніших завдань для перекладачів творів Деледди, на нашу думку, було відтворити саме включення до текстів фрагментів пісень та поезії сардинською мовою. В оригіналі для кращого розуміння тексту італомовним читачем такі цитати у примітках перекладалися. Для відтворення їх українською мовою Віктор Шовкун застосовує римований переклад, у якому зберігає також зміст і ритм. Надія Кибальчич, в свою чергу, переважно вилучає такі цитування, що, безумовно, призводить до змістових та стилістичних втрат. Як альтернативу перекладачка також застосовує прозовий переклад, завдяки якому зберігається зміст. Аналогічний прийом є основним, яким користується Леонід Пахаревський в таких випадках. Що стосується англомовного перекладу, то у ньому Марта Кінг зберігає лише форму і зміст оригінальної поезії, ритм і рима не передаються. Наголошуємо, що в усіх зазначених перекладах в проаналізованих випадках діалектне забарвлення не відтворюється, що призводить до стилістичних втрат.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДЕЛЕДДА, Г. (1929). *Плющ*. Київ [Львів]: Накладом Укр.-Руської Видавн. Спілки.
2. ДЕЛЕДДА, Г. (1975). *Тростини на вітрі*. *Мати.* Київ: Дніпро.
3. ЗОРІВЧАК, Р.П. (1989). *Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози).* Львів: Вид-во при ЛНУ.
4. BUZZI, G. (1953). *Grazia Deledda.* Milano: Fratelli Bocca
5. CIUSA, M.E. (2017). *Grazia Deledda. Una vita per il Nobel*. Ristampa Sassari: Carlo Delfino.
6. DELEDDA, G. (2008). *Canne al vento.* Milano: Grandi classici bur.
7. DELEDDA, G. (2012). *La via del male.* Nuoro: Il Maestrale.
8. DELEDDA, G. (2016). *L'edera..* Nuoro: Il Maestrale.
9. DELEDDA, G. (1999). *Reeds on the wind.* New York: Italica press.
10. FADDA, M.R. (2014). *Grazia Deledda: profilo linguistico della prima narrativa (1890-1903)*. Roma: ItaliAteneo.
11. HEYER-CAPUT, M. (2008). *Grazia Deledda's dance of modernity.* Toronto: University of Toronto Press.
12. *Літературно-науковий вістник* (1898–1932) <http://chtyvo.org.ua/authors/Literaturno-naukovyi_vistnyk/> [online]. [cit. 07. 2. 2019].

Ірина Жданюк
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

У наш час, більше, ніж будь-коли, мова використовується не тільки як інструмент формування і вираження думки, але і як спосіб її приховування; адже питання непорозуміння між жителями різних держав постає все гостріше і на даний момент ця проблема є не лише лінгвістичною, а й культурною.

Переклад – це давній та, безсумнівно, надзвичайно важливий вид діяльності; за допомогою перекладу люди, які належать до різного соціуму та культур, мають змогу здійснювати акт комунікації, саме тому переклад вважається не тільки переходом від однієї мови до іншої, а й від однієї культури до іншої.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу лінгвокультурного аспекту, адже виникнення непорозумінь між представниками різних культур дуже гостро позначається на стосунках між ними.

У ході проведеного дослідження було розглянуто специфічні лінгвокультурні особливості та проблеми розуміння представників різних ментальностей.

Оскільки основною метою перекладу є знайомство індивіда, який не володіє мовою, з текстом (художнім, гумористичним, політичним тощо), який створюється для носіїв певної культури, потрібно мати фонові знання про дійсність, культуру, зображену у тексті оригіналі.

На даному етапі розвитку, переклад є механізмом репрезентації інших культур, адже перекладачі інтерпретують смислові значення, закладені у тексі-оригіналі, обираючи для цього засіб в іншій мові, що виконує аналогічну функцію, тобто здатний викликати у адресата інтелектуальне та/або емоційне переживання, апелювати до ієрархії цінностей.

Також слід враховувати ментальний простір автора та перекладачів, адже ментальні простори ніколи не можуть повністю збігатись, адже вони визначаються індивідуальними особливостями: знаннями, уявленнями, та репрезентуються індивідуальним вербальним кодом.

Не варто використовувати дослівний переклад, адже він викликає непорозуміння в іншомовного адресата, оскільки відкидає головне правило перекладу – перекладений текст повинен справляти теж саме враження на іншомовного адресата, як і оригінал – на представника певної культури, для якого був створений даний текст.

Культурологічні лакуни створюють неабиякі труднощі при перекладі, адже складність і неповторність певних елементів у мовленні представників різних культур змушують перекладачів або упускати певні елементи, або знаходити відповідники у мові на яку перекладено текст, або ж компенсувати

мовні лакуни, тобто використовувати розширене тлумачення слова або словосполучення [1]. Наприклад:

Great-go – останній іспит для отримання ступеня бакалавра гуманітарних наук (у Кембриджі та Оксфорді);

Blackboard jungle – школа з низьким рівнем навчання та дисципліни;

Hideway – затишний ресторанчик, розташований у спокійному місці;

English breakfast – ситний сніданок (з гарячою стравою);

Catechetics – метод викладання шляхом питань і відповідей;

Language house – американський гуртожиток, де живуть студенти, які вивчають іноземні мови, і студент носії даної мови.

Борщ – borsch (soup with beetroot);

Сирник – cottage cheese pancake;

Грінки – pieces of toasted bread [2].

Взаємодія двох або більше культур у процесі перекладу призводить до створення «гібридного» тексту, який з'являється в цільовій культурі шляхом прийняття деяких особливостей тексту в джерело культури, саме тому гібридний текст можна описати як продукт компромісу між двома або більше культурами водночас [4].

Представники різних культур по-різному інтерпретують зразки поведінки; наприклад: для обговорення майбутньої співпраці німецькі і французькі партнери до першої очної зустрічі домовляються підготувати konzept (концепцію) можливих сфер подальшого співробітництва, але через лінгвокультурні розбіжності досить часто буває так, що німецька сторона приїздить з ретельно опрацьованими, обдуманими та затвердженими ідеями, у той час як французи представляють свій conzept у початковому вигляді для спільного обговорення; саме у таких ситуаціях зображуються лінгвокультурні розбіжності носіїв різних мов, адже з німецької «konzept» – структурована заготівка, а з французької «concept» – систематизація попередніх міркувань [3].

Отже, в умовах міжкультурної комунікації якісний переклад можна отримати лише за допомогою висококваліфікованої праці перекладача, який є основною фігурою під час перекладу, адже потрібно бути компетентним не лише у власній культурі, а і й культурі іншого народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВВЕДЕНСЬКА, Т.Ю. (2014): *Методичні рекомендації по організації самостійної роботи студентів до курсу «Проблеми міжкультурної комунікації та перекладу».* Д.: ДВНЗ «НГУ».

2. ГЕРАСИМЕНКО, А.В. (2014): Межъязыковые лакуны в системе английского и русского существительного: *XXVII междунар. студ. науч.-практ. конф. № 12(27)*.

3. Переклад як вторинна комунікація <https://studopedia.net /6_42742_pereklad-yak-vtorinna-komunikatsiya.html> [online]. [cit. 19. 2. 2019].

4. GINTER, A. *Cultural Issues in Translation*. <https://www.twirpx.com /file/1164951/> [online]. [cit. 19. 2. 2019].

Леся Кінаш
(Львівський національний університет імені Івана Франка)

LINGO-CULTURAL PROBLEMS OF TRANSLATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS

Phraseological units (FU) are rightfully considered to be the most specific ones as they serve a vivid proof of the national-cultural specificity of the language. To study colour-naming in the translation aspect, to determine the main difficulties in finding the adequate ways of reproduction of PUs in the target language is one of the most interesting prospects that need further investigation. The national-cultural and individual characteristics of color perception is of considerable interest in translation studies since the choice of adequate lexical equivalents produces a significant influence on preserving their lexical, semantic, stylistic peculiarities in the translation.

In closely related languages a word-for-word translation of PUs is not always easy because different people see the reality in different ways and conceptualize it by means of using different units of nomination. At the same time, availability in different languages full equivalents in terms of similar content and structure in the compared languages can testify to the versatility of concepts, the same vision and understanding of a certain reality or a phenomenon.

The comparison of PUs in both languages implies the identity of their semantics which in many cases is based on considerable similarities of images, certain parallelism of their lexico-grammatical structures. The presence of identical or nearly identical content and structure of PUs in English and Ukrainian testifies to the fact that the concepts verbalized by them have much in common.

The national character of the language, its specificity is most clearly manifested at the level of some PUs, their specific figurative meanings while universal characteristics dominate since any living language is constantly evolving along with its vocabulary. Phraseological vividness is a key issue in the development of the phraseological nomination, that's why our main task is to find out the general logic-psychological foundations of mechanisms of figurative thinking as well as actual linguistic patterns of creating images.

The investigation is aimed at the elucidation of a cultural component in idiomatic expressions in English and Ukrainian in order to find some allomorphic as well as isomorphic features in the compared languages. The research was based on 300 examples of PUs with a colour-naming component which were chosen from lexicographic sources such as English-Ukrainian Phraseological Dictionary by K.T.Barantsev, the Chambers English-Ukrainian Dictionary of Idioms, Oxford Dictionary of Idioms.

The main aim of the article is to show the influence of culture on idiomatic expressions and exemplify this influence by PUs in both languages. Such comparative approach helps to gain insights into the motivation of PUs in various languages, making the process of language acquisition less complicated.

The soul of the Ukrainians is manifested by their customs and traditions which represent the scope of non-written rules of behavior that are conceived and spread since time immemorial. They are imprinted in the phraseological spectrum of the Ukrainian language. The following PUs are ingrained into the language from dim and distant past when certain symbols stood for the words*: білими нитками шито, світу білого не бачити, чорним по білому, перебиватися на чорному хлібі, на чорний день, мов чорна хмара, за синім морем, давати зелену вулицю, сіра свита, чорна кішка пробігла та ін.*

The Englishmen are commonly perceived as people sticking to their traditions which underpin their difference and individualism. They are traditionally referred to as a reserved nation, preoccupied with politeness and good manners that find its expression in PUs, for example: *to be tickled pink, to be born in the purple, etc.*

PUs have two meanings – connotational and denotational – the former being the emotional or cultural association, whereas the latter is the main meaning of the word, devoid of any expressiveness.

The culture predisposes some linguistic distinctions in idiomatic expressions. The images used in some PUs in Ukrainian differ from the ones applied in English idioms with the same function. This shows that various concepts are intrinsic to cultures in order to express the same ideas different images and transferences are relevant cross-culturally.

The following vivid examples can illustrate the similarities and differences in understanding some notions by English and Ukrainian culture-bearers. To the type of identical PUs belong idiomatic expressions of certain notions and ideas which are transferred with the help of the same means and images: *the golden calf – золотий телець/ідол; blue blood – блакитна кров; green with envy – позеленіти від заздрощів; grey area – сіра зона; in black and white – чорним по білому.*

Unlike absolute equivalents, in genuine idiomatic analogies one or more components may be different in the target language, hence, the quality of images is not identical as one image is substituted for another one, though their picturesqueness and expressiveness is preserved: *as white as paper – блідий, мов стіна; a bolt from the blue/ грім серед ясного неба; give the green light to – дати комусь дозвіл, зелену вулицю.*

Translation by choosing genuine idiomatic analogies is also possible as the overwhelming majority of English idiomatic expressions have corresponding analogies in the target language. As a matter of fact, such expressions are very close in their connotational (metaphorical) meaning in both English and Ukrainian. Some source language idiomatic expressions may have a peculiar nature of their componental parts or a peculiar combination of them and thus form nationally peculiar expressiveness and picturesqueness. The latter constitute some hidden meaning, which is mostly not quite explicit and comprehensible, not transient enough for a learner to catch it, that's why translators use approximate analogues in the target language: *to save money for a rainy day – відкладати гроші на чорний день, in broad daylight – серед білого дня.* Different cultural referents in the following PUs are based mostly on etymological and historical facts. Depending on the complexity of meaning in the source language PU, it can be expressed in the target language in a

descriptive way: *out of a clear blue of the sky – раптом, зненацька; white elephant – подарунок, якого важко позбутися; once in a blue moon – рідко, коли-не-коли, вряди-годи; black and blue – побитий, у синцях; get the blues – захандрити; between the devil and deep blue sea – між двох вогні; scream blue murder – кричати несамовито; green-eyed monster – ревнощі,* The same phenomenon can be observed in the Ukrainian language, for example: *напитися до зеленого змія – to be drunk as a lord (skunt), пускати червоного півня – to set fire to, пустити комусь червону юшку – to be beaten up.* Let's illustrate it with the cross-cultural representation of anger: *to see red/ іскри з очей сиплються.* It is worth noticing that in the Ukrainian language anger is also exemplified via natural phenomena such as thunder and lightning as in the following examples: *метати громи і блискавки, метати перуни*.

To sum up, there is a close connection between the culture of the country, its history and phraseology. National peculiarities can be observed between the compared languages. Common and specific properties of phraseology of Ukrainian and English languages containing PUs with a colour-naming component have been found, that's why we can say about cultural universality of ideas in both languages, while differences are certain manifestations of national specificity, reflecting the character of people, their spiritual life, temperament, so on.

REFERENCES

1. БАРАНЦЕВ, К.Т. (2005): *Англо-український фразеологічний словник*. К.: Знання.
2. *Chambers Dictionary of Idioms: English-Ukrainian semibilingual* (2002). К.: Всеувито.
3. *Oxford Dictionary of Idioms* (2005). Oxford: Oxford University Press.

Олександр Колесник
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

ЛІНГВОСЕМІОТИКА «ГЕНДЕРНОЇ МІФОЛОГІЇ»

Орієнтація сучасної соціолінгвістики на дослідження «гендерних особливостей» одиниць мови та мовлення [3] віддзеркалює як поступ людської цивілізації так і розвиток «міфологічної аксіоматики», на основі якої розбудовуються методологічні

Сучасний нам варіант цивілізаційної моделі доволі парадоксальний, що, зокрема, проявляється у появі понять і відповідних термінів на зразок «трансгендер» і «цисґендер». Так, «transgender» демонструє динаміку поступу певної відкритої системи (людини), що здійснює адаптивну переорієнтацію у соціальному середовищі, при чому така переорієнтація відбувається з порушенням «вихідної програми розвитку». У свою чергу, «cisgender» позначає людей, чия біологічна стать збігається з гендером (набором соціально-орієнтованих характеристик). Це поняття, що віддзеркалює певний стан речей, є «системно надлишковим» (у контексті здорового глузду – непотрібним) і

свідчить про невідповідність чинних соціальних буттєвих сценаріїв універсальним законам природи. Нарешті, наявність значної кількості «перехідних гендерних форм» та «середнього гендеру», у поєднанні з домінуванням цифрового способу взаємодії індивідів, сприяє розмиванню сутності «мовної особистості» або «носія національної картини світу».

З одного боку, поява гендерних маркерів у мовних системах віддзеркалює «природну еволюцію» мов (пор. неологізми-фемінітиви на позначення певних професій у Канадському варіанті французької мови типу *cheffe* (шеф-кухарка), *écrivaine* (письменниця), *ingénieure* (інженерка), *une médecin* або *une docteure* (лікарка)), що насправді свідчить про об'єктивні ментальні і культурологічні трансформації носіїв мовного коду як лінгвоспільноти. З іншого боку, гендерологія є інструментом політ-технологічних маніпуляцій і джерелом вторинної міфології як основи глобалістичної уніфікованої культури. Так, ідеологія «ґендерної перспективи», де поняття «ґендерний мейнстримінг» (англ. «Gender Mainstreaming») постає центральним концептом вторинної «науково-методологічної міфології» [2], що підтримується на рівні ООН та визначає навмисний пошук ознак «гендерного мовлення» / «гендерної дискримінації» (як приклад на рівні «наївної концептуальної картини світу» – див. коментарі в Youtube до відеокліпу пісні «*Sons of Odin*» з критикою вибору виключно одиниці «sons» у назві і тексті пісні), спроби обґрунтувати відхід від «андроцентризму» у концептуальних і мовних картинах світу, доволі штучний пошук гендерних ознак мовлення щонайменше п'яти гендерів і визнання їхньої рівності у всіх соціальних контекстах тощо.

У добу панування інформаційних технологій та електронного інформаційного простору, в якому статева ідентифікація учасників спілкування переважно залишається затемненою, використання мовного коду віддзеркалює уніфікацію моделей комунікативної поведінки мовців, розмивання власне категорії «стать» (у широкому сенсі – стирання граничних опозем універсальної категорії, що у перспективі перетворює людину на неприродну сутність), а також трансформації власне у мовних кодах, котрі уявляються нами як накопичення «системних помилок», здатних перешкоджати виконанню мовними системами набору традиційних функцій та, врешті-решт, руйнувати їх.

З огляду на низку феноменів об'єктивної реальності, серед яких відзначимо розмивання поняття «гендер» і виникнення цілої низки «гібридізованих гендерів», що супроводжується довільною зміною як статі так і гендерних параметрів особистості (пор. *Make love… like a man* (Def Leppard, 1992), *He is a woman, she is a man* (Scorpions, 1977), *I fuck like a beast* (W.A.S.P., 1984), *I'm an animal, there's an animal in me – I'm gonna set it free* (Manowar, 1984)), нетиповими типологічними ознаками дискурсів (що можуть моделювати всередині художнього дискурсу), породжуваних чоловіками і жінками у різних контекстах, а також обмежену кількість морфологічних гендерних маркерів у системі англійської мови як аналітичної, основна увага до виділення гендерної специфіки метонімій полягає саме у співвіднесенні їх з наборами концептів, які можна ідентифікувати як «фемінінні», «маскулінні» або «нейтральні».

У нашому розумінні [1], «гендерна специфіка» мовних знаків і дискурсивних конструктів віддзеркалює особливості категоризації та концептуалізації світу, при чому фокус концептуалізації визначається сутністю категоріальних опозем «чоловіче» :: «жіноче». Останні, у результаті інтерпретації лінгвосеміотичних характеристик міфопоетичних номінацій СТИХІЙ (як енергій та сил, що визначають специфіку населеного людством часо-простору в астрофізичному масштабі) у індоєвропейських мовах, уявляються як аберації опозицій «вогонь» :: «земля» (1), «повітря»::»вода» (2) та ін., що в абстрактному універсологічному сенсі співвідносяться з компліментарною кореляцією «причина» ~ «простір можливостей» або «програма» ~ «ресурси» (1), а також «енергія взаємодії» ~ «прогнозовані результати, перспективи» (2) що визначають стійкий характер поступу відкритих систем (у тому числі соціальних інститутів).

ЛІТЕРАТУРА

1. КОЛЕСНИК, О.С. (2016): *Мова та міф у вимірі міждисциплінарних студій: монографія.* Чернігів: Десна-Поліграф.

2. BAXTER, J. (2003): *Positioning Gender in Discourse: A Feminist Methodology*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

3. LAKOFF, R. (1973): Language and Woman's Place. *Language in Society.* Vol. 2, No. 1. Cambridge University Press. p. 45–80.

Інна Кононенко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ «TIME» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У лінгвістиці набуває актуальності дослідження у галузі фразеології, що вивчає склад фразеологізмів мови в його сучасному стані та історичному контексті.

Фразеологічні одиниці – це структурно, лексично та семантично стійкі сполучення слів або речення, які у більшості випадків мають значення, яке не відповідає сукупності значень їхніх компонентів. Невід'ємною рисою ідіоматичних (фразеологічних) одиниць є їхня метафорична природа, а відтак, і метафоричне застосування.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю аналізу фразеологізмів, що містять у своїй структурі компонент «time» у конотативному й семантичному аспектах.

У ході проведеного дослідження було розглянуто англомовні фразеологічні одиниці з компонентом «time» та варіанти їх перекладу українською мовою у загальному дискурсі.

Переклад сталих одиниць передається за допомогою еквівалентів, калькування та описового перекладу, що в деяких випадках не зменшує їх

емоційно-експресивного забарвлення, хоча в більшості певною мірою позбавляє належного стилістичного ефекту, притаманного фразеологічним одиницям мови оригіналу [1, с. 88–94].

Така природа дає змогу відрізняти фразеологічні одиниці від структурно ідентичних вільних словосполучень: наприклад, *a hard time*, як вільне словосполучення перекладається, як *тяжкий час*, тоді як фразеологізм *a hard time* перекладається, як *труднощі*.

У деяких випадках лексичне значення фразеологічної одиниці з компонентом «time» може збігатися із прямим лексичним значенням словосполучення, що беззаперечно полегшує розуміння та переклад:

a legend in one's own time – відомий за життя;

a matter/question of time – питання часу;

a race against time – гонка з часом;

a rare old time – старі добрі часи [3].

О. В. Кунін наполягає на існуванні 3 основних шляхів відтворення фразеологічних одиниць: пошук ідентичної (еквівалентної) фразеологічної одиниці у мові перекладу, пошук аналогічної одиниці у мові перекладу та переклад безеквівалентних фразеологічних одиниць [2].

Специфічне нашарування національних ідіоматичних / фразеологічних одиниць, до складу яких також входять прислів'я та приказки, не має усталених літературних варіантів перекладу у цільовій мові. Вони окреслюються образністю, частковою або повною заміною значення структурних компонентів, можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням, стилістичним забарвленням та все ж мають свої особливості.

Тому переклад таких фразеологічних одиниць вимагає від перекладача різноманітних лексичних трансформацій:

catch smb some other time – зв'язатись з кимось іншим разом;

copious free time – коли рак на горі свисне;

desperate times call for desperate measures – відчайдушні часи вимагають відчайдушних дій;

go down for the third time – давати останній шанс;

if you can't do the time, don't do the crime – потрібно відповідати за свої вчинки;

in the right place at the right time – в потрібний час, в потрібному місці;

in the wrong place at the wrong time – опинитись не в тому місці не в той час.

busiest men have the most leisure time – хто найкраще працює, той найкраще й відпочиває, «хто не працює, той не їсть» [4].

Наведені вище приклади фразеологічних одиниць з компонентом «time» мають різні форми образних компонентів, різний порядок слів чи відмінне лексичне значення однієї із компонентних частин. Проте, незважаючи на всі ці фактори, фразеологічні одиниці з компонентом «time» та їх переклад не перестають бути абсолютними еквівалентами у різних мовах.

Переклад ідіоматичних / фразеологічних одиниць з англійської мови або на англійську мову визначається певними факторами: 1) яке походження має

фразеологічна одиниця у мові оригіналу та у мові перекладу: спільне або відмінне; 2) скільки спільних образів має фразеологічна одиниця у мові оригіналу та у мові перекладу: лише один, більше, ніж один, або всі; 3) чи сприймаються перекладені образи носіями мови перекладу; 4) чи може бути структурна форма фразеологічної одиниці мови оригіналу бути відтворена мовою перекладу без жодних трансформацій; 5) наявність аналогічної/подібної фразеологічної одиниці у мові перекладу. Наявність або відсутність цих факторів може відповідно полегшити або ускладнити процес відтворення фразеологічних одиниць мови оригіналу мовою перекладу [1, с. 187–188].

Отже, головним завданням перекладача при роботі з фразеологічними одиницями з компонентом «time» є визначення відповідних видів трансформацій та актуальних семантичних еквівалентів на основі асоціативної відповідності для передачі максимально близьких емоційно-експресивних якостей та семантичного наповнення тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОРУНЕЦЬ, І.В. (2000): *Теорія і практика перекладу*. Вінниця: Нова Книга.

2. КУНИН, А.В. (1972): *Фразеология современного английского языка*. М.: Международные отношения.

3. Фразеологічний словник української мови (1993): авт.-уклад. Білоноженко В.М.та ін. К.: Наукова думка.

4. Idioms <http://www.thefreedictionary.com/>. [online]. [cit. 24. 2. 2019].

Євгенія Костик
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ТРУДНОЩІ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВЛАСНИХ НАЗВ ЛАТИНИЦЕЮ

Проблема транслітерування українських власних назв виникла у зв’язку з новими вимогами до нової (чинної) транслітерації. Різні підходи до транслітерування зумовили плутанину у відтворенні їх латиницею. Адже, при їх перенесенні з мови в мову бажано дотримуватися точності в збереженні власного імені, або у відтворенні звучання. Зумовлене це тим, що жоден з існуючих алфавітів не забезпечує повної відповідності між написанням і вимовою. Тому їх транслітерування можна здійснювати або за читанням букв, або за їх вимовою, прийнятою у мові-оригіналі [1, с. 499].

Поняття «транслітерація» походить від латинського слова: «*trans*» – *через* і «*littera*» – *буква*. Детермінуючи цей термін можна визначити його як «спосіб передачі іншомовних слів у мові, що запозичує, на підставі графічного складу донорської мови орієнтовно на графічну систему реципієнтної мови» [4, с. 747]. Тобто транслітерацію можна охарактеризувати як явище, спосіб транслітерування, або як сукупність заходів і засобів для транслітерування.

В свою чергу поняття «транслітерування» визначають як передавання тексту, написаного певною абеткою, літерами іншої абетки. Вона ґрунтується на абетці мови, що запозичує, та припускає умовну тотожність літер у двох мовах. Розрізняють декілька її типів: строга (передбачає послідовну заміну одного знака лише одним знаком іншого письма); послаблена (передбачає заміну лише деяких знаків); розширена (характеризується представленням відповідних сполук знаків особливим способом у іншій системі письма). Однією із важливих транслітераційних вимог повинна бути однозначність, що забезпечує стабільність конверсії знаків, простоту, зворотність перетворення. Інколи ці вимоги порушуються через естетичні норми і традиції. У чистому вигляді транслітерація застосовується для небагатьох мов і поступається альтернативному способові передачі іншомовних слів – транскрипції, що орієнтована на звуковий склад слова в донорській мові.

Рекомендації правил транслітерації розробляє Міжнародна організація стандартів (International Organization for Standardization, ISO). Тобто, транслітерація існує в загальному розумінні як передача графічного вигляду слова будь-якої мови засобами міжнародної графічної системи відповідності. Україною представлена власна транслітерація, що відповідає вимогам Міжнародної організації стандартів. Така «офіційна система українсько-англійської транслітерації, що застосовується при відтворенні українських власних назв засобами англійської мови у законодавчих та офіційних актах, була ухвалена рішенням Української комісії з питань правничої термінології від 19 квітня 1996 р. № 9 та постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» [3]. Затверджуючи таку транслітерацію було зазначено ряд правил використання її у перекладі на англійську мову, а саме: використання затвердженої системи не є обов’язковим при перекладі іноземних імен на українську мову; транслітерація повинна здійснюватися безпосередньо з української на англійську мову, без використання будь-якої додаткової мови; затверджена норма є обов’язковою для перекладу імен з української на англійську в законодавчих і офіційних актах; для стислості, система дозволяє для імен як місто «Zaporizhzhia» називатися як «Zaporizhia», «L’viv» як «Lviv».

Застосовують два принципи передачі власних назв: 1) по буквене відтворення; 2) записування звучання слова без уваги на його буквене оформлення у мові-оригіналі [1, с. 500]. Тобто, звідси випливає, що зрозумілість передавання знаків латиницею не в повній мірі відтворить передачу значимості того, чи іншого слова для інших культур. Однак, це дасть змогу відтворювати будь-які власні назви латиницею, знакова система якої є більш зрозуміла для європейських країн, аніж кирилична.

Аналізуючи дану проблему, вирішили згрупувати найбільш уживані помилки, які допускають у перекладі українських власних назв: 1. *Відтворення таких приголосних як* «г» і «ґ» раніше передавалися майже в усіх словах англійською літерою «g». Так як літера «г» позначає дзвінкий гортанний фрикативний приголосний, а «ґ» – задньоязиковий проривний приголосний, то за офіційною системою українсько-англійського транслітерування окремо

транслітеруємо «г» – «h» і «ґ» – «g» (*Гуц – Huts; Горшеньов – Horsheniov; Ґудзинова – Gudzynova; Ґонтарєва – Gontarieva). 2. Передавання таких голосних літер як «и», «і», «й».* Раніше англійським відповідником була лише літера «y», яка зустрічається у російсько-англійській транслітерації. Проте, сьогодні маємо інший відповідник для кожної літери окремо «и» – «y», «і» – «i» (*Київ – Kyiv; Литвин – Lytvyn; Іванків – Ivankiv*). Щодо фонеми «й», то на початку слова пишемо «y», в інших позиціях «i» (*Йосипчук – Yosypchuk; Висоцький – Vysotskyi; Сікорський – Sikorskyi*). 3. *Транслітерування таких голосних як «я», «ю», «є», «ї»* передаються не лише двома звуками в українській мові, а й двома латинськими літерами, перша з яких пом'якшує наступну. Найчастіше відтворюють слова з цими літерами таким чином: *Яночок – Janochok, Ianochok; Юра – Jura, Iura; Євген – Jevhen, Ievhen* і т.д. І тут необхідно запам'ятати, що на початку слова передаємо їх як Ya (я), Yu (ю), Ye (є), Yi (ї), а в інших позиціях ia (я), iu (ю), ie (є), літера «ї» відтворюється як «i» (*Яковенко – Yakovenko; Юрій – Yurii; Євген – Yevhen; Їжакевич – Yizhakevych; Аня – Ania; Пюра – Piura; Гаєвич – Haievych*). 4. *Відтворення таких приголосних як «х», «ц», «ч», «ш».* Труднощі виникають у їх відтворенні латиницею, а саме «х» раніше позначали як «h» (*Харків – Harkiv*), «ц» як – «c» (*Циблі – Cybli*), «ч» як «tch» (*Чайковський – Tchaikovskyi*). При транслітеруванні вони передаються такими буквосполученнями «х» – «kh», «ц» – «ts», «ч» – «ch», «ш» – «sh» незалежно від позиції у слові (*Харків – Kharkiv; Циблі – Tsybli; Чайковський – Chaikovskyi; Шабінський – Shabinskyi*). 5. *Транслітерування приголосного «щ»* інколи відтворюють трьома буквами «sch», замість чотирьох «shch» (*Щукін – Schukin*). Адже «щ» латиницею передається як два звуки [ш] і [ч], тому необхідно писати як «shch» (*Щукін – Shchukin; Кущов – Kushchov*). 6. *Власні українські назви, які закінчуються на «-ський» та «-цький».* В англійській мові м'який знак латиницею не відтворюються. І тому, за новою постановою транслітеруємо як -skyi або -tskyi (*Шептицький – Sheptytskyi; Іваницький – Ivanytskyi; Сухомлинський – Sukhomlynskyi*). *Буквосполучення «зг»* відбувається за допомогою трьох літер «zgh», на відміну від «zh» – відповідника української літери «ж», адже саме таку помилку допускають найчастіше у транслітеруванні (*Згорани – Zghorany*). 7. *Проблема відтворення буквосполучення «ьо».* М'який знак латиницею не відтворюються, а тому щоб наблизити до реальної вимови (звучання) слово з цим буквосполученням, вважаємо за потрібне відтворювати його як «io». У зв'язку з цим і виникають труднощі у перекладі власних назв (*Альона – Aliona*). 8. *Апостроф і м'який знак (як ми вже згадували вище) не відтворюється латиницею.* Хоча більшість транслітерують слово з «ь» як «'» (*Львів – L'viv; Льовін – L'ovin*), а апостроф перед «я», «ю», «є» як «'a», «'u», «'e» (*Кам'янка – Kam'anka; Коропʼє – Korop'e*). За новою українською транслітерацією потрібно апостроф перед «я», «ю», «є» писати як буквосполучення «ia», «iu», «ie» (*Львів – Lviv; Мар'яна – Mariana; Пилип'юк – Pylypiuk; Лук'янченко – Lukianchenko; Коропʼє – Koropie*).

Труднощі відтворення українських власних назв латиницею ми спробували описати у нашому дослідженні, зокрема спираючись на чинну систему українсько-англійської транслітерації.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОСТИК, Є. В. (2016): Проблема транслітерування українських власних назв студентами немовних факультетів. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. Херсон : ТОВ «Видавничий дім «Гельветика», № 5 (32). с. 499-502.

2. МЕНТИНСЬКА, І. (2010): Транслітерація власних назв як лінгвістичний ідентифікатор. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології».* № 676. с. 45-48.

3. Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею. *Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 року № 55.* Київ. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Транслітерація>. [online]. [cit. 15.2.2018].

4. СЕЛІВАНОВА, О.О. (2010): *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава : Довкілля-К.

Наталія Марченко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ГРАМАТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ЕТНОГРАФІЧНИХ РЕАЛІЙ

Базовим поняттям перекладацької теорії є поняття еквівалентності. Для досягнення семантичної еквівалентності потрібні різноманітні перекладацькі перетворення (трансформації або заміни). На рівні компонентної еквівалентності в основному використовуються трансформації, що зачіпають граматичну структуру висловлювання. Рівень денотативної еквівалентності вимагає більше складних лексико-граматичних трансформацій, що тягнуть за собою зміни в семантичній структурі висловлювання.

Проблема граматичних перетворень в наш час продовжує залишатися актуальною. Кількість мовних одиниць збільшується за рахунок надходжень з інших мов, але при цьому основне завдання перекладача – досягнення адекватності перекладу. Цього можна досягти, застосувавши перекладацькі прийоми у кожному конкретному випадку.

Перша й основна якість, якою повинен володіти перекладач, полягає в умінні «бачити» перекладацькі проблеми, здатності не піддаватися спокусі підміни слів оригіналу словами мови перекладу. Неминучим наслідком останнього є перекладацький брак, іменований буквалізмом.

У різні роки проблема реалій привертала увагу дослідників і була об’єктом наукових пошуків як українських (Ф.С. Бацевич, Л.Г. Верба, І.О. Голубовська, Ю.О. Жлуктенко, Р.П. Зорівчак, А.О. Іванов, В.І. Карабан, І.В. Корунець, В.Д. Радчук, О.О. Селіванова, О.Ф. Таукчі), так і зарубіжних учених (Л.М. Верещагін, Л. Віссон, В.В. Красних, В.Г. Костомаров, Л.К. Латишев, Ю.Ю. Ліпатова, Ю.М. Лотман, Г.Е. Мірам, С.А. Моісеєва, В.Л. Муравьйов, В.Н. Телія, А.П. Чужакін).

Метою даної роботи є аналіз граматичних перетворень в процесі перекладу етнографічних реалій.

У перекладознавстві існує безліч класифікацій видів перекладацьких трансформацій, але всі вони діляться на три основні групи: лексичні, граматичні й лексико-граматичні трансформації.

За словами В.М. Комісарова, граматичні трансформації (граматичні заміни) − це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця в оригіналі перетвориться в одиницю рідної мови з іншим граматичним значенням [2, с. 105]. Заміні може піддаватися граматична одиниця іноземної мови будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу. Зрозуміло, що при перекладі завжди відбувається заміна форм іноземної мови на форми рідної мови. Граматична заміна, як особливий спосіб перекладу, має на увазі не просто вживання в перекладі форм мови перекладу, а відмова від використання форм мови перекладу, аналогічних вихідним, заміну таких форм на інші, що відрізняються від них по змісту, (граматичному значенню) [2, с. 54].

А.Д. Швейцер визначав граматичні трансформації як трансформації, при яких перетворюється формальна структура висловлювання й залишається незмінним його зміст, що констатує, набір сем [4, с. 118]. Граматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення, в процесі перекладу, відповідно до норм мови перекладу. Трансформація може бути повною або частковою залежно від того, чи змінюється структура речення повністю чи частково. Звичайно, коли замінюються головні члени речення, відбувається повна трансформація, якщо ж замінюються лише другорядні − часткова. Крім замін членів речення можуть замінятися й частини мови Найчастіше це відбувається одночасно.

Перша й основна якість, якою повинен володіти перекладач, полягає в умінні «бачити» перекладацькі проблеми, здатності не піддаватися спокусі підміни слів оригіналу словами мови перекладу.

Перекладацькі трансформації (заміни) відбуваються через неповну спільність або розходження англійської й української мов. У перекладі перекладач майже завжди зіштовхується з невідповідностями між граматичними структурами вихідної мови і мови перекладу. І це відбувається частіше, ніж відсутність лексичного еквівалента. Для того, щоб швидко вибрати правильний варіант перекладу, перекладачеві усного мовлення варто знати всі види граматичних трансформацій: синтаксичні уподібнення, перестановки, членування речень, об’єднання речень, заміна членів речення, перетворення зворотного порядку слів у прямий, перетворення активних конструкцій у пасивні й навпаки, зміна предикатів у перекладі, опущення, доповнення, граматичні заміни частин мови й невмотивованих трансформацій.

На думку В.І. Карабана, спільність між граматичними властивостями української й англійської мов визначається їхньою загальною належністю до індоєвропейської родини й проявляється в наявності загальних граматичних значень, категорій і функцій, наприклад: категорій числа в іменників, категорій ступенів порівняння в прикметників, категорії часу в дієслова, функціональної значимості порядку слів тощо [1, с. 34].

У той же час розходження принципів граматичного ладу, що виражається в приналежності цих мов до різних граматичних груп, відбивається в істотних

розходженнях між граматичними властивостями, наприклад, в існуванні несхожих граматичних категорій: артиклі в англійській мові, дієприслівник в українській мові; повнозначне узгодження в українській мові, фіксований порядок слів в англійській мові [1, с. 35].

Прикладами граматичних трансформацій може слугувати наступний фрагмент: *The Archangel Michael's Day* – День Архангела Михаїла.

У словосполученні '*People's Democracy',* яке ми перекладаємо як «країни народної демократії», ми вдалися також до трансформації. Така необхідність викликана вживанням додаткового слова, адже у вихідному тексті є дві лексичні одиниці, а у тексті перекладу – три, тобто ми вдалися до додавання (*addition*).

Розглядаючи трансформацію додавання слова, ми повинні зауважити, що перекладач не має права щось додавати від себе до змісту тексту, що перекладається: *investigative assistance* – допомога у проведенні розслідування, *spontaneous information* – надання інформації без попереднього прохання, *obligation to confiscate* – зобов'язання здійснювати конфіскацію. Трансформація додавання використовується з метою дотримання норм мови перекладу та забезпечення більшої вмотивованості та зрозумілості перекладених слів.

Підсумовуючи викладене, ми підтвердили думку І.В. Корунця про те, що «базовим поняттям перекладацької теорії є поняття еквівалентності» [3, с. 34]. Причинами перекладацьких трансформацій є істотні розбіжності комунікативних компетенцій носіїв вихідної мови й носіїв мови, що переводиться, і необхідність «згладити» їх заради досягнення рівноцінності регулятивного впливу вихідного й тексту-перекладу. При перекладі варто проявляти більшу гнучкість відносно порядку слів, готовність заміняти іменники дієсловами, а дієслова іменниками, перетворювати активні конструкції в пасивні й навпаки, опускати деякі слова й міняти місцями частини речення.

При перекладі етнографічних реалій ми маємо справу зі змістом, тобто одним із семантичних компонентів мовної одиниці. Можна сказати, що семантична еквівалентність досягається завдяки наявності в оригінальному тексті й тексті мови перекладу тих самих сем. У цьому випадку тексти перебувають у відношенні компонентної семантичної еквівалентності. Другий вид семантичної еквівалентності, іменований денотативним, пов'язаний з явищем мовленнєвої вибірковості. Суть її полягає в тому, що той самий предмет і предметна ситуація можуть бути описані з різних сторін за допомогою різних ознак: наприклад, «Вербна Неділя» може перекладатися як '*Willow Sunday'* або *'Palm Sunday'*.

Вибір граматичної форми при перекладі залежить не тільки й не стільки від граматичної форми оригіналу, скільки від її лексичного наповнення, тобто від характеру й значення лексичних одиниць, що одержують у висловленні певне граматичне оформлення. Розходження в такому оформленні, як правило, не є перешкодою для встановлення відносин еквівалентності між висловлюваннями в оригіналі й у перекладі.

З огляду на все вищенаведене, очевидно, що переклад етнокультурних мовних одиниць, які не мають прямих відповідників в мові перекладу, є певною проблемою, але цю проблему можна вирішити за допомогою різноманітних перекладацьких стратегій.

ЛІТЕРАТУРА

1. КАРАБАН, В.І. (2003): *Переклад з української мови на англійську мову*. Вінниця : Нова книга.
2. КОЛОДІЙ, Б.М. (2005): *Відтворення функціональної семантики українських часток у перекладах англійською та французькою мовами*: автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.
3. КОРУНЕЦЬ І.В. (2003): *Theory and Practice of Translation.* Вінниця : Нова книга.
4. ШВЕЙЦЕР, А.Д. (1988): *Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты*. М.: Наука.

Віолетта Нечипоренко
(Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

ETHNOCULTURAL FACTORS AFFECTING INTERCULTURAL COMMUNICATION EFFECTIVENESS

With the heightened profile of language learning in a global community, language education is exploring a new model of intercultural language learning and teaching. The goal of intercultural language learning is to produce language users equipped with explicit skills in understanding connections and differences between their own culture and the culture of the target language [2, p.2].

Today, however, scholars in translation studies seem to take a greater interest in communication and culture than linguistic issues as such: translation is seen rather as action between cultures than between languages [3, p. 279]. Up until today, students studying translation have been taught that as culture is the central issue in translating they should be not only bilingual but bicultural. Cultural references usually pose greater difficulties for translators than mere linguistic problems, since translators have to overcome cultural barriers, a task at which they have to be more creators than transcribers. Communication is always culture-specific, that no perception of and reflection on something can be impartial. Translators/interpreters perform the function of an intercultural mediator by questioning given aspects in any culture and trying to break free of their culturally bound position.

One of many important obstacles on the way to effective intercultural communication is the problem of ethnocentrism. «Ethnocentrism» is a commonly used word in circles where ethnicity, inter-ethnic relations, and similar social issues are of concern. Ethnocentrism is the tendency to believe that one's ethnic or cultural group is centrally important, and that all other groups are measured in relation to one's own. The term was coined by American Yale professor, William Graham

Sumner in the early twentieth century. Sumner defined ethnocentrism as the view of things in which one´s group is the center of everything, and others are scaled and rated with reference to it. Each group nourishes its own pride and vanity, boasts itself superior, exalts its own divinities and looks with contempt on outsiders. Ethnocentrism can be understood as the disposition to read the rest of the world, those of different cultural traditions, from inside the conceptual scheme of one's own ethnocultural group. The ethnocentric attitude assumes that one's own ethnic worldview is the only one from which other customs, practices, and habits can be understood and judged. So the notion of ethnocentrism is conceived as a profound failure to understand other conceptual schemes, and, by extension, practices, habits, expressions, and articulations of others on their own terms. Standing inside our own conceptual schemes, we are blinded even to the possibilities of other ways of thinking, seeing, understanding, and interpreting the world, of being and belonging—in short, other ways of worldmaking.

Ken Barger from Indiana University (Indianapolis) addresses the deeper issues involved in ethnocentrism [1]. In this sense, ethnocentrism can be defined as: making false assumptions about others' ways based on our own limited experience. The anthropologist underlines that the key word is *assumptions*, because we are not even aware that we are being ethnocentric, we don't understand that we don't understand. The assumptions we make about others' experience can involve false negative judgments, reflected in the common definition of ethnocentrism. Assumptions can also reflect false positive attitudes about others' ways. The scientist believes that false positive assumptions are just as misleading as false negative assumptions.

Ethnocentrism leads to misunderstanding others. We falsely distort what is meaningful and functional to other peoples through our own tinted glasses. We see their ways in terms of *our* life experience, not *their* context. We do not understand that their ways have their own meanings and functions in life, just as our ways have for us.

Ethnocentrism is also evident in international relations, creating conflicts and inhibiting resolution of conflicts. There are extreme forms of ethnocentrism that pose serious social problems, of course, such as racism, colonialism, and ethnic cleansing. These views are generally condemned by the world community, but we regularly see such cases in the news.

No doubt, we can't eliminate ethnocentrism from our everyday activity and professional intercultural practice. As Ken Barger says, «Addressing ethnocentrism is not a matter of trying *not* to be ethnocentric. This is an impossible task, since we will never experience every life situation of everyone around the world. We will always have our assumptions about life based on our existing limited experience. So a much more productive approach is to catch ourselves when we are being ethnocentric and to control for this bias as we seek to develop better understandings» [1].

So what can we do about ethnocentrism? The first step in developing more balanced understandings is to recognize that we do *not* understand, that we are falsely assuming something that is not the case and is out of context. The first step involves an attitude: we are the learners. In this process, we do *not* know, and that is why we are seeking to develop better understandings. Up until today, students studying

translation have been taught that as culture is the central issue in translating they should be not only bilingual but bicultural. Cultural references usually pose greater difficulties for translators than mere linguistic problems, since translators have to overcome cultural barriers, a task at which they have to be more creators than transcribers. Of the many factors that may lead to misreadings in translation, cultural presuppositions merit special attention from translators because they can substantially and systematically affect their interpretation of facts and events in the source text without their even knowing it. It causes the necessity of getting new types of knowledge – the competence in intercultural competence. Major emphasis must be put on close contacts and exchanges with members of the cultures concerned in multicultural working groups and during longer stays in those cultures. As a result the translator should know how to act in cultures according to and/or against the norms, rules, conventions, etc. While 'learning' a culture and later on when communicating with its members the translator should approach the members of this culture with the tools of cultural relativism as a remedy against ethnocentrism and prejudices.

When we encounter people from other ethnic backgrounds, we have an opportunity to learn new ways of seeing and experiencing life which we never knew existed. In a larger framework, we can learn the tremendous potentials humans have for being human. These potentials also exist for us, possibilities that we never knew we could be, such as looking at life in a complementary perspective instead of as an inherent conflict.

We can also better understand ourselves, by contrasting our own ways with other life experiences and asking about our own meanings and functions. We have to reach out to a new generation of translators who have unimagined opportunities for global conversations. All this implies preparing our future generations to become citizens of a new society where it is possible «to distinguish without discriminating».

REFERENCES

1. BARGER, K. (2018): Ethnocentrism. <http://www.iupui.edu/>. [online]. [cit. 28.2.2019].

2. MOLONEY, R.A. (2007): Intercultural Competence in Young Language Learners: a case study. <https://www.academia.edu/>. [online]. [cit. 28.2.2019].

3. PASCUA, I. (2003): Translation and Intercultural Education. *Meta*, XLVIII, #1-2, p. 276-284.

Тетяна Семашко
(Національний університет біоресурсів і природокористування України)

ФРАЗЕОЛОГІЧНА СЕМАНТИКА: ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОГО

Попри значні напрацювання у царині фразеології питання щодо специфіки фразеологічної семантики є суперечливим, зокрема, дискусійним залишається питання потрактування денотата фразеологічної семантики – специфіка фразеологічної номінації полягає не лише в її характері як носія оцінно-кваліфікаційного навантаження, але й у цілісності й переосмисленні, «ідеографічній вибірковості, спрямованій на експресивно-емоційні, антропоморфічні сфери позначення дійсності» [2, с. 18 4]. Оскільки, через вивчення фразеології дослідники отримують надзвичайно тонкі та точні відомості про носіїв мови, про засоби мислення народів, про їх традиції і звичаї, про умови їх життя, відтак, для теорії мови має суттєве значення з'ясування лінгвокультурного та етноунікального у фразеологічному запасі споріднених і неспоріднених мов; функціонування фразеологізмів; шляхи їх перекладу, якщо такі можливі тощо.

У пропонованій розвідці робиться спроба порівняння фразеологічної семантики сталих сполучень української та російської мов із структурним складником, що передає відтінки червоної барви. Аспектно, що ступінь помітності кольорового тону в червоному дуже високий та помітний. Це продукує значну кількість фразеологічних одиниць (ФО) із відповідними кольоропозначеннями (в українській мові – це колоративи *червоний, красний*, в російській – *красный*) – типовими мовними засобами, вивчення яких є важливим як в теоретичному, так і в прикладному аспектах. При цьому зауважимо, прикметники *червоний, красний / красный* можуть входити до складу фразеологічних зворотів (ФЗ) як у своєму прямому значенні, так і у переносному, що тільки підтверджує думку: фразеологічне значення формується не на основі певної ознаки денотата, а в процесі мовної взаємодії поняттєвих відображень реалій фразеологічних компонентів і поняттєвого змісту дійсності, яку означає ФО, тобто на основі переосмислення всієї ситуації.

Порівняльне вивчення фразеологізмів двох мов робиться з метою вияву найбільш загальних тенденцій їх розвитку та національної специфіки; автор статті переслідує і практичну мету: вирішити деякі питання перекладу, а також лексикографічної практики. Своє завдання вбачаємо не в тому, щоб прослідкувати за розвитком значення прикметників *червоний, красний / красный,* а в тому, щоб з'ясувати, які лексико-семантичні варіанти значення у складі фразем утворюють означені колоративи в обох мовах, прослідкувати, що є базою такого утворення, розглянути своєрідність переносів, на основі яких сформувалися ФО.

Аналіз мовного матеріалу засвідчив, що компоненти значення прикметників *червоний, красний / красный* актуалізувалися в українській і російській мовах у вигляді ряду лексико-семантичних варіантів: ‘гарний’, ‘святковий’, ‘радісний’, ‘щасливий’ (*красний лицем, красне письменство, червоний день календаря, красні роки, красне слово, красний рід / красный молодец, красные дни, красная дата, красное лето, красный товар*); ‘дорогий’, ‘цінний’ (*червоне дерево, червона ікра, красна ціна / красное дерево, красная рыба, красная икра*); ‘почесний’, ‘головний’ (*червоний диплом, червоний кут / красная доска, красный двор, красный диплом, красный уголок*); ‘революційний’, ‘соціалістичний’, ‘пролетарський’, ‘радянський’ (*червоний терор, червоні слідопити, школа червоних старшин / красная метла, красные бригады, красная власть*); ‘яскравий’, ‘вогняний’ (*погуляв червоний півень, подпустить красного петуха*); ‘підкреслений’, ‘виділений’ (*червоною стрічкою проходить; красной нитью проходит, с красной строки*); ‘тривожний’, ‘обмежувальний’ (*на червоне світло, червона лінія, червона зона / красный коридор, на красный свет, Красная книга*). Значна кількість ФЗ з компонентом *червоний, красний / красный* передають сему ‘зовнішній вигляд та фізичний стан людей і предметів’ (*в очах червоні огні мигтять, наче в червоне море провалився, зацвів червоним маком, червоний морок, червона радість / слывший за красную девицу, красная смерть*) та ‘продукти харчування’ (*червоне вино, червоний борщ / красное вино, красный перец*). Аспектно, що фразеологічне значення, на відміну від відповідного йому лексичного значення, місткіше й багатше, випливає із специфіки, компонентного складу та способу творення фразеологізмів як «непрямої, вторинної номінації» [1, с. 16] та не може дублювати семантики корелятивної лексеми.

Заразом спостережені сталі сполучення властиві лише одній із досліджуваних мов. Наприклад, тільки в українській мові функціонують ФО зі значенням: ‘бути приголомшеним, здивованим чим-небудь’ (*сісти червоним маком*); ‘перший у сезоні улов, звичайно, найкращий’ (*красна тоня*); ‘кров’ (*червона юшка*). До етнонаціональних ФЗ російської мови відносимо такі: *под красную шапку* (‘віддавати на службу’); *красный косач* (‘грошова асигнація номіналом в тисячу карбованців’); *красный каблук* (‘франт, гультіпака’). Останні не мають відповідників в обох мовах. Однією з причин відсутності відповідників у досліджуваних мовах вважаємо своєрідність асоціативного мислення народів: формування ФО пов’язане з образним уявленням; образи та асоціації, які виникають у різних мовах, часто не збігаються завдяки довільності асоціативного мислення.

Отже, оскільки фразеологічні системи української та російської мов розвивалися приблизно однаковими шляхами, не підлягає сумніву, що їх фразеологічні фонди дуже близькі. На тлі подібності цікаво спостерігати і прикмети відмінностей елементів фразеологічної моделі: компонентного складу, конотаційних відтінків, образності сталих сполучень тощо. На особливу увагу заслуговує процес переосмислення буквального змісту словосполучень у переносне, цілісне значення ФО, яке формується не на основі певної ознаки денотата, а в процесі мовної взаємодії поняттєвих відображень реалій

фразеологічних компонентів і поняттєвого змісту дійсності, яку означає фразеологічна одиниця, тобто на основі переосмислення всієї ситуації.

Вивчення відповідних питань становить значний інтерес і потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. БІЛОНОЖЕНКО, В.М./ГНАТЮК, І.С. (1989): *Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів*. Київ: Наукова думка.

2. МОКИЕНКО, В.М. (1989): *Славянская фразеология.* Москва: Высшая школа.

Антоніна Семенюк
(Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки)

LINGUAL AND CULTURAL PECULIARITIES OF ENGLISH PHRASEOLOGICAL UNITS TRANSLATION

Phraseological composition of the English language is extremely valuable for linguistics as studying it, we become aware of mentality and culture of the English nation. Increasing interest to a detailed investigation of phraseological units is encouraged by the fact that they carry social and cultural information about the English language, traditions and customs of its native speakers. The aim of our research is to make the analysis of English phraseologisms on the material of novels by Agatha Christie taking into consideration peculiarities of their formation and translation into Ukrainian.

Culture, being an integral part of human's communication that significantly influences each individual's behaviour as a member of a particular group of people, is closely linked with translating (interpreting). One of the most widely quoted definitions was formulated by the English anthropologist E. B. Tylor: «Culture is that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society» [4]. We define culture in terms of common knowledge in norms of ethics, morals, law, values as well as traditions and customs of different groups of people and nationalities, forming the population of a particular country.

And phraseology, as «a branch of stylistics that studies stable word combinations» [2, p. 58], focuses on a phraseological unit which may be defined as «a persistent connection of tokens with fully or partially reinterpreted meaning» [3, p. 6]. The phraseology of the English nation has been created for a long time and is constantly being replenished by the formation of new phraseological units translation of which is in the scope of investigation nowadays.

The sources of the English phraseology are of a very diverse origin: biblical and ancient sayings, writers' aphorisms and, of course, the process of live communication. Phraseological units reflect the most important areas of public life: they describe people, their actions and peculiar features; objects and phenomena around us that make them very attractive for translation.

The analysis of the samples of the detective novel by Agatha Christie showed that phraseological units can be grouped according to several criteria: 1) those related to food *(I'll eat humble pie)* (5, p. 202); 2) those connected with human body parts *(We'd all given her the big hand)* (5, p. 108); 3) those referred to animals *(So the whole thing's been a mare's nest)* (5, p. 61).

In the novel we find a number of phraseological units, related to consumptive goods: *Now that crumpets were baked square as well as round. – Тепер, коли все йшло як по маслу* (5, p. 3). This type of phraseological units is characterized by a peculiar use of verbs in the passive voice and different types of comparison.

The idiom borrowed from the novel by Arthur Conan Doyle is quite interesting, too. We translate it into Ukrainian with the help of a participial phrase: *The parsley sinking into the butter on a hot day. – Як лист петрушки, що в жаркий день потоне у маслі* (5, p. 9). In such a way all the hopelessness and comicality of the situation is emphasized.

Many idioms of that type have intensifying particles and prepositions in their structure: *1. After the powder, the jam. – Ага…Підсолодимо пілюлю* (5, p. 30). *2. Rather small beer for you. – Це для вас занадто дріб'язково* (5, p. 92). The translation of such phrases has some peculiar features: *1. I'll eat humble pie. – Я вип'ю цю гірку чашу до дна* (5, p. 202).*2. Not just thinking they were a cucumber. – Не просто трішки ненормальні* (5, p. 226). The English word combination *humble pie* is an equivalent to Ukrainian one *гірка чаша*. In the second example the meaning of the phraseological unit is quite unusual, because in Ukrainian *cucumber* is not associated with an eccentric person as in English.

In the second group of phraseological units connected directly with the parts of the human body, we can find some similarities in the translation: *1. We're coming fairly near the bone now. – Ми наблизились до найцікавішого* (5, p. 137).*2. We'd all given her the big hand. – Ми всі запропонували їй допомогу* (5, p. 108). *3. See, I kiss my hand to you. – Ну, моя дорога, мені пора* (5, p. 183). It is easy to understand that the English phrase *to give the big hand* means *help*, and in the third case, it is obvious that phrase *to kiss somebody's hand* – is *farewell*.

However, sometimes it is difficult to find such associative correlation in translation of all phrases of this group: *1. I'm sticking my neck out. – Мене так просто не візьмеш* (5, p. 136). *2. You're looking a bit down in the mouth. – Ти ніби чимось засмучена* (5, p. 225).

Phraseological units, which involve the names of animals and everything related to them belong to the third group, though their equivalents in the Ukrainian language are not connected with animals: *Monkey business.– Безглузда робота/Темна справа* (5, p. 214). Some idioms have American origin: *You were barking up the wrong tree. – Ви йдете неправильним слідом* (5, p. 106).

The translation of several phraseological units is specific and unusual. In fact, it is quite difficult to understand what is common between the equivalents in two languages: *1. So the whole thing's been a mare's nest. – Отже, ми з вами потрапили пальцем в небо* (5, p. 61).*2. My dear man, you could have knocked me over with a feather! – Мене це вразило наповал* (5, p. 110).

Many stable word combinations are also characterized by some discrepancy of grammatical nature, particularly Imperative mood can be used instead of the Indicative one: *Do not suppose he cares a twopence for her. – Йому байдуже щодо неї* (5, p. 122).

Phraseological units may also include a modal verb in their structure : *1. Well, you must not go by that. – Не судіть його дуже строго* (5, p. 170). *2. She could play an assumed part better than most. – Вона прекрасно вміла приховувати свої істинні почуття* (5, p. 104).

A special attention should be paid to the author's genuine neologism –merging of a few words that form the one that is deliberately offensive in its meaning: *No, MrsWhat-do-you-call it Paul Pry! – Не дозволю! Зарубайте це собі на вашому довгому носі* (5, p. 163).

So, studying the samples of phraseological units and analyzing their peculiar features, we can conclude that many phraseological units have some discrepancy in associative relations between Ukrainian and English. In the structure of English idioms we can find modal verbs, prepositions, intensifying particles, passive voice use, but the origin of stable word combinations in both languages has many differences and a lot in common. Further investigation of phraseology is a very important aspect of linguistics and requires new approaches for its analysis as it is constantly being replenished by the formation of new phraseological units, translation of which is in the scope of investigation nowadays.

LITERATURE

1. ГОРОТЬ, Є.І. (2006): *Англо-український словник*. Вінниця: Нова книга.
2. БАЛЛИ, Ш. (2001): *Французская стилистика.* М.: Эдиториал УРСС.
3. КУНИН, А.В. (1972): *Фразеология современного английского языка. Опыт систематизированного описания*. М.: Международные отношения.
4. HUDSON, R.A. (1980): *Sociolinguistics.* Cambridge: Cambridge University Press.
5. CHRISTIE, A. (2011): *Hickory Dickory Dock: A Hercule Poirot Mystery (Hercule Poirot Mysteries).* William Morrow Paperbacks.

Наталія Сєкіна
(Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди)

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Фразеологічні одиниці є потужними засобами впливу на сприйняття людиною представника тієї чи іншої культури. Китайські фразеологізми передають інформацію про історію, етнографію, звичаї, стереотипи народу – про все, що становить зміст культури Китаю.

В.А. Маслова так визначає значимість для національної культури фразеології: «Фразеологізми -найцінніше джерело відомостей про культуру та

менталітет народу... Фразеологічні одиниці, відображаючи в своїй семантиці тривалий процес розвитку культури народу, фіксують і передають від покоління до покоління культурні установки і стереотипи, еталони і архетипи » [1].

В.Н. Телія зазначає, що «фразеологічний склад будь-якої мов є найбільш національним, адже система образів – «ніша», яка пов'язана насамперед з матеріальною або духовною культурою народу, а тому може представляти його культурно-національний досвід та традиції» [2].

Фразеологізми китайської мови розкривають різні аспекти культури Піднебесної. Значна кількість фразеологічних одиниць включать до себе анімалістичний компонент. У Китаї вшановують образ дракон – з ним пов'язані легенди, жителі Китаю називають себе нащадками дракону. Порівняння людини з драконом у Китаї свідчить про її владу, могутність, успішність та силу. Багато фразеологізмів включають ієрогліф 龙 (дракон), наприклад: 望子成龙 (сподіватися, що син стане драконом – сподіватись, що дитина досягне успіху у житті); 放龙入海 («пустити дракона до моря» – дати можливість розкрити власні таланти).

Відомо, що яшму високо цінують у Китаї ще з часів правління імператорів. У Китаї яшмою є елементом декору прикрас, паличок. Цей камінь є прикрасою багатьох архітектурних споруд. В китайській мові часто можна зустріти фразеологізми, пов'язані з яшмою: 改步改玉 («змінювати ходу і прикраси» -приводити у відповідність, напр., з рангом); 不分玉石（«яшма та камінь» – найкраще і найгірше, все без розбору); 金友玉（«молодший брат – золото, старший – яшма» – добре говорити про братів).

Елементами китайської культури та релігії є даосизм, буддизм, а центральне місце посідає конфуціанство. Тому в китайській мові існують фразеологізми, пов'язані з релігією: 孔席不暖 («циновка Конфуція не бувала теплою» – не мати відпочинку, клопотати); 借花献佛 («зайняти квіти для підношення Будді» – присвоїти чужі заслуги або права); 降龙伏虎 (побороти свої почуття).

Центром нашої уваги і дослідження є фразеологізми, завдяки яким можна дізнатися про роль чоловіка та жінки у Китаї, адже у різних лінгвокультурах жінка та чоловік трактуються по-різному.

У суспільстві Китаю, у жінці особливо цінять квітучу молодість. Існує ряд фразеологізмів, що описує зовнішність молодої та красивої жінки: 如花似玉 («подібна до квітки та яшми» – чарівна дівчина) ; 冰肌玉骨 (красива жінка «з льоду та яшми». У Китаї високо цінують жінок з білою шкірою)。

Жителі Китаю вважають що для жінки важливо створити родину у певний етап її життя: 女大不中留 (зріла дівчина не може залишатися вдома) ; 女大须嫁 （зрілій дівчині необхідно своєчасно вийти заміж）. Жінка у Китаї, як і всі жінки у світі – любляча матір. За китайською традицією у день

свого народження дитина повина подякувати матері, адже діти даються нелегко: 儿生娘苦日 (під час народження дитини страждає матір).

Чоловік у Китаї представлений як сильна та мужня людина, і здебільшого гарні риси чоловіка передають через його відносини з членами родини: 冰清玉润 (хороший тесть або зять), 仰事俯畜(турбота про батьків та дітей).

Також фразеологізми передають вимоги чоловіка : 男儿当自强 (чоловік повинен мати силу духу і прагнення неухильно рухатися вперед), 分香卖履 (турбота про дружину і дітей навіть перед смертю).

У традиційному китайському суспільстві панувала думка, що чоловік має переважну позицію над жінкою, з плином часу сформувався ряд фразеологізмів, які відзеркалюють суспільну думку про гендерну позицію чоловіка та жінки у Китаї: 男耕女织 («чоловіки орють, а жінки займаються ткатцтвом» – про розподіл праці); 男尊女卑 (перевага чоловіка над жінкою; звеличення чоловіка і приниження жінки); 重男轻女 (плекати синів і нехтувати доньками).

Можна зробити висновок що, поряд з культурою народу, з його звичаями та традиціями, фразеологізми є носіями лінгвокраїнознавчої інформації, яка є важливою при вивченні китайської мови. В подальшому плануємо розширити лінгвокультурний аспект фразеологізмів у гендерному напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. МАСЛОВА, А.В. (2001): *Лингвокультурологія*: навч. посібник для студ. вищ.навч. закладів. Москва: Академія.

2. ТЕЛІЯ, В.А. (1999): Першочергові завдання, методологічні проблеми дослідження фразеологічного складу мови в контексті культури. Москва: Мови російської культури.

3. ЧЖАН, Мен (2017): Порівняльний аналіз образу чоловіка в китайскій і російській фразеології. *Філологічні науки. Питання теорії та практики* № 10(76): в 3-х ч. Ч. 3. С. 182-188.

4. ДАРБАНОВА, Н.А./ІЛЬЇН, П.Ю (2016): Гендерні стереотипи у фразеологізмах російської та китайської мов: порівняльний аналіз. *Вісник бурятського державного університету.* С 20-26

5. 成语词典 <http://chengyu.xpcha.com/>. [online].

Майя Соляник
(Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна)

СПЕЦИФИКА И УНИКАЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ КОДОВ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Известно, что изучение проблематики национально-культурных кодов не только английского, но и любого другого языка является довольно актуальным в современном дискурсе лингвистических студий. Доказательством предметно-языковой актуальности поставленного вопроса, ориентированного на изучение межкультурной коммуникации, служат работы Я.Д. Исаевич (1997), О.С. Снитко (2008), Н.И. Андрейчук (2009, 2010), О.О. Селивановой (2011) и других учёных. Осознание объективации ценностных приоритетов помогает переводчику и носителю понимать не только родной, но и приобретённый/изучаемый посредством практики иностранный язык, что само по себе является залогом лингвистического мастерства принимающей личности. Имеем так называемую обратную связь с естественным, в определённой мере подсознательным семантическим посылом текста как семиотической модели. При комплексном исследовании культурных кодов нации (объектом исследования является концептуальная система среза синхронии английского языка, которая постоянно существует и функционирует в разного рода национально-территориальных вариантах) необходимо учитывать специфические культурные отличия и уникальный национальный характер каждого из возможных вариантов. Также при анализе важен феномен восприятия лингвокультурного пространства репрезентами полинационального английского языка, который находит логически закономерное отражение в эволюции и модификации концептуальных и лексических инноваций как процессе взаимодействия индивидов с окружающей лингвокультурной средой в различных лингвоареалах мира (к примеру, в азиатском или африканском).

На основе исследования фактического материала выделяем следующие типы национально-культурных кодов в системе современного полинационального английского языка, который постоянно функционирует в различных лингвокультурных ареалах мира: растительный, архитектурный, зооморфный, духовный, гастрономический, религиозный, антропологический, пространственный, локативный, темпоральный, симилиаративный (семантика родства), предметно-костюмный, количественный, соматический и т.д. Выделим некоторые коды из перечисленных: зооморфный, духовный, растительный, религиозный, антропологический и гастрономический. Форма и содержание данных национально-культурных концептов присуще всем национально-территориальным вариантам полинационального английского языка, что необходимо осознавать во время практики перевода (AmE, CaE, NZE, AuE, KeE, SAfE, SgE, InE). Отметим, что свойство семантической корелляции перечисленных национально-территориальных вариантов указывает на общие закономерности языковых процессов в системе английского языка, в то время как проявление следующих национально-

культурных кодов (архитектурный, соматический, локативный, темпоральный, предметно-костюмный, количественный) наблюдается лишь в отдельных национально-территориальных вариантах (CaE, SgE, KeE, InE), что само по себе является доказательством и непосредственным отражением специфичности и уникальности (связанных с ценностной менталитетной ориентацией нации на мир и ценности этого мира, особенностями восприятия вселенной в целом) в лингвистической и концептуальной репрезентации мира сознания определённых национально-лингво-культурных социальных групп (в частности, в северо-американском, австрало-новозеландском, азиатском и африканском лингвокультурных ареалах). Национально-специфические концепты и вербализированные лексические единицы являются элементами национально-культурных кодов в системе современного полинационального английского языка.

Приведём примеры надионально-культурных кодов, реализованных путём лексической вербализации и функционирующих в дискурсивных практиках представителей полинационального английского языка: *ugali (KeE) [Kiwahili] (Цитата: «Does every simple ugali and sukumawiki meal prepared for his missus have to be documended and posted on Instagram, Facebook and Snapchat?») [1, с. 38]; chakra (Ind) [Sanskrit] (Цитата: «Kumar has also applied for a new symbol? The chakra or the wheel, that was Janata […].») [2, с. 14]*.

Таким образом, формирование кода нации и интеграция национально-специфических концептов в концептуальную систему полинационального языкового феномена обусловлены динамическими процессами эволюции, взаимодействия и адаптации английского языка в природном окружении, что, следовательно, непосредственно выражается в когнитивной и лексико-семантической системах, а также в дискурсе носителей полинационального английского языка, который функционирует в различных лингвоареалах мира.

Процессы адаптации полинациональной лингвосистемы также раскрывают восприятие внешнего мира в его природном и социальном окружении репрезентами английского языка определённых лингвокультурных ареалов.

Предметно-семантическое, углублённое изучение особенностей вопроса связи национально-культурной специфики лексических единиц с практикой перевода, а также использование ряда дидактических методов (наблюдение, анализ, эксперимент) в процессе приобретения естественного профессионального эмпирического потенциала поможет переводчику не только наиболее точно изображать реалии окружающего мира, но и поистине верно понимать все коннотации переводимого материала, давать при этом вербализации этого материала максимально тонкую огранку.

ЛИТЕРАТУРА

1. АЛИМОВ, В.В. (2016): *Теория перевода: Перевод в сфере профессиональной коммуникации*. Москва: Либроком.

2. КАТФОРД, Д.К. (2009): *Лингвистическая теория перевода. Об одном аспекте прикладной лингвистики*. Москва: Либроком.

3. ШВЕЙЦЕР, А.Д. (2012): *Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты.* Москва: Либроком.

4. The Telegraph Calcutta Sunday. 2016. February 14. 42 p. 2. Weekend Star. 2014. May 8/9. 52 p.

Тетяна Філімончук
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ЯВИЩЕ РЕАЛІЙ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Слова-реалії входять до складу безеквівалентної лексики та належать до найменш вивчених лінгвістичних одиниць. У багатьох працях із перекладознавства, крім терміну «реалія», дослідники користуються такими термінами, як власне «безеквівалентна лексика» (слова, що не мають відповідників за межами мовами, до якої вони належать), «етнокультурна лексика» (лексичні одиниці, що характеризують певні знання про особливу культуру певного народу як історико-етнічної спільноти людей), «екзотична лексика» (лексичні одиниці, що позначають географічні та історичні реалії), «варваризми» (слова, завдяки існуванню яких можна описати чужоземні звичаї, особливості життя і побуту та місцевого колориту) та деякі інші [1]. Загалом, слова-реалії – це найменування різних понять, предметів, явищ певної групи людей (народу чи країни) із побуту, історичних подій, культури тощо і можуть бути засобом вираження конотативних значень, тобто таких, що додають експресивні, стилістичні чи емоційні «додатки» до основного значення [4]. Тобто, такі слова відсутні в іншій культурі і не мають належних відповідників, які б могли передати всю повноту їхнього значення. Всі підібрані відповідники будуть мати лише наближене значення, що викликає значні труднощі при їх перекладі та викликає великий інтерес у багатьох перекладознавців.

Деякі дослідники відзначають, що при перекладі реалії вимагають особливої уваги та детального розгляду, так як не мають точних відповідників в інших мовах. Так, прикладом реалій у німецькій мові при перекладі на українську є die Knackwurst – der Knacker – ковбаски, а з української на німецьку відповідно прикладом може послугувати «трембіта» – die Trembita. При цьому, для детальнішого пояснення значення цих лексичних одиниць та уникнення непорозумінь, дуже часто використовують опис явищ, які позначають вжиті слова. Наприклад, при пояснені вже згаданого українського слова трембіта – die Trembita, можна зустріти таке тлумачення: ein bis drei Meter langes, rohrförmiges ukrainisches Holzblasinstrument.

Деякі дослідники, пропонують такий поділ реалій на типи:

1) унікальні слова, пов’язані з культурою: Christmas yule log (англ.) – велике поліно, яке спалюють на Світвечір; ale (англ.) – світле англійське пиво;

2) аналогії: drug-store (англ.) – аптека;

3) подібні слова з іншими функціями: cuckoo`s call (англ.) – кування зозулі: американські дівчата рахують через який час вони вийдуть заміж, а українці рахують скільки років їм залишилося жити;

4) лакуни: дочекатися – (нім.) so lange warten bis etwas (jemand kommt) [2].

Останній тип реалій позначає відсутність в одній з мов найменування того, чи іншого поняття. В інших мовах немає відповідних еквівалентів для передачі таких лексичних одиниць, що значно ускладнює процес перекладу.

Разом з тим існує ряд інших класифікацій реалій: за предметною чи місцевою ознаками і т.д. Проте, такі класифікації є, певною мірою, відносними, адже більшість слів слів-реалій можна відносити одразу до декількох типів.

У контексті перекладознавства постає питання вже не про те, чи можна, чи не можна перекласти такі слова, а, скоріше, як їх перекласти. Тут перекладачі повинні схилятися, в першу чергу, на «контекстуальні обставини» і в окремому випадку обирати найоптимальніший шлях перекладу, який інколи може бути навіть єдиним можливим.

Великий інтерес становлять способи відтворення реалій. Виділяють всього дев'ять таких способів:

– комбінована реномінація;
– дескриптивна перифраза;
– транскрипція (транслітерація);
– ситуативний відповідник;
– калькування;
– гіперонімічне перейменування (генералізація);
– транспозиція на конотативному рівні;
– метод уподібнення (синонімічна заміна);
– контекстуальне розтлумачення реалій [3].

Найчастіше в українсько-англійських прозових перекладах використовують метод комбінованої реномінації. Він складає 25% усіх випадків і полягає у поєднанні іншомовної транскрипції, транслітерації слів-реалій із прямим описом слова, що дозволяє повністю розкрити значення ралії, не втрачаючи її оригінального характеру (укр. козак – англ. Kozak).

Отже, явище реалій репрезентує собою явища, поняття, об'єкти характерні для життя, культури та побуту одного народу і є маловідомими або невідомими взагалі для іншого народу. Вони виражають його колорит. Такі лексеми здебільшого не мають відповідників в інших мовах і потребують особливої уваги та прискіпливості при перекладі. У перекладознавстві вже існує безліч способів достовірного та найбільш наближеного перекладу таких лексичних одиниць (наприклад, шляхом застосування кальки, транслітерації, транскрипції і т.д.). Проте, це явище досі залишається досить цікавим для дослідження і потребує досконалішого вивчення, а також постійного оновлення у зв'язку з розвитком мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВИНОГРАДОВ, В.С. (2001): *Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы).* М.: Изд-во института общего среднего образования РАО.

2. ВЛАХОВ, С./ФЛОРИН, С. (2009): *Непереводимое в переводе*. М.: Международные отношения.

3. КОРУНЕЦЬ, І.В. (2003): *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*: підручник. Вінниця: «Нова Книга».

4. НОВИКОВА, Н.С./ЧЕРЕМИСИНА, Н.В. (2000): Многомирие в реалии и общая типология языковых картин мира. *Филол. науки*. № 1. с. 40–49.

СЕКЦІЯ №7. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Юлія Бойко
(Хмельницький національний університет)

ВЕРАЛІЗАТОРИ КОНЦЕПТУ «FEAR» ТА СПОСОБИ ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Концепт – це оперативна, смислова одиниця пам’яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (lingua mentalis), всієї картини світу, яка відображена у людській психіці. Знання людей про об'єктивну дійсність організовано у вигляді концептів, абстрактних ментальних структур, що відображають різні сфери діяльності людини. Людина мислить концептами, комбінуючи їх та формуючи нові концепти в ході мислення. Тому **концепт** розуміється як глобальна розумова одиниця, що представляє собою «квант» структурованого знання [3, с. 90].

Російський філософ С. Аскольдов у статті «Концепт і слово», надав таке визначення терміна: «Концепти – це ембріони мисленнєвих операцій. Коли вимовлене ким-небудь слово розуміється у власному значенні, то це значить, що той, хто це розуміє, здійснює деякий миттєвий акт, який служить зародком цілої системи мисленнєвих операцій. Дослідник називає концепт «досить загадковою величиною», «майже невловимим мерехтінням чогось у розумовому кругозорі» [1, с. 267]. Пов’язуючи концепт зі значенням слова, він вважав, що концепт може заміщувати не лише реальні предмети, а й окремі їхні частини, «реальні дії», «власне мисленнєві функції» [1, с. 269–270]; а здатність до заміщення реалізується концептами завдяки значенню слова. Дослідник відмічав, що концепт є значно ширшим за лексичне значення. Тим самим, С. Аскольдов розширив розуміння концепту і вивів його далеко за межі загально прийнятого тлумачення.

Сприйняття і осмислення людиною предметів, явищ, подій позамовної дійсності, реалізація отриманих знань в значенні мовних одиниць – все це є відображенням процесів категоризації та концептуалізації, які здійснюються людською свідомістю. При цьому емоції виступають найбільш глибинними формами категоризації об’єктивної дійсності людини та визначають її контури. Також як елемент буття людини емоції виступають об’єктом її пізнання та номінації, що фіксується значеннями різнорівневих мовних одиниць.

Концептосфера емоцій, або емоціоконцепотсфера – це світобачення, спроектоване емоційною сферою свідомості індивіда. Емоції як найважливіші прояви внутрішнього психічного життя людей категоризуються, утворюючи на ментальному рівні свідомості емоційну картину світу. Концептосфера емоцій, або емоціоконцептосфера (ЕКС) – це світобачення, спроектоване емоційною сферою свідомості індивіда [5, с. 65].

Організаційно ЕКС – це єрархічно упорядкована сукупність введених у мовлення за допомогою лексичних та фразеологічних засобів емоційних концептів – своєрідних «квантів» впорядкованого знання про емоційне життя людини, які знаходяться один з одним у складних структурно-семантичних та функціональних відношеннях [2, с. 60]. Емоція «страх» є одним з найважливіших компонентів ЕКС людини, який обумовлює процес пізнання та орієнтацію людини у світі, характеризуючись біологічними, психологічними та соціокультурними особливостями.

Функціональне призначення страху полягає у тому, що він проявляється у вигляді загостренного сприйняття загрози для життя, благополуччя чи самомопочуття людини на рівні відчуттів та активної чи пасивної реакції на несприятливі фактори зовнішнього середовища. Специфіка реакції людини на загрозу та виникнення емоції «страх» визначається рівнем її співіснування у межах конкретного етносу. Страх – базова емоція, яка, маючи, біологічний вимір, соціально конструюється і набуває відповідних культурних характеристик [4, с. 12]. Тут йдеться про накладання суспільних обмежень на на способи вияву емоційної експресії, спрямовані на знаходження виходу зі створеної ситуації, серед яких чільне місце посідає вираження реакції елементами тієї чи іншої мови [6, с. 5]. При цьому соціальна причина виникнення пояснює походження емоції, культурно-історична причина визначає форми її вираження та способи впливу, і ці знання включаються безпосередньо до культури ЕКС.

Аналізуючи твір С. Кінга «Цикл перевертня», було виявлено, що відчуття страху постає центральною ланкою в межах емоційного стану персонажів твору, оскільки останні сприймають оточуючий світ крізь призму непередбачуваних обставин, напруженої обстановки, очікування чогось жахливого, жорстоких та кривавих сцен і т.д. Саме для того, щоб зрозуміти і пройнятися тим, що відчуває жертва, автор користується значним набором лексем для вербалізації концепту **FEAR (СТРАХ):** *fright (переляк), dread (страх), terror (жах), horror (жах), panic (паніка), alarm (тривога), dismay (тривога), trepidation (тремтіння).* Проаналізуймо деякі способи передачі цих лексем. Напр.: ***A cold finger of fear*** *is probing just below his heart* [7, с. 13]. – ***Перст холодного страху*** *пронизав його серце.* У цьому реченні лексема «fear» у метафоричному словосполученні *a cold finger of fear* передається як *перст холодного страху*, при цьому використовується еквівалент *перст страху* до лексеми *finger of fear* – страх, і переклад здійснюється, по аналогії *a finger of God – перст Божий – перст страху.* У наступному реченні: *He(Alfie) cries out in pain and fear* [7, с. 54]. – *Він(Алфі) закричав від болю та страху.* У даному випадку лексему *fear* передаємо за допомогою прямого відповідника – *страх.*

Лексема *fright* у значенні *переляк – раптовий, зазвичай сильний страх* в оповіданні використовується автором сім разів – тричі у формі *be afraid* (бути наляканим) и чотири рази у формі *fright* (переляк). Наприклад: *He is afraid now, his two hundred and twenty pounds of good Navy muscles are forgotten now, his nephew Ray is forgotten now, and there is only the Beast, here like some horror-monster in a drive-in movie, a horror monster that has come right out of the screen* [7, с. 54]. – *Тепер він наляканий, про нього, 120-фунтового міцного моряка забули, забули вже і про його племінника Рея, всі говорять лише про Звіра, ніби він якась зірка, монстр із популярного жаху у драйв-ін кінотеатрі, який щойно зійшов з екрану у реальний світ.*

Dread (страх) – сильний страх, у тому випадку, коли чогось неможливо уникнути. В оповіданні вживається лише один раз для того, щоб показати стан загнаності. Напр.: *Around two in the morning, a* ***dreadful squealing*** *arises from pigpen of Elmer Zinneman on the West Stage Road, about twelve miles out of town* [7, с. 65]. – *Десь близько другої години ночі у загоні Елмера Цинемана, який живе за двадцять миль від міста на Вест-Стейдж-роуд, здіймається* ***страшенне вищання.*** Дериватив *dreadful* у даному реченні перекладаємо прикметником із аугментативним суфіксом – *страшенний*. *Terror (Терор)* – інтенсивний страх. Напр.: *He(Milt) is a thin man with a narrow head and pale blue eyes, and he has kept his pretty, silent wife in* ***a bondage of terror*** *for twelve years now* [7, с. 29]. – *Він(Мілт) – худий чоловік з вузьким чолом та вицвілими блакитними очима, саме він вже дванадцять років тримає свою тиху красуню-дружину у* ***кайданах жаху***. Лексему *terror* у метафоричному словосполученні *bondage of terror*, передаємо слосполученням *у кайданах жаху*.

Отже, проаналізувавши вербалізатори концепту FEAR (СТРАХ) у трилері С. Кінга «Цикл перевертня» було встановлено, що він отримує мовну експлікацію за допомогою цілого набору синонімічних лексем, які пов'язані між собою значенням, але водночас відрізняються за ступенем інтенсивності прояву ознаки, що у перспективі може дати основу для побудови ядра та периферії концепту СТРАХ в англійській та українській мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. АСКОЛЬДОВ, С.А. (1997): Концепт и слово. *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология*. Тверь.

2. КРАСАВСКИЙ, Н.А. (2001): *Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах.* Волгоград: Перемена.

3. КУБРЯКОВА, Е.С. (1996): *Краткий словарь когнитивных терминов*. М.: изд-во МГУ.

4. СЕЛІГЕЙ, П.О. (2001): *Внутрішня форма назв емоцій в українській мові*: Автореф. дис. … канд. філол. наук. К.

5. ФЕСЕНКО, С.Л. (2002): Лингвокультурологическая специфика эмоциональных концептов. *Композиционная семантика*: Мат-лы III -й междунар. шк. -семинара по когнитивной лингвистике, 18-20 сентября 2002 г. Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р.Державина. с. 64-67.

6. ШАХОВСКИЙ, В.И. (1995): О лингвистике эмоций. *Язык и эмоции*. Волгоград:
7. KING, S. (1996): *The Cycle of Werewolf*. NY: New English Library.

Галина Василенко
(Запорізький національний технічний університет)

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПОЕТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Етнокультурна зумовленість лірики дозволяє дослідити образ народу і його країни в контексті художнього перекладу. Це, передусім, стосується країн постколоніального простору, оскільки кожна колишня колонія прагнула свободи, незалежності, справедливості і добробуту та проходила свій історичний досвід становлення і зрілості нації. Виразниками душі народу у його сокровенному прагненні самоствердитись ставали поети, що мали мужність генерувати життєво важливі смисли, виконували надзвичайну місію збереження і відтворення своєї культури в художньому слові.

Культурологічна спрямованість дослідження вимагає розглянути образ як художню форму об'єктивації культурного концепту і зосередити увагу на цінності об'єкта в різномовних дискурсах. У лінгвокультурології виділяють два різновекторних підходи дослідження концепту: лінгвокультурний і лінгвокогнітивний. Лінгвокультурний здійснюється в напрямку від культури до індивідуальної свідомості, тоді як лінгвокогнітивний – від індивідуальної свідомості до культури [2, с. 32]. Обидва підходи до розуміння концепту не є взаємовиключальними: концепт, як ментальне утворення в свідомості індивіда, є виходом на концептосферу соціуму і зрештою на культуру, а концепт, як одиниця культури, є фіксацією колективного досвіду, що стає надбанням індивіда. Підходи різняться векторами відносно індивіда і поділ напряму руху є дослідницьким прийомом, оскільки в реальності цей рух є цілісним багатовимірним процесом [1, с. 139]. Вважаємо, цей дослідницький прийом, запропонований свого часу В. Карасиком, може бути ефективним у перекладознавчому аналізі образу як форми об'єктивації культурного концепту в поетичному перекладі.

Визначеннями концепту, що корелюють з напрямом даного дослідження є такі: культурний концепт як складне психічне утворення, що включає образний, поняттєвий і ціннісний компоненти [1, с. 269]; концентроване вираження духовно-емоційного досвіду певного етносу, згусток культури; аксіологічне утворення, що є результатом ціннісних домінант культури [3, с. 293]. Культурні домінанти у своїй сукупності утворюють систему особливих концептів, кожен з яких наділений генеративним потенціалом для культури в цілому [1, с. 431]. Так, приміром, культурний концепт *Україна* є аксіологічним утворенням, що включає систему ціннісних домінант української культури та має поняттєвий, ціннісний і образний складники.

Обов'язковими передумовами перекладознавчого аналізу образу країни мають бути такі дослідницькі процедури: визначення поняттєвого складника культурного концепту; виділення ціннісних домінант культури, що утворюють ціннісний складник культурного концепту, і проведення порівняльного аналізу ціннісних домінант вихідної культури з ціннісними орієнтирами сприймаючої. Лінгвокультурний аспект аналізу дозволяє виявити особливості відображення в поетичному перекладі ціннісних домінант вихідної етнокультури на основі зіставлення імені культурного концепту, символів культури, емотивної експресії, заголовків, формотворчих чинників. Лінгвокогнітивний підхід доцільно застосувати в зіставному аналізі образної репрезентації індивідуальної системи концептів, що дасть змогу виявити, як авторська концепція образу через індивідуальну свідомість перекладача об'єктивується у сприймаючій культурі. Умовою відтворення образу в поетичному перекладі є розуміння перекладачем системи культурного концепту, яка виявляє відносну стійкість у дискурсивній реалізації образу.

Трансляція культурного концепту вихідної культури в поле досвіду й колективної пам'яті цільової культури призводить до змін його поняттєвої і ціннісної сторін, зумовлює мовні й метамовні трансформації образної системи, а тому культурний концепт в іншомовному дискурсі, не є еквівалентним тому ж концепту в джерельній культурі, бо разом із перекладацькими трансформаціями образної системи зазнає дискурсивних епістемічних трансформацій внаслідок меншого обсягу знань про нього і змін його асоціативності й валоративної насиченості. Трансформація ціннісного складника спричинена фізичною і духовною віддаленістю концептуального референта, частковою втратою значення «батьківщина», що виявляється в чужинності й екзотичності концептуального референта, тобто з'ясовується нетотожність і асиметричність між культурним концептом вихідної культури і його транспозицією в сприймаючій.

Відношення між паралельними дискурсами є гармонійними за умови збалансованої асиміляції перекладу відносно одомашнення й очужинення компонентів образу джерельної культури, який в результаті стає амфісиметричним міжкультурним утворенням, що втілює три елементи: спільне для обох культур, своє і чуже, тобто є творчим синтезом двох картин світу в аспекті міжкультурної художньої комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. КАРАСИК, В.И. (2002): *Языковой круг: личность, концепты, дискурс.* Волгоград: Перемена.

2. ПРОХОРОВ, Ю.Е. (2004): *В поисках концепта*. Москва Гос. ин-т рус. яз. им. А. С. Пушкина.

3. СЕЛІВАНОВА, О.О. (2010): *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля – К.

Костянтин Мізін
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

СПІЛЬНІ Й ВІДМІННІ СМИСЛИ НІМЕЦЬКОГО КОНЦЕПТУ *SCHADENFREUDE* ТА УКРАЇНСЬКОГО *ЗЛОВТІХА*: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ

Актуальними сьогодні є ті наукові розвідки, які виводять зіставний або перекладацький аналіз на кроскультурний трансфер етноспецифічних і етноунікальних концептів (концептотрансфер) [1, с. 189–190]. Зрозуміло, що здійснити при перекладі повний трансфер концепту, тобто передати всі його смисли, до «чужої» когнітивної (концептної) картини світу є завданням фактично нереальним, а ось максимально наблизити до реципієнта уявлення про певний «чужий» фрагмент цієї картини цілком можливо. Установлення смислової кроскультурної еквівалентності передбачає виявлення міжмовної еквівалентності. Але на основі дефініційного й етимологічного аналізів не можна знайти еквівалентну мовну одиницю у тих випадках, коли кодифіковане значення досліджуваного слова та його етимологічна інформація є просто відсутніми. Тут виправданою є опора на цифрові бази даних мовних корпусів, які можуть надати зразки вживання відповідного слова в різних типах дискурсів. Переклад цих зразків на цільову мову vs. цільові мови уможливлює визначення міжмовного еквівалента vs. міжмовних еквівалентів.

Застосування такого підходу для встановлення культуроспецифічних смислів німецького концепту Schadenfreude та українського ЗЛОВТІХА, ураховуючи умовний поділ емоційного світу німців та українців на осі «свій – чужий», виявило, що німецький концепт Schadenfreude містить не лише негативні, але й позитивні смисли, оскільки він, на відміну від українського концепту ЗЛОВТІХА, який наповнюють виключно негативні смисли, передає позитивні смисли стимулювання особистості (суб’єкта зловтіхи) та соціальної змагальності, що створює передумови для амбівалентного сприйняття цього концепту в німецькому лінгвосоціумі.

Це пов’язано, очевидно, з тим, що однією з головних рис німецького національного характеру дослідники називають непереборне тяжіння до перфекціонізму (vs. перфектності), що активує енергію індивіда на здолання вищості (vs. першості) «чужого» шляхом удосконалення свого внутрішнього потенціалу – фізичного, розумового, творчого тощо. Тому в німців емоція зловтішання не має такого абсолютного «руйнівного» характеру, як це простежуємо в українців. Представник німецької лінгвокультури не вичікує того моменту, коли з «чужим» трапиться нещастя, щоб отримати задоволення від цього. Навпаки, вищість (vs. першість) «чужого» є для німця стимулом, щоб більше працювати, більше навчатися, краще самоорганізуватися, бо це дасть змогу стати вищим (vs. першим) щодо «чужого». Натомість в українському лінгвосоціумі домінує «руйнівний» тип злорадості. Така злорадість є «руйнівною» як для суб’єкта та об’єкта злорадості (активні дії стосовно

останнього, щоб нашкодити йому за принципом «Немає в мене, не буде і в нього»), так і для української спільноти в цілому, оскільки зловтішання у середовищі українського політикуму несе загрозу навіть самому процесу націєтворення, тобто не лише «чужому», але й «своєму». Тут діє принцип, який чітко висвітлює паремія *Якщо у мене здохло теля, то нехай у сусіда корова здохне* (пор. відоме прокляття *Щоб у сусіда хата згоріла!*). І оскільки зловтіха є складною емоцією, яку активує заздрість, а підсилюють жадібність і ревнивість, то в українській зловтісі ці емоції є особливо чітко вираженими, знищуючи не тільки все «чуже» навколо, але і «своє». Це вже можна вважати, імовірно, особливістю українського менталітету.

Прикро, що злиття заздрості, жадібності та зловтіхи створило в сучасному українському суспільстві такий феномен, як УКРАЇНСЬКА ЖАБА, що об'єктивується, як правило, за допомогою усталеного вже словосполучення *жаба давить*. Цій «жабі», яка «давить» і «чужих», і «своїх», ставлять навіть пам'ятники в українських містах, зокрема в Бердянську. Тут 17 жовтня 2007 р. було відкрито пам'ятник «українській жабі»: жаба з сигарою, двома мобільними телефонами, пачкою банкнот і масивним золотим ланцюгом сидить на головах чотирьох людей – чоловіка, жінки, старого та дитини. Вона служить наочним уособленням фрази *жаба давить*, символізуючи той факт, що останнім часом згадані вище емоції є актуальними серед представників усіх верств українського суспільства та всіх вікових груп. Прикметно, що такої «жаби» немає в німецькій лінгвокультурі, хай би як не «роздували» антропологи, лінгвокультурологи, соціологи та психологи позірну унікальність німецького лінгвокультурного концепту Schadenfreude.

ЛІТЕРАТУРА

1. МІЗІН, К.І./ПЕТРОВ, О.О. (2018): *Зіставна лінгвокультурологія: методологічні проблеми та перспективні методики*. Переяслав-Хмельницький/Вінниця/Кременчук: Щербатих О.В.

Аліна Мудраченко
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ DEATH У ПЕРЕКЛАДІ (на прикладі роману Б. Стокера «Dracula»)

Кожен концепт є своєрідним, і його специфіка пояснюється культурними домінантами поведінки, історично закріпленими культурними цінностями, що є характерними для конкретної лінгвокультури. Першочерговою задачею лінгвокультурології є розкриття ментальних особливостей народу та його культури в мові. На сучасному етапі лінгвокультурологічних досліджень, актуальним є питання вивчення концептів в лігвокультурному середовищі.

Вивченням концептів займаються такі вчені як Н. Арутюнова, А. Вежбицька, В. Воробйов, О. Кубрякова, J. Allwood, R. Jackendoff, G. Miller,

P. Johnson-Laird та ін. Серед українських вчених, дослідженням концептів займались І. Голубовська, В. Жайворонок, Л. Ставицька тощо.

Беручи за основу визначення Л. Шестак, розглядаємо концепт як «ментальне утворення польової структури з інваріантною колективнорозробленою і понятійно-структурованою ядерною частиною і індивідуальною асоціативною периферією» [2, с. 165].

Звернення до концепту DEATH зумовлене постійною зацікавленістю людини онтологічними питаннями. Сьогодні, широко розповсюдженими є теми, що торкаються моментів смерті, можливого життя після смерті. У сучасному світі смерть нерозривно пов'язана з матеріальним процесом тілесного розпаду, а також як стан, що розділяє людей.

Концепт DEATH в романі Б. Стокера «Dracula» реалізується в таких моделях: опис тварини; опис тіла; воскресіння. Розглянемо першу з них – опис тварин, що пророчать смерть.

Early this morning ***a large dog, a half-bred mastiff*** *belonging to a coal merchant close to Tate Hill Pier, was found* ***dead*** *in the roadway opposite its master's yard. It had been* ***fighting****, and manifestly had had a savage opponent, for its* ***throat was torn away****, and its* ***belly was slit open as if with a savage claw*** [3]. *Сьогодні рано-вранці знайшли мертвим великого собаку, що належав торговцеві вугілля, поблизу Тет Хілл, Пір, на дорозі проти двору його господаря. Він із кимось побився, і мабуть, зі скаженим супротивником, оскільки горло пса було розірване, а черево розпороте неначе величезними пазурами* [1, с. 85].

У прикладі бачимо детальний опис мертвої собаки, що була знайдена на вулиці. Лексична реалізація концепту смерть може бути простежена у використанні наступних лексичних одиниць: *fighting, savage opponent, torn away, savage claw.* На початку уривку бачимо, що автор зазначає породу собаки та її розміри, що асоціативно викликає небезпеку, а також авторове використання соматизмів для опису скаліченого тіла та фізичних ран. Приклад налічує і ядро концепту *dead*. У перекладі, вербалізація концепту не знайшла свого повного відображення, через елімінацію перекладачем певних особливостей, що є елементами концепту. Усі решта елементів відтворені адекватно, здебільшого методом кореляції відповідників, що є складниками концепту.

Наступною важливою складовою концепту DEATH є опис тіла мертвого.

I tried to stir, but there was some spell upon me, and dear Mother's ***poor body****, which seemed to* ***grow cold*** *already, for her dear* ***heart had ceased to beat****, weighed me down, and I* ***remembered no more*** *for a while* [3]. *Я пробувала поворушити рукою, але перебувала під впливом якогось чаклунства, і крім того, тіло моєї дорогої, нещасної матері, яке здавалося, вже хололо, бо її серце перестало битися, тиснуло на мене своєю вагою, і я на деякий час знепритомніла* [1, с. 142].

Варто відзначити авторову складову концепту: *poor body* – тіло нещасної матері крізь перекладацьку призму. Автор першотвору робить акцент саме на нещасному, слабкому, обезсиленому тілі матері, органи якого вже були не в змозі повноцінно функціонувати, а не на стані її душі. Тоді як перекладач над

інтерпретує оригінал нав'язуючи читачеві своє бачення ситуації. Зупинка серцебиття, а також знепритомніння є також ознаками того, що людина готується до смерті.

Наступною моделлю крізь яку реалізується концепт DEATH у романі Б. Стокера «Dracula» є воскресіння.

Days after her ***death****, she had risen from her grave. She was now a* ***vampire*** *and was* ***feeding on the blood of small children*** *[3]. Через кілька днів після своєї смерті Люсі воскресла і вийшла з могили. Вона перетворилася на вампіра і живилася кров'ю маленьких дітлахів [1, с. 7].*

Ядро концепту DEATH, а також його периферія *had risen from her grave*, vampire, blood вказують на воскресіння людини з мертвих та життя після смерті за умови насичення свого організму кров'ю. Перекладач, в процесі творення тексту перекладу, вдався до додавання *had risen from her grave* – воскресла і вийшла з могили, що, на нашу думку, контекстуально зумовлено та допомагає ширше розкрити зміст концепту та не створює перекладацьких покручів.

Проведене дослідження дало змогу дійти висновку, що концепт DEATH в англомовній літературі жахів реалізується в таких моделях: опис тварини, опис тіла, воскресіння. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні інших концептів англомовної літератури жахів та їх відтворення в перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. СТОКЕР, Д. (2010): *Дракула. Повстання мерців*. Х.: Клуб сімейного дозвілля.

2. ШЕСТАК, Л.А. (2003): *Русская языковая личность: коды образной вербализации тезауруса*. Волгоград: Перемена.

3. STOCKER, B. Dracula. <http://www.literature.org/authors/stoker-bram/dracula/>. [online]. [cit. 12. 2. 2019].

4. VERMEER, H.J. (1994): Translation today: Old and new problems / J. Hans Vermeer: *Translation studies. An interdiscipline*. Amsterdam: Philadelphia.

Олена Павлюк
(Запорізький національний університет)

ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТІВ *RIRE* ТА *СМІХ* У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ (ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)

Французька й українська мови належать до різних груп індоєвропейської сім'ї, романської і слов'янської відповідно. Поряд із спільними рисами у фразеологічному вираженні концептів ***rire*** та ***сміх*** у них є певні розходження. До причин, що пояснюють розбіжності, належать національні особливості культури, історії, побуту, обрядів, флори, фауни, географічної сфери тощо.

Аналіз співвідношень між мовою оригіналу і мовою перекладу, підводять до підсумку, що ФО перекладаються або фразеологізмами, або їм надають нефразеологічний переклад [1, с. 183-184]. Фраземи, що позначають сміх, по-

різному перекладаються із французької на українську мову. Іноді використовують фразеологічний переклад із його різновидами: а) повний еквівалент ***rire méchant*** – злий сміх; дієслівні фраземи ***rire au (jusqu'au) larmes*** – сміятися до сліз; ***mourir de rire*** – вмирати зі сміху; ***rire comme un fou*** – сміятися як божевільний. Іноді одному французькому фразеологізму відповідають декілька українських: ***se tordre les boyaux*** *pop.* – порвати животики, порвати животи (зі/від сміху); надірвати пупа (зі/від сміху). Часом навпаки синонімічні французькі фраземи мають той самий український еквівалент: ***se pâmer de rire, mourir de rire*** – вмирати зі сміху. Треба зауважити, що наявність ідентичних французьким фразем, що репрезентують сміх, в українській мові досить обмежена. Компоненти часткових еквівалентів іноді вирізняються своєю граматичною структурою: ***pour rire*** – жартом, жартома, на жарт. Іноді фразеологічні вирази із предикативним компонентом розрізняються у двох мовах не тільки структурно, а й конотацією: ***c'est une dérision*** – це ж посміх, це ж курям на сміх (так кажуть про те, що може викликати глузування).

Серед аналізованих стійких сполучень представлені і фразеологічні аналоги (так іменуються відносні еквіваленти з повною або частковою заміною образного компоненту у мові перекладу: ***se tenir les côtes*** – боки рвати, боки надривати, дуже сміятися, реготати, помирати зі сміху.

Поряд із фразеологічним спостерігається нефразеологічний переклад. Найбільш поширений серед розглянутих прикладів його лексичний різновид. Так, ФО ***rire à ventre déboutonné*** перекладається як сміятися на все горло; ***rire de toutes les dents*** – голосно, щиро сміятися; ***rire dans sa barbe*** – сміятися нишком. Лексичний переклад використовується часом для передачі дієслівних фразем, що мають переважно метафоричну основу: ***se fendre la gueule*** *pop.* – реготати, гиготати, іржати; ***taper le cul par terre*** *pop.,* ***c'est à se taper le derrière (par terre)*** *pop.* – невтримно, неспинно сміятися. В основу розмовної дієслівної фраземи ***dilater (désopiler, épanouir) la rate*** – розсмішити, розвеселити, примусити реготати покладено соматизм ***la rate*** «селезінка». Образну основу має фразема ***faire dérider qn***, що складається з двох дієслів, допоміжного та знаменного, й означає розвеселити будь-кого. Синонімічний до неї усталений зворот ***défroncer le(s) sourcil(s)*** – звеселити, що буквально перекладається: «розгладжувати (насуплені) брови», у французькій мові підкреслює омолоджуючу функцію сміху.

Усталений зворот ***Il ferait rire un tas de pierres*** у розмовній мові позначає веселуна, який здатний розвеселити купу каменів. Розмовна ФО ***se donner (se faire, se flanquer, se payer) une bosse de rire*** – реготати до упаду, до цілковитого знесилля відзначає, що суб'єкт такого сміху може поплатитися гулею. ФО ***rire aux éclats*** перекладається вільним сполученням голосно сміятися.

Образна фразема ***rire aux anges*** має український відповідник безглуздо, безпричинно сміятися; ФО ***rire entre cuir et chair*** позначає єхидний, злорадісний сміх. Отже, при лексичному перекладі фразем, що мають образну основу, спостерігаються деякі втрати експресії, метафоричності, відтінків значень у мові перекладу. Набагато менше таких втрат відбувається при перекладі фразеологізмів, що мають нейтральну стилістичну забарвленість,

наприклад ***tourner en ridicule*** – висміювати; ***avoir un petit rire*** – посміхнутися; ***mot pour rire*** – жарт.

Значно рідше використовується калькування французьких фразем: ***histoire de rire*** – задля сміху; ***c'est à mourir de rire*** – померти від сміху (ФРФС, 224). З антропонімом Гомер пов'язаний крилатий вислів ***rire homérique*** – гомеричний сміх, що передавав нестримний голосний регіт богів. Калькою є також субстантивна фразема ***rire sardonique*** – сардонічний сміх, тобто уїдливий, їдкий (назва пов'язана з інсулонімом Сардинія). Калькою у французькій та українській мовах є також стародавній вираз ***sel attique*** – аттична сіль, що означає витончену дотепність (вираз належить давньоримському оратору Марку Тулію Цицерону). Цей видатний теоретик ораторського мистецтва особливо виділяв мешканців Аттики, які відзначались у Греції своїм красномовством, тонкою дотепністю, вмінням заставити аудиторію сміятися у необхідному оратору місці. Таким чином, при калькуванні може даватися пояснення стійких виразів (іноді у формі історичної довідки). Описовий переклад звичайно містить не саму фразему, а її тлумачення, наприклад, ***rire jaune*** – вимушено сміятися; ***sourire jaune*** – криво посміхатися. Прикметник ***jaune*** додає фразеологізмам певної негативної оцінки, тому що жовтий колір французи традиційно пов'язували з кольором шкіри людей, хворих на гепатит.

У стійких порівняннях, як і в метафорах, виступають французькі національні образи, тому при їх передачі використовується переважно лексичний переклад: ***rire comme un coffre*** – реготати (***un coffre*** скриня); ***rire (rigoler) comme un bossu*** – заливатися сміхом (***un bossu*** горбань); стійке порівняння ***rire (se marrer, rigoler, se tordre) comme baleine*** – реготати на все горло, сміятися, широко роззявляючи рота (***une baleine*** кит). ФО ***rire (rigoler) comme un cul*** вживається у просторіччі з лайливою експресією (компонент ***un cul*** зад) і означає «сміятися по-дурному, як дурень».

У фразеології найбільш повно та різноманітно віддзеркалюється культурно-національна картина світу, що відбиває об'єктивну дійсність у сьогоденні та історичному минулому. У французькій і українській мовах концепти ***rire*** / *сміх* репрезентуються фразеологічними одиницями, що мають неоднакову структуру, різні відтінки значення, образність, експресію. Усталені сполучення не тільки узагальнюють досвід людини, але й дають людським вчинкам оцінку, позитивну чи негативну. Навіть фраземи двох мов, що співпадають за своїм значенням і можуть розрізнюватися структурою, образністю, експресією, оцінністю тощо. Все це викликає певні труднощі перекладу усталених сполучень. Отже, переклад французьких фразем, що представляють концепти ***rire*** / *сміх* українською мовою, має певні особливості. Фразеологічний переклад вживається у мові перекладу дуже обмежено. Зрідка використовується фразеологічний аналог. Найбільш поширеним є лексичний переклад, а він природно веде до певних втрат образності, іронічної експресії тощо. При перекладі деяких порівнянь зберігається експресія фразем французької мови, але втрачаються культурно-національні особливості. Найчастіше у мові перекладу зберігається фразеологічне значення, стилістична

забарвленість, оцінність. Описовий переклад, калькування серед розглянутих прикладів зустрічається рідко. До закономірних втрат належать образність та культурно-національні особливості компонентів фразем, наприклад ***un bossu, une baleine, un cul, un coffre*** тощо. Щодо фразеологізмів зі спільними компонентами-інтернаціоналізмами (античних, біблійних, історичних тощо) у французькій та українській мовах, ми не спостерігаємо розбіжностей у структурі та значенні.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВЛАХОВ, С./ФЛОРИН, С. (1980) *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения.
2. УЖЧЕНКО, В.Д./УЖЧЕНКО, Д.В. (1998) *Фразеологічний словник української мови.* Київ: Освіта.
3. *Французско-русский фразеологический словарь* (1963) под ред. Рецкера Я.И. Москва: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей.
4. *Французько-український фразеологічний словник* (1987) укл. Г.Ф. Венгреновська, М.А. Венгренівська. Київ : Радянська школа.

Олександр Петров
(Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК БАЗОВА КАТЕГОРІЯ ЗІСТАВНО-ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Сучасна мовознавча антропопарадигма все частіше сфокусовує увагу лінгвістів на вивченні проблеми взаємозв’язку мови й культури, на пошуку універсального і специфічного у сприйнятті дійсності носіями різних лінгвокультурних традицій та на дослідженні своєрідності концептуалізації світу в різних мовах. Опис національної мови через вивчення розумово-мовленнєвої діяльності її носіїв, яка нерозривно пов’язана з національною ідентичністю, культурою та освітою мовної особистості, перебуває в центрі уваги нових перспективних лінгвістичних дисциплін, таких як лінгвоконцептологія, етнолінгвістика та зіставна лінгвокультурологія.

Об’єктом дослідження останньої є втілення культур різних етносів у мовних одиницях, категоріях і відношеннях між ними, а предметом – репрезентація та інтерпретація втілення певної культури в системі мови на тлі зіставлення з іншими культурами й мовами для встановлення спільних і відмінних рис цих лінгвокультур у синхронії [6, с. 7].

Основною одиницею зіставно-лінгвокультурологічного вивчення виступає лінгвокультурний концепт (далі – ЛКК) як «основна чарунка культури у ментальному світі людини», він є «згустком культури у свідомості людини» [9, с. 40]. У цьому сенсі концепт уважається «мікромоделлю культури, а культура – макромоделлю концепту. Концепт породжує культуру й породжується нею» [3, с. 38–53].

ЛКК є «багатовимірним смисловим утворенням, в якому виокремлюються ціннісна, образна та поняттєва сторони, а сам лінгвокультурний підхід до розуміння концепту полягає в тому, що концепт визнається базовою одиницею мови, «її концентратом» [4, с. 91–114].

Отже, ЛКК як базова категорія зіставно-лінгвокультурологічного аналізу розглядається як синтез усіх мовних і немовних засобів вираження, що розкривають його смислове наповнення та безпосередньо або опосередковано ілюструють його сутність. При цьому більшість науковців поділяють думку, що ЛКК є ментальним утворенням, яке має вихід на культуру соціуму, відображаючи «дух народу» (В. фон Гумбольдт), тобто його національно-культурну специфіку. Логічно, що найефективнішим шляхом «вираховування» національно-специфічних концептів є саме їхнє міжмовне зіставлення [5, с. 111].

Утім, існують розбіжності щодо визначення лінгвокультурного концепту, оскільки при вивченні останнього увага дослідників може концентруватися більшою мірою на: 1) даних етимології, історії та культурології [9]; 2) ціннісних орієнтирах, зафіксованих у концепті [6; 7]; 3) асоціативних зв'язках концепту [8]; 4) етнокультурній специфіці концепту [1].

Незважаючи на це, у більшості лінгвістичних шкіл збігаються сутнісні ознаки ЛКК: 1) ідеальність (концепт – це структура свідомості); 2) неоднорідність концептів (світ, знання про який структуровані в цьому ментальному утворенні, є надзвичайно різноманітним); 3) здатність переходити в різні сфери (мистецтво, релігія, право, наука тощо); 4) специфіка, що зумовлюється належністю концептоносія до декількох соціальних груп; 5) гетерогенна будова, виокремлення в структурі концепту декількох шарів, граней, аспектів тощо.

Ці ознаки слугують водночас і критеріями для виокремлення концепту з поняттєвої системи, основними серед яких ще слід назвати такі [2, с. 11–12]: 1) внутрішня розчленованість лінгвоконцепту як наслідок багатовимірності його семантичного складу; 2) здатність викликати переживання; 3) семантична щільність (репрезентація синонімами, тематичними рядами й полями, фольклором, символами-синонімами); 4) орієнтованість на план вираження (включення імені концепту в асоціативні парадигматичні й синтагматичні зв'язки, що склалися в лексичній системі мови).

Таким чином, ЛКК концепт є одним з базових складників будь-якої культури, своєрідною «цеглинкою», яка розбудовує концептну картину світу різних мовних соціумів. Зрозуміло, що в цій іпостасі концепт є репрезентантом і маніфестантом менталітету, традицій та звичаїв того чи іншого народу, тому він може розглядатися як предмет симпатій, антипатій, емоцій, протиріч тощо. До того ж, вивчення на ґрунті зіставно-лінгвокультурологічного підходу саме такого ментального конструкту, як концепт повністю узгоджується з положенням сучасного мовознавства, що концепт є найважливішою категорією лінгвокультурології.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВОРКАЧЕВ, С.Г. (2002): *Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа.* Краснодар: КГТУ.
2. ВОРКАЧЕВ, С.Г. (2009): *Правды ищи: идея справедливости в русской лингвокультуре*: монография. Волгоград: Парадигма.
3. ЗУСМАН, В.Г. (2001): Концепт в культорологическом аспекте. В: Зусман, В. Г. (гол. ред.): *Межкультурная коммуникация*. Нижний Новгород: Деком.
4. КАРАСИК, В.И. (2004): *Языковый круг*: *личность*, *концепты*, *дискурс*: монография. Москва: Гнозис.
5. ЛЕОНТОВИЧ, О.А. (2005): *Русские и американцы: парадоксы межкультурного общения: монография*. Москва: Гнозис.
6. МІЗІН, К.І. (2012): Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології: автореф. дис. … доктора філол. наук : 10.02.17. Київ.
7. ПРИХОДЬКО, А.М. (2008): *Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики*. Запоріжжя: Прем'єр.
8. СЛЫШКИН, Г.Г. (2004): *Лингвокультурные концепты и метаконцепты.* Волгоград: Перемена.
9. СТЕПАНОВ, Ю.С. (2007): *Концепты. Тонкая пленка цивилизации.* Москва: Языки славянских культур.

Оксана Пригодій
(Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка)

ТИПОЛОГІЯ КОНЦЕПТУ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА АНАЛІЗУ ЙОГО ЛІНГВОКОНІТИВНОГО ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ВИМІРІВ

Дослідження концепту є на сьогоднішній день актуальним питанням в царині перекладознавства, адже виокремлення певного концепту у вирі когнітивних та культурологічних вчень зарекомендував себе як невід'ємна частина аналізу художнього твору та особливостей відтворення одиниць в перекладі. Задля кращого розуміння використання, систематизації та членування концептів важливим є визначення їх типології. Саме завдяки знанням типології концептів, вчені можуть провести поглиблений аналіз використаних лексичних одиниць та методів втілення цих складників у перекладеному тексті.

Існує велика кількість типології концепту і всі вони доповнюють та збагачують лінгвокогнітивістику та лінгвокультурологію. Для розвитку вчень про типологію концептів вплинуло дослідження будови, функцій та зв'язку концептів між собою. Важливість типізації концептів знаходимо в книзі «Семантико-когнитивный анализ языка» З.Д. Попова та Й.А. Стерніна, де автори стверджують, що «інтенсивний розвиток когнітивної лінгвістики, теоретичне осмислення поняття концепт і типології концептів привело

дослідників до розуміння того, що концепт є зонтичним терміном, який об'єднує різні види ментальних явищ, функцією яких є структурація знань у свідомості людини. Вироблено розуміння того, що концепти – це одиниці мислення, які за своїм змістом і організацією можуть бути дуже різними при збереженні своїх основних функцій – структурувати знання і виступати одиницями розумового процесу. Типологія концептів можлива і необхідна в силу того, що знання, які подаються концептами, різняться між собою» [4, с. 80].

Про різновекторність типології концепту висловлює думку Є.В. Саранюк, «складний, абстрактний характер концептів обумовлює наявність великої кількості різноманітних типологій, що враховують їх природу, зміст, функціонування і т.д. Типологія концептів необхідна в силу того, що розрізняються типи знання, що подаються концептами» [5, с. 36]. Н.А. Черненко зазначає, що «незважаючи на розмаїття типологій лінгвокультурних концептів, вони не заперечують, а навпаки, взаємно доповнюють одна одну, оскільки один і той самий концепт може належати до кількох типів залежно від специфіки його змістового наповнення» [7, с. 64].

Беручи до уваги інформаційну наповненість концепту, С.А. Аскольдов відокремлює два типи концептів: пізнавальні і художні. «Проблема концептів і проблема художнього слова мають не тільки точки дотику, але в основі своїй позитивно збігаються ... Слова, в одному випадку, не викликаючи ніякого пізнавального «уявлення», розуміються і створюють щось, що може бути об'єктом точної логічної обробки. В іншому випадку слово, що не викликає ніяких художніх «образів», створює художню імпресію, що має своїм результатом якісь духовні збагачення ... У проблемі пізнання це «щось» називається «концептом», під яким треба розуміти два його види: «загальне уявлення» і «поняття». У проблемі мистецтва це «щось» поки не пов'язано з чітким терміном. Ми будемо називати його «художнім концептом» з повним розумінням наявності істотних відмінностей в даному випадку» [1, с. 268]. Це ознаменує той факт, що дві точки перетину взаємодіють та переплітаються один з одним, створюючи «щось», що імплікується концептом, та можуть розглядатися бінарно, беручи до уваги кут аналізу – пізнавальний, або художній.

На дуальності типології концепту акцентує увагу Ю.С. Степанов, який розрізняє наукові (ізоляти) та ненаукові (художні) концепти. Перші «формуються як синонімічні, мінімум парами, є парними твердженнями (або в більшій кількості), які не є ізольованими» [6, с. 20]. Ненаукові «не піддаються парному твердженню» і визначаються «абсолютними ізолятами» [6, с. 21].

Багатоманітність видів концепту бачимо в книзі «Языковой круг: личность, концепты, дискурс» В.І. Карасика, де когнітивні концепти поділяються на: 1. розумові картинки (конкретні зорові образи); 2. схеми – менш детальні образи; 3. гіпероніми; 4. фрейми – сукупності асоціацій, що зберігаються в пам'яті; 5. інсайти (знання про функціональне призначення предмета); 6. сценарії як знання про сюжетний розвиток подій; 7. калейдоскопічні концепти (сукупність сценаріїв і фреймів, пов'язаних із

переживаннями і почуттями) [3, с. 110]. М.М. Болдирєв розмежовує в концептах конкретно-чуттєві образи, уявлення, схеми, поняття, прототипи, пропозиції, фрейми, сценарії або скрипти та гештальти. [2, с. 36-38].

З.Д. Попова та Й.А. Стернін виділяють наступну типологію концептів, а саме: 1. Уявлення – «це загальний чуттєво-наочний образ предмета або уявлення». Автори зазначають, що концепти-уявлення об'єктивуються в мові завдяки лексичним одиницям конкретної семантики. Про це свідчить словникові дефініції цих лексем, де смислова сторона лексичних одиниць представляє саме уявлення. 2. Схема це «концепт, представлений деякою узагальненою просторово-графічною або контурною схемою; це гіперонім з послабленим образом». Схеми можна намалювати, а також є проміжним типом концепту між уявленням і поняттям, тлумачиться як певний етап розвитку абстракції. 3. Поняття представляє собою «концепт, який відображає найбільш загальні, істотні ознаки предмета або явища, результат їх раціонального відображення і осмислення». 4. Фрейм – «мислимий в цілісності його складових частин багатокомпонентний концепт, об'ємне уявлення, деяка сукупність стандартних знань про предмет або явище». 5. Сценарій (скрипт) – «послідовність кількох епізодів у часі; це стереотипні епізоди з ознакою руху, розвитку». Певним чином, вони є фреймами, які простежуються довгоплинністю окремих епізодів, етапів та елементів. 6. Гештальт постає як «комплексна, цілісна функціональна розумова структура, яка впорядковує різноманіття окремих явищ у свідомості». Термін «гештальт» ввів у кінці 19-го століття австрійський мистецтвознавець Х. Еренфельс. Цей термін взаємодоповнюють чуттєві і раціональні елементи, разом з тим, поєднують динамічний та статичний аспекти відтвореного об'єкта чи явища [4, с. 81–83].

Отже, можна побачити, що багатосторонність поняття концепту визначає чималу кількість наукових доробків, що висвітлюють важливість питання типології концептів. Вчені вирізняють широкий спектр типізації концептів, чим розширюють межі та відкривають нові грані розгляду концепту як стрижневої ланки лінгвокогнітивістики та лінгвокультурології.

ЛІТЕРАТУРА

1. АСКОЛЬДОВ, С.А. (1997): Концепт и слово. *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология*. Под ред. В.П. Нерознака. Москва, с. 267-279.

2. БОЛДЫРЕВ, Н.Н. (2001): *Когнитивная семантика. Курс лекций по английской филологии.* Изд. 2-е, стер. Тамбов: Изд-во Тамб. ун-та.

3. КАРАСИК, В.И. (2002): *Языковой круг: личность, концепты, дискурс.* Волгоград: Перемена.

4. ПОПОВА, З.Д./СТЕРНИН, И.А. (2007): *Семантико-когнитивный анализ языка.* Воронеж: Истоки.

5. САРАНЮК, Є.В. (2017): *Концепт GLAMOUR у сучасному англомовному мас-медійному дискурсі*: дис. … канд. філол. наук: 10.02.04. «Германські мови». Нац. університет ім. Тараса Шевченка.

6. СТЕПАНОВ, Ю.С. (2007): *Концепты. Тонкая пленка цивилизации.* Москва: Языки славянских культур.

7. ЧЕРНЕНКО, Н.А. (2016): *Вербалізація концепту ДОБРОЧЕСНІСТЬ у європейських лінгвокультурах (на матеріалі латинської, французької, англійської та українських мов)*: дис. …канд. філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Нац. університет ім. Тараса Шевченка.

Марія Ракітіна
(КНУ імені Тараса Шевченка)

ЕКСПЛІЦИТНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ «ЛЮБОВ» У ПІСНЯХ «ГОФИН» НА ПРИКЛАДІ МОРФЕМИ 心

За своєю суттю людина є продуцентом і інтерпретатором картини світу, в тому числі мовної. Людина – це її центр, і через практичну і духовну діяльність вона «притягує» до себе мовні явища.

Іріолова А.Д. справедливо зазначає, що специфіка концептуалізації національної свідомості в основному залежить від когнітивних процесів пізнання, а мова є невід'ємною частиною збереження і трансляції культурної самобутності етносу [1, с. 35].

На трактування концепту накладаються позамовні чинники (міфологічні, культурні, філософські, етнічні, релігійні та ін.), які, з іншим, і визначають його подальшу долю в художньому дискурсі, де він також може набувати конотативного значення і відтінків. Культура відіграє велику роль у формуванні процесів концептуалізації, тим самим створюючи систему оцінок, цінностей і норм у певній культурної спільності: «всі тонкощі культури народу відображаються в його мові, яка є специфічною і унікальною, тому що по-різному фіксує в собі світ і людину в ньому» [4, с. 3].

Для багатьох культур в суспільній та індивідуальній свідомості загальним і універсальним концептом є концепт «любов». У китайських навчаннях незмінно присутнє поняття любові, тому що їх джерелом є етика, яка, в свою чергу, неможлива без любові.

За конфуціанскими канонам любов поширювалася на людей і тварин, і полягала в турботі про них. Звичайно ж, таке відчуття мало свої ступеня сили, але базою була любов до рідних, сім'ї. Почуття між чоловіком і жінкою вважалися неприйнятними згідно конфуціанским канонам, а отже не знаходили схвалення в громадських колах.

Проаналізувавши різний характер концепту «любов» у філософській та художній літературі Китаю, дослідниця М.А. Андрієць прийшла до висновку, що цей концепт є «дифузним і розчинним в асоціаціях». Також М.А. Андрієць були виділені наступні лексеми на позначення «різновідтіночності» любові: «爱 (ài), 情 (qíng), 心 (xīn), 恋 (liàn), 宠 (chǒng), 亲 (qīn), 忠 (zhōng), 好 (hào), 慈(cí), 欢 (huān)» [5, с. 109]. Не можна не звернути увагу на кордіоцентричність

цього концепту в китайській етнічній свідомості, адже в більшості ієрогліфів головною графемою є «серце».

Перші згадки про любовній ліриці відносяться до часів «Шицзін» («诗经») – літературна енциклопедія династії Чжоу XI-VII ст. до н.е. «Гофин» – перша частина «Шицзіну» має для нас найбільшу літературну цінність, адже тут зібрані 160 пісень, в яких майстерно ілюструється «душа» народу.

Тематика пісень відрізняється своєю приземленістю, «заурядністю», простонародністю, актуальністю для звичайної людини і в наш час: «Кожна пісня цілеспрямована, має закінчений сюжет. Кожна пісня відрізняється цілісністю, єдиної внутрішньої темою – людина і його ставлення до явищ природи, навколишнього світу, людей» [8, с. 6].

Проаналізувавши 160 пісень першої частини «Шицзін» – «Звичаї царств» [13] за допомогою статистичного методу, ми виявили, що вербалізатор 爱 зустрічається лише в двох піснях, 情 – в одній пісні, 心 вербалізується 76 разів, 亲 – 1 раз, 好 – 26 разів. Таким чином, ми бачимо, що графема 心 є найбільш поширеною для вербалізації концепту «любов».

Семантичні відтінки концепту «любов» в китайській мові є дифузними і асоціативними. Для того, щоб чітко визначити проблему, необхідно поєднувати пісні, де вербалізується вказаний концепт, в окремі тематичні групи: смуток (дружини за чоловіком, який перебуває на війні, залишеної дружини, туга за подругою, за батьківщиною), бажання (прагнення), гармонія, цінність (симпатія, прихильність).

Коло семантичного відтінку «туга» є найширшим. Він налічує 18 пісень. Для ілюстрації ми використовуємо найбільш яскраві приклади:

1. «Джерельна вода» («泉水») із циклу пісень царства Бей (邶 风)

У пісні зображується туга ліричної героїні за батьківщиною, яку вона залишила для того, щоб вийти заміж. Ми зустрічаємо рядки «我 心 悠悠» (wǒxīnyōuyōu) – (буквально «моє серце стурбоване»), які вказують на замішання, тугу і любов до батьківщини.

Семантичний ознака «бажання (прагнення)» вербалізується в наступній пісні:

1. «Його одягу» («子衿») із циклу пісень царства Чжень (郑 风)

Тема закоханості і туги за своїм коханим є основною в цьому творі. «悠悠我心» (yōuyōuwǒxīn) – (буквально «серце моє не може знайти спокій») – дівчина всім серцем прагне бути з коханим, який, на жаль, не звертає на неї уваги.

Семантичний відтінок «гармонія» актуалізується в такій пісні:

1. «Сузір'я Дін світиться у височині» («定 之 方中») із циклу пісень царства Юн (鄘 风)

У пісні розповідається про те, як цар переносив столицю свого царства в місцевість Чу з місцевості Цао. Пісня пронизана оптимістичними поривами з

приводу будівництва нових палаців, а рядки «秉 心 塞 渊» (bǐngxīnsèyuān) – (буквально «бажання глибокі» – «добре знати, чого хочеш») говорять нам про те, що в душі царя панує гармонія.

Семантичний відтінок «цінність» вербалізується в пісні «Східна гора» («东山») із циклу пісень царства Бінь (豳 风). У ній йдеться про почуття простих солдатів, які довго були у військовому поході і, нарешті, їм повідомили про повернення. «我 东 曰 归, 我 心 西 悲» (wǒdōng yuē guī, wǒxīnxībēi) – «Коли на сході сказали «назад» на захід, моє серце заплакало». Через зображення почуття смутку ми отримуємо семантичний відтінок «цінність» (рідну домівку як цінність, до якої прагнеш крізь усі негаразди).

Отже, експліцитно вираз концепту «любов» актуалізується через вербалізатор 心, а також 情, 好, 爱, 亲. Вербалізатор 心 найчастіше вживається в піснях, щоб проілюструвати концепт «любов». Інтерес представляє той факт, що вербалізатор 爱, який і має буквальне значення «любити, любов, коханий», зустрічається всього лише два рази. Ми вважаємо, що це є наслідком «диктатури» конфуціанства, за часів якої і створювався збірник «Шицзін».

ЛІТЕРАТУРА

1. МАСЛОВА, В.А. (2001): *Лингвокультурология*: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр Академия.
2. АНДРІЄЦЬ, М.А. (2014): *Вербалізація концепту «любов» у китайських фразеологізмах чен'юй.* Київ.
3. *Шицзин: Книга песен и гимнов*. (1987): М.: Худож. лит.
4. ИРИОЛОВА, А.Д. (2012): Вербализация концепта «любовь» в произведениях У.С. Моэма и их переводах: когнитивно-прагматический аспект. *Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение*. № 3 (105). с. 33-36.
5. Шицзин. http://www.shigeku.org/xlib/lingshidao/gushi/shijing.htm#11 [online]. [cit. 25.02.2019].

Інна Бедько
(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасному поліетнічному суспільстві співучасники комунікації спілкуються різними мовами, належать до культур, що втілюють різні системи цінностей й надають різні значення словам, вчинкам, ситуаціям, подіям. Під час спілкування між представниками різних культур, навіть при достатньому володінні мовою співрозмовника, учасник комунікації відчуває труднощі, пов'язані з непередбачуваним характером міжкультурного спілкування і принциповою його відмінністю від ситуації спілкування з представником своєї культури.

Науковий напрям міжкультурної комунікації, який знаходиться на стику лінгвістики, культурології, комунікативної лінгвістики, лінгводидактики, досліджується представниками різноманітних наукових галузей (лінгвістики, антропології, психології, соціології), завдяки чому набув інтегративного характеру й інтенсивно розвивається.

Теоретичні питання, пов’язані з проблемами вивчення міжкультурної комунікації, із мовною підготовкою студентів, досліджували у свої працях

О. Бондаренко, Г. Борозинець, А. Вежбицька, О. Верещагін, Т. Грушевицька, В. Костомаров, Г. Китайгородська та ін. Увага приділялась лінгводидактичним основам навчання стратегії мовленнєвої поведінки, формуванню іншомовної комунікативної компетентності, варіативності. Інтерес дослідників до цієї сфери залишається незмінним, оскільки вища школа перебуває сьогодні в стані реформування, що водночас вимагає впровадження низки інновацій, і збереження кращих якостей вітчизняної вищої освіти, її здобутків і традицій.

Термін «міжкультурна комунікація» – це адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних культур [1, с. 26].

«Об’єктом міжкультурної комунікації є спілкування представників різних національних і лінгвокультурних спільнот, а предметом – прийняті в національних спільнотах мовні стереотипи і норми поведінки, спілкування, певні «культурні сценарії» різних дій, усталені моделі сприйняття та оцінювання предметів і явищ, соціально унормовані, традиції, ритуали, звички, дозволи, заборони тощо» [3, с. 9].

Міжкультурне спілкування – це процес комунікативної взаємодії між індивідами, які є носіями різних культур і мають власний мовний код, ціннісні установки і традиції. Специфічні моделі поведінки формують специфічну

культуру, яку можна визначити як менталітет (система цінностей, звичаїв ідей), тобто, сукупність конвенцій, які керують соціальними відносинами [4, с. 35].

Основи міжкультурного спілкування необхідно формувати з дня приїзду іноземних студентів в Україну, оскільки вони потрапляють в абсолютно нове для себе соціальне середовище, пристосовуються до життя в іншій країні, в умовах нової культури, вирішують проблеми взаємовідносин зі студентами з різних країн у навчальній групі, потоці, на факультеті, в гуртожитку і тощо. Безперечно, необхідно проводити аналіз контингенту іноземних студентів, готовності особистості до міжкультурної комунікації. Деякі дослідники розрізняють поняття готовності і підготовки як два різних, але пов'язаних між собою поняття, коли підготовка – це динамічний процес, а готовність – її результат [2, с.187]. Крім того, готовність – це сукупність таких компонентів, як мотиваційний, емоційний і поведінковий. Вони мобілізують особистісні якості, знання і вміння, за допомогою яких можна ефективно навчати українській мові і спілкуванню з представниками інших культур.

Українська мова належить до тих предметів, вивчення і володіння якими визначається не тільки аудиторним навчанням, але й, в значній мірі, змістом, методичною наповнюваністю, атмосферою позааудиторних заходів. Вивчення української мови з метою володіння нею як засобом спілкування, засобом отримання освіти є даністю для іноземців, які обрали для навчання Україну. Принципи навчання мови в аспекті міжкультурної комунікації адекватно реалізуються через знайомство з українською культурою, через оволодіння соціокультурним мінімумом, що дозволяє пізнавати інші культури, духовні цінності інших народів.

Формування умінь сприймати і розуміти партнера під час іншомовного спілкування передбачає створення викладачем певних умов, що мотивують навчання.

Успішному формуванню даних умінь сприяє сукупність різних факторів, а саме:

– володіння викладачем не тільки професійними знаннями, а й невербальними засобами спілкування для організації успішного навчання іншомовного спілкування;

– використання мультимедійних засобів навчання, що впливають на перцептивну сторону іншомовного спілкування;

– виконання вправ, що носять проблемний характер, що мотивують студентів до подальшого іншомовного спілкування в умовах штучного мовного середовища;

– використання системи вправ, спрямованої на формування навичок адекватного сприйняття невербальних засобів спілкування, таких як міміка, жести, пантоміма, вміння уявити себе в образі партнера іншомовного спілкування з метою толерантного реагування на його вербальну і невербальну поведінку.

Застосування дидактичних прийомів, орієнтованих на емоційне навчання, дає високий рівень ефективності незалежно від конкретної мети викладання. Вони ж вказують на необхідність виховання культурної сенсибілізації, або

усвідомлення учнями особливостей своєї і чужих культур. Ця методика працює на всіх рівнях навчання – інтелектуальному, поведінковому та емоційному.

Ефективність комунікативного спілкування визначається й особистісними якостями викладача, що полягають у вмінні вступати в контакт при будь-яких умовах, навіть без знання мови – посередника; вміння усвідомлювати особливості своєї культури в порівнянні з культурою учнів; вміння створити психологічний контакт і теплу емоційну атмосферу; вміння впливати на іноземну аудиторію в залежності від її національного складу; вміння організувати наукову і творчу діяльність студентів-іноземців; вміння витримати оптимальний темп спілкування, що особливо важко в інтернаціональній аудиторії; вміння зрозуміти мотиви поведінки іноземних студентів при спілкуванні з викладачем і між собою.

Важливими умовами забезпечення ефективності міжкультурної комунікації вважаємо розширення меж уявлень студентів із міжкультурної проблематики, обов'язкове включення до викладання іноземної мови вивчення культури її носіїв, а також розвиток у майбутніх спеціалістів умінь зацікавити іноземних партнерів відмінностями своєї культури. [5, с.5].

Отже, комунікація – обмін інформацією між комунікантами, процес передачі інформації від адресанта до одержувача, унаслідок чого виникає розуміння. При розбіжності культур людям складно порозумітися, тому завдання викладача – прищепити іноземним студентам певні навички і вміння міжкультурної комунікації. Чим повніше і глибше буде сформовано вміння спілкуватися, тим якісніше буде здійснення будь-якої діяльності людини. І це важливо враховувати у процесі навчання студентів -іноземців української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВЕРЕЩАГИН, Е.М. (1990): *Язык и культура*. Москва: Русский язык.

2. ГРИШАЕВА, Л.И. (2006): *Введение в теорию межкультурной коммуникации.* Москва: Академия.

3.МАНАКІН, В.М.(2012): *Мова і міжкультурна комунікація*. Київ:Академія.

4. МАЛЬЦЕВА, К.С. (2002) *Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу.* Київ: Ін-т філос. ім. Г.С. Сковороди НАН України.

5. ТУР, О.М. (201410: Міжкультурна комунікація як складова професійної діяльності майбутнього спеціаліста. *Методика викладання мови і літератури*. Вип. 16 (1–2014), р. 2, с. 201-205.

В'ячеслав Карабан
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

ПРАГМАТИКО-УЗУСНА КОМПЕТЕНЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЧА

Дослідження мовної компетенції перекладача потерпає від недостатнього вивчення комунікативно-мовленнєвої субкомпетенції, тому що й досі широко та необґрунтовано широко вважається, що переклад здійснюється з мови та на мову, хоча він фактично є специфічною розумово-мовленнєвою діяльністю, безпосередньо пов'язаною із застосуванням у спілкуванні елементів системи мови у мовленні (тобто, узусом як складовою загального поняття «мова»), отже повністю ігнорується складність змісту останнього. Саме узус цільової мови у перекладі є останнім фільтром, що забезпечує нормативність перекладацького мовлення.

Як не дивно, але проблема «з чого та на що здійснюється переклад» мало обходила перекладознавців, які звично вживали вираз «переклад з мови/переклад на мову», не звертаючи увагу на те, що мова у широкому значенні слова є багатосапектним явищем, а сам термін «мова» є неоднозначним, і багато у чому тут виною є нерозвивненість досліджень мовлення та узусу мови як особливого явища, що відмінне від мови як системи мовних одиниць і здійснюється шляхом їх використання у мовленнєвій комунікації.

Хоча окремі фахівці з перекладознавства та методики викладання перекладу побіжно зазначають важливу роль, яку узусу мови відіграє у перекладі, майже ніхто не звертає на те, що фактично будь-який переклад здійснюється саме з узусу вихідної мови на узус цільової мови.

Дослідники компетенції перекладача звичайно виокремлюють в її складі двомовну субкомпетенцію, що складається із власне мовно-системної частини, що передбачає відповідність нормам мови, та комунікативної частини, яка передбачає знання, вміння та навички вживання мовних елементів у мовленні (див., наприклад [1, 2, 3]), проте при цьому недостатньо характеризується та описується остання частину цієї субкомпетенції (див., зокрема, [4]), яка забезпечує нормативність перекладацького мовлення.

Комунікативну компетенцію у вихідній та цільовій мовах обґрунтовано відносять до найважливіших компетенцій перекладача, проте це поняття видається нам розкритим недостатньо, до того ж воно доволі комплексне та надто широке. Зокрема, існуючі моделі компетенції перекладача недостатньо характеризують білінгвальну компетенція, переважно обмежуючись лише згадуванням таких її характеристик, як знання систем двох мов та володіння комунікативним навичками використання мовних елементів, не звертаючи належної уваги на таку суттєву частини двомовної компетенції, як володіння узусом (про роль узусу у перекладі див. [5], [6], [7]).

На нашу думку, визначення другої субкомпетенції білінгвальної компетенції перекладача як комунікативної є занадто широким, адже сам цей термін не конкретизує, які аспекти мови задіяні у перекладі. Оскільки оригінал

твору написаний переважно відповідно до нормативного узусу вихідної мови, то він і перекладається переважно відповідно до нормативного узусу цільової мови, а неправильний узус оригіналу передається неправильним узусом цільової мов, тобто, із порушенням норм узусу та/або мовно-системних правил. Ось чому другий вид білінгвальної компетенції точніше і правильніше називати прагматико-узусною субкомпетенцію, тому що мовленнєві акти як одиниці перекладу мають прагматичний характер, а створюються та вживаються вони на основі узусу.

Під прагматико-узусною субкомпетенцією ми розуміємо знання подібностей та розбіжностей узусів рідної та іноземної мов, сталі навички прийнятного використання у мовленні мовних елементів для формування доречних у певній ситуації спілкування мовленнєвих актів та навички і вміння вживати різні їх види та типи залежно від умов та мети спілкування. Володіння узусом мови перекладу також включає забезпечення відповідної зв'язності та когеренції дискурсу і жанрово-стилістичної адекватності відповідно каналу спілкування (письмовий, усний, медійний тощо).

На основі аналізу перекладознавчої літератури та спостережень над узусом цільової мови, представленому у перекладах, можна виокремити такі види прагматико-узусної компетенції: 1) тематична субкомпетенція (вміння використовувати узус мови на певну тематику спілкування, 2) соціолінгвістична субкомпетенция (вміння використовувати мовленнєві акти відповідно до соціальних параметрів спілкування), 3) жанрово-стилістична субкомпетенція (вміння використовувати мовленнєві акти у текстах певних жанрів та стилів), 4) дискурсивна (текстова) субкомпетенція (вміння будувати зв'язні ланцюжки мовленнєвих актів) та 5) прагматична субкомпетенція (вміння використовувати мовленнєві акти відповідно до заданих вихідним текстом мети, змісту та адресата).

З огляду на важливу роль узусу у перекладі, доцільним видається введення у перекладознавство поняття «узусний перекладний відповідник» як відповідник вжитого у вихідному тексті мовного елемента або фрагмента дискурсу, що має (відносно) тотожній смисл та є характерним для узусу цільової мови у певному контексті вживання.

Узусними відповідниками можуть бути слова, словосполучення, інші фрагменти мовленнєвого акту або ж цілі мовленнєві акти цільовою мовою, оскільки їх вживання у перекладі залежить від вузького (у межах мовленнєвого акту) та/або широкого контексту, що виходить за межі мовленнєвого акту, який перекладається.

Саме недослідженість узусів мов, у тому числі з погляду контрастивного узусознавства, заважає цілеспрямовано та систематично навчати студентів-перекладачів узусу іншомовного мовлення як складової білінгвальної компетенції перекладача. Тому однією з першочергових завдань лінгвістики перекладу, контрастивного узусознавства і методики викладання перекладу слід вважати виявлення відмінностей узусних норм та узусних регулярностей мовлення рідною та іноземною мовами. Значну допомогу у навчанні узусу іноземної цільової мови становлять сучасні контекстуальні корпусні словники

та створення корпусу оригіналів та студентських перекладів з позначеннями у них помилок і робота з ним.

Уведення уточненої, прагматико-узусної, компетенції до складу білінгвальної компетенції перекладача важливе як у теоретичному плані для точного, правильного та повного опису останньої, так і у плані навчання білінгвальним субкомпетенціям перекладача, оскільки це дозволяє цілеспрямовано навчати узусній субкомпетенції (особливо цільової іноземної мови), розробивши струнку методично обґрунтовану відповідну систему вправ.

ЛІТЕРАТУРА

1. MALMKJÆR, K. (2009): What is translation competence? *Revue française de linguistique appliquée*. XIV (1), p. 121-134.

2. PACTE GROUP (2004) (A. Beeby, M. Fernández Rodríguez, O. Fox, A. Hurtado Albir, W. Neunzig, M. Orozco, M. Presas, P. Rodríguez Inés, L. Romero). Building a Translation Competence Model. <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/3b-Translation-competence-model.pdf>. [online]. [Cit. 7.2.2019]

3. ŠEBÖKOVÁ, S. Comparing Translation Competence *(Master's Diploma Thesis)*. – Brno: Masaryk University, 117 pp. <https://is.muni.cz /th/146168/ff_m/Stase-ctc.docx>. [online]. [Cit. 6.2.2019]

4. MASLOVA, T. The model of translation competence. <http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/maslova_model.pdf>. [online]. [Cit. 8.2.2019].

5. КАРАБАН, В.І./ КАРАБАН, А.В. (2017): Узусологія перекладу. *Мова і культура*, № 19, т.1 (181), с. 379-386.

6. КАРАБАН, В.І./КАРАБАН, А.В. (2017): Узус і переклад – з чого та на що ми перекладаємо? *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія. Педагогіка. Психологія*, № 34, с. 52-56.

Йиржи Коростенски
(Западночешский университет в г. Пльзень)

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ЛЕКСИКИ И ГРАФИКИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ (ЧЕШСКИЙ И РУССКИЙ)

Ниже постараемся указать некоторые важные языковые явления из области лексики и графики при обучении чехами русского языка и русскими чешского языка.

Явление чешско-русской омонимии важно для чехов, изучающих русский язык, или русских, изучающих чешский язык. Для наших целей важны лексические омонимы. Их возникновение обусловлено рядом причин и условий:

1) в разное время и при разных обстоятельствах в процессах словообразования, напр. захват (от «захватить – насильственно овладеть чем-

то») х (от zachvátit – в значении «заболеть»); вязанка – от гл. вязать (снопы, но галстук лишь завязать х завязывать); от гл. vázat в зн. «вязать галстук»).

2) сочетаются морфемы с разными значениями подводник х podvodník; в русском значение с подводный и в чешском с глаголом vésti (ved-ti); оттуда обманщик.

3) сужение и расширение значения, напр. сужение в чешском: jahody (только клубника или земляника), zmije (только ядовитая), hřib (только белый), pouť (только в религиозном понимании), kydat (только навоз), zápach (только дурной) и наоборот расширение в русском: неделя (все дни данного отрезка времени), палец (все на руках и ногах).

Существенным образом повлияли на оба языка официальные церковные языки – старославянский и исходный среднегреческий язык в русской среде, в то время латинский и язык ближайших соседей – немецкий в чешском. Важно подчеркнуть оформление старославянских заимствований из среднегреческого языка. Оно довольно существенно отличается от чешского языка, который заимствовал те же слова, но через латинский. В латинском языке зафиксирована форма источника заимствования на 1000 лет старше, чем представляет собой среднегреческий язык 10 – 12 вв. С этими обстоятельствами связаны различия в произношении слов русского и чешского языков одинакового греческого происхождения. Ср. Напр. Babylon Вавилон, Foenicie Финикия, Théby Фивы и др.

В чешском языке, наоборот, ощутимо долгое влияние немецкого языка: регулярное построение языковых структур, наличие формы наст. вр. гл. быть в глагольных формах прошедшего вр., как напр. četl jsi, přišla jsem … я читал, я пришла … Многие аналогии наблюдаем в сфере фразеологии: Musím odjet Мне уехать; Mám rozsvítit Включить мне свет? Od okna to táhne От окна дует. Русский язык долгое время подвергался влиянию финноугорских и тюркских языков. Этим объясняются нерегулярно оформленные предложения, в которых производитель действия выражается дательным или творительным падежами, в то время как в чешском языке такие конструкции являются исключением.

Непросты соотношения одинаковых заимствований их немецкого языка в чешский и русский языки. Они диаметрально отличительны друг от друга. В чешский язык многие заимствования из немецкого попали уже в раннем средневековье и приняли все типичные языковые признаки чешского языка. Сравни напр.: knedlík, havíř, vánoce, muset (drbiti из dürfen). Более поздние немецкие заимствования, проникшие в эпоху национального возрождения, вытеснены из языка полностью или перешли на периферию в разряд нелитературной лексики, как правило, по-разному стилистически и эмоционально окрашены. Поэтому очень часто встречаются в чешском и русском языках заимствованные лексические единицы из немецкого языка, выполняющие в чешских текстах совсем другие функции, чем в русском. Например, чешские слова mašina, štempl, frajtr, kasa, gyps, špagát, presovat являются нелитературными, причём в зависимости от конкретного контекста, могут иметь разные эмоционально-экспрессивные оттенки иронии, фамильярности, пренебрежения и многие другие. В то же время русские

соответствия являются примерами литературного языка, причём некоторые из них попадают в разряд номенклатурных единиц, ср. напр.: машина, штемпель, ефрейтор, касса, гипс, шпагат, футляр, прессовать.

Из-за ограниченного объёма тезисов не представляется возможным подробным образом анализировать указанную область методических проблем, возникающих при изучении русского и чешского языков носителями того или другого языка. Тем не менее, формулировка подобного типа вопросов раскрывает сложности обучения иностранным языкам.

ЛИТЕРАТУРА

1. VAVREČKA, M (1989): *Lexikologie ruského jazyka*. Ostrava: Pedagogická fakulta.

2. VLČEK, J. (1986): Porovnání slovní zásoby ruského jazyka se slovní zásobou českého jazyka: *sborník Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova.

3. ŽAŽA, S. (1999): *Ruština a čeština v porovnávacím plánu*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta.

Оксана Куца, Мар'яна Караневич
(Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка)

IMPROVING CRITICAL THINKING AS ONE OF THE BASIC TRANSLATION SKILLS

Increasing competitiveness in the job market and higher demands for the quality of translation services lead to the necessity of training highly-qualified professional translators, i.e., defining and developing needed professional skills to ensure proper carrying out of their professional duties. Furthermore, A. Mohseni and A. Satariyan [4, p. 24] state that in order to train good translators, scientific developments in such domains as philosophy and psychology should be taken into account, pointing out critical thinking (CT) as an essential one. As a result of the carried out research targeted at investigating the relation between CT and translation quality, the authors came into conclusion that «…CT helps a translator to go further than just the surface of the text and to think deeply, to have an overview on a text and find whys and whats in the text. Therefore s/he can easily analyze, interpret, evaluate, and make decisions…» [4, p. 30-31]. Consequently, the aim of our research is to show the relevance of CT development in the process of professional training of future translators and provide the examples of activities for improving CT skills.

As for the concept of CT, having analyzed Steven D. Shafersman's, Raymond S. Nickerson's, Vincent E. Barry's approaches, it can be stated that CT is an action of gathering and processing information in such a way that will lead to reliable inferences which a person may use to produce ideas and make good decisions.

The characteristic of a good critical thinker which includes (according to Steven D. Shafersman, Raymond S. Nickerson, Vincent E. Barry, etc.): asking

appropriate questions; gathering relevant information; analyzing the information logically (finding similarities, analogies, and so on); inspecting the reasons for and against each position closely; being creative; realizing that understanding is always limited; making reliable conclusions, etc.

Very important for our investigation is the statement reflected in one of Steven D. Shafersman's works that CT is not a born ability but a learnt one and must be taught. In addition, the scientist maintains that CT can be taught reliably only by trained instructors and not by peers or most parents [5]. Thus, CT development must be incorporated into the courses for professional training of future translators.

Due to the facts that critical thought is a complex concept and CT development is a long process, it's worth paying attention to the dimensions of critical thought [6] which should be used for developing activities for the students.

According to L. Chernovatyi [1], there are such main stages of translation teaching: 1) source text analysis, 2) target text creating, 3) target text proofreading. We think that CT skills can be developed during all these stages. The explanation of our viewpoint lies in the fact that translators need to process the information deeply, gather additional relevant information, evaluate it and create the target text. Thus, s/he needs to incorporate various dimensions of critical thought in the entire translation process.

One effective tool for developing CT skills is brainstorming due to it stimulates students to produce a lot of new ideas without being afraid to make mistakes. Thus, before start working with the text we give the students only its title and ask to brainstorm what it might be about, what the author's intention is, what they know about the subject, what they would like to know, what lexical and grammatical elements they may encounter in this text and what translation strategies they might use.

Effective and strategic questions are considered to be a very powerful tool for developing critical thinking skills because they (1) stimulate discussions, (2) motivate students to look for additional information and (3) help to assess students. Thus, we encourage our students to make a list of questions and ask themselves on all the stages of translation process, while analyzing author's intention, lexical, grammatical and stylistic features, choosing translation strategies.

A great deal of controversy has surrounded the issue of using teachnology in CT development. Even though according to Patricia Greenfield's survey, «Technology is not a panacea in education, because of the skills that are being lost (critical thinking and analysis)…» and «Wiring classrooms for Internet access does not enhance learning» [3], we view technology as a helper because if it is used in an appropriate way and in an appropriate amount, it's really beneficial. Accordingly, we find bubbl.us [2] very practical in developing CT skills because this program enables students to create mind maps form anywhere and save them. Students have to organize their thoughts and ideas concisely and coherently, make valid inferences and create their mind maps.

Thus, critical thinking is an important ability for future translators which can be taught and learnt (on all stages of translation and with the use of technology).

A translator which is a good critical thinker can make responsible decisions to provide translation of high quality.

We see the perspectives on this issue in analyzing the ways in CT skills development in the process of interpreting training.

REFERENCES

1. ЧЕРНОВАТИЙ, Л.М. (2013): *Методика викладання перекладу як спеціальності*. Вінниця: Нова книга.
2. bubble.us <https://bubbl.us> [online]. [cit. 7. 2. 2019].
3. Is technology producing a decline in critical thinking and analysis? <http://newsroom.ucla.edu/releases/is-technology-producing-a-decline-79127> [online]. [cit. 6. 2. 2019].
4. MOHSENI, A./SATARIUAN, A. (2011): The Relation between Critical Thinking and Translation Quality. *Journal of Language and Translation*, Volume 2, Number 2, pp.23-32.
5. SCHAFERSMAN S.D. (1991): An introduction to critical thinking <http://www.freeinquiry.com/critical-thinking.html> [online]. [cit. 5. 2. 2019].
6. Strategy List: 35 Dimensions of Critical Thought. <http://www.criticalthinking.org/pages/strategy-list-35-dimensions-of-critical-thought/466> [online]. [cit. 6. 2. 2019].

Світлана Лагдан
(Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна)

ПЕРЕКЛАД У СТРУКТУРІ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

Одним із розділів дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» є наукова комунікація як складова фахової діяльності, що передбачає вивчення різновидів та способів творення термінів, особливостей оформлювання результатів наукової діяльності, а також суті й видів перекладу.

Без перекладу, що допомагає обмінюватися спеціальною інформацією, дізнаватися про інноваційні методи й способи дослідження, відкриття, неможливий розвиток науки. Людині, яка займається дослідженням, – науковому співробітнику, викладачу й студенту – постійно доводиться звертатися до вітчизняних та іноземних наукових, у тому числі періодичних видань у пошуку необхідної інформації, а для більш детального ознайомлення з потрібним матеріалом перекладати його. Крім цього, науковці здійснюють переклад і своїх праць для їх популяризації.

Під час опанування теми «Суть і види перекладу» студенти знайомляться з різновидами перекладу за формою, способом та змістом, особливу увагу звертаючи на науково-технічний переклад. У формуванні навичок перекладання важливе значення має практична робота на заняттях та під час самостійної підготовки. Оскільки навики науково-технічного перекладання

англійською, французькою, німецькою тощо мовами студенти виробляють під час занять з іноземної мови у ЗВО, то вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у двомовних російсько-українських регіонах спрямоване на формування вмінь і навичок якісного перекладання російськомовних наукових текстів українською мовою.

До перекладу науково-технічного тексту висувають наступні вимоги: точність, що передбачає адекватне передавання змісту оригіналу; ясність і чіткість, тобто відповідність формально-логічному стилю науково-технічної літератури; стислість, що робить текст прозорим і зрозумілим, не допускає зайвих слів; літературна грамотність перекладу, тобто відповідність нормам мови, відсутність форм і зворотів, які не властиві мові перекладу [1, с. 106-107]. Зрозуміти важливість дотримання цих вимог студентам допоможуть такі завдання: порівняти російський текст і його переклад українською, проаналізувати останній; за необхідності відредагувати перекладений текст; перекласти російський текст українською мовою чи навпаки з дотриманням усіх вимог.

Під час перекладання науково-технічних текстів слід звертати особливу увагу на терміни, оскільки за наявності спільнокореневих слів в обох мовах не завжди маємо їх семантичну й афіксальну тотожність. Для якісного перекладу технічних термінів М.І. Мірошниченко рекомендує дотримуватися таких умов: підбирати до терміна вихідної мови у мові перекладу термін не з близьким, а ідентичним значенням; оскільки у вихідній мові та мові перекладу можуть бути неідентичні терміносистеми, потрібно кожен термін перевіряти з огляду на всю терміносистему мови перекладу; враховувати відмінності у семантичних особливостях лексичних одиниць вихідної мови та мови перекладу [2, с. 88-89].

Для формування уявлення у студентів про відмінності лексико-граматичних систем російської й української мови, які потрібно враховувати й під час перекладання термінів, важливо навести українські афіксальні відповідники до російських з урахуванням їх семантики. Зокрема це стосується термінів-іменників – віддієслівних афіксальних утворень, які в російські мові можуть позначати процес, дію та її результат, а в українській потребують семантичних розмежувань. Наприклад, російський термін *автосцепка* позначає і дію, і пристрій, тоді як українською дія – *автозчеплення*, недоконаного виду – *автозчеплювання*, пристрій – *автозчеп*.

Особливу увагу слід звернути на переклад російських дієприкметників, що мають значне поширення в термінології. Оскільки в українській мові активні дієприкметники мають обмежений вжиток, а пасивні теперішнього часу взагалі відсутні, їх перекладання із російської мови викликає значні труднощі. Для розуміння специфіки перекладу потрібно з’ясувати семантико-граматичні відмінності між російськими та українськими дієприкметниками, наголосити на тому, що російським активним дієприкметникам здебільшого відповідають українські віддієслівні прикметникові утворення, а також встановити їх афіксальні відповідники.

Процес перекладання пов’язаний зі словниковою роботою, тому слід ознайомити студентів із галузевими й політехнічними перекладними

словниками. Під час роботи з електронними словниками важливо виробити звичку перекладати не сам термін, а термін у контексті й навіть у різних контекстах, щоб максимально досягнути точності й адекватності змісту.

Звичайно, опанувати всі тонкощі російсько-українського науково-технічного перекладу за одне чи кілька занять, що передбачені програмою дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», неможливо. Тому, на наш погляд, варто зосередитися на з'ясуванні техніки перекладу, встановленні афіксальних відповідників, що допоможе студенту в майбутньому, самостійно застосувавши ці навики, здійснити якісний переклад тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. ВАСЕНКО, Л.А./ДУБІЧИНСЬКИЙ, В.В./КРИМЕЦЬ, О.М. (2008): *Фахова українська мова: Навчальний посібник.* Київ: Центр учбової літератури.

2. МИРОШНИЧЕНКО М.І. (2005): До проблеми адекватності перекладу технічних термінів. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми термінології і термінографії: морська та суміжні галузі».* Одеса: Видавництво ОНМУ, с. 86–94.

3. ШЕВЧУК, С.В. / КЛИМЕНКО, І.В. (2011): *Українська мова за професійним спрямуванням: Підручник.* Київ: Алерта.

Магдалина Лила
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

МОВНИЙ СТЕРЕОТИП В ДИДАКТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Будь-який різновид мови характеризується наявністю різноманітних стереотипних структур, які застосовуються у типових ситуаціях в процесі комунікації. У виборі мовних засобів стереотипність яскраво проявляється на лексико-синтаксичному рівні. До стереотипів можна зарахувати всі мовні знаки, які регулярно відтворюються в певній прагматичній ситуації. Тобто можуть бути стереотипи наголошування, лексичні, синтаксичні, професійні мовні стереотипи та ін. Мовні стереотипні явища використовуються при обміні інформацією між мовцем і слухачем: вони обоє мають у своєму розпорядженні одну і ту ж «картотеку готових висловлювань»: адресант під час промовляння словесного повідомлення вибирає одну з цих «наперед відомих можливостей», адресатові ж треба зробити відповідний вибір з того ж самого вокабуляра «вже передбачених можливостей» (Якобсон, 1996).

У мовознавстві стереотип розглядається по-різному: від поверхового опису поняття, як «репродукованих з пам'яті зв'язки слів», протиставляючи їх мовним конструктам до розгляду цього поняття глибше, досліджуючи його ментальну сторону, тобто специфічні особливості суспільної дійсності, які існують у свідомості мовців. Повна характеристика стереотипу складається з його змісту, ступеня подібності, оцінки (позитивної або негативної),

інтенсивності оцінки тощо Емпірична реконструкція стереотипу опирається або на психологічні дослідження, або на аналіз словників і текстів.

Суттєвою ознакою дидактичної взаємодії є відносно стильова одноманітність мовленнєвої поведінки викладача і студента в рамках інституціонального дискурсу, яка забезпечується механізмом рольової поведінки: стандартна дидактична комунікативна ситуація співвідноситься суб'єктом мовлення з типовою «контекстною моделлю» (Dijk T.A. van, 1995), задає типовий образ адресата – дискурсивну роль, поведінку в рамках якої регулюється соціально установленими приписами, або взаємними очікуваннями партнерів.

Така стереотипність мовленнєвої поведінки членів навчального середовища обумовлена когнітивними і соціально-психологічними факторами. Якщо вважати, що ментальні схеми (фрейми, моделі, сценарії), які забезпечують людині орієнтацію в ситуаціях і подіях, в яких вона бере участь чи спостерігає, ієрархічно організованими структурами даних, які акумулюють знання про певну стереотипну ситуацію, то необхідно признати, що саме вони дозволяють суб'єкту спілкування більш-менш адекватно інтерпретувати поведінку інших, планувати власні дії і здійснювати їх традиційними способами, що й дозволяє партнерам інтенціонально розуміти поступки і сприймати їх логіку.

Є всі підстави вважати, що правила побудови дискурсу в стереотипних дидактичних комунікативних ситуаціях відомі більшості учасникам взаємодії, є особливий вид ментальних схем – сценарії, які фіксують типові способи реалізації і звичайний або стандартний порядок протікання мовленнєвих подій, типових для даного середовища (Good morning! Are you ready? Who wants to explain this question? etc.). Така когнітивно-конструктивна функція дидактичного дискурсу – своєрідний горизонт очікування для тих, хто слухає і модель побудови для тих, хто говорить. Знання дискурсивних канонів забезпечує ідентифікацію інформації отримувачем (часто буває достатнім невеликий фрагмент дискурсу), тобто орієнтування в мовленнєвій події (Open your workbooks, find the exercise …).

Будуючи своє повідомлення у відповідності з канонами даного дискурсу, адресант сигналізує, що сприймає дану дидактичну комунікативну ситуацію як релевантну певній моделі і, відповідно, подає себе як носія відповідного соціального статусу та виконавця певної соціальної ролі, чим дає зрозуміти адресату, що хоче бути сприйнятим як викладач і тим самим пропонує йому роль відповідно до своєї, тобто, задає «правила гри». Таким чином, вибір дискурсивної моделі певним чином характеризує суб'єкта як володаря особистісних якостей, сприяє утворенню образа мовця.

Ще в більшій мірі дискурсивні канони працюють на формування образу мовця в тому випадку, коли допускають варіативність мовленнєвої поведінки, слугують фоном на якому реалізуються індивідуальні особистісні якості. Студенти судять про викладача в аудиторії по тому на скільки і в якому напрямку його мовлення відхиляється або не відхиляється від ідеальної норми (дискурсивної моделі).

Отже, горизонти очікування для тих, хто слухає і моделі побудови для того, хто говорить є своєрідними способами самоподачі і встановлення «правил гри», тобто дискурсивні дидактичні моделі є важливим засобом організації дидактичної взаємодії без якого неможливе ефективне мовленнєве спілкування в рамках навчального середовища.

Психолінгвістичний аспект стереотипу зіставляється з особистим досвідом людини, орієнтацією на «інших» (у ширшому плані – на традицію), зі здатністю засвоїти зразок у когнітивному, оцінному й поведінковому відношеннях.

Квітослава Матійчук
(Приватний вищий навчальний заклад «Буковинський університет»)
Ярослава Костинюк
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ВИКОРИСТАННЯ АУДІО-ВІЗУАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДЛЯ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ

Міжкультурне спілкування є особливим видом комунікації між носіями різних мов і різних культур. Різні мови пропонують нам різні моделі світу, які відображають свої специфічні культурні категорії. Серед етнічно-диференціюючих компонентів на першому місці, зазвичай, ставлять мову. Через співставлення мов і культур виявляється специфічне, національне, самобутнє, що зумовлене розбіжностями в історії розвитку народів. Інтеркультурна комунікація означає розуміти чуже і водночас бути зрозумілим, спілкуючись чужою мовою. Саме тому інтеркультурне навчання та інтеркультурна комунікація повинні бути суттєвою складовою частиною занять з іноземної мови.

Комунікація є особливим видом діяльності людини, який проявляється в їх міжособистісному контакті [1, с. 82]. Це стосується як вербальної так і невербальної комунікації. Кожна людина залучається до комунікації, використовуючи при цьому власне мову, а також жестикуляцію, одяг, ходу та ін. Ми пов’язуємо поняття комунікації з діалогом: в ньому беруть участь двоє або більше людей, кожна комунікація соціально зумовлена. Таким чином, питання міжкультурної комунікації в межах викладання іноземних мов тісно пов’язані з проблемами таких аспектів, як країнознавство, теорія та практика перекладу, ряду лінгвістичних дисциплін.

Проблемами мовної інтеграції в умовах міжкультурної комунікації у сфері культурології, літературознавства, мовознавства, дидактики та мовної комунікації займалися зарубіжні (Е. Хол, Д. Вундерліх, Х. Баузінгер, Д. Круше, Й. Болтен, Г. Крумм, Ф. Гіннекамп, А. Вірлахер) та вітчизняні (Є. Верещагіна, В. Костомаров, А. Швейцер, П. Донець, Т. Комарницька) дослідники.

Навчання іноземних мов безпосередньо пов’язане з міжкультурною комунікацією. Сьогодення цілком змінило вимоги до вивчення та викладання іноземних мов. Перед учителями та викладачами іноземних мов стоїть завдання

розвинути комунікативні здібності учнів та студентів. Для його впровадження в щоденну мовну підготовку необхідно використовувати нові методи викладання, спрямовані на розвиток навичок мовлення, підготувати принципово нові навчальні матеріали, за допомогою яких можна дійсно навчати ефективного спілкування. В останні роки у викладанні іноземних мов широко використовуються сучасне навчальне відео та комп'ютерні технології, які дозволяють не тільки інтенсифікувати процес навчання, а й сформувати соціокультурну та комунікативну компетентність.

Переваги аудіовізуальних матеріалів полягають в тому, що вони автентичні, насичені фактами досліджуваної культури, стимулюють пізнавальну активність того, хто навчається. На відміну від аудіо або друкованого тексту, які, безумовно, можуть мати високу інформативну, освітню, виховну і розвиваючу цінність, відеотекст містить крім змістовної сторони спілкування ще й візуальну інформацію. Візуальний ряд дозволяє учням та студентам краще зрозуміти і закріпити як фактичну інформацію, так і мовні особливості мови в конкретному контексті. Відеоматеріали легко використовувати для різних видів роботи: індивідуальної, парної, групової, колективної [2, с. 237]. Відеоапаратура дозволяє розділити цілий фільм на потрібну кількість фрагментів в залежності від мети, індивідуальних потреб та особливостей тих, хто навчається, і надалі працювати з кожним фрагментом окремо [3, с. 304].

Отже, ключовим питанням вирішення актуального завдання навчання іноземних мов як засобу комунікації між представниками різних народів і культур є навчити спілкуватися, розуміти і створювати іноземну мову. Вивчення світу носіїв мови, їх культури в широкому етнографічному сенсі слова, їхнього способу життя, національного характеру, менталітету ефективно здійснювати за допомогою використання аудіо-візуальних засобів навчання. Завдяки таким технологіям та мережі Інтернет розширюються можливості сучасного уроку й системи освіти взагалі. Нові інформаційні технології кардинально вплинули на всю систему освіти, зачепивши її зміст, форми й методи навчання, що призвело до зміни вимог до сучасного учня та студента.

ЛІТЕРАТУРА

1. РІЗУН, В.(2008): *Теорія масової комунікації*. К.: ВЦ «Просвіта».

2. HARMER, J. (2001): *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education Ltd.

3. BROWN, H.D. (2000): *Principles of Language Learning and Teaching.* Pearson Education Ltd.

Наталія Науменко
(Національний університет харчових технологій)

«ПРИГОДИ СЛІВ У СВІТІ ТЕХНОЛОГІЙ»: ПРИНЦИПИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛОМОВНОЇ БАЗОВОЇ ЛЕКСИКИ СТУДЕНТАМ ТЕХНІЧНОГО ЗВО

Що означає знати мову своєї професії? Це – вільно володіти лексикою свого фаху, вільно нею послуговуватися. Мовні знання – один із основних компонентів професійної підготовки [2, с. 16]. Оскільки мова виражає думку, є засобом пізнання й діяльності, то правильного професійного спілкування людина вчиться все своє життя. Володіння іноземною мовою своєї професії підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися на виробництві та в безпосередніх наукових і ділових контактах.

Знання іноземної мови асоціюється зі знанням слів, тоді як володіння мовою – з лексичними навичками, які й забезпечують функціонування лексики у спілкуванні [3, с. 92]. У курсі «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» для майбутніх технологів, концепція якого твориться на межі наукового та офіційно-ділового стилів, головний інтерес для вивчення являють такі лексичні масиви: **термінологія, професіоналізми, канцеляризми,** а з точки зору співвідношення змісту (лексичного значення) та зовнішньої форми слова – **синоніми, омоніми та пароніми.** Студенти **першого курсу** не лише актуалізують отримані у середній школі правила вимови та правопису слів, а й отримують базові знання з фахової лексики. Інноваційна система навчання іноземного мовлення FIXAT (Л. Сухожевський, 1983 – К. Тищенко, 2000) включає 6 рівнів: фіксація, імітація, комбінація, систематизація, активізація, трансформація (назви яких разом створюють абревіатуру). У частині «читання» важливість засвоєння нових слів окреслено такими категоріями:

1 рівень: 1. Почати з детективів і простих оповідань (у нашому випадку – науково-популярна література за фахом. – Н.Н.): якщо сенс 1…2 сторінок не вловлюється – взяти простішу книжку; якщо зрозуміло хоча б половину – прочитати розділ І.

2 рівень: 1. Скласти план прочитаного уривка з 4…5 пунктів (рідною мовою, згодом – іноземною). … Завести кишеньковий щоденник для яскравих подробиць, слів, зворотів… Підкреслювати часто вживані слова.

3 рівень: 1. Тренаж з аркуша у реферуванні та перекладі. 2. У щоденнику завести розділ для власних міркувань про прочитане.

4 рівень: 1. Щопевний час переглядати виписки, сортувати їх. 2. Збирати список важкозасвоюваних слів.

5 рівень: 1. Читати газети, журнали, художню і спеціальну літературу. 2. Збирати свою бібліотеку текстів обраних галузей знань.

6 рівень: Уміти користуватися словниками: двомовними, тлумачними, фразеологічними, термінологічними.

(Узагальнено за джерелами [4, с. 259-260; 5, с. 101-103]).

Одне з занять у групах першокурсників, як правило, проходить у форматі наукової конференції. Виголошується низка доповідей, сполучених певною загальною темою та супроводжуваних наочними матеріалами (здебільшого презентаціями PowerPoint), що являє особливий інтерес і важливість із точки зору засвоєння базових фахових понять і мовних норм студентами.

Під час виголошення доповіді викладач стежить за правильністю вимови, слововживання, дотриманням правил побудови речень. У разі наявності помилок у вимові слів (як правило, нових для студента або вузькоспеціальних термінів) викладач фіксує їх окремим списком, зазначаючи транскрипцію.

Після завершення всіх доповідей педагог на основі укладеного списку створює зв'язний імпровізований текст, умовно названий «Пригоди слів». Художні твори про подорожі, відкриття, сміливі наукові експерименти, авантюрні або героїчні вчинки характеризуються високою інтригою, заплутаними сюжетними лініями, фантастичними колізіями та напруженою фабулою [1, с. 269], а тому їх особливо полюбляють читачі підліткового віку, до яких належать і першокурсники. У науковій періодиці час від часу з'являються казкові, пригодницькі, іноді навіть детективні розповіді про слова та словоформи, фразеологізми та крилаті вислови, сутність яких відтак стає більш ясною й відкритою до сприйняття учнями й студентами.

Озвучуючи свою «пригоду слів», щоразу нову, викладач дає студентам вимову та транскрипцію важких для розуміння слів (психологічно доцільний метод «м'якого» корегування помилок), пояснює способи словотвору, етимологію лексеми, її шлях із «материнської» мови – як правило, латини або давньогрецької – в англійську, а згодом і в українську; функціонування в конкретній (зокрема часовій, з урахуванням специфіки англійського дієслова) парадигмі, а також надає деякі супутні концепти. Усе це має на меті не лише надати слухачам нових мовних знань і закріпити їх (виконуючи завдання для самостійної роботи), а й розширити їхній культурологічний кругозір, притому що вони упродовж I семестру вивчають і нормативний курс «Історія та культура України».

Як відомо, словниковий запас кожного окремого мовця складається з активного та пасивного, які в сукупності утворюють словник реальний [3, с. 94]. Якщо говорити про студентів технологічного закладу вищої освіти, то до нього можуть і повинні входити й загальнонаукові терміни: як найменування процесів мовленнєвої, мисленнєвої та фахової діяльності (*reading, writing, listening, speaking, thinking, science, experiment, equipment, technology, technique*), так і базові концепти харчових технологій (*bread, milk, water, meat, sugar, wine, beer, fruit, vegetables, money, market* тощо). Тому до секвенції нових слів має бути уведено й уже знайомі поняття та концепти, до реального словника долучено й вузькоспеціальні терміни галузі, що їх студент, уже на старших курсах, сприйматиме як «старих друзів».

Практика викладання англійської мови упродовж кількох останніх років показує, що студенти дуже сумлінно ставляться до опанування фахової іноземної мови, розуміють її кардинальну роль у сучасному суспільному житті, зокрема працевлаштуванні. Згідно з опитуваннями, найбільший інтерес для

формування «пригодницьких» історій на тему лексики являють теми «Університетське життя», «Моя майбутня професія», «Етимологія назв хімічних елементів», «Традиції харчування в різних країнах», «Овочі та фрукти у харчуванні людини», «Напої в харчуванні людини».

Через слово в людській свідомості постає картина світу, в якому існує сама людина. Через семантику понять людина виражає своє ставлення до всього, що її оточує, а також бере активну участь у пізнанні непізнаного. Мова, як і культура загалом, існує як особлива дійсність – дійсність «людина-світ». Тому курс «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» для студентів технологічних спеціальностей, його домінанти та головні методи роботи – зокрема й методика «Пригоди слів» – мають на меті передусім усебічне виховання особистості молодої людини – студента, науковця, спеціаліста третього тисячоліття, здатного спілкуватися з іноземними партнерами з різних країн світу, застосовуючи усе лексичне багатство англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. КОВАЛІВ, Ю.І. (2007): Пригодницький роман. В: *Літературознавча енциклопедія: у 2-х т. Т. 2: Маадай-Кара – Я-Форма*. Київ: ВЦ «Академія», с. 269–270.

2. НАУМЕНКО, Н.В. (2014): *Українська мова (за професійним спрямуванням)*: підручник для студентів напряму підготовки «Готельно-ресторанна справа». Київ: НУХТ.

3. СМЄЛЯКОВА, Л.П./СКЛЯРЕНКО, Н.К. (2002): Навчання лексичного матеріалу (формування лексичної компетенції). В: Ніколаєва, С. Ю. (гол. ред.). *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах*: підручник. Київ: Ленвіт, с. 92–104.

4. ТИЩЕНКО, К.М. (2000): *Метатеорія мовознавства.* Київ: Основи.

5. SUCHORZEWSKI, L. (1983): Jak się do tego zabrać, czyli spór o metodę. In: *Jak zostać poliglotą*. Warszawa: PWN, s. 92–137.

Світлана Танана
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Внаслідок політичних, економічних та соціальних змін у кінці XX – на початку XXI століття посилилася тенденція до інтеграції вітчизняної системи освіти в європейський простір, що пов’язано з переосмисленням вітчизняного досвіду і пошуком ефективних шляхів її реорганізації. Реформування системи професійної підготовки майбутніх перекладачів неможливо уявити без таких явищ, як інтеграція, Болонський процес, модернізація, які виступають зовнішнім чинником сучасних освітніх змін. Ставши повноправним учасником Болонського процесу, Україна, скоординувала з ним пріоритети розвитку вищої

освіти і здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських орієнтирів. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.) до них віднесено модернізацію змісту, форм та методів навчання, розроблення та запровадження державних стандартів педагогічної освіти. Більш конкретно про дані зміни зазначається в Програмі дій щодо реалізації положень Болонської декларації у системі вищої освіти і науки У передбачається фундаментальна фахова, психологічна та практична підготовка майбутніх перекладачів.

Основною проблемою підготовки кваліфікованих перекладачів, здатних максимально ефективно задовольнити конкретні сегменти ринку праці, є необхідність поєднання ними знань іноземної мови зі знаннями специфіки галузі їхньої професійної діяльності. Для забезпечення кожним перекладачем високоякісного та відповідального виконання тих вимог, які висуває практика міжкультурної комунікації, в навчальному процесі підготовки такого фахівця необхідно ретельно відібрати та врахувати спеціальні знання, навички та професійні уміння, у той самий час звернувши увагу на творчий характер перекладацької діяльності [3, с. 41].

У системі сучасної університетської освіти України та зарубіжних країн провідне місце відводиться професійно-мовленнєвій підготовці фахівців перекладу. Проблемам означеної підготовки присвячуються теоретичні та практичні розробки вітчизняних та зарубіжних учених (Н. Бабич, Е. Бібікова, О. Бігич, А. Богуш, Н. Гарбовский, Д. Джайл, О. Ковязіна, В. Комісаров, Н. Кострица, Т. Кучай, М. Лісовий, Ю. Найда, С. Ніколаєва, Л. Мацько, Г. Мірам, І. Пахненко, А. Пім, О. Семеног, Л. Черноватий), проте специфіка її реалізації в умовах сучасної університетської освіти України недостатньо висвітлена в наукових джерелах: не існує єдиної системи професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів, немає повного тлумачення понять «перекладацька діяльність» та «готовність до перекладацької діяльності».

Важливе значення для ефективності навчання має обсяг навчального матеріалу, що повинен максимально наближатися до реальних завдань професійного перекладача; при цьому, вважаємо, навчальний матеріал має поновлюватись кожні два роки. Важливим завданням у процесі формування перекладацької компетенції є також набуття навичок швидкого та якісного оформлення перекладацьких завдань, тобто навичок комп'ютерного набору, умінь застосовувати сучасне програмне забезпечення та здійснювати пошук необхідної інформації в мережі Інтернет. Необхідною вимогою значної кількості навчальних програм має бути досвід проживання, навчання або перекладацької практики у країні, мова якої вивчається, оскільки організація практики є одним із необхідних елементів професійного становлення майбутнього перекладача [2, с. 161].

Найбільш типовим шляхом опанування даної професії є наступний перехід: від знань – до умінь, від умінь – до навичок. З точки зору методики важливо також, щоб уміння, сформовані у студентів на основі теоретичних знань, створювали той міст, який дозволяє ліквідувати типовий для вузівської

підготовки перекладачів розрив між теоретичним так практичним курсом, тобто, вільно орієнтуватися у різних сферах професійної діяльності.

Основним аспектом підготовки багатопрофільних перекладачів є не тільки забезпечення комплексом знань, умінь та навичок (професійної компетенції) фахівця, а також необхідність додаткового вивчення специфіки перекладацької діяльності у тій чи іншій галузі. Американським науковцем Б. Рубрехтом були розроблено десять концепцій, які повною мірою відображають характер навчальної діяльності та професії перекладача:

– студенти не стають професійними перекладачами у стінах закладу вищої освіти;

– перекладач має виховувати у собі силу волі;

– знання іноземної мови є необхідним, але недостатнім для перекладацької діяльності;

– переклад є частиною, а не результатом процесу вивчення мови;

– кінцева мета студентів-перекладачів – досягти розуміння людьми їх перекладу;

– не всі практичні завдання є цікавими для студентів;

– усі запропоновані викладачем вправи мають відповідати поставленій ним меті;

– перекладацька майстерність вимагає більшого, ніж розуміння значення окремих слів;

– завершений переклад ніколи не буває завершеним остаточно;

– переклад, передусім, потребує дисципліни оформлення перекладацьких завдань [5].

Підводячи підсумок необхідно зазначити, що професійні перекладачі мають бути добре обізнані зі структурою та стилістичними особливостями вихідної та цільової мов; важливим компонентом освітньо-професійної програми має стати дослідження літератури країни, мова якої вивчається. Так, наприклад, порівнюючи особливості перекладу художньої і технічної літератури, основне завдання перекладача художнього тексту – висвітлення літературних образів, тоді як технічний перекладач має передавати факти. Саме тому перекладач технічної літератури повинен знати предмет перекладу і володіти властивим цьому жанру стилем [1].

До спеціальної складової частини перекладацької компетенції можна додати знання предмета висловлювання та володіння термінологічними одиницями, які мають фахову спрямованість тексту. Перекладачеві доцільно знати термінологічні одиниці у двох мовних поняттях. Сучасний перекладач-спеціаліст повинен постійно вдосконалювати предметну галузь знань та водночас набувати практичних навичок з оволодіння двомовними термінологічними одиницями.

Отже, зміст курсу перекладу повинен бути направлений як на оволодіння необхідними професійними знаннями, так і на розвиток перекладацьких умінь і навичок. При цьому вміння та навички перекладу і складають кінцеву мету курсу перекладу, тому що вони забезпечують практичну професійну діяльність перекладача. Уміння та навички перекладу створюються на основі

використання спеціально підібраних навчальних матеріалів, до яких відносяться перекладацькі вправи і навчальні тексти.

ЛІТЕРАТУРА

1. МИРАМ, Г.Э. (2009): *Профессия: переводчик*. К.: Ника- Центр.
2. СЕЛІВАНОВА, О.І. (2004): Вимоги до професійного володіння мовами та проблеми мовленнєвої підготовки перекладача. *Вісник Сум. держ. ун-ту. Серія : Філологічні науки.* № 4 (63). с. 161-162.
3. ШУПТА, О.В. (2005): *Формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх перекладачів*: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль.
4. GILE, D. (2009): *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. John Benjamins Publishing Company.
5. RUBRECHT, G. (2005): Knowing Before Learning: Ten concepts students should understand prior to enrolling in a university translation or interpretation class. *Translation Journal* Vol. 9. No.2. <http://translationjournal.net/journal//32edu.htm>. [online]. [cit. 23. 2. 2019].

Світлана Танана, Юлія Жупина
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УМОВАХ ЗВО

Проблема професійної-мовленнєвої підготовки перекладачів наразі є особливо актуальною, адже наша країна обрала шлях до Європейської інтеграції: розширюються та зміцнюються політичні зв'язки, приділяється належна увага іншомовній підготовці співвітчизників, що є один із пріоритетних напрямів підготовки фахівців у цілому. У системі університетської освіти України та зарубіжних країн провідне місце відводиться професійно-мовленнєвій підготовці фахівців із перекладу.

Проблемам означеної підготовки присвячуються теоретичні та практичні розробки вітчизняних та зарубіжних учених (Н. Бабич, Е. Бібікова, О. Бігич, А. Богуш, Н. Гарбовский, Д. Джайл, О. Ковязіна, В. Комісаров, Н. Кострица, Т. Кучай, М. Лісовий, Ю. Найда, С. Ніколаєва, Л. Мацько, Г. Мірам, І. Пахненко, А. Пім, О. Семеног, Л. Черноватийта інші), проте специфіка її реалізації в умовах сучасної освіти в ЗВО недостатньо висвітлена в наукових джерелах: не існує єдиної системи професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів, немає повного тлумачення понять «перекладацька діяльність» та «готовність до перекладацької діяльності».

Такий стан досліджень зумовлює мету вивчення проблеми – специфікація професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів- філологів.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення таких завдань:

1) уточнити компоненти специфіки означеної підготовки, а саме напрямки іншомовної підготовки майбутніх перекладачів-білінгвів;

2) проаналізувати сутність понять «професійне (фахове) мовлення», «перекладацька компетентність», «перекладацька діяльність», «професійно-мовленнєва підготовка перекладачів», «готовність до перекладацької діяльності».

Професійно-мовленнєва підготовка фахівців є значним елементом системи університетської освіти. Проблемам підготовки фахівців із професійного мовлення присвячено чимало досліджень в науці. Учені акцентують важливість ролі формування культури професійного мовлення для всіх без винятку фахівців-філологів та представників інших професій (Б. Антоненко-Давидович, Н. Бабич, І. Вихованець, С. Караванський, Г. Кацавець, А. Коваль, І. Марунич, М. Пентилюк, М. Пилинський, Л. Паламар, О. Пономарів, С. Шевчук та ін.). Науковці підкреслюють значущість засвоєння й дотримування норм сучасної української літерної мови в межах професійного спілкування, звертають увагу на розробку способів удосконалення професійної мовної компетенції, вільного усного й писемного спілкування поряд зі студіюванням особливостей фахової мови, підвищенням культури мови.

Основними комунікативними ознаками культури мовлення вважаються: правильність; точність; логічність; багатство (різноманітність); чистота; доречність; достатність; виразність; емоційність. Протягом останніх років науковці визнають актуальною проблему розвитку мовної особистості, особливо філолога-словесника. Енциклопедичні джерела тлумачать поняття «мовна особистість» як «індивід, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення і сприйняття ним текстів, що різняться рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності.

Професійна підготовка перекладачів посідає ключове місце в системі сучасної філологічної освіти як України, так і в професійній сфері підготовки майбутніх філологів-перекладачів зарубіжних країн. Наразі переклад набув вагомого значення у сфері реалізації міжмовної та міжкультурної комунікації. Відомо, що в останні роки перекладацька діяльність набуває дедалі більших масштабів і все більшу соціальну значущість. У зв’язку з тим, що професія перекладача стала масовою в Україні, доцільним вважається дослідження діяльнісної природи, структури і змісту поняття «переклад». Переклад – це соціальне, культурне, естетичне, лінгвістичне та історичне явище, яке функціонує як результат перекладацької діяльності, так і репродуктивний та відображувально-творчий процес (в усній, письмовій, комп’ютеризованій/автоматизованій формах); перетворений аналог оригіналу [5].

Саме тому діяльність фахівця в галузі перекладу є багатогранною. Відтак, під «перекладацькою діяльністю» розуміємо інтеграцію та застосування певних лінгвістичних і фонових знань, мовленнєвих і професійних умінь і навичок перекладача в процесі міжмовної і міжкультурної комунікації задля відтворення й передачі інформації з однієї мови на іншу через декодування та шифрування оригінального тексту (дискурсу) на мову перекладу в специфічному соціокультурному контексті. Наявність перекладацької

компетентності є необхідної умовою реалізації фахової діяльності, набуття якої передбачено в спеціальній підготовці фахівців перекладу.

Така підготовка має багаторівневу структуру, що охоплює всі професійні сфери; у процесі такої підготовки актуалізується тренувальна професійно-спрямована міжмовна та міжкультурна комунікація, поки студент не досягне фахової досконалості. Оскільки професія перекладача безпосередньо стосується комунікації, мовленнєва підготовка постає провідною в системі освіти майбутніх перекладачів. Якщо йдеться про підготовку студентів до оволодіння перекладом як особливим видом мовленнєвої діяльності, то можна стверджувати, що подібна діяльність є білінгвальною професійною діяльністю перекладача, пов'язаною з перебудовою артикуляційної, перцептивної системи, розвитком механізму переключення з однієї семантичної системи на іншу [3, с. 162].

Можна стверджувати, що формування професійно-мовленнєвої компетентності фахівця перекладу означає: формування такої мови, яка не потребує калькування однієї мови на іншу [2, с. 17]; усвідомлення застосування лінгвістичних знань залежно від конкретної ситуації спілкування (лінгвістична компетенція); уміння відтворювати всю гаму типових текстів; уміння конструювати головну ідею прочитаного або прослуханого тексту, виходячи з контексту та застосовуючи фонові та тематичні знання; володіння контекстуальним змістом; усвідомлення того, що саме слово вказує на суть чи явище, а зміст виникає в певній ситуації та контексті; усвідомлення постійного оновлення змісту слів у різних ситуаціях та контекстах [1].

До складових готовності перекладацької діяльності відносимо такі компоненти: 1) мотиваційно-вольовий (позитивна мотивація студента − майбутнього перекладача, поєднана із налаштованістю студентів на реальну перекладацьку діяльність, інтерес до вивчення іноземної мови, теорії та практики перекладу як засобу професійного спілкування, усвідомлене ставлення до вивчення перекладацьких дисциплін як до основних у навчальному процесі); 2) пізнавально-операційний (наявність у студентів-майбутніх фахівців перекладу загальнонавчальних і фахових знань, умінь та навичок, усвідомлення студентами практичної значущості професійно-мовленнєвої підготовки); 3) психофізіологічний (перелік професійно важливих якостей перекладача: гнучкість мислення, швидкість реакції на отримання, обробку та репродукцію інформації, здатність запам'ятовувати великий обсяг даних інформаційного характеру, комунікативні здібності); 4) рефлексивний (самооцінка, самоконтроль, самокорекція студентами власної практики перекладу як продукту перекладацької діяльності) [4, с. 192].

Професійно-мовленнєва підготовка майбутніх фахівців-філологів в умовах ЗВО є багатогранною, оскільки вона передбачає оволодіння не тільки рідною мовою, але й іноземною. Сформована мовна особистість має перспективи працевлаштування в сучасному економіко-правовому середовищі у вимірах євроінтеграції і глобалізації за умови проходження повноцінної професійної підготовки, фіналом якої, є готовність суб'єкта діяльності виконувати свої професійні завдання і обов'язки. У подальшому доцільно

дослідити зміст та етапи формування професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців із перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. РЕБРІЙ, О.В. (2012): *Сучасні концепції творчості у перекладі*: [монографія]. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна.

2. ПОРШНЕВА, Е.Р. (2002): *Базовая лингвистическая подготовка переводчика*: [монография]. Нижний Новгород: Изд-во ННГУ им. Н.И. Лобачевского.

3. СЕЛІВАНОВА, О.І. (2004): Вимоги до професійного володіння мовами та проблеми мовленнєвої підготовки перекладача. *Вісник Сум. держ. ун-ту. Серія: Філологічні науки*. № 4 (63). с. 161-162.

4. ЧЕРНОВАТИЙ, Л.М. (2004): Проблематика досліджень у галузі методики навчання перекладу як спеціальності. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. с. 192-195.

5. ШУПТА, О.В. (2005): *Формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх перекладачів*: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль.

Швець Тетяна
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У СФЕРІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

Художній текст є комунікативно спрямованим вербальним твором, наділеним естетичною цінністю, в якому втілений творчий замисел автора. Визначальною рисою художнього тексту вважають його високу інформативну насиченість пов’язану з наданням читачу різноманітних видів інформації з домінуванням естетично-емоційної.

З точки зору культурології, художній текст є опредметненим результатом універсального освоєння світу людиною, моделлю, в якій людина відтворює себе в цілісності свого природно-соціально-культурного буття, розширюючи тим самим особистісний життєвий простір, та доповнюючи реальний життєвий досвід досвідом життя, запозиченого з художньої реальності. Концентруючи і зберігаючи способи освоєння та перетворення природи, суспільства і людини, художній текст постає простором, в якому відбувається ознайомлення індивіда з колективними культурними надбаннями та досвідом людства, зафіксованими в художніх образах.

На думку Ю.М. Лотмана, художньому тексту притаманна «культурна пам’ять», завдяки якій читач є учасником діалогу між представниками різних культур, оскільки саме за допомогою текстів здійснюється процес міжкультурної комунікації: пізнаючи культуру інших народів, читачі долучаються до світової культури та оволодівають нею [1, с. 204].

Посередником у процесі осягнення та подальшого розуміння різних національних культур, установлення контактів і здійснення спілкування між ними виступає переклад. Беручи до уваги високу інформативну насиченість художнього тексту, можна стверджувати, що переклад художнього тексту – процес не лише складний та багатогранний, але й такий, що вимагає творчого підходу.

Вдалий художній переклад надає народам однієї країни можливість ближчого ознайомлення з культурою іншої країни, іншого народу, адже кожний новий переклад – це новий витвір мистецтва, який збагачує душу народу, оскільки закладені в ньому форми і почуття є новими та відмінними від раніше відомих. Високо оцінюючи роль перекладних творів у житті народів світу, І.Я. Франко справедливо відзначав, що переклад «будує золоті мости порозуміння між нами і далекими народами та старими генераціями» [2, с. 7].

Найбільш визначною рисою художнього тексту є надзвичайно активне використання автором тропів та фігур мовлення. У зв'язку з цим, однією з вимог до перекладу є збереження їх максимально можливої кількості як важливої складової художньої стилістики з тим, щоб переклад відображав епоху створення оригіналу. Виходячи з цього, художній переклад є таким видом перекладацької діяльності, головне завдання якої полягає в породженні мовою перекладу літературного твору, здатного здійснювати художньо-естетичний вплив на читача.

Саме тому, приступаючи до формування професійної компетенції майбутніх перекладачів, варто взяти до уваги думку У. Еко, який вважає переклад не лише взаємодією між двома мовами, а й між двома культурами або двома енциклопедіями та радить у процесі перекладу брати до уваги не лише мовні правила, а й елементи культури [3, p. 207–208].

Процес формування професійної компетенції майбутнього перекладача художніх текстів ґрунтується на використанні низки важливих підходів, серед яких:

– *культурологічний* – відображаючи взаємозв'язок мови, культури та перекладу, уможливлює формування перекладача як вторинної мовної особистості;

– *лінгвістичний* – слугує розвитку когнітивних умінь перекладача;

– *особистісний* – передбачає виникнення у перекладача осмисленого ставлення до своєї професії;

– *соціокультурний* – виступає засобом забезпечення міжкультурної професійної комунікації;

– *дискурсивний* – сприяє підвищенню ефективності формування перекладацьких умінь завдяки врахуванню екстралінгвістичних характеристик конкретного дискурсу;

– *компетентнісний* – розвиває логічне та критичне мислення, забезпечуючи тим самим розвиток необхідних професійних компетенцій;

– *текстовий* – передбачає використання тексту як цілісного смислового утворення з метою покращення якості його перекладу;

– *когнітивно-комунікативний* – забезпечує засвоєння знань та відомостей мовного, професійного, країнознавчого та культурно-естетичного характеру, що задовольняють пізнавальні інтереси майбутніх перекладачів.

Використання зазначених підходів у процесі формування компетенції майбутніх перекладачів у сфері художнього перекладу сприятиме не лише їх професійному становленню, а й розвиватиме особистісні якості повноцінної діяльності у процесі міжкультурної комунікації на рівні художнього тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЛОТМАН, Ю.М. (1997): Семиотика культуры и понятие текста. *Русская словесность. Антология* / под ред. В.П. Нерознака. Москва: Academia. с. 202–212.

2. ФРАНКО, І. (1976): *Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Т. 5. Київ: Наукова думка.

3. ECO, U. (2006): *Dire presque la même chose: Expériences de traduction*. Paris: Grasset Fasquelle.

ЗБІРНИК ТЕЗ ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ «МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО: ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

15 березня 2019 року

(Переяслав-Хмельницький, Україна)

Комп'ютерна верстка і дизайн – Н.В. Швець, О.В. Швець

Упорядковано на кафедрі іноземної філології, перекладу та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2019